

NIŽNÁ POLIANKA SEKOWA 1914/1915

Tomasz Woźny – Martin Drobňák

PL-SK

Interreg
Polsko-Slovensko

EUROPIŃSKA UNIJA

Evropský fond regionálního rozvoje

**NIŽNÁ POLIANKA
SĘKOWA
1914/1915**

**Nižná Polianka
2022**

Interreg

Poľsko-Slovensko

EURÓPSKA ÚNIA

Európsky fond regionálneho rozvoja

Projekt č. PLSK.01.01.00-12-0159/17-00

„Zachrániť pred zabudnutím - posilňovanie cezhraničného dedičstva revitalizáciou cintorínov z I. svetovej vojny poľsko-slovenského pohraničia“ v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Interreg V-A Poľsko - Slovensko 2014-2020.

Projekt nr PLSK.01.01.00-12-0159/17-00

„Ocalić od zapomnienia – wzmacnianie dziedzictwa transgranicznego poprzez rewitalizację nekropoli I wojny światowej polsko-słowackiego pogranicza“ w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Interreg V-A Polska – Słowacja 2014-2020.

Všetky práva vyhradené. Túto knihu alebo jej časti nemožno reprodukovat', ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľa práv!

Wszelkie prawa zastrzeżone. Niniejszej publikacji, ani jej części, nie wolno powielać, przechowywać w systemach wyszukiwania lub przekazywać w jakiegokolwiek formie i w jakiegokolwiek sposób bez zgody właściciela praw!

Výhradnú zodpovednosť za obsah tejto publikácie nesú jej autori a nedá sa stotožniť s oficiálnym stanoviskom Európskej únie.

Wyłączną odpowiedzialność za zawartość niniejszej publikacji ponoszą jej autorzy i nie może być ona utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Unii Europejskiej.

Vydal:

Wydał:

Nižná Polianka, 2022

Autori:

Autorzy:

Tomasz Woźny – Martin Drobnák

Preklad:

Tłumaczenie:

Joanna Grzeszek

Jazyková úprava:

Redakcja i korekta językowa:

Viktória Koósová

Grafický návrh, sadzba:

Projekt graficzny, skład:

ubabeja s.r.o., Peter Farkaš

Tlač:

Druk:

ubabeja s.r.o.

Náklad:

Nakład:

500 kusov

ISBN: 978-80-570-4285-3

Výtlačok zdarma.

Egzemplarz bezpłatny.

ÚVOD

História obce Nižná Polianka je úzko spätá s udalosťami prvej svetovej vojny. Už v prvých týždňoch konfliktu boli obyvatelia obce svedkami presunu veľkého množstva vojakov na front v Haliči. Kolóny presúvajúcich sa vojakov boli iba predzvesťou apokalypsy, ktorá obec čoskoro zasiahla. Netrvalo dlho a Nižná Polianka aj okolité obce sa ocitli priamo na frontovej línii.

Bojová činnosť prebiehajúca od jesene 1914 do jari 1915 si vyžiadala krutú daň. Obec bola v dôsledku bojov vážne zničená. V krvavých bojoch, ktoré prebiehali na okolitých kopcoch, zahynuli stovky vojakov rakúsko-uhorskej a ruskej armády. Nie nadarmo kopec nad obcou od tých časov obyvatelia volajú Hora smrti. Nemými svedkami udalosti z prelomu rokov 1914/1915 sú do dnešných dní vojnové cintoríny a nenápadne sa tiahnuce línie niekdajších zákopov. Dlhé roky bola táto časť našej histórie na okraji záujmu historikov. Zmenilo sa to najmä v posledných rokoch.

Aj v okolí našej partnerskej obce Sękowa prebiehali v čase prvej svetovej vojny intenzívne a krvavé boje. Tiež sa tam nachádzajú vojnové cintoríny a pamätníky, ktoré dodnes tieto boje pripomínajú. Pamiatky prvej svetovej vojny nachádzajúce sa v okolí oboch obcí sú naším spoločným dedičstvom.

Vďaka spoločným projektom a podpore z cezhraničného programu Interreg Poľsko – Slovensko sa už niekoľko rokov spoločne venujeme výskumu a popularizácii udalostí prvej svetovej vojny. V rukách držíte publikáciu, ktorá je taktiež výsledkom spoločnej práce historikov zo Slovenska a Poľska. Jej cieľom je priblížiť priebeh bojov prvej svetovej vojny v širšom okolí oboch obcí. Veríme, že turisti a nadšenci vojenskej histórie, ktorí sa rozhodnú putovať po pamiatkach tohto konfliktu, aj vďaka tejto publikácii lepšie pochopia širšie súvislosti, v dôsledku ktorých tieto pamiatky vznikli.

Hlavným cieľom publikácie je prinavrátiť zabudnutým pamiatkam príbeh. Nie sú totiž anonymnými monumentmi odkazujúcimi na vojnové udalosti. Vojnové cintoríny a pamätníky v našich obciach sú najmä mementom tragických osudov tisícov vojakov, ktorí v našom regióne bojovali.

Mgr. Jan Cundra
starosta obce Nižná Polianka

WSTĘP

Historia gminy Nižná Polianka nierozzerwalnie łączy się z wydarzeniami pierwszej wojny światowej. Jej mieszkańcy już w pierwszych tygodniach tego konfliktu widzieli niezliczone masy żołnierzy zmierzających na front w Galicji. Maszerujące tędy kolumny były jedynie zapowiedzią zbliżającej się apokalipsy. Wkrótce Nižná Polianka i okoliczne wsie znalazły się bezpośrednio na linii frontu.

Trwające od jesieni 1914 do wiosny 1915 roku działania wojenne pochłonięły wiele ofiar. Podczas walk została poważnie zniszczona Nižná Polianka. W krwawych walkach, rozgrywających się na okolicznych wzgórzach, zginęły setki żołnierzy armii austro-węgierskiej i rosyjskiej. Właśnie dlatego mieszkańcy zaczęli od tej pory nazywać wzgórze wznoszące się nad naszą wsią Górą Śmierci. Dziś niemymi świadkami wydarzeń z przełomu 1914 i 1915 roku są cmentarze wojenne oraz ciągnące się tutaj, ledwie widoczne, linie dawnych okopów. Przez wiele lat ta część naszej historii pozostawała na marginesie zainteresowań historyków. Zmieniło się to dopiero w ostatnich latach.

Również w okolicach naszej partnerskiej gminy Sękowa toczono w czasie pierwszej wojny światowej ciężkie i krwawe boje. Tam także są cmentarze wojenne oraz pomniki, które do dziś przypominają dawne walki. Zabytki z czasów pierwszej wojny światowej, które znajdują się na terenie i w sąsiedztwie obu gmin, są naszym wspólnym dziedzictwem.

Wspólne projekty i wsparcie finansowe ze środków Programu Współpracy Transgranicznej Interreg Polska – Słowacja już od kilku lat umożliwiają nam prowadzenie wspólnych badań i popularyzowanie wiedzy o wydarzeniach z czasów pierwszej wojny światowej. Publikacja, którą trzymacie Państwo w rękach, też jest efektem wspólnej pracy słowackich i polskich historyków. Jej celem jest przybliżenie przebiegu walk w szeroko pojętym pobliżu obu gmin. Mamy nadzieję, że pomoże ona turystom i pasjonatom historii wojskowości, którzy postanowią zwiedzić zabytki związane z tym konfliktem, lepiej zrozumieć szerszy kontekst ich powstania.

Głównym celem tej książki jest przywrócenie zapomnianym zabytkom ich historii. Nie są przecież anonimowymi monumentami przypominającymi zmagania wojenne. Cmentarze wojenne i pomniki, które znajdują się w naszych gminach, przede wszystkim upamiętniają tragiczne losy tysięcy żołnierzy walczących na tym terenie.

mgr Jan Cundra
wójt gminy Nižná Polianka

PRVÁ SVETOVÁ VOJNA V OBLASTI NIŽNEJ POLIANKY A SĘKOWEJ

Obyvateľom karpatských dedín sa udalosti na Balkáne – sarajevský atentát, ultimátum Rakúsko-Uhorska Srbsku – zrejme zdali vzdialené. Málokto si vedel predstaviť, že ovplyvnia každodennosť ľudí, ktorí žijú viac ako 650 km od bosnianskeho Sarajeva. Obyvateľom Sękowej či Nižnej Polianky sa musela Bosna javiť ako exotická krajina. Ťažko povedať, koľkí z nich na vlastné oči videli Bosniaka. Krátko po atentáte na Františka Ferdinanda sa ukázalo, že história nemá v úmysle prehliadnúť tieto pokojné, hoci chudobné obce nachádzajúce sa uprostred hôr. Zakrátko sa tu mali objaviť nielen Bosniaci oblečení do modrosivých cisársko-kráľovských uniforiem, ale aj obyvatelia oveľa vzdialenejších krajín, rozprávajúci desiatkami rôznych jazykov. Blížili sa časy nielen exotické, no najmä naplnené hrôzou. Blížila sa vojna, ktorá sa zdala dávno zabudnutým pojmom zo slovníka najstarších generácií, alebo na opísanie udalostí, ktoré sa odohrávali kdesi veľmi ďaleko. Tento raz to malo byť úplne inak.

Ako prví sa o tom presvedčili muži v odvodovom veku, ktorých povolali do zbrane. Za rakúsko-uhorského panovníka išli bojovať občania povodia hornej Wisłoky a Sękówki, zaradení hlavne do plukov v Nowom Sączy alebo „cvancigerov“,¹ teda do 20. pešieho pluku (PP) spoločnej armády a 32. pešieho pluku Landwehru (PPLw). Ich susedia z južnej strany Karpát, uhorskí občania z hornej Ondavy tiahli do Prešova do 67. pešieho pluku, známeho ako „špiritusregiment“. Časť z nich musela ísť o čosi ďalej do Košíc, pretože narukovali do 9. honvédskeho pešieho pluku. Niektorí muži mohli byť začlenení aj do iných jednotiek

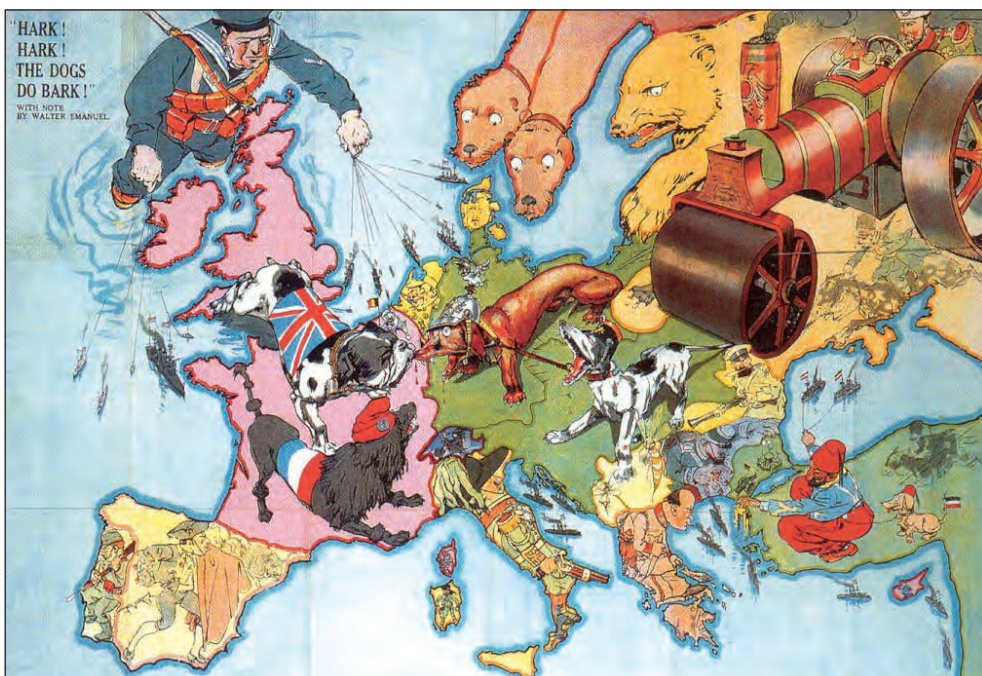
PIERWSZA WOJNA ŚWIATOWA W REJONIE NIŽNEJ POLIANKI I SĘKOWEJ

Dla mieszkańców karpackich wiosek wydarzenia na Bałkanach – sarajewski zamach, austro-węgierskie ultimatum wobec Serbii – wydały się zapewne odległe. Mało kto mógł przypuszczać, że wpłyną one na codzienność ludzi, mieszkających ponad 650 km od bośniackiego Sarajewa. Bośnia mieszkańcom Sękowej czy Nižnej Polianki musiała wydawać się egzotyczna. Trudno powiedzieć, ilu z nich widziało na oczy Bośniaka. Tymczasem niebawem po zabójstwie Franciszka Ferdynanda okazało się, że wielka historia nie ma zamiaru tym razem przeoczyć spokojnych, choć biednych miejscowości, rozsianych wśród gór. Wkrótce pojawić się mieli tu nie tylko Bośniacy, odziani w niebieskoszare, cesarsko-królewskie mundury, ale także mieszkańcy znacznie bardziej odległych krain, mówiący dziesiątkami różnych języków. Nadchodziły czasy nie tylko egzotyczne, ale przede wszystkim tchnące grozą. Szła wojna, która wydawała się pojęciem dawno zapomnianym, należącym do słownika najstarszych pokoleń albo stosownym do opisywania rozgrywających się gdzieś bardzo daleko wydarzeń. Tym razem miało być zupełnie inaczej.

Jako pierwsi przekonali się o tym mężczyźni w wieku poborowym, powołani pod broń. Za austriackiego cesarza walczyć szli mieszkańcy dorzecza górnej Wisłoki i Sękówki, mobilizowani głównie do nowosądeckich pułków: „cwancygierów”,¹ czyli 20. Pułku Piechoty (PP) armii wspólnej oraz należącego do austriackiej obrony krajowej 32. Pułku Piechoty Landwehry (PPLw). Ich sąsiedzi z południowej strony Karpat, węgierscy poddani, znad górnej Ondavy ciągnęli do Prešova, w szeregi „Spiritus-Re-

rakúsko-uhorskej armády. Starší obyvatelia na oboch stranách hranice boli povolani k domobrane, preto mohla časť z nich počítať s bezpečnejšou službou v tyle. Záujem armády o občana nie vždy znamenal, že bude oblečený do uniformy. Ľudí potrebovali aj pracovné útvary. Tylové jednotky dopĺňali svoje stavy civilnými povozníkmi s koňmi a vozmi.

gimentu”, 67. PP. Časť z nich musiała udať si niečo ďalej, do Koszyc, gdzie mobilizował się 9. PP Honvédu, węgierskiej obrony krajowej. Niektórzy mogli zostać wcieleni też do innych jednostek armii austro-węgierskiej. Starsi mężczyźni po obu stronach granicy wcielani byli do formacji landszturmowych – część spośród nich mogła liczyć na bezpieczniejszą służbę na tyłach. Zain-

**Propagandistický plagát, znázorňujúci situáciu v Európe z pohľadu mocností Dohody
Plakat propagandowy, przedstawiający sytuację w Europie z punktu widzenia państw Ententy**

Mohlo by sa zdať, že samotná vojna, ktorá sa odohrávala kdesi v srbských horách, za riekou San či v okolí Lvova, zostane ďaleko. Avšak už po niekoľkých týždňoch bolo jasné, že boje môžu zasiahnuť celú Halič a dokonca prekročiť haličsko-uhorskú (dnes slovensko-poľskú) hranicu. Pred priblížením sa frontu k Sękówke a Ondave, sa stalo ešte niečo. Haličskí a uhorskí poddaní Františka Jozefa si pravdepodobne hneď neuvedomili, že s mierom odišiel aj štát v ktorom žili – prinajmenšom jeho charakter, na ktorý si za niekoľko desaťro-

teresovanie armii nie zawsze było równoznaczne z odzieniem obywatela w mundur: ludzi potrzebowali też oddziały robocze, jednostki taborowe uzupełniały swój skład, wcielając w szeregi cywilnych woźniców wraz z koźmi i wozami.

Mogło się wydawać, że sama wojna, tocząca się gdzieś w górach Serbii, za Sanem i koło Lwowa, pozostanie daleko. Jednak już po kilku tygodniach stało się jasne, że działania zbrojne mogą objąć całą Galicję, a nawet przekroczyć granicę galicyjsko-węgierską (obecną polsko-słowacką). Za-

čí zvykli. Tento štát nebol bohatý a trápilo ho množstvo problémov. Bol však právnym štátom a chránil svojich občanov. Teraz to bolo úplne inak. Vojenské orgány sa stali pánmi života a smrti občanov. Tí istí ľudia, ktorí mali ešte pred niekoľkými mesiacmi právo na spravodlivú obranu pre súdom mohli byť teraz bez rozsudku súdu alebo po zrýchlenom súdnom konaní zastrelení ako podozriví z pomoci nepriateľovi a dokonca aj zo špionáže. Týkalo sa to všetkých civilných obyvateľov, ale špecifická bola situácia Lemkov, ktorí obývali väčšinu dedín na území dnešnej gminy Sękowa. Z etnických, jazykových aj náboženských dôvodov boli Lemkovia v očiach rakúsko-uhorskej armády jednoznačne podozrivým promoskáľskym elementom. Dokonale to ilustruje mapa, ktorá je v operačných dokumentoch jednej z rakúsko-uhorských armád. Táto mapa bola vypracovaná na začiatku zimy 1914 a mala znázorňovať národnosti v Haliči. Na ukrajinskom území sú na mape zobrazené jednotlivé oblasti, ktoré by mohli byť naklonené Rusku, ale celá Lemkovčina je tam označená ako „rusofilská“. Nedá sa poprieť, že časť Lemkov vkladala do príchodu cárskej armády a cárskeho panovania veľké nádeje. Podľa niektorých zdrojov, kňaz Maksym Sandowycz, najznámejšia obeť habsburských represíí, uchovával u seba ruskú vlajku. Po svojom zatknutí vysvetľoval, že ju chcel vyvesiť na ochranu civilného obyvateľstva. Avšak aj bez takýchto priťažujúcich dôkazov bolo pomerne ľahké vystaviť sa podozreniu zo spolupráce s nepriateľom a zo zrady. Represie, ktoré postihovali civilné obyvateľstvo, najčastejšie neboli podložené dôkladným preskúmaním vecí. Stačilo nakrímiť nepriateľských vojakov, porozprávať sa s nimi alebo prijať raneného pod svoju strechu, aby za to po návrate habsburskej armády človek zaplatil životom. Okrem toho sa mnohí Lemkovia ocitli v táboroch, ako bol napríklad povestný Thalerhof, kde tiež mohli prísť o život. O tom, do akej veľkej miery sa Rakúsko-Uhorsko zmenilo a prestalo byť právnym štátom, svedčí fakt, že Thalerhof spíňal všetky kritériá umož-

nim jednak front zblížyl się nad Sękówkę czy Ondawę, stało coś jeszcze. Galicyjscy i węgierscy poddani Franciszka Józefa nie od razu zapewne zrozumieli, że wraz z pokojem przeminęło też państwo, w którym mieszkali – a przynajmniej ta jego postać, do której przez kilkadziesiąt lat przywykli. Państwo to może nie było zbyt bogate, trapił je szereg problemów, ale było dosyć praworządne i chroniło swoich obywateli. Teraz było zupełnie inaczej. Władze wojskowe stały się panami życia i śmierci obywatela. Ci sami ludzie, którzy jeszcze kilka miesięcy wcześniej mieli prawo liczyć na uczciwą obronę przed sądem, mogli teraz bez wyroku albo po doraźnym procesie zostać rozstrzelani jako podejrzani o sprzyjanie wrogowi czy nawet szpiegostwo. Dotyczyło to wszystkich cywilów, ale szczególna była sytuacja łemków, zamieszkujących większość ówczesnie istniejących wsi na terenie dzisiejszej gminy Sękowa. Łemkowie ze względów etnicznych, językowych i religijnych byli w oczach austro-węgierskich wojskowych elementem jednoznacznie podejrzanym, moskalofilskim. Doskonale oddaje to mapa, znajdująca się w aktach operacyjnych jednej z armii austro-węgierskich, opracowana na początku zimy 1914 r., a mająca przedstawiać narodowości Galicji. O ile na terenach ukraińskich pokazuje ona pojedyncze tereny, mogące sprzyjać Rosji, o tyle cała łemkowszczyzna została na niej zaznaczona jako „rusofilska”. Trudno zresztą zaprzeczyć, że pewna część łemków wiązała spore nadzieje z nadejściem carskiej armii i carskiego panowania. W końcu wedle niektórych źródeł ks. Maksym Sandowycz, najbardziej znana ofiara represji habsburskich władz, przechowywał u siebie rosyjską flagę i po aresztowaniu tłumaczył, że zamierzał ją wywiesić dla ochrony cywilnej ludności. Jednak nawet bez takich obciążających dowodów dosyć łatwo można się było narazić się na podejrzenie o współpracę z nieprzyjacielem i zdradę. Represje, jakie spadły na cywilów, najczęściej nie opierały się na dokładnym zbadaniu sprawy. Wystarczyło nakarmienie wrogich żołnierzy, rozmowa z nimi czy

ňujúce považovať ho za koncentračný tábor. Rozsah represíí nebol vôbec zanedbateľný. Je napríklad známe, že z dediny Długie bolo do Thalerhofu poslaných viac mužov ako do armády. Vojsna pripravila o život troch z nich, tábor dvoch.

Po tom všetkom prišli armády, pre ktoré sa kopce nad Ondavou a Sękówkou stali bojiskom. Táto kniha sa zameriava najmä na vojenské aspekty, na priebeh bojov, ktoré sa začali v novembri 1914 a trvali s krátkymi prestávkami do prvých májových dní nasledujúceho roka. Počas väčšiny tohto obdobia boli civilní obyvatelia svedkami a do istej miery pasívnymi účastníkmi a, samozrejme, aj obeťami bojov. Strety v novembri a decembri mali manévrový charakter a bojujúce armády sa pomerne rýchlo presúvali bez obsadzovania trvalých pozícií. Od začiatku roka 1915 to bolo inak. Protivníci sa zakopali na pozíciách, ktoré sa najčastejšie nachádzali na protifaľhlých kopcoch. Mnohé dediny v dolinách sa ocitli medzi rakúsko-uhorskou a ruskou líniou. Pôsobili v nich prieskumné hliadky z nepriateľných armád, ale predovšetkým v nich ostala značná časť obyvateľov. Spravidla neboli evakuovaní a sami nechceli opustiť svoj majetok. Zvyčajne tiež nemali kam ísť, preto sa nie všetci obyvatelia rozhodli ujsť. Tak to bolo takmer na celom území dnešnej gminy Sękowa. Žiť v zemi nikoho bolo samozrejme nebezpečné, ale drvivá väčšina miestnych ostala vo svojich domoch alebo sa ukrývala v ruinách. Pre vojakov boli užitoční ako zdroj informácií o pohyboch nepriateľa, hoci to platilo pre obe strany – pretože mohli poskytovať vedomosti aj vyzvedačom protivníka. Avšak pokus nemeckej armády o vystaňovanie obyvateľov Ropice Górnej (vtedy Ropice Ruskej), o ktorom ešte budeme písať ďalej, bol skôr výnimkou ako pravidlom. Vzhľadom na polohu mnohých obcí sa v nich nezdržiavali väčšie jednotky žiadnej zo strán a ani ich nechceli natrvalo obsadiť. Domy a iné budovy neboli plánovane ničené. V niektorých obciach bola situácia iná. Owczary (vtedajší Rychwałd) a Górne Siary boli s výnimkou krátkej epizódy v novembri

przyjęcie pod dach rannego, by po powrocie wojsk habsburskich przyptać to życiem. Ponadto liczni Łemkowie znaleźli się w obozach, takich jak oślawiony Thalerhof, w którym pobyt też mógł oznaczać śmierć. Jak bardzo zmieniły się Austro-Węgry, jak szybko przestały być krajem praworządny – niech świadczy fakt, że Thalerhof spełnia wszelkie kryteria, by uznać go za obóz koncentracyjny. Skala represji nie była wcale znikoma. Wiadomo na przykład, że ze wsi Długie więcej mężczyzn trafiło do Thalerhofu, niż w szeregi armii. Wojna zabrała życie trzech spośród nich, obóz – dwóch.

Po tym wszystkim nadeszły armie, dla których wzniesienia nad Ondawą i Sękówką stały się polem bitwy. Niniejsze opracowanie skupia się głównie na aspekcie militarnym, na przebiegu tych bojów, rozpoczętych w listopadzie 1914 r. i trwających – z krótkimi przerwami – aż do pierwszych dni maja roku następnego. Jednak przez większość tego czasu cywile byli świadkami, a w pewnym stopniu biernymi uczestnikami i oczywiście ofiarami walk. Starcia w listopadzie i grudniu miały charakter manewrowy, wojujące armie dosyć szybko przemieszczały się, nie zajmując stałych pozycji. Od początku 1915 r. było inaczej. Przeciwnicy okopali się na stanowiskach, położonych najczęściej na przeciwległych wzgórzach. Liczne wsie w dolinach znalazły się pomiędzy liniami austro-węgierskimi a rosyjskimi. Działały w nich patrole wrogich armii, ale przede wszystkim pozostała tam znaczna część mieszkańców. Z reguły ich nie ewakuowano, sami nie chcieli opuszczać dobytku, zresztą zazwyczaj nie mieli po prostu dokąd pójść. Nie wszyscy zatem zdecydowali się na ucieczkę. Tak było niemal na całym terenie obecnej gminy Sękowa. Życie na ziemi niczyjej było rzecz jasna niebezpieczne, niemniej przeważająca część miejscowych pozostała w domach bądź kryła się w ich ruinach. Dla wojskowych byli przydatni jako źródło informacji o ruchach nieprzyjaciela, chociaż działało to w obie strony – mogli także dostarczać wiadomości wywiadowcom przeciwnika. Jednak próba wysiedlenia cywilów z Ropicy Górnej (wówczas Ropicy

a decembri celý čas oblasťou kontrolovanou rakúsko-uhorskou armádou. Obce pri hornom toku Wisłoky a Krzywa, Jasionka, Wołowiec, Bartne, Bodaki, Męciny aj Wapienne boli od konca roka 1914 do mája nasledujúceho roka obsadené ruskou armádou. Boli to lemkovské dediny, preto môžeme predpokladať, že prípady násilia

Ruskiej) przez wojska niemieckie, o której będzie mowa niżej – nie wiadomo, na ile doprowadzona do skutku – była raczej wyjątkiem, niż regułą. Ze względu na położenie wielu miejscowości żadna ze stron nie utrzymywała w nich większych sił i nie zamierzała ich na stałe zajmować. Domy i inne zabudowania nie były planowo niszczone.

**Ženy, lúčiace sa na železničnej stanici s rakúsko-uhorskými vojakmi, ktorí odchádzajú na front
Kobiety žegnajúce na stacji kolejowej żołnierzy austro-węgierskich odjeżdżających na front**

carských poddaných voči haličskému civilnému obyvateľstvu známe z mnohých opisov tu boli zriedkavejšie. Tie isté okolnosti, kvôli ktorým boli Lemkovia podozriví pre rakúsko-uhorskú armádu, boli pre nich priaznivé počas ruskej okupácie.

V dedinách na južnej strane hranice bola situácia odlišná. Nižná Polianka a susedné dediny boli tiež obývané rusínskym obyvateľstvom, ale existuje len málo správ o represióch zo strany rakúsko-uhorských vojakov. Poznáme len niekoľko takýchto prípadov. Azda najznámejším je poprava starostu obce Šarišské Čierne obvineného z vysielania signálov ruskej armáde. Nemôžeme vylúčiť, že v tomto prípade zohrala

W niektórych miejscowościach sytuacja była inna. Owczary (ówczesny Rychwałd) i Górne Siary oprócz krótkiego epizodu w listopadzie i grudniu cały czas były terenem kontrolowanym przez armię austro-węgierską. Z kolei wsie nad górną Wisłoką, a także Krzywa, Jasionka, Wołowiec, Bartne, Bodaki, obie Męciny i Wapienne od końca 1914 r. aż do maja następnego roku były zajęte przez wojska rosyjskie. Były to lemkowski wsie, więc można założyć, że znane z licznych opisów przypadki nadużyć poddanych cara wobec galicyjskiej ludności cywilnej były tu rzadsze. Te same okoliczności, które czyniły łemków podejrzanymi w oczach austro-węgierskich wojskowych, pod rosyjską

úlohu aj politika – dôstojníci, najmä z cisárskej časti monarchie, si boli vedomí, že sa nachádzajú v oblasti, ktorá patrí pod vládu v Budapešti, nie vo Viedni. Existujú svedectvá, že z tohto dôvodu im podriadení vojaci dostali rozkaz zaobchádzať s civilným obyvateľstvom inak ako v Haliči. Napriek tomu v neskoršom období osud nešetril obyvateľov doliny hornej Ondavy a ich majetky. Ešte začiatkom roka 1915 sa zdalo, že najväčším problémom obyvateľstva v tomto regióne bude správanie vlastnej armády. Miestna správa rozhorčene hlásila nadriadeným, že súkromné budovy a verejné objekty sa využívajú ako stajne pre kone. V Nižnej Polianke boli takto využitú dom a kancelária notára. Tieto nepríjemnosti sa mali ukázať ako úplne nevinné v porovnaní s tým, čo prišlo neskôr. V súvislosti s presunom frontovej línie, dediny, ktoré prežili prvé mesiace vojny v relatívnom pokoji, sa začiatkom februára ocitli na území nikoho. Tu však na rozdiel od oblasti pri Sękovej nechceli habsburské vojská dovoliť cárskym vojakom, aby využívali existujúce budovy. Obce boli systematicky podpalované a ničené – predovšetkým rakúsko-uhorským delostrelectvom, ktoré chcelo maximálne sťažiť ruskej pechote obsadenie výhodných východiskových útočných pozícií alebo úkrytov pre tam sa nachádzajúce poľné hliadky. Obyvatelia týchto dedín nemali na výber, museli opustiť domy a ich gazdovstvá boli do tla vypálené, prakticky zmetené zo zemskeho povrchu.

Štúdiá venovaná vojnovým udalostiam na území dnešnej obce Nižná Polianka a gminy Sękowa je rozdelená do dvoch častí. Pre lepšiu prehľadnosť sú udalosti, ktoré sa odohrali na území týchto dvoch obcí, opísané samostatne. Samozrejme, vzhľadom na blízkosť oboch obcí sa časť bojov uskutočňovala na ich hranici a zároveň na oboch jej stranách. Je však výrazne viditeľné, že hlavný hrebeň Karpát bol natoľko dôležitou terénnou prekážkou, že takéto situácie boli zriedkavé. Charakteristické je aj to, že na južnej strane hranice v oblasti Nižnej Polianky, bola útočiacou stranou – s malou výnimkou v decembri 1914 – ruská

okupáciou stať sa pre nich sprzyjajúce.

Inaczej vyglądała sytuacja we wsiach po południowej stronie granicy. W Niżnej Poliance i sąsiednich miejscowościach też mieszkała rusińska (rusnacka) ludność, ale mamy niewiele przekazów o represjach ze strony żołnierzy austro-węgierskich. Wiadomo tylko o kilku takich przypadkach. Bodaj najbardziej znana jest egzekucja wójta miejscowości Śarišské Čierne, oskarżonego o wysyłanie sygnałów armii rosyjskiej. Nie-wykluczono, że odegrały tu rolę kwestie polityczne – oficerowie, zwłaszcza z cesarskiej części monarchii, mieli świadomość, że znajdują się na terenie, podlegającym władzy rządu w Budapeszcie, a nie w Wiedniu. Istnieją świadectwa, że dlatego nakazywano podkomendnym inne niż w Galicji obchodzenie się z ludnością cywilną. W późniejszym okresie los jednak nie oszczędził mieszkańców doliny górnej Ondawy i ich dobytku. Jeszcze na początku 1915 r. mogło się wydawać, że największym problemem ludności w tym rejonie będzie zachowanie własnego wojska. Miejscowa administracja z oburzeniem donosiła zwierzchności, że prywatne budynki i obiekty użyteczności publicznej są używane jako stajnie dla koni. W Niżnej Poliance potraktowane zostały w ten sposób dom oraz kancelaria notariusza. Owe niedogodności miały okazać się całkowicie niewinne w porównaniu z tym, co nastąpiło później. W związku z przesunięciem linii frontu wsie, które we względnym spokoju przetrwały kilka pierwszych miesięcy działań wojennych, znalazły się na początku lutego na ziemi niczyjej. Tutaj jednak – inaczej niż koło Sękowej – habsburskie wojska nie zamierzały pozwolić, by carscy żołnierze wykorzystywali istniejące zabudowania. Miejscowości były systematycznie podpalane i burzone – zwłaszcza przez austro-węgierską artylerię, która w ten sposób chciała maksymalnie przeszkodzić rosyjskiej piechocie w zajęciu dogodnych pozycji wyjściowych do ataku czy w znalezieniu schronienia dla utrzymywanych tam posterunków polowych. Mieszkańcy tych wsi nie mieli wyboru, musieli opuścić domy, a zabudowania zostały wypalone do cna,

armáda, a na území dnešnej gminy Sękowa sa cárska armáda spravidla obmedzovala na obranu a útočné akcie uskutočňovali najmä rakúsko-uhorské a ku koncu opísaných udalostí aj nemecké jednotky.

Pre zachovanie súdržnosti a prehľadnosti opisu bolo v niektorých prípadoch potrebné prekročiť hranice oboch dnešných partnerských obcí. Udalosti strategického významu, ktoré sa odohrali mimo tejto oblasti, ako napríklad bitka pri Limanowej a łapanowe alebo obliehanie Przemyśla, boli spomenuté len v rozsahu potrebnom na dokreslenie kontextu. Na druhej strane, pri opisovaní jednotlivých stretov bolo často potrebné prezentovať udalosti ako takticky jednotný celok. Táto poznámka sa týka najmä prvej časti štúdie. Novembrové strety, ktoré rakúsko-uhorské pramene opisujú ako boje pri Alsópagony (Nižnej Polianke), sa odohrali z väčšej časti v lokalitách spadajúcich dnes pod susedné obce. Aj hlavná časť udalostí z januára 1915 sa odohrala hneď pri hranici Nižnej Polianky, ale už na haličskej strane, a priamo zapríčinila opätovný príchod ruskej armády k hornej Ondave. Opis februárových a marcových bojov o Kaštielik by bol neúplný, ak by doň nebol zahrnuté udalosti, ktoré sa odohrali v susedných dedinách: Dubová a Cigľa. Tam sa v podstate rozhodol osud obrany spomínanej hory. V druhej časti štúdie sú napr. predstavené celé februárové boje o Popowe Wierchy a májové strety v pásme Magura Wątkowska, hoci sa tieto udalosti odohrali len čiastočne na území dnešnej gminy Sękowa.

V tejto štúdií sa dôsledne vyhýbame pomenovaniu „Rakúšania“, „Rusi“ a „Nemci“, hoci sme ich museli ponechať v citátoch. Všetky tri armády bojujúce v opísanej oblasti boli mnohonárodnostné a ich etnický charakter bol v rámci možnosti naznačený v opisoch jednotlivých fáz vojnových činností. V prípade etnický a národnostne najrozmanitejšej rakúsko-uhorskej armády si môžeme všimnúť, že na opísanom území sa objavovali jednotky pochádzajúce z takmer všetkých častí dua-

prakticky zmiešané z povrchu zeme.

Opracovanie, týkajúce sa činnosti vojenských na terene súčasnej vsi Nižna Polianka a gminy Sękowa rozdelené bolo na dve časti. Pre väčšiu prehľadnosť udalosti, ktoré sa odohrali na terene každej z nich boli opísané oddelene. Očividne ze z pohľadu na susedstvo oboch gmin časť zmagán točila sa na ich hranice a súčasne po oboch stranách. Vyrazne vidieť, že hlavný grzbiet Karpat stávil na tyle istú prekážku terenu, že také situácie boli zriedkavé. Charakteristické je tiež to, že po poľnohospodárskej strane hranice, v regióne Nižnej Polianky, stranou atakujúcou bola – z drobným výnimkou v decembri 1914 r. – armáda ruská, zatiaľ čo na terene súčasnej gminy Sękowa vojská carské z pohľadu obmedzovali sa na obranu, a činnosť začala sa odohrávať predtým, než oddiely austro-uhorské a – na konci opísaných udalostí – nemecké.

Pre zachovanie súdržnosti a jasnosti opisu nevyhnutné bolo v niektorých prípadoch vyjsť za hranice oboch súčasnych gmin. Udalosti o významu strategickom, ktoré sa odohrali mimo tohto územia, napríklad bitka pod Limanową a łapanowem alebo obliehanie Przemyśla, boli opísané len v rámci potrebnom pre zobrazenie kontextu. Z pohľadu na opísanie jednotlivých udalostí často nevyhnutné bolo predstaviť istú súvislosť udalostí. Uváža sa o tom v špecifickosti prvej časti opisu. Tu stávil listopadový, opísaný v austro-uhorských zdrojoch ako boje pod Alsópagony (Nižnou Poliankou), v súčasnej dobe točila sa na terene, ktoré dnes sú súčasťou susedných gmin. Takže zásadná časť udalostí sa odohrávala v decembri 1914 r. rozohrávala sa tu pri hranici Nižnej Polianky, ale už po strane galickej a mala priamy vplyv na opísané udalosti. Opísané udalosti nad hornou Ondavou. Opísané udalosti a marcové boje o Kaštielik a byli veľmi dôležité, ak by nešlo o to, že v nich bojovali jednotky z oboch strán.

listickej monarchie. Boli tu české, sudetské, viedenské, haličské, tirolské, štajerské aj bosnianske jednotky. V štajerských plukoch nechýbali Slovinci, v tirolských plukoch boli taliansky hovoriaci vojaci takmer rovnako početní ako nemecky hovoriaci, v haličských plukoch zas slúžili Poliáci zo západnej a Ukrajinci z východnej časti tejto provincie... Spomedzi mnohých národov, ktorým vládol František Jozef I., tu boli v podstate v malom počte zastúpení len Maďari, Slováci a Rumuni. Hoci treba spomenúť prítomnosť maďarských husárov a neskôr aj pešiakov tejto národnosti v pásme Magury Maľastowskej, ktorí sa ocitli v zložení niektorých haličských plukov, pretože tie stratili vlastné doplňovacie obvody. V prípade cárskej armády bola situácia trochu iná. Jednotky bojujúce v tejto oblasti pochádzali najmä z Poltavskej, Orenburskej, Samarskej, Tauridskej a Viatskej gubernie. Je pri tom potrebné mať na pamäti, že v štáte Romanovcov – na rozdiel od Rakúsko-Uhorska – nebola branná povinnosť založená na územnom členení. Preto v zoznamoch strát môžeme nájsť okrem etnických Rusov aj Ukrajincov, Poliakov, Bielorusov a viacerých príslušníkov neslovanských národov, predovšetkým v jazdeckých formáciách pochádzajúcich z Kaukazu. Z výpovedí zaznamenaných v rakúsko-uhorských dokumentoch niektorých vojnových zajatcov vyplýva, že poddaní Mikuláša II. nemeckého a židovského pôvodu sa v Karpatoch v zásade nemali nachádzať, pretože tí mali byť posielaní na turecký front. Takýto postup však určite nebol dôsledný, pretože medzi padlými alebo zajatými cárskymi vojakmi nachádzame mená, ktoré naznačujú, že patrili k týmto národnostiam. Pokiaľ ide o armádu cisára Wilhelma II., aj tých pár jednotiek, ktoré sa na niekoľko dní objavili pri Sękowej, malo pomerne rôznorodé zloženie. V prípade bavorskej divízie je pôvod jej vojakov pomerne zjavný. Druhá z veľkých nemeckých jednotiek, ktoré tu bojovali, pochádzala z Poznaňskej provincie a medzi vojakmi, ktorí padli pri Sękowej, môžeme bez problému nájsť veľa poľských mien.

wsiami: Dubową, Cigłą. To tam tak naprawdę rozstrzygnęły się losy obrony wspomnianej góry. W drugiej części opracowania omówiona została np. całość lutowych bojów o Popowe Wierchy i majowych starć w paśmie Magury Wątkowskiej, chociaż zaledwie w części rozgrywały się one na obszarze dzisiejszej gminy Sękowa.

W opracowaniu konsekwentnie unikano określeń „Austriacy”, „Rosjanie” i „Niemcy”, choć z konieczności zostały one pozostawione w cytatach. Wszystkie trzy armie walczące na omawianym terenie były bowiem wielonarodowe, a ich etniczny charakter został w miarę możliwości zasygnalizowany w opisach poszczególnych etapów działań wojennych. W przypadku najbardziej pod tym względem zróżnicowanej armii austro-węgierskiej można zauważyć, że przez opisany obszar przewinęły się jednostki wywodzące się z niemal każdej części podwójnej monarchii. Znalazły się tu formacje czeskie, sudeckie, wiedeńskie, galicyjskie, tyrolskie, styryjskie i bośniackie. W pułkach tyrolskich żołnierze włoskojęzyczni byli prawie tak samo liczni, jak niemieckojęzyczni, zaś w galicyjskich służyli zarówno Polacy z zachodu tej prowincji, jak i Ukraińcy z części wschodniej... Spośród wielu narodów, nad którymi panował Franciszek Józef I, w zasadzie tylko Węgrzy, Słowacy i Rumuni byli tutaj reprezentowani niezbyt licznie. Należy jednak wspomnieć obecność w paśmie Magury Maľastowskiej węgierskich huzarów, a później także piechurów tej narodowości, którzy znaleźli się w składzie niektórych pułków galicyjskich wobec utraty przez nie własnych okręgów uzupełnień. Nieco inaczej rzecz ma się z wojskami carskimi. Walczące w omawianym rejonie jednostki wywodziły się przede wszystkim z guberni połtawskiej, orenburskiej, samarskiej, taurydzkiej i wiackiej. Należy przy tym pamiętać, że w państwie Romanowów – inaczej niż w Austro-Węgrzech – pobór nie opierał się na zasadach terytorialnych. Na listach strat możemy zatem odszukać – oprócz etnicznych Rosjan – także Ukraińców, Polaków, Białorusinów

Treba priznať, že nasledujúci text nie je zbavený nedostatku, ktorý postihuje takmer všetky štúdie venované bojom na karpatskom fronte. Tento nedostatok spočíva v tom, že východiskovými materiálmi sú predovšetkým rakúsko-uhorské a nemecké zdroje – archívne pramene, štúdie, plukové histórie, spomienky a tlačové články. Ani vynaložené úsilie nedokázalo vyvážiť túto perspektívu opismi, ktoré vytvorila protistrana. Napriek tomu, že boli použité viaceré archívne dokumenty vyhotovené cárskou armádou, neumožnilo to komplexne predstaviť udalosti z pohľadu ruskej armády. Iba čiastočne sa podarilo napraviť tento nedostatok siahnutím do údajov o stratách jednotlivých cárskech plukov a zoznamov udelených vyznamenaní.

i szereg narodów niesłowiańskich, tych ostatnich w szczególności w wywodzących się z Kaukazu formacjach jazdy. Z odnotowanych w dokumentach austro-węgierskich relacji niektórych jeńców wynikałoby, że w Karpatach w zasadzie nie powinni znaleźć się poddani Mikołaja II pochodzenia niemieckiego i żydowskiego, ci bowiem mieli być kierowani na front turecki. Z pewnością taka praktyka nie była jednak konsekwentna, albowiem wśród poległych oraz wziętych do niewoli carskich żołnierzy odnajdziemy nazwiska, wskazujące na przynależność do tych narodowości. Jeżeli chodzi o armię cesarza Wilhelma II, to nawet te nieliczne jej formacje, które na kilka dni pojawiły się pod Sękową, przedstawiają obraz dość różnicowany. W przypadku dywizji bawarskiej rzecz jest dość oczywista. Natomiast druga z niemieckich wielkich jednostek, które tu walczyły, wywodziła się z Prowincji Poznańskiej, a wśród poległych koło Sękowej żołnierzy bez trudu natrafimy na szereg polskich nazwisk.

Wypada przyznać, że tekst poniższy nie jest wolny od wady, która trapi zresztą niemal wszystkie opracowania, poświęcone zmaganiom na froncie karpackim. Z konieczności został bowiem oparty przede wszystkim na relacjach, pochodzących od strony austro-węgierskiej i niemieckiej – źródłach archiwalnych, opracowaniach, historiach pułkowych, wspomnieniach czy artykułach prasowych. Mimo usilnych prób nie udało się tej perspektywy zrównoważyć opisami, które wytworzyła strona przeciwna. Wykorzystano co prawda pewną ilość dokumentów archiwalnych, sporządzonych przez armię cara, nie pozwoliło to jednak kompleksowo przedstawić działania z perspektywy wojsk rosyjskich. Jedynie częściowo udało się temu zaradzić sięgając do danych o stratach poszczególnych carskich pułków oraz dokumentów i zestawień dotyczących przyznanych odznaczeń.

¹ Voľný preklad prezývky pluku by mohol znieť „dvadsiatnici“. Cvanciger je hovorové pomenovanie starej rakúskej mince s hodnotou dvadsať grajciarov.

W wolnym przekładzie nazwa pułku oznacza „dwudziestaków”.

NIŽNÁ POLIANKA

Prvé boje medzi rakúsko-uhorskou a ruskou armádou sa odohrali ďaleko od oblasti, ktorá je predmetom tejto štúdie. Dňa 23. augusta 1914 sa pri Krašniku, ktorý ležal na území Poľského kráľovstva (ide o časť územia bývalého poľského štátu, ktorá po delení Poľska pripadla Rusku), začala úspešná ofenzíva habsburského vojska. O niekoľko dní neskôr sa uskutočnila bitka pri Komarowe, ktorá bola tiež úspechom vojakov Františka Jozefa. Takmer v tom istom okamihu cárske vojská vtrhli na územie východnej Haliče a v dôsledku niekoľkých bitiek prinútili rakúsko-uhorskú armádu k ústupu a opusteniu Lvova. Aj v Poľskom kráľovstve bol napriek počiatočným úspechom nápor ruskej armády príliš silný. Znamenalo to nevyhnutý ústup ku Karpatom. Habsburská armáda ustupovala organizovaným spôsobom a podarilo sa jej odtrhnúť od nepriateľa, smerovala k horám, aby sa tam preorganizovala pred ďalšími operáciami. Týmto spôsobom sa v okolí Nižnej Polianky ocitla 105. brigáda Landsturmu – v tomto čase podriadená 2. rakúsko-uhorskej armáde. V jej zložení boli vojaci z Viedne a zo Štajerska. 26. septembra pochodovala táto jednotka cez Nižnú Polianku do Smilna a jej vyčlenené oddiely ostali v horách, aby strážili miestne priesmyky. Žiaľ, nemáme žiadne informácie o krátkom zdržaní sa tejto jednotky pri hornom toku Ondavy. Vieme len, že nebojovala s nepriateľom, pretože jeho predsunuté jednotky nestihli doraziť do hôr. Vo chvíli začiatku rakúsko-uhorskej ofenzívy smerujúcej na Przemysl sa táto brigáda 3. októbra presunula k Duklianskemu priesmyku.

Nepriateľské armády sa v okolí Nižnej Polianky stretli až v novembri. V polovici mesiaca sa v tejto oblasti krátky čas zdržiavala 5. honvédska jazdecká divízia, ale nebojovala s nepriateľom. Od rieky San ustupovali litoměřický IX. zbor – v ktorého

NIŽNA POLIANKA

Do pierwszych starć pomiędzy armią austro-węgierską a rosyjską doszło daleko od omawianego tu terenu. 23 sierpnia 1914 r. rozpoczęła się zwycięska dla habsburskich wojsk bitwa pod Kraśnikiem w Królestwie Polskim, kilka dni później rozgorzała bitwa pod Komarowem, która także miała okazać się sukcesem żołnierzy Franciszka Józefa. Niemal w tym samym momencie siły carskie wkroczyły do wschodniej Galicji i w szeregu bitew zmusiły armię austro-węgierską do odwrotu i opuszczenia Lwowa. Także w Królestwie Polskim, mimo początkowych zwycięstw, napór wojsk rosyjskich okazał się zbyt silny. Oznaczało to konieczność odwrotu w Karpaty. Armie habsburskie zdołały wycofać się w sposób uporządkowany, zerwać styczność z nieprzyjacielem i zmierzały ku górcom, aby pod ich osłoną przegrupować się przed kolejnymi operacjami. W ten sposób w okolicach Nižnej Polianki znalazła się – podporządkowana wówczas 2. Armii austro-węgierskiej – 105. Brygada Landsturmu, złożona z żołnierzy z Wiednia i Styrii. 26 września przemaszerowała ona przez Nižną Poliankę do Smilna, pozostawiając wydzielone oddziały w górach z zadaniem strzeżenia okolicznych przełęczy. O krótkim pobycie tej jednostki nad górną Ondawą niestety brak dokładniejszych informacji. Kontakt z nieprzyjacielem nie nawiązano, jego wysunięte oddziały nie zdążyły zapuścić się w góry. 3 października, z chwilą rozpoczęcia austro-węgierskiej ofensywy w stronę Przemysła, brygada odmaszerowała w stronę Przełęczy Dukielskiej.

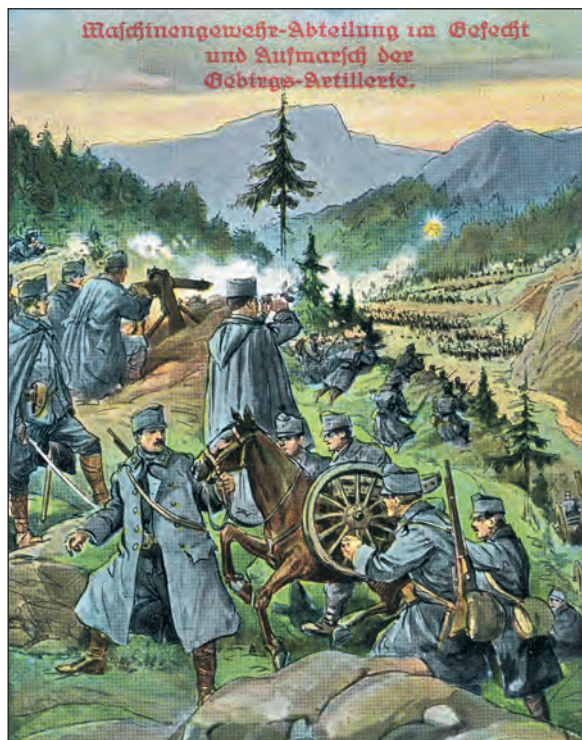
Do spotkania wrogich armii w rejonie Nižnej Polianki doszło dopiero w listopadzie. W połowie miesiąca przez krótki moment na tym obszarze operowała 5. Dywizja Kawalerii Honvédu (DKH), jednak nie doszło do jej starcia z przeciwnikiem. Natomiast

złożeni bola 10. pešia divízia pod velením divízneho gen. Theodora Hordta a 26. pešia divízia Landwehru pod velením divízneho gen. Emila Lischku. Uvedené jednotky s ťažkými stratami bojovali v oblasti obcí Myscowa, Desznica a Krempana. V Nižnej Polianke sa vtedy nachádzali záložné jednotky zboru, ktoré sa odtiaľto presúvali na bojisko. Štáb IX. zboru spolu s jeho veliteľom – divíznym gen. Johannom von Friedelom – sa zdržiaval v Nižnej Polianke od 11. do 28. novembra. Kvôli neúspešnému výsledku bojov na haličskej strane hôr museli obe zmenené divízie ustúpiť k hraničnému pásu. 10. pešia divízia obsadila obranné pozície na hraničnom hrebeni v okolí Polianskeho sedla (poľ. Przetęcz Beskid nad Ożenną), aby zastavila nepriateľa na línii kopcov Czeremcha – Dębi Wierch. Úlohou 26. pešej divízie Landwehru bolo brániť oblasť pri sedle Dujawa a súčasne ochraňovať západnejšie sa nachádzajúce priechody cez hory. Štáb zboru sa 28. novembra presunul do Bardejova, a jeho veliteľ sa musel z dôvodu ochorenia vzdať funkcie. Velenie IX. zboru prevzal divíznym gen. Rudolf Kraliček. Sotva o niekoľko hodín neskôr sa v Nižnej Polianke zdržiaval štáb 10. pešej divízie.

Ruská strana sa snažila prekonať nové obranné línie IX. zboru s necelou jednou divíziou – 13. pešou divíziou genpor. Ferdinanda Vebela. Napriek preloženiu jedného zo štyroch plukov do doliny La-

cofajúcy sa znad Sanu litomierzycki IX Korpus – w którego składzie znajdowały się 10. Dywizja Piechoty (DP), dowodzona przez gen. dyw. Theodora Hordta oraz 26. Dywizja Piechoty Landwehry (DPLw) pod komendą gen. dyw. Emila Lischki – toczyły obfitujące w straty walki w rejonie Myscowej, Desznicy i Krempany. Niżna Polianka była wówczas miejscem koncentracji odwodów korpusu, które stąd maszerowały na pole bitwy. Sztab IX Korpusu wraz z jego dowódcą, gen. dyw. Johannem von Friedlem, kwaterował w Niżnej Poliance od 11 do 28 listopada. Niekorzystny wynik zmagania po galicyjskiej stronie gór zmusił obie wspomniane dywizje do odwrotu w stronę pasma granicznego. 10. DP zajęła obronne pozycje na grzbiecie granicznym w rejonie przetęczy Polianskie Sedlo (Beskid nad Ożenną), zamierzając powstrzymać nieprzyjaciela na linii Czeremcha – Dębi Wierch. 26. DPLw miała bronić rejonu przetęczy Dujawa i osłaniać przejścia przez góry, położone dalej na zachód. Sztab korpusu 28 listopada przeniósł się do Bardejowa, a jego dowódca opuścił stanowisko jako chory. Komendę nad IX Korpusem przejął po nim gen. dyw. Rudolf Kraliček. Zaledwie kilka godzin dłużej w Niżnej Poliance pozostał sztab 10. DP.

Strona rosyjska rzuciła do przełamania nowych linii obronnych IX Korpusu zaledwie jedną dywizję – 13. DP gen. por. Ferdinanda Webla. Nawet pomimo

Dobová pohľadnica vyobrazujúca boje v Karpatoch
Widokówka z epoki predstavujúca walki v Karpatách

borca mala Vebeľova divízia takmer rovnaký počet vojakov ako celý zbor pod velením Kralička. Je potrebné zdôrazniť, že úlohou rakúsko-uhorského IX. zboru bolo okrem ochrany ciest vedúcich do Bardejova z Jasťa a Gorlic aj zabezpečiť karpatské priesmyky nachádzajúce sa západnejšie až po oblasť pri obci Tylicz proti útokom jednotiek cárskeho jazdeckta. V tomto čase si Vebeľ mohol slobodne vybrať miesto prvého útoku a naplno túto príležitosť využil. V súvislosti s tým, 28. novembra vytlačil útok cárskej pechoty 26. pešiu divíziu Landwehru z oblasti Dujavy a prinútil jej vojakov k niekoľkokilometrovému ústupu na juh ku Zborovu. Súčasne jednotky Hordtovej divízie plánovali predovšetkým brániť kopce, ktoré susedili s najpoohodlivejším príchodom z haličskej obce Radocyna do doliny hornej Ondavy. Bolo to úlohou pravého krídla divízie. Na kopci Dębi Wierch obsadil pozície 12. strelecký prápor pplk. Danteho Bondatiho, a na Panskom vrchu jeden prápor 21. pešieho pluku z Časlavi. Ľavé krídlo divízie tvoril 36. peší pluk z Mladej Boleslavi, ktorý mal udržať Smilniansky vrch. Oba uvedené pešie pluky, ktorých veliteľmi boli príslušne plk. Franz Pokorny a plk. Rudolf Müller, neboli najspôhlivejšími jednotkami habsburskej armády, a okrem toho pred niekoľkými dňami zaznamenali veľké straty počas bojov pri obci Krempna. Medzi nimi bol jeden prápor 18. pešieho pluku z Hradca Králové, ktorého úlohou bolo prehradiť dolinu Ondavy pri Vyšnej Polianke. V Nižnej Polianke sa nachádzali záložné jednotky – dva prápory 21. pešieho pluku a prápor 18. pešieho pluku. Spolu mali rakúsko-uhorské jednotky nachádzajúce sa v tejto oblasti 2 500 príslušníkov, teda menej ako jeden plnohodnotný peší pluk. Každý z tam pôsobiacich cársych plukov mal viac vojakov.

Po úspechu na priesmyku Dujava rozkázal gen. Vebeľ časti svojich jednotiek – 52. vilniuskemu pešiemu pluku plk. Alexandra Švecova, podporenému pododdielmi 50. biatostockého pešieho pluku – zaútočiť z Radocyny na hraničný hrebeň. V dôsledku toho bol v noci z 28. na 29. novembra 12. strelecký prápor pod velením Bondati-

oddania jedného z čtverech svojich puťkóv, skierovaného v dolinú Laborca, dyvizia Webla mala liczebnoú poróvnyválnu z celým korpusem Kralička. Trzeba przy tym zaznaczyć, że austro-węgierski IX Korpus, oprócz zadania osłony dróg prowadzących do Bardejova od strony Jasťa i Gorlic, musiał zabezpieczać przed zagonami carskiej kawalerii przetęcze karpackie, położone dalej na zachód, aż po rejon Tylicza. Tymczasem Webel mógł swobodnie wybrać, w którym miejscu uderzyć najpierw – i w pełni korzystał z tej możliwości. 28 listopada atak carskiej piechoty wyparł 26. DPŁw z rejonu Dujawy, zmuszając landwehryistów do wycofania się kilka kilometrów na południe, w kierunku Zborowa. Tymczasem oddziały dywizji Hordta zamierzały przede wszystkim bronić wzniesień, sąsiadujących z najdogodniejszym przejściem z galicyjskiej Radocyny w dolinę górnej Ondawy. Zadanie to przypadło prawemu skrzydłu dywizji. Na Dębim Wierchu pozycje zajął 12. Batalion Strzelców (BS) ppłk. Dantego Bondatiiego, a na Panskim Vrchu – jeden baon 21. PP z Časlavia. Lewe skrzydło dywizji tworzył 36. PP z miasta Mładá Boleslav, mający utrzymać Smilnianski Vrch. Oba wspomniane pułki piechoty, dowodzone odpowiednio przez pułk. Franza Pokornego i pułk. Rudolfa Müllera, nie należały do najbardziej pewnych jednostek habsburskiej armii, w dodatku przed kilkoma dniami ucierpiały dotkliwie w walkach koło Krempnej. Pomiędzy nimi znalazł się jeden baon 18. PP z Hradca Králové, z zadaniem przegrodzenia doliny Ondawy koło Vyšnej Polianki. W Nižnej Poliance znajdowały się odwody – dwa bataliony 21. PP i batalion 18. PP. Łącznie oddziały austro-węgierskie w tym rejonie liczyły zaledwie 2 500 bagnetów – zatem mniej, niż jeden pełnowartościowy pułk piechoty. Każdy z działających w tym rejonie carskich puťkóv miał wyższe stany liczebne.

Po sukcesie na Dujawie gen. Webel skierował część swoich sił – 52. Wileński PP pułk. Aleksandra Szwecowa, wzmocniony pododdziałami 50. Białostockiego PP – do ataku z Radocyny w kierunku grzbietu gra-

ho vytlačení z kopca Dębi Wierch. Onedlho bolo zaútočené aj na pododdieľy 21. pešieho pluku na Panskom vrchu. Genmjr. Hugo Reymann – veliteľ 20. pešej brigády zodpovedný za obranu doliny hornej Ondavy – poslal smerom, kde útočil nepriateľ, dva ďalšie prápory 21. pešieho pluku. Hustá hmla znemožňovala koordinované velenie a aj súčinnosť jednotlivých pododdielov, v dôsledku čoho mal útok chaotický charakter. Onedlho sa už celé zoskupenie Reymanna zapojilo do boja a výsledok pre rakúsko-uhorských vojakov bol značne neúspešný. Samotný gen. Reymann jeho priebeh opísal takto:

„Prápor [kpt. Karla] Chromka, ktorý velenie divízie poslalo cez les Stavlinec na kopec 650, kde sa mal podriadiť pplk. Bondatiemu, narazil v lese na silné jednotky nepriateľa a po ťažkom boji musel ustúpiť na kopce nachádzajúce sa severne od Varadky; je pri tom potrebné poznamenať, že v tento deň bola veľká hmla. O 11.00 Rusi zaútočili na hlavnú pozíciu IV. práporu 18. pešieho pluku, ktorý, hoci mu bola ako posila poslaná jedna rota 21. pešieho pluku, ustúpil do Varadky. Ostatné tri roty 18. pešieho pluku sa ešte držali na pozíciách. O 12.00 boli na rozkaz divízie dve roty 18. pešieho pluku, tvoriace zálohu divízie v Nižnej Polianke, poslané ako posila pre plk. Pokorného. (...) O 12.30 prišlo hlásenie o silnom útoku na III. prápor 18. pešieho pluku, v dôsledku ktorého ustupuje jeho ľavé krídlo do Varadky. Genmjr. Reymann vydal rozkaz plk. Pokornému k protiútokom s ostatnými tromi rotami, ktoré mal k dispozícii, cez kopec, ktorý mal tvar jazyka, nachádzajúci sa západne od Varadky. Nepriateľské jednotky súčasne zaútočili od lesa Stavlinecna IV. prápor 21. pešieho pluku a prápor Chromka. (...) Protiútok III. práporu 21. pešieho pluku zastavil útok nepriateľa na jazykovitom kopci západne od Varadky, ale po nasadení nových záloh do boja nepriateľom bol tento odpor prekonaný; o 13.00 sa začal silný nápor nepriateľa smerom z lesa Stavlinec na pravé krídlo, čo už IV. a II. prápor 21. pešieho pluku posilnené rotami 18. pešieho pluku nevydržali.“¹

nicznego. Nocą z 28 na 29 listopada uderzenie spadło na 12. BS, obsadzający Dębi Wierch i wyrzuciło strzelców Bondatiego z tego wzniesienia. Niedługo później zaatakowane zostały także pododdziały 21. PP na Panskim Wrchu. Gen. mjr Hugo Reymann, komendant 20. Brygady Piechoty (BP), odpowiadający za obronę doliny górnej Ondawy, pchnął w stronę nacierającego nieprzyjaciela dwa kolejne baony 21. PP. W gęstej mgle skoordynowane dowodzenie nie było możliwe, podobnie jak współdziałanie poszczególnych pododdziałów, wskutek czego starcie miało chaotyczny charakter. Wkrótce całe zgrupowanie Reymanna znalazło się w boju, który dla żołnierzy austro-węgierskich przybrał wybitnie niekorzystny obrót. Przebieg wydarzeń tak opisał sam gen. Reymann:

Batalion [kpt. Karla] Chromka, który dowództwo dywizji skierowało przez las Stavlinec na wzgórze 650, gdzie miał podporządkować się pplk. Bondatiemu, natknął się w lesie na silne oddziały nieprzyjaciela i musiał po ciężkiej walce wycofać się na wzniesienia na północ od Varadki; należy przy tym zaznaczyć, że tego dnia panowała wielka mgła. O 11.00 główny posterunek IV batalionu 18. PP został zaatakowany przez Rosjan i chociaż skierowano mu na pomoc jedną kompanię z 21. PP, wycofał się do Varadki. Pozostałe trzy kompanie 18. PP jeszcze trzymały się na pozycjach. O 12.00 na rozkaz dywizji dwie kompanie 18. PP, które jako dywizyjny odwód stały w Niżnej Poliance, zostały wysłane płk. Pokornemu jako wsparcie. (...) O 12.30 przyszedł meldunek, że III batalion 18. PP, mocno zaatakowany na lewym skrzydle, cofa się do Varadki. Gen. mjr Reymann rozkazał płk. Pokornemu kontratakować z pozostającymi do jego dyspozycji trzema kompaniami przez mające kształt języka wzgórze na zachód od Varadki. Równocześnie IV batalion 21. PP od strony Radocyny i batalion Chromka od strony lasu Stavlinec zaatakowane zostały przez silne oddziały nieprzyjacielskie. (...) Kontratak III batalionu 21. PP zatrzymał co prawda natarcie przeciwnika na mającym kształt języka wzgórzu na za-

**Poľná kuchyňa rakúsko-uhorskej armády v Karpatoch
Kuchnia polowa armii austro-węgierskiej w Karpatach**

Súčasne bolo zaútočené na rakúsko-uhorské jednotky, ktoré mali brániť Smilniansky vrch. Aj tu bola obrana rýchlo prelomená, čo okamžite zmenilo situáciu ostatných jednotiek 10. pešej divízie. Pobočník 18. pešieho pluku opísal priebeh udalostí nasledovne:

„Lávě křídlo pluku na Smilnianskom vrchu bolo obklúčené nepriateľom, pretože 36. a 21. pluk nevydržali, a kvôli tomu sa [18.] pluk dostal pod bočnú paľbu. 13. [rota] neustúpila so všetkými a snažila sa udržať [svoj úsek], ale už nemohla ustúpiť. Bolo vidieť, ako po jednom ustupujú medzi ruskými rojnicami a zálohami. O 14.15 sa uskutočnil ústup do Nižnej Polianky. (...) O 14.50 naše vojsko opustilo Smilniansky vrch. Nepriateľ sem dorazil. Zasa paľba z pravej strany. Hrozba obídienia a obsadenia ústupovej cesty. Jednotka plukových pionierov s plukovou zástavou sotva prešla.“²

V týchto podmienkach sa vojaci pod vedením plk. Švecova rýchlo stali pánmi situácie. Hoci na niektorých miestach českí

chód od Varadki, ale po wprowadzeniu nowych odwodów nieprzyjaciela ten opór został złamany; o 13.00 zaczęły się także silny nacisk nieprzyjaciela, wymierzony w prawe skrzydło z lasu Stavlinec, czego bataliony IV i II 21. PP oraz wzmocnienia w postaci wysłanych kompanii 18. PP nie były już w stanie wytrzymać.¹

Jednocześnie zaatakowane zostały oddziały austro-węgierskie, mające bronić Smilnianskiego Vrchu. Również tutaj obrona szybko została przełamana, co natychmiast wpłynęło na sytuację pozostałych oddziałów 10. DP. Adiutant 18. PP tak przedstawił przebieg wydarzeń:

Lewa flanka pułku na Smilnianskim Vrchu została oskrzydłona, bo pułki 36. i 21. nie wytrzymały, przez co [18.] pułk znalazł się pod bocznym ostrzałem. -13ta [kompania] nie poddała się ogólnemu odwrotowi, próbowała się utrzymać, nie mogła się już wycofać. Widać było, jak pojedynczo wycofują się pomiędzy rosyjskimi tyralierami i odwodami. O 14.15 odwrót do Niżnej Polianki. (...) O 14.50 nasze wojska opuściły Smil-

pešiáci s nimi riadne bojovali, nič nemohli urobiť, keď nepriateľ obchádzal ich pozície z ľavej alebo pravej strany. V hustej hmle sa jednotky nemohli navzájom podporovať a bojujúci nevedeli, či sa už nepriateľ nenachádza v ich tyle. Smilniansky vrch bol obsadený iba jedným práporom 36. mladoboleslavského pešieho pluku, ktorý mal 400 príslušníkov. Podľa hlásenia veliteľa tohto práporu bolo vidieť maximálne na 20 krokov a pokusy o zmapovanie celkovej situácie končili neúspechmi. Vojaci práporu ohrození obklúčením útočiacimi cáorskými jednotkami ustupovali smerom k Chmeľovej. Druhý – záložný – prápor 36. pešieho pluku mal vytvoriť druhú obrannú líniu pri Smilne, čo sa vo vládnucom chaosie tiež nepodarilo. Keď oba prápory ustupovali na západ, plk. Rudolf Müller stratil kontakt s jemu podriadenými jednotkami a bol presvedčený, že 36. peší pluk bol katastrofálne porazený. Veliteľ susednej brigády Landwehru spomínal na moment, v ktorom našiel bod velenia plk. Müllera, takto:

„Vyrazil som tam a zastihol som veliteľa 36. pešieho pluku v stave najvyššej nervozity, v podstate nervového rozrušenia, keď kričal: ‚Môj pluk je porazený, som tu sám so stovkou ľudí a plukovou zástavou neviem, kam mám ísť, odchádzam do Prešova.‘“³

Priebeh novembrových bojov pri Varadke opisovali aj vojaci pochodového práporu jedného zo sudetských plukov začlenení do 21. pešieho pluku:

„Hustá hmla zahalila doliny a hory. Bolo vidieť sotva na niekoľko metrov. Pozície sa stratili v lese. Nepriateľ využil tento nečas na útok. Potichu zlikvidoval poľné stráže a nečakanie sa objavil pred frontom. O chvíľu boli obe krídla – 36. a 18. [pluky] – 21. pešieho pluku bleskovo porazené a celý pluk bol obklúčený nepriateľom. Boje na jednotlivých miestach trvali iba krátku dobu, a následne musel ustúpiť aj 21. peší pluk. Stovky ľudí sa dostali do zajatia, úbohé zvyšky, približne 200 ľudí, sa zastavili až v Mikulášovej. Pluk teraz tvorili iba tri polroty.“⁴

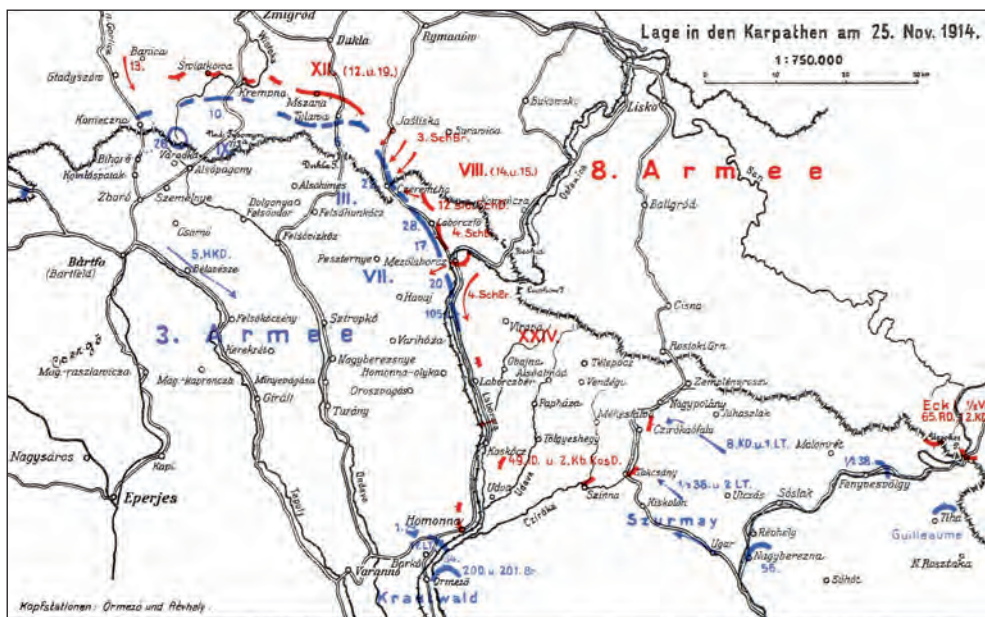
nianski Vrch. Nieprzyjaciel tu się przebił. -Znów ogień z prawej strony. Grozi oskrzydlenie i odcięcie drogi odwrotu. -Oddział pionierów pułkowych z pułkowym sztandarem ledwie przeszedł.“²

W tych warunkach podwładni płk. Szwecowa szybko stali się panami sytuacji. Nawet jeśli w jakimś miejscu czescy piechurzy dotrzymywali pola, to nie mogli nic poradzić, jeśli przeciwnik gdzieś po prawej czy lewej obszedł ich stanowiska. We mgle oddziały nie mogły wzajemnie się wspierać, a walczący nie wiedzieli, czy nieprzyjaciel nie stoi już na ich tyłach. Smilniansky Vrch był obsadzony przez zaledwie jeden – liczący 400 bagnetów – batalion młodoboleslawckiego 36. PP. Według raportu dowódcy tego batalionu widoczność nie przekraczała 20 kroków, a próby zorientowania się w ogólnej sytuacji zakończyły się niepowodzeniem. Zagrożeni odcięciem przez nacierające oddziały carskie żołnierze batalionu wycofywali się w stronę Chmeľovej. Drugi z batalionów 36. PP, pozostający w odwodzie, miał utworzyć drugą linię obrony w rejonie Smilna, co w panującym chaosie także się nie powiodło. Gdy oba bataliony wycofywały się w kierunku zachodnim, płk. Rudolf Müller utracił kontakt ze swoimi podkomendnymi i był przekonany, że 36. PP spotkała katastrofa. Dowódca sąsiedniej brygady Landwehry wspominał moment, gdy odnalazł punkt dowodzenia płk. Müllera:

„Udałem się tam i zastałem komendanta 36. Pułku Piechoty w stanie najwyższego zdenerwowania, wręcz rozstroju nerwowego, krzyczącego: ‚mój pułk jest rozbity, jestem tu z setką ludzi i pułkowym sztandarem; nie wiem dokąd iść; ruszam do Prešova.‘“³

Przebieg listopadowych walk koło Varadki relacjonowali także żołnierze marszowego baonu jednego z sudeckich pułków, włączeni w szeregi 21. PP:

„Gęsta mgła otulała doliny i góry. Widoczność sięgała ledwie kilku metrów. Posterunki stały zagubione w terenie. Przeciwnik wyko-

Linia frontu v Karpatoch – situácia k 25.11.1914
Linia frontu w Karpatach – sytuacja 25.11.1914 r.

Strata Smilnianskeho vrchu znamenala koniec snáh tých vojakov českej divízie, ktorí naďalej bojovali a usilovali sa o obsadenie obrannej línie medzi Varadkou a Jedlinkou. Chceli zablokovať nepriateľovi presun pozdĺž doliny Ondavy. Nová pozícia sa nedala udržať, pretože sa cárska pechota objavila v jej tyle. Porazené pluky 10. pešej divízie ustupovali ďalej na líniu Smilno – Kremenky. V súvislosti s ruským náporom na susednú 26. pešiu divíziu Landwehru tu neboli podniknuté pokusy o dlhší odpor a onedlho ustúpila aj 10. pešia divízia ďalej smerom k Zborovu. V dôsledku udalostí, ktoré sa odohrali v nasledujúcich dňoch, museli českí vojaci ponechať nepriateľovi túto obec a stratili aj Bardejov, na ktorý cárske vojská úspešne zaútočili 1. decembra. IX. zbor porazený pri Bardejove opätovne ustúpil ďaleko na východ. K hornej Ondave sa už nevrátil, ale čitateľ sa s jeho jednotkami znovu stretne v časti tejto štúdie venovanej bojom pri Sękowej.

Habsburské vojská sa vrátili do oblasti pri Nižnej Polianke po necelých dvoch týž-

rzostal tę pogodę do przeprowadzenia ataku. Bezgłośnie zlikwidował posterunki polowe i nieoczekiwanie stanął przed frontem. Wkrótce 21. PP na obu flankach – 36. i 18. zostały rozbite w mgnieniu oka – był oskrzydłony. Walka tylko przez krótki czas toczyła się tu i tam, po czym także 21. PP musiał się cofać. Setki ludzi powędrowało do niewoli, nędzne resztki, około 200 ludzi, zatrzymały się dopiero w Mikulášovej. Pułk składał się teraz jedynie z trzech półkompanii.⁴

Utara Smilnianskiego Vrchu zaprzepaciła wysiłki tych żołnierzy czeskiej dywizji, którzy próbowali nadal walczyć i obsadzili linię obronną na wzgórzach pomiędzy Varadką a Jedlinką, starając się zablokować przeciwnikowi drogę wzdłuż doliny Ondavy. Nowa pozycja okazała się nie do utrzymania, gdy carska piechota pojawiła się na jej tyłach. Rozbite pułki 10. DP cofały się więc dalej na linię Smilno – Kremenky. Wobec jednoczesnego nacisku rosyjskiego na sąsiednią 26. DPLw nie podjęto tutaj próby dłuższego oporu i niebawem 10. DP odeszła dalej, pod Zborov. Wydarzenia ko-

dňoch. Začiatkom decembra sa v západnej Haliči začala rakúsko-uhorská ofenzíva, ktorá sa do histórie zapísala ako bitka pri Limanovej a Łapanowe. Zúfalý útok časti habsburskej 4. armády smerujúci z oblasti Mszany Dolnej na sever, teda na nechránené krídlo cárskych vojsk blížiacich sa ku Krakovu, sa po prvých úspechoch zastavil pred mestom Bochnia. Potom sa ruská strana snažila útočiť na slabšie krídlo rakúsko-uhorskej operačnej skupiny. Útočila z oblasti pri Nowom Sączi smerom k Limanovej. V súvislosti s tým sa značne znížil počet cárskych vojakov na pozíciách situovaných pozdĺž karpatského oblúka. Veliteľ cárskej 8. armády, generál jazdectva Alexej Brusilov, najprv poslal do oblasti pri Nowom Sączi VIII. armádny zbor a onedlho na to aj XXIV. armádny zbor. Tieto presuny spozorovalo rakúsko-uhorské velenie, ktoré si všimlo, že nepriateľské sily na horských priesmykoch sú oslabené. Na sever vyrazila 3. armáda gen. pechoty Svetozara Boroeviča von Bojnu, ktorá sa náhlila na základe rozkazov hlavného velenia a prakticky sa nestretla s odporom nepriateľa na

lejných dni doprowadzily do oddania protivníkovi zároveň tej miejscowości, jak i do utraty Bardejova, ktorý wojska carskie z powodzeniem zaatakowały 1 grudnia. IX Korpus, pobity pod Bardejowem po raz kolejny, wycofał się daleko na południe. Nad górną Ondawą miał się już więcej nie pojawić, natomiast czytelnik znowu spotka się z jego oddziałami w części opracowania, poświęconej walkom koło Sękowej.

Wojska habsburskie powróciły w rejon Niższej Polianki po niespełna dwóch tygodniach. Na początku grudnia w zachodniej Galicji rozpoczęła się austro-węgierska ofensywa, która przeszła do historii jako bitwa pod Limanową i Łapanowem. Desperackie uderzenie części habsburskiej 4. Armii, wyprowadzone z rejonu Mszany Dolnej ku północy, w odsłoniętą flankę podchodzących pod Kraków carskich wojsk, zostało po pierwszych sukcesach zatrzymane na przedpolach Bochni. Później to strona rosyjska próbowała zaatakować słabsze skrzydło austro-węgierskiej grupy operacyjnej, wyprowadzając atak z rejonu

Rakúsko-uhorskí vojaci v Bardejove
Żołnierze austro-węgierscy w Bardejowie

južnej strane haličsko-uhorskej hranice. V dôsledku opísaných presunov vojsk Brusilov nedisponoval dostatočným počtom vojakov, aby mohol brániť karpatské priesmyky a musel ustúpiť. Do Nižnej Polianky dorazili čelné jednotky III. zboru gen. pechoty Emila Colerusa von Gelderna – pluky 28. pešej divízie pod velením genmjr. Alfreda von Hinke, ktorých príslušníkmi boli štajerskí Nemci, Slovinci, Taliani a Chorváti z Prímoria. Manéver 3. armády mal konečne prerušiť komunikačné trasy cárskych vojsk poslaných do oblasti pri Nowom Sączy a týmto spôsobom úspešne ukončiť limanovsko-łapanowskú operáciu.

V porovnaní s intenzívnymi novembrovými bojmi bola bitka pri Nižnej Polianke, ktorá sa odohrala 10. decembra, len drobnou potýčkou útočiacich rakúsko-uhorských jednotiek so zadnými strážami na sever ustupujúcich cárskych divízií. Pri prvej zákrute cesty vedúcej na Polianske sedlo sa eskadróna ruského jazdeckva pripravila na obranu usporiadaná ako pechota. Čelné rakúsko-uhorské jednotky – dva prápory 87. pešieho pluku z Celje – Rusi odohrali paľbou z pušiek. Následne slovinský pluk vyrazil k sedlu na priesmyku a po krátkom boji prinútil brániace sa tam dve rotý pechoty k ústupu smerom k obci Oženna. O 13.45 bol priesmyk v rukách habsburských vojakov a cesta do Haliče bola pre III. zbor otvorená. Hlavné sily 28. pešej divízie sa ďalej presúvali a za nimi pokračovala druhá divízia zboru – 22. pešia divízia Landwehru (pod velením genmjr. Ignaza Schmidta-Fussinu). Deň však ukončili hrozné straty rakúsko-uhorských vojsk. Večer, keď sa v blízkosti priesmyku nachádzalo sídlo štábu 28. pešej divízie, šrapnel ruského delostrelectva zabil náčelníka štábu – mjr. Maximiliana Krausa. Táto strata bola pre celý štajerský zbor zlou vešťbou na blížiace sa boje.

Limanovsko-łapanowskú operáciu, ktorej periférnou epizódou bol opísaný stret, ukončilo víťazstvo centrálnych mocností, ale ruskí generáli nechceli nepriateľovi odovzdať iniciatívu. V nasledujúcich dňoch III. zbor dorazil do Jasła, ale severne od

Nowego Sącza w stronę Limanowej. Aby to uczynić, znacznie uszczupliła swe siły, stojące wzdłuż łuku Karpat. Dowódca carskiej 8. Armii, gen. kaw. Aleksiej Brusilow, wysłał pod Nowy Sącz najpierw VIII Korpus Armijny, a niedługo potem także XXIV Korpus Armijny. Przesunięcia te nie uszły uwadze austro-węgierskiego dowództwa, które wyczuło słabość przeciwnika w rejonie górskich przełęczy. 3. Armia gen. piech. Svetozara Boroewicia von Bojna, ponaglana rozkazami naczelnego dowództwa, ruszyła ku północy, praktycznie nie napotykając oporu po południowej stronie granicy galicyjsko-węgierskiej. W wyniku opisanych wyżej przesunięć wojsk Brusilow nie miał dość wojska, aby bronić przełęczy karpackich i musiał ustąpić. Do Nižnej Polianki dotarły czołowe oddziały III Korpusu gen. piech. Emila Colerusa von Geldern – pułki 28. DP, dowodzonej przez gen. mjr. Alfreda von Hinke, złożonej ze styryjskich Niemców, Słoweńców, a także Włochów i Chorwatów z austriackiego Pobrzeża. Manewr 3. Armii miał ostatecznie przeciąć trasy komunikacji carskich wojsk, pchniętych pod Nowy Sącz i w ten sposób rozstrzygnąć operację limanovsko-łapanowską.

W porównaniu z intensywnymi bojami w listopadzie starcie, do jakiego doszło koło Nižnej Polianki 10 grudnia, było skromnych rozmiarów potyczką nacierających wojsk austro-węgierskich z tylnymi strażami uchodzących na północ carskich dywizji. Przy pierwszej serpentynie drogi, wiodącej na Polianskie Sedlo rozwinął się do obrony w szyku pieszym szwadron rosyjskiej kawalerii. Czołowe oddziały austro-węgierskie – dwa baony 87. PP z Celje – odpędziły go ogniem karabinowym. Słoweński pułk ruszył następnie w stronę siodła przełęczy, po krótkim starciu zmuszając broniące się tam dwie kompanie piechoty do odwrotu w stronę Ożennej. O 13.45 przetęcz była w rękach habsburskich żołnierzy, a droga do Galicji stanęła przed III Korpusem otworem. Główne siły 28. DP rozpoczęły dalszy marsz, a za nimi posuwała się druga dywizja korpusu – 22. DPLW (gen. mjr Ignaz Schmidt-Fussina). Dzień

tohto mesta preskupené ruské jednotky zaútočili na jeho slabé divízie s obrovskou silou. Po neúspešných pokusoch o odpor podniknutých pri Nowom Žmigrode a Krempej opustili Colerusove porazené jednotky v posledných dňoch roku 1914 Halič rovnako cestou, akou do nej prišli. Ochránjúc ústup rozprášeného zboru, 29. decembra pododdiele pechoty obsadili Polianske sedlo. Pred ruským prenasledovaním sa podarilo zachrániť väčšinu zásobovania a delostrelectva, ale značná časť techniky sa zastavila na zaľadnenom prístupe pod sedlom a bola tam ponechaná. Dňa 30. decembra sa skupinka vojakov Landwehru pod velením kpt. Hermana Strohschneidera vrátila do oblasti pri Ožennej a napriek ohrozeniu zo strany cárскеj pechoty prepravila značné množstvo munície ťahajúc ju za sebou na mostných pontónoch ako na saniach. Podarilo sa tiež zachrániť jeden automobil a výstroj, ktorý nebolo možné zobrať so sebou, bol podpálený. Strohschneiderovskí vojaci – ako poslední zo štajerského zboru – bezpečne ustupovali sedlom v prvých hodinách posledného dňa roka.

Začiatok roka 1915 bol pomerne pokojný. Cárске vojská, ktoré tiež utrpeli straty počas decembrových bojov, sa nepribližovali k hraničnému hrebeňu. Pohyb dodatočne sťažoval hlboký sneh, ktorý pokrýval hory. Habsburskí vojaci mohli pokojne pripravovať nové pozície. V prvých dňoch roka 1915 obsadili zoslabené pluky 28. pešej divízie Kaštielik a kopce na západ od Varadky. Keď sa ukázalo, že ruské jednotky nepokračujú za nimi a ostali na severnej strane hôr, bola obranná línia prisunutá k Polianskemu sedlu. Hranicu v oblasti Nižnej Polianky obsadila polovica 22. pešej divízie Landwehru – 44. pešia brigáda Landwehru pod velením plk. Karla Zahradniczka. Štáb tejto jednotky bol zriadený v súkromnom dome a v kancelárii miestneho notára boli zriadené maštale pre kone. Podriadený Zahradniczkoví terstský 20. strelecký prápor tvoril pravé krídlo brigády a bránil kopec Filipowski Wierch. V stredu sa na hrebeni vedúcom vrchom Czeremcha k priemysku

zakończył się jednak dotkliwą stratą dla wojsk austro-węgierskich. Wieczorem, gdy w pobliżu przełęczy znajdował się stanowisko dowodzenia 28. DP, pocisk szrapnelowy rosyjskiej artylerii zabił jej szefa sztabu, mjr. Maximiliana Krausa. Ta strata miała okazać się złą wróżbą na nadchodzące boje dla całego styryjskiego korpusu.

Operacja limanowsko-łapanowska – której peryferyjnym epizodem była opisana tu potyczka – zakończyła się co prawda zwycięstwem państw centralnych, ale rosyjscy generałowie nie zamierzali oddać przeciwnikowi inicjatywy. W następnych dniach III Korpus dotarł do Jasła, a na północ od tego miasta na jego słabe dywizje spadło potężne kontruderzenie przegrupowanych wojsk rosyjskich. Po beznadziejnych próbach oporu, podjętych koło Nowego Żmigrodu i Krempej, pobite oddziały Colerusa w ostatnich dniach 1914 r. opuściły Galicję tą samą drogą, którą do niej wkroczyły. Zabezpieczając odwrót rozbitych sił korpusu, pododdziały piechoty 29 grudnia obsadziły Polianskie Sedlo. Większość taborów i artylerii udało się ocalić przed rosyjskim pościgiem, ale spora część sprzętu utknęła na oblodzonym podjeździe pod przełęcz i została tam porzucona. 30 grudnia grupka landwerzystów pod komendą kpt. Hermana Strohschneidera powróciła w pobliże Ožennej i mimo zagrożenia ze strony carskiej piechoty, przetransportowała znaczne ilości amunicji, ciągnąc ją ze sobą na pontonach mostowych jak na saniach. Uratowano też jeden samochód, a wyposażenie, którego nie dało się zabrać, podpalone. Landwerzyści Strohschneidera – jako ostatni żołnierze styryjskiego korpusu – wycofali się bezpiecznie przez przełęcz w pierwszych godzinach ostatniego dnia roku.

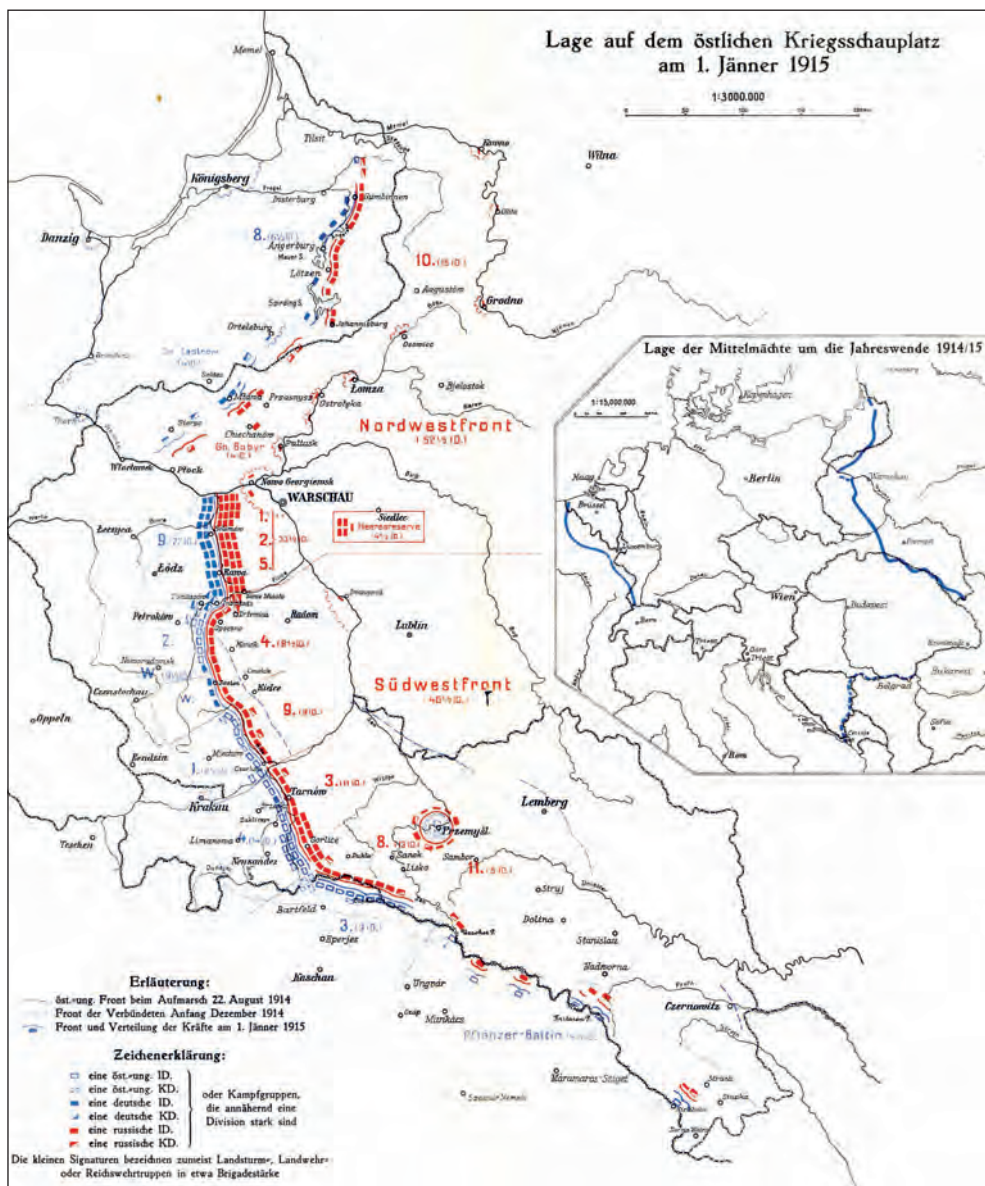
Początek 1915 roku upłynął raczej spokojnie. Wojska carskie, które także ucierpiały w grudniowych bojach, nie zapuszczały się w stronę grzbietu granicznego. Dodatkowo ich ruch tamował głęboki śnieg, pokrywający góry. Habsburcy żołnierze mogli spokojnie przygotowywać nowe stanowiska. W pierwszych dniach 1915 roku

nachádzal 4. peší pluk Landwehru, tzv. klagenfurtský, pod velením plk. Karla Brunera. Na ľavom krídle brigády, umiestnenom západne od Polianskeho sedla, bol ľubľanský 27. peší pluk Landwehru pod velením pplk. Heinricha Kutschera. Oba pluky Landwehru patrili k horským vojskám habsburskej monarchie a podľa vzoru inej horskej jednotky – tirolských strelcov (Landeschützen) – niesli čestné, hoci neformálne meno „Kaiserschützen“ – cisárski strelci.⁵ Medzi príslušníkmi 4. pešieho pluku Landwehru bolo veľa (do 50 %) nemecky hovoriacich Štajerčanov, a druhou skupinou podľa počtu boli Slovinci. Posledná z uvedených národností výrazne prevládala v 27. pešom pluku Landwehru, pretože to boli tri štvrtiny vojakov. Schmidt-Fussina mal zatiaľ k dispozícii iba brigádu Zahradniczka, a divízne delostrelectvo – zvyšná časť divízie (43. peší prápor Landwehru) sa počas bitky pri Jasle oddelila od III. zboru a teraz pôsobila pri Gorliciach. Decembrovými bojmi zoslabené pluky Landwehru boli doplnené, vďaka čomu obnovili svoju bojaskopnosť. Avšak v rovnakom čase dostali podobné posily pluky 48. pešej divízie genmjr. Lavra Kornilova, ktoré boli súčasťou XXIV. armádneho zboru a nachádzali sa v blízkych haličských dolinách. Táto divízia nedávno porazila Štajerčanov pri Jasle a Kornilov chcel tento úspech opakovať.

V druhej polovici januára 3. rakúsko-uhorská armáda pripravovala ofenzívu, ktorá mala oslobodiť obklúčenú pevnosť Przemysl. Hlavnú úlohu mali zohrať zbory na pravom krídle a stred armády Boroeviča, ktoré útočili cez Bieszczady a východnú časť Nízkyh Beskýd. Bolo naplánované, že podporný útok podnikne o. i. ľavé krídlo III. zboru (28. pešia divízia) v doline hornej Wisłoky. 22. pešia divízia Landwehru nachádzajúca sa na hraničnom hrebeni nad Nižnou Poliankou mala byť na začiatku operácie pasívna a zapojiť sa do bojov až po prípadnom úspechu susedných jednotiek. Brusilov však nechcel čakať na vývin situácie a obmedziť sa na reakciu a obranu, ale začal sa pripravovať na operáciu, ktorou chcel vtiahnúť nepriateľa do boja.

oslabené pušky 28. DP obsadziť Kaštielik i vzniesenia na zachód od Varadki. Gdy okazało się, że oddziały rosyjskie nie kontynuują pościgu i pozostają po północnej stronie gór, linię obrony przeniesiono w rejon Polianskiego Sedla. Granicę w rejonie Nižnej Polianki obsadzała połowa 22. DPLw – 44. Brygada Piechoty Landwehry (BPLw), dowodzona przez płk. Karla Zahradniczka. To właśnie sztab tej jednostki zajął prywatny dom i kancelarię miejscowego notariusza na stajnie dla koni. Podporządkowany Zahradniczce triesteński 20. BS bronił Filipowskiego Wierchu na prawym skrzydle brygady, w centrum, na grzbiecie ciągnącym się przez Czeremchę ku przełęczy, rozlokowany był dowodzony przez płk. Karla Brunera 4. PPLw z Klagenfurtu, zaś lewe skrzydło brygady, ustawione na zachód od Polianskiego Sedla, obsadzał 27. PPLw z Lubljany pod komendą ppłk. Heinricha Kutschery. Oba pułki Landwehry należały do wojsk górskich monarchii habsburskiej i w nawiązaniu do innej formacji górskiej, tyrolskich strzelców krajowych (Landeschützen) nosiły dumne, choć nieformalne miano „Kaiserschützen” – strzelcy cesarscy.⁵ W szeregach 4. PPLw znajdowało się wielu (do 50%) niemieckojęzycznych Styryjczyków, a drugą co do liczebności grupą byli Słoweńcy. Ta ostatnia narodowość dominowała wyraźnie w 27. PPLw (3/4 stanu). Schmidt-Fussina na razie dysponował tylko brygadą Zahradniczka i dywizyjną artylerią – pozostała część dywizji, 43. BPLw, w trakcie bitwy pod Jasłem odłączyła się od III Korpusu i operowała teraz pod Gorlicami. Pułki Landwehry, nadwątlone grudniowymi walkami, otrzymały uzupełnienia, co pozwalało odbudować ich siłę bojową. Jednak w tym samym czasie podobne wzmocnienia nadeszły do pułków rosyjskiej 48. DP gen. mjr. Łavra Kornilowa (ze składu XXIV Korpusu Armijnego), stojących w nieodległych galicyjskich dolinach. Dywizja niedawno pobiła Styryjczyków pod Jasłem, a Kornilow zamierzał ten sukces powtórzyć.

W drugiej połowie stycznia austro-węgierska 3. Armia szykowała się do

**Pomer síl na Východnom fronte k 01.01.1915
 Układ sił na Froncie Wschodnim 01.01.1915 r.**

Zahradniczkovi vojaci nateraz neznepokojovaní nepriateľom sa pripravovali na obranu. Delostrelectvo 22. pešej divízie Landwehru malo pozície na priesmyku a čiastočne na vrchu Czeremcha. V tomto čase dostala pechota novú zbraň – míno-

ofensywy, mającej odblokować oblężoną Twierdzę Przemysł. Główne zadanie miało przypaść korpusom prawego skrzydła i centrum armii Boroewicia, nacierającym przez Bieszczady i wschodnią część Beskidu Niskiego. Pomocnicze uderzenie planowa-

vé vrhače. Pluky mali pomerne veľké počty vojakov, ale 44. pešia brigáda Landwehru mala v prípade rozsiahleho nepriateľského útoku veľmi zložitú úlohu. Táto brigáda obsadila úsek dlhý približne 12 km, a preto nebola schopná vytvoriť spojitú frontovú líniu. Predovšetkým na vrchu Czeremcha a východne od neho boli základom obrany hlavné poľné opevnenia. Tie boli od seba navzájom príliš vzdialené, aby sa dali prepojiť streleckými zákopmi. Takéto opevnenia sa nachádzali nad Kuchtovským sedlom, na Czeremche, pri prístestnej kaplnke na ceste z obce Oženna na Polianske sedlo a na svahoch kopcov na západ od obce Grab. Napriek tomu, že frontová línia bola obsadená iba bodovo, predpokladalo sa, že kvôli hlbokému snehu nebude ruský útok hrozný.

V nasledujúcich dňoch sa ukázalo, že to bola obrovská chyba. Pravé krídlo a stred armády Boroeviča začali ofenzívu 23. januára. O dva dni neskôr sibírski strelci, ktorí pôsobili v oblasti na východ od divízie Kornilova, sa začali blížiť k Filipovskému Wierchu. 26. januára bolo na tento kopec – tvoriaci východný okraj úseku obsadeného 44. pešou brigádou Landwehru – zaútočené a 20. strelecký prápor bol príliš slabý, aby mohol dlho udržať izolovanú pozíciu. Navyše nepriateľ, aj keď by sa obrancom podarilo odraziť čelný útok, mohol bez problému obsadiť pozície tertských strelcov. Okrem toho si skromné posily poslané Zahradniczkom pomýlili cestu a išli cez zasnežené hory, a nie okružnou, ale ľahšou, a preto rýchlejšou cestou. Keď prišli na miesto, už bolo neskoro – ruskí vojaci už dobyli Filipowski Wierch a protiútoky podniknuté po súmraku nemali význam.

V dôsledku straty Filipovského Wierchu bol prerušený front na mieste styku so susedným VII. zborom, ale ešte bola šanca udržať pozície na Czeremche a na Polianskom sedle. Situácia v centre brigády Zahradniczka sa vôbec nezdała beznádejná. Prvý útok nepriateľa, ktorý 26. januára smeroval z Ožennej priamo na priesmyk, odrazila paľba obrancov. Rátalo sa s príchodom

no vykonať m. in. silami ľaveho skrzydła III Korpusu (28. DP) w dolinie górnej Wisłoki. Natomiast stojąca na grzbiecie granicznym ponad Niżną Polianką 22. DPLw miała na początku operacji pozostać bierna i dołączyć się do akcji dopiero po uzyskaniu ewentualnego powodzenia przez sąsiadów. Jednak Brusilow nie chciał czekać na rozwój sytuacji, poprzestać na reakcji i obronie, ale sam zbierał siły do akcji zaczepnej.

Żołnierze Zahradniczka, nie niepokojeni na razie przez nieprzyjaciela, przygotowywali się do obrony. Artyleria 22. DPLw rozlokowana została na przełęczy i częściowo na Czeremsze, a piechota otrzymała nową broń – miotacze min. Relatywnie wysokie stany pułków nie mogły zmienić tego, że przed 44. BPLw stało w razie nieprzyjacielskiego ataku na pełną skalę niezwykle trudne zadanie. Brygadzje przypadł odcinek o długości ok. 12 km, zatem nie była w stanie utworzyć ciągłej linii frontu. Zwłaszcza na Czeremsze i na wschód od niej obrona opierała się na umocnionych głównych posterunkach, zbyt od siebie odległych, by mogły być połączone rowami strzeleckimi. Posterunki takie znajdowały się nad Przełęczą Kuchtowską, na Czeremsze, przy kapliczce przy drodze z Ożennej na Polianske Sedlo oraz na stokach wzniesień po zachodniej stronie Grabiu. Mimo rzadkiej obsady frontu liczone, że w głębokim śniegu natarcie rosyjskie nie będzie groźne.

Kolejne dni miały udowodnić, jak wielki to był błąd. Ofensywa prawego skrzydła i centrum armii Boroevicia ruszyła 23 stycznia. Dwa dni później strzelcy syberyjscy, działający na wschód od dywizji Kornitowa, zaczęli zbliżać się do Filipowskiego Wierchu. 26 stycznia wzgórze to – stanowiące wschodni skraj odcinka 44. BPLw – zostało zaatakowane. 20. BS był zbyt słaby, by długo się utrzymał na izolowanej pozycji, zaś przeciwnik, nawet gdy udało się odeprzeć frontalny atak, bez trudu mógł obejść stanowiska triesteńskich strzelców. Na domiar złego niewielkie oddziały, wysłane przez Zahradniczka, omyłkowo skierowały się przez zaśnieżone góry, zamiast okrężną,

dom 43. pešej brigády Landwehru, ktorá sa už presúvala smerom od Gorlic a mala sa spojiť so zvyšnou časťou divízie Schmidta-Fussinu. Nové posily by umožnili pokus o opätovné dobytie Filipovského Wierchu a pomohli by odraziť prípadné ďalšie útoky nepriateľa. Navyše hlboký sneh poskytoval klamlivý pocit bezpečia. Dňa 27. januára veliteľ jedného z práporov 4. pešieho pluku Landwehru, Josef Troyer – slávny „železný major“ – obišiel pozície svojich pododdielov a hlásil Zahradniczkovi, že je vylúčené, aby nepriateľ podnikol akékoľvek zásahy, pretože on sám osobne sa počas návratu z hraničného hrebeňa zapadával do snehu po pás a miestami až po plecia. Ťažké podmienky však neboli prekážkou pre ruských pešiakov. V noci z 27. na 28. januára sa v tme priblížili k hlavnej pozícii č. 2 na Czeremsche, ktorú dobyli náhlým šturmovým útokom o 4.40. Podľa jednej z verzii udalostí, útočiaci zastihli rakúsko-uhorských vojakov počas spánku. Záznam v denníku 44. pešej brigády Landwehru výrazne svedčí o tom, že to tak nebolo, pretože vojaci nachádzajúci sa na tejto pozícii stihli podať hlásenie o blížiacich sa nepriateľských hliadkach ešte pred útokom oveľa silnejších ruských jednotiek, ktoré neboli schopní odraziť. Bleskový úspech 196. insarského pešieho pluku, dočasne podriadeného 48. pešej divízii, znamenal okamžitú katastrofu pre 44. pešiu brigádu Landwehru, pretože stratila šancu udržať pozície na hraničnom hrebeni. Susedná hlavná pozícia č. 1 nachádzajúca sa na južnej strane Kuchtovského priesmyku sa stále bránila a držala sa aj línia obranných bodov tiahnuca sa východne od Polianskeho sedla. Zahradniczek však nemohol dostatočne rýchlo poslať na ohrozené miesto vhodné posily. Záložné jednotky mali plné ruky práce, pretože museli naliehavo evakuovať divízne delostrelectvo z ohrozených pozícií na horskom hrebeni. Štajerčania zo 4. pešieho pluku Landwehru sa tvrdo bránili, ale aj ruskí vojaci odhodlane útočili. Rota kpt. Alexeja Čistozvonova s ním na čele prekonala zátarasu, ostatné drôty a dobyla jednu z opevnených pozícií. Cenou tohto úspechu bolo zranenie kapi-

ale lepšou a rýchlejšou drogou. Gdy przybyły na miejsce, było już za późno – rosyjscy żołnierze zdobyli Filipowski Wierch, a podjęte po zmroku kontrataki spełzły na niczym.

Utrata Filipowskiego Wierchu spowodowała przerwanie frontu na styku z sąsiednim VII Korpusem, ale nie wykluczała jeszcze możliwości utrzymania pozycji na Czeremsze i Polianskim Sedle. Sytuacja w centrum brygady Zahradniczka nie wydawała się wcale beznadziejna. Pierwszy atak przeciwnika, podjęty 26 stycznia od Ożennej bezpośrednio w kierunku na przelęcz, został odparty ogniem obrony. Liczono na nadejście 43. BPLw, która już maszerowała spod Gorlic, by połączyć się z resztą dywizji Schmidta-Fussiny. Nowe siły pozwoliłyby na podjęcie próby odzyskania Filipowskiego Wierchu oraz odparcie kolejnych ataków, gdyby nieprzyjaciel takowe podejmował. W dodatku głęboki śnieg nadal stwarzał złudne poczucie bezpieczeństwa. 27 stycznia dowódca jednego z baonów 4. PPLw, Josef Troyer – słynny „żelazny major“ – obszedł pozycje swoich pododdziałów i meldował Zahradniczkowi, że jakkolwiek akcja przeciwnika jest wykluczona, ponieważ on sam – wracając z grzbietu granicznego – zapadał się w śniegu po pas, a miejscami nawet po ramiona. Ciężkie warunki nie powtrzymały jednak rosyjskich piechurów. Nocą z 27 na 28 stycznia pod osłoną ciemności podeszli oni pod główny posterunek nr 2 na Czeremsze, po czym zdobyli go o 4.40 nagłym szturmem. Według jednej z wersji wydarzeń, atakujący mieli zaskoczyć załogę we śnie. Zapis w dzienniku 44. BPLw wyraźnie temu przeczy – posterunek zdążył bowiem zameldować o zbliżaniu się patroli nieprzyjaciela, zanim spadło na niego uderzenie przeważających sił rosyjskich, których nie zdołał odeprzeć. Błyskawiczny sukces – dzieło 196. Insarskiego PP, czasowo podporządkowanego 48. DP – oznaczał natychmiastową katastrofę dla 44. BPLw, przekreślił jej szanse na utrzymanie grzbietu granicznego. Co prawda sąsiedni główny posterunek nr 1, położony po południowej stronie Przelęczy Kuchtowskiej ciągle się bronił, a linia punktów oporu na wschód

tána – strely obrancov mu vážne poranili nohu. Práporčík Jevgeni Dolinský prevzal velenie inej roty, ktorej veliteľ padol a viedol vojakov do útoku na bajonety v streleckých zákopoch nepriateľa. Svojich vojakov mnohokrát viedol k takýmto útokom aj por. Władysław Hryniewicz. Podobné príklady boli zaznamenané v časti 191. largo-kagulského pešieho pluku podporujúcej Insarský pluk. Rota práp. Andreja Destrema prekonala dva rady drôtených zátarás, vzala do zajatia 40 vojakov a ukoristila guľomet. Hrdinsky bojovali aj vojaci protivníka. Ppor. Josef Villinger – veliteľ 4. pešieho prápor Landwehru – ochraňoval spolu so svojimi vojakmi plukovú jednotku guľometov a umožnil jej ústup a záchranu vzácnej zbrane, napriek tomu, že sa v istom okamihu ruskí pešiaci objavili v jeho tyle. Navyše po zranení práp. Greinera – veliteľa roty 3. pešieho pluku Landwehru, ktorá bola poslaná ako posila pre obrancov hlavnej pozície č. 1 – prevzal velenie jeho jednotky a snažil sa vykonať zverenú úlohu.

Udržanie hraničného hrebeňa však bolo nad sily vojakov Landwehru. Smerom od Ozennej prišli a k útoku sa pripojili ďalšie jednotky 48. pešej divízie, ktoré už vedeli o úspechu na Czeremche. Dva prápory 191. largo-kagulského pešieho pluku vedené kpt. Pavlom Čamanským sa snažili dobyť Polianske sedlo – rozmach ich útoku nezastavili ani ostnaté drôty, ani paľba guľometov. O možnosť usporiadaného ústupu musela bojovať 44. pešia brigáda Landwehru, ktorá chránila delá a umožňovala ústup vojakov z pozícií roztrúsených na horách. Vojakov divízie Kornilova útočiacich na Polianske sedlo na istý čas zastavil zásah záložného práporu 3. pešieho pluku Landwehru z Grazu pod velením kpt. Strohshneidera, ktorý dostal rozkaz vytlačiť nepriateľa z Czeremchy:

„V tomto čase sa 1. prápor 3. pešieho pluku Landwehru snažil preraziť v hlbokom snehu cestu na Czeremchu. Keď predná hliadka minula kótu 572 [zníženinu medzi Czeremchou a Polianskym sedlom; hliadky podali hlásenie o bližiacich sa priamo

od Polianskeho Sedla trzymała się nadal, niemniej Zahradniczek nie mógł dostatecznie szybko skierować w zagrożone miejsce odpowiednio silnych odwodów. Te zresztą miały ręce pełne roboty, bo pilną koniecznością było ewakuowanie dywizyjnej artylerii z zagrożonych pozycji na górskim grzbiecie. Styryjscy landwerzyści z 4. PPLw bronili się zacięciem, ale i insarcy nacierali z poświęceniem. Kpt. Aleksiej Czyszczonow na czele swojej kompanii przedarł się przez zasieki i druty kolczaste, opanowując jeden z punktów oporu, co przyptacił ciężką raną – pociski obróńców zgruchotały mu nogę. Chor. Eugeniusz Doliński przejął komendę innej kompanii po poległym dowódcy i powiódł swoich ludzi do ataku na bagnety, wdzierając się do rowów strzeleckich. Podwładnych wielokrotnie do takich szturmów prowadził też por. Władysław Hryniewicz. Podobne przykłady odnotowano we wspierającej pułk Insarski części 191. Largo-Kagulskiego PP. Kompania chor. Andrieja Destrema przedarła się przez dwa rzędy przeszkód drutowych, biorąc 40 jeńców i zdobywając karabin maszynowy. Bohatersko walczyli też żołnierze strony przeciwnej. Ppor. Josef Villinger (4. PPLw) ze swoimi ludźmi osłaniał pułkowy oddział karabinów maszynowych, umożliwiając mu odwrót i uratowanie cennej broni, mimo że w pewnym momencie rosyjscy piechurzy znaleźli się już na jego tyłach. Gdy ranny został dowódca kompanii, wysłanej dla wsparcia obrony głównego posterunku nr 1, chor. Greiner (3. PPLw) przejął dowodzenie nad oddziałem i nadal próbował wykonać wyznaczone mu zadanie.

Utrzymanie grzbietu granicznego było jednak ponad siły landwerzystów. Od strony Ozennej do natarcia włączyły się kolejne oddziały 48. DP, wiedząc już o sukcesie na Czeremsze. Dwa bataliony 191. Largo-Kagulskiego PP, prowadzone przez kpt. Pawła Czamańskiego, przedzierały się w stronę Polianskego Sedla – impetu ich uderzenia nie powstrzymały ani druty kolczaste, ani ogień broni maszynowej. 44. BPLw musiała stoczyć bój o zorganizowany odwrót, ratować działa i umożliwić wycofanie

z tejto severne situovanej zníženiny silných nepriateľských jednotkách. Takmer v tom istom čase prišli z Czeremchy zvisky porazených jednotiek a podali hlásenie, že hneď za nimi sa blíži silný nepriateľ. Vzhľadom na zmenu situácie bola čelná rota dočasne poslaná na obrannú pozíciu obrátenú frontom na severovýchod, dve roty s guľometom mali pripustiť protiútok na zníženinu a jedna rota ich mala chrániť ako záloha zo smeru doliny ležiacej severovýchodne od kóty 592 [Polianske sedlo]. Keď sa prápor ešte preskupoval, smerom od zníženiny sa vo vzdialenosti sotva 200 krokov objavili Rusi, ktorí kráčali v hustých skupinách. Nepriateľa privítala silná paľba pechoty a ničiaci ostreľovanie z guľometu. Jeho prekvapenie využili obe roty, ktoré súčasne zaútočili na nepriateľa. V tomto okamihu sa z doliny pri Polianskom sedle vynorila druhá silná nepriateľská kolóna. Nasledovala presná paľba nášho guľometu a ihneď záložná rota zaútočila na nového nepriateľa. Hoci tento mal oveľa viac vojakov, ustúpil po krátkej obrane až na kopce nad zákrutou potoka, 1 000 krokov na juh od kaplnky [pri kóte] 545, kde sa spolu s inou kolónou nepriateľa silnejšie bránili. V tomto čase sa čelná rota snažila odraziť nepriateľa, ktorý sa blížil od Czeremchy. Kvôli tomu, že protiútok nasmerovaný na Czeremchu sa bez podpory zdal nezmyselný, bola rota s dozadu zahnutým pravým krídlom stiahnutá na kopec 572 a tu sa bránila. Všade dookola utíchla paľba, nedal sa naviazať kontakt so žiadnou susednou jednotkou a nepriateľ žiaden rozkaz. Prápor udržal pozíciu až do súmraku. Nepriateľ sa zastavil v poriadnej vzdialenosti a napriek trojnásobnej prevahy nepodnikol pokus o útok. O 19.00 hodine priniesla hliadka poslaná z obce Hutka rozkaz ústupu do Nižnej Polianky.“⁶⁶

V tejto situácii sa ani nedalo myslieť na protiútok a o opätovné získanie Czeremchy. Zásah práporu Strohschneidera však väčšine jednotiek 44. pešej brigády Landwehru umožnil ústup v súlade s rozkazom vydaným gen. Schmidtom-Fussinom o 13.00 hodine. Roztrúsené jednotky Zahradniczka sa odpútali od nepriateľa a ustúpili na

na čas zaťog posterunków, rozrzuconych w górach. Wdzierających się na Polianskie Sedlo żołnierzy dywizji Kornitowa osadziła na pewien czas w miejscu interwencji odwodowego batalionu 3. PPLw z Grazu, prowadzony przez kpt. Strohschneidera, który został wysłany z zadaniem odbicia Czeremchy:

W tym czasie I batalion 3. PPLw starał się utworować sobie drogę na Czeremchę w gębokim śniegu. Gdy szpica minęła kotę 572 [obniżenie między Czeremchą a Polianskim Sedlem; „kota” oznaczają punkt wysokościowy], patrolo zameldowały o zbliżającym się bezpośrednio z obniżenia, prowadzącego z północy, silnym wrogu. Niemal w tym samym czasie przybyły niedobitki z Czeremchy, meldując, że tuż za nimi nadchodzi silny nieprzyjaciel. Biorąc pod uwagę zmienioną sytuację, czołową kompanię skierowano na razie na pozycję obronną frontem ku północnemu wschodowi, dwie kompanie z karabinem maszynowym – do kontrataku w stronę obniżenia, a jedną kompanię – do ubezpieczenia od strony doliny na północny wschód od koty 592 [Polianskiego Sedła] w charakterze odwodu. Gdy batalion jeszcze się przegrupowywał, od strony obniżenia w odległości zaledwie 200 kroków wyłonił się Rosjanie, idąc w gęstych grupach. Silny ogień piechoty i niszczący ogień karabinu maszynowego powitał nieprzyjaciela. Wykorzystując jego zaskoczenie, obie kompanie zaatakowały przeciwnika. W tym momencie druga silna nieprzyjacielska kolumna wyrzuciła się z doliny nieopodal [koty] 592. Celny ostrzał naszego karabinu maszynowego – i już odwodowa kompania rzuciła się na nowego wroga. Chociaż ten liczebnie znacznie przeważał, po krótkiej obronie cofnął się aż do wzniesienia nad zakrętem potoku, 1000 kroków na południe od kapliczki [przy punkcie wysokościowym] 545, gdzie, tak jak inna kolumna nieprzyjaciela, stawiał mocniejszy opór. W tym czasie czołowa kompania starała się odeprzeć nieprzyjaciela, nadchodzącego od Czeremchy. Ponieważ kontratak ku Czeremsze bez wsparcia wydawał się bezcelowy, kompania została wycofana z zagiętym w tył pra-

líniu Kaštielik – kopce na juh od Varadky. Podarilo sa to predovšetkým vojakom 27. pešieho pluku Landwehru z pozícií nad obcou Grab, a tej časti 4. pešieho pluku Landwehru, ktorá obsadila pozície na západ od Polianskeho sedla. Ako posledný ustupoval „železný major“ Troyer, ktorý sa uistil, že jeho vojaci bezpečne ustúpili. Neúspešný bol pokus o udržanie hlavnej pozície č. 1 nad Kuchtovským sedlom a poskytnutie pomoci jej posádke. Rotu 3. pešieho pluku Landwehru, ktorú tam poslali, obklúčili ruskí vojaci a mnoho jej príslušníkov sa dostalo do zajatia.

Po ústupe v posledných dňoch januára obsadila 22. pešia divízia Landwehru nové obranné pozície. Už niekoľko dní mal gen. Schmidt-Fussina opäťovne k dispozícii obe brigády svojej divízie, pretože sa pod jeho velenie vrátila 43. pešia brigáda Landwehru genmjr. Josefa Nemeckza. Veliteľ 22. pešej divízie Landwehru velil teraz piatim peším plukom. Jednotkám z Klagenfurtu a Ľubľany sme už venovali pozornosť, a preto teraz priblížime čitateľom ostatné jednotky, ktoré prišli spolu s brigádou Nemeckza do nami skúmanej oblasti. Veliteľom 3. pešieho pluku Landwehru z Grazu bol plk. Franz Seidler a prevládajúcou väčšinou vojakov tejto jednotky boli nemecky hovoriaci Štajerčania. Pre prímorie typickou zmesou národností bol 5. peší pluk Landwehru z Puly, v ktorom okrem mnohých Slovincov slúžilo veľa srbsky a chorvátsky hovoriacich vojakov a každý piaty príslušník bol Talianom. Veliteľom jednotky bol plk. Eugen Vučinić. Pred vojnou bol sídlom doplnovacieho obvodu 26. pešieho pluku Landwehru, pod velením pplk. Paula Schinnerera, Maribor. Približne 50 % jeho vojakov boli Slovinci a každý tretí bol štajerským Nemcom. V nasledujúcich týždňoch boli celé uvedené pluky alebo ich časti pomerne voľne presúvané medzi oboma brigádami 22. pešej divízie Landwehru. Z tohto dôvodu sa časť vojakov 43. pešej brigády Landwehru, ktorí prišli na hornú Ondavu, rýchlo našla pod velením plk. Zahradniczka.

V prvých dňoch februára pravé krídlo

wym skrzydłem na wzgórze 572 i tu się bro- niła. Wszędzie dokoła ucichły strzały, nie dało się nawiązać łączności z żadnej strony, nie nadszedł żaden rozkaz. Aż do zmierzchu batalion utrzymał pozycje. Przeciwnik pozostał w słusznej odległości, mimo trzykrotnej przewagi nie podjął próby szturm. O 19.00 patrol, wysłany z Hutki, przyniósł rozkaz odwrotu do Niżnej Polianki.⁶

W zaistniałej sytuacji o kontrataku i odzyskaniu Czeremchy nie sposób było myśleć. Niemniej akcja baonu Strohschneidera umożliwiła większości oddziałów 44. BPLw wykonanie odwrotu zgodnie z rozkazem, który gen. Schmidt-Fussina wydał o 13.00. Zdezorganizowane oddziały Zahradniczka oderwały się od nieprzyjaciela, odchodząc na linię Kaštielik – wzgórze na południe od Varadki. Udało się to przede wszystkim żołnierzom 27. PPLw z posterunków ponad Grabiem i tej części 4. PPLw, która obsadzała stanowiska na zachód od Polianskiego Sedla. Jako ostatni szedł „żelazny major” Troyer, upewniwszy się, że jego ludzie wycofali się bezpiecznie. Nie powiodła się za to próba utrzymania głównego posterunku nr 1 nad Przełęczą Kuchtowską ani przyjęcie z pomocą jego załodze. Wysłana tutaj kompania 3. PPLw została osaczona przez rosyjskich żołnierzy i pozostawiła w ich rękach wielu jeńców.

Po odwróceniu w ostatnich dniach stycznia 22. DPLw zajęła nowe stanowiska obronne. Od kilku dni gen. Schmidt-Fussina dysponował znowu obiema brygadami swojej dywizji, ponieważ pod jego komendę powróciła 43. BPLw gen. mjr. Josefa Nemeckza. Łącznie dowódca 22. DPLw miał teraz do dyspozycji pięć pułków piechoty. Jednostkom z Klagenfurtu i Lublany poświęcono już wyżej nieco uwagi, warto zatem w tym miejscu przybliżyć czytelnikowi pozostałe, które w interesujący nas rejon dotarły wraz z brygadą Nemeckza. 3. PPLw z Grazu dowodził płk Franz Seidler, a ogromna większość żołnierzy tej jednostki była niemieckojęzycznymi Styryjczykami. 5. PPLw z Poli przedstawiał typową dla austriackiego Pobrzeża mieszaninę narodowości

44. pešej brigády Landwehru – 3. peší pluk Landwehru – obsadil Kaštielik spolu s hrebeňom spadajúcim k Nižnej Polianke. Na ľavom krídle sa na kopcoch na východ od Nižnej Polianky a Varadky tiahli zákopy 4. pešieho pluku Landwehru. Zahradniczkovu zálohu tvoril 27. peší pluk Landwehru, ale jeho časť bola v nasledujúcich dňoch poslaná ako posily na prvú obrannú líniu. Ostatné dva pluky divízie boli podriadené 43. pešej brigáde Landwehru. Pozície obrancov Kaštielika sa priamo spájali so zákopmi 26. pešieho pluku Landwehru, ktorý obsadil Jackovu horu a juhovýchodne od nej sa nachádzajúci kopec Dalyna hora, a mal za úlohu brániť prístup k Dubovej. Na ľavom krídle 44. pešej brigády Landwehru susedili nad Varadkou s vojakmi Zahradniczka jednotky 28. pešej divízie. Najbližšie sa nachádzal 27. peší pluk z Grazu, ktorý obsadil kopce na východnej strane Ondavy a ďalej na sever sa nachádzal mariborský 47. peší pluk, ktorý bránil sedlo Dujava.

Na druhej strane frontu sa na ďalšie útoky pripravovala 48. pešia divízia. Jej dva pluky boli zdecimované nedávnymi bojmi na hornej Wisťoke (pozri kapitola venovaná Sękovej), ale ostatné dva mali veľa vojakov. Bolo zrejmé, že cárska divízia musí dobyť Kaštielik na otvorenie cesty ku Zborovu. Tento vrch bol pohodlnou obrannou pozíciou, hoci nezbavenou nevýhod. Poskytovala možnosť pozorovať okolie a bola z nej dobré viditeľná nezalesnená zníženina, v ktorej sa nachádzali obce Nižná Polianka, Hutka a Vyšný Mirošov. Vďaka tomu mohli byť všetky presuny nepriateľa v tejto doline presne ostreľované ničivou delostreleckou paľbou. Samotné svahy vrchov neboli zo strany, z ktorej sa blížili ruské vojská, členité a boli natoľko strmé, že pod hrebeňom vznikali mnohé tzv. mŕtve polia. V súvislosti s tým, keď už útočník prekonal toto sedlo, mohol sa priblížiť k vrcholu Kaštielika nespozorovaný vojakmi nachádzajúcimi sa pod vrcholom. V snahe predísť tomuto nebezpečenstvu sa Zahradniczek aj napriek malému počtu vojakov vo svojej brigáde rozhodol usporiadať jednotky do dvoch línií. Prvá z nich – tvoriaca hlavnú obrannú

– oprócz licznych Słoweńców było w nim sporo żołnierzy, posługujących się językiem serbochorwackim, a co piąty ze służących w tym pułku był Włochem. Komendantem jednostki był płk Eugen Vučinić. Dowodzony przez ppłk. Paula Schinnerera 26. PPLw miał przed wojną okręg uzupełnień w Mariborze. Około 50% jego żołnierzy było Słoweńcami, zaś co trzeci był styryjskim Niemcem. W następnych tygodniach wyżej wymienione pułki były dość swobodnie, w całości lub w części, przenoszone pomiędzy obiema brygadami 22. DPLw. Stąd część żołnierzy, którzy nad górną Ondawę dotarli z 43. BPLw, rychło znalazła się pod komendą płk. Zahradniczka.

W pierwszych dniach lutego prawie skrzydło 44. BPLw – 3. PPLw – obsadzało Kaštielik wraz z grzbietem, schodzącym ku Nižnej Polianki. Na lewym skrzydle, na wzgórzach po wschodniej stronie Nižnej Polianki i Varadki, ciągnęły się okopy 4. PPLw. Odwód Zahradniczka tworzył 27. PPLw, przy czym jego część w kolejnych dniach została użyta do wzmocnienia pierwszej linii obrony. Pozostałe dwa pułki dywizji podlegały rozkazom 43. BPLw. Bezpośrednio do stanowisk obrońców Kaštielika przylegały okopy 26. PPLw, który – zajmując Jackową Horę i położone na południowy wschód od niej wzniesienie Dalyna Hora – miał bronić dostępu do Dubovej. Z kolei na lewym skrzydle 44. BPLw nad Varadką z żołnierzami Zahradniczka sąsiadowały jednostki 28. DP. Najbliżej stał 27. PP z Grazu, obsadzający wzniesienia po wschodniej stronie Ondavy, a dalej na północ – mariborski 47. PP, który bronił przełęcz Dujawa.

Po drugiej stronie frontu do dalszych ataków przygotowywała się 48. DP. Dwa jej pułki były mocno poturbowane niedawnymi walkami nad górną Wisťoką (zob. rozdział o Sękovej), ale pozostałe dwa posiadały wysokie stany liczebne. Wiadomo było, że carska dywizja, by otworzyć sobie drogę na Zborov, musi zająć Kaštielik. Wspomniana góra stanowiła dogodną, choć niepozobawioną wad pozycję obronną. Dawała możliwość obserwacji okolicy, zaś bezleśne obniże-

líniu, sa nachádzala pomerne nízko nad dolinou na úpätí zalesneného svahu. Druhú tvorila reťaz pozícií na hrebeni Kaštielika, ku ktorej patrili o. i. kopce označené ako kóta 650 (hlavný vrchol) a 578 (severozápadný vrchol). Jednotky nachádzajúce sa na hrebeni mali byť predovšetkým zálohou prvej obrannej línie. Bez ohľadu na obranný význam samotného Kaštielika, možnosť udržania tohto dôležitého kopca závisela nielen od úspešného odrazenia priamych útokov, ale aj od zabezpečenia tohto vrchu proti obídeniu smerom od Dubovej na juhu a zo severu pozdĺž cesty do Zborova.

Rakúsko-uhorskí vojaci na Kaštieliku
Žoldnierze austro-węgierscy na Kaštieliku

Už 1. februára hlásili hliadky Zahradnickej brigády, že pomerne veľké ruské jednotky sa zoskupujú hneď za hranicou s Haličou. Identifikovaný bol 189. izmailský peší pluk a 191. largo-kagulský peší pluk. Pozície vojakov Landwehru okolo Nižnej Polianky sa počas nasledujúceho dňa dostali pod paľbu cárskeho delostrelectva. Ruskí kanonieri ich ostreľovali aj 3. februára. V tento deň vojaci 48. pešej divízie dorazili – zatiaľ iba ich menšie jednotky – do Nižnej Polianky a susednej Hutky. Rakúsko-uhorské delostrelectvo sa ich snažilo zastaviť. Zahrad-

nie Nižnej Polianky, Hutki i Vyšného Mirošova bolo z nej dokonale vidoczne. Wszelkie ruchy przeciwnika w tej dolinie mogły zatem ściągnąć na niego celný i niszczący ogień artylerii. Natomiast same stoki góry, choć od strony, z której nadchodzą wojska rosyjskie, nie odznaczały się urozmaiconą rzeźbą, były na tyle strome, że bliżej grzbietu wzniesienia pozostawiały liczne martwe pola. Napastnik, jeśli już przekroczył wspomniane obniżenie, mógł zatem podejść blisko szczytowych partii Kaštielika, niewidoczny dla ulokowanych w pobliżu wierzchołka żołnierzy. By temu zaradzić, Zahradniczek – mimo niezbyt imponującej liczebności swej bry-

gady – zdecydował się na urzutowanie oddziałów w dwie linie. Pierwsza z nich, stanowiąca główną linię obrony, znajdowała się stosunkowo nisko ponad doliną, na dolnym skraju lasu, porastającego stoki góry. Drugą tworzył łańcuch stanowisk na grzbiecie Kaštielika, obejmujący m. in. punkty wysokościowe 650 (główny wierzchołek) oraz 578 (wierzchołek północno-zachodni), z tym że rozlokowane tu

oddziały miały przede wszystkim służyć jako odwody dla pierwszej linii oporu. Niezależnie od walorów obronnych samego Kaštielika, możliwość utrzymania tego ważnego wzniesienia zależała nie tylko od odparcia bezpośrednich szturmów, ale też od zabezpieczenia góry przed obejściem ze skrzydeł, przez Dubową na południu i wzdłuż szosy do Zborova na północy.

Już 1 lutego patroly brygady Zahradnicza zameldowały o znacznych siłach rosyjskich, gromadzących się tuż za galicyjską granicą. Zidentyfikowano 189. Izmailski PP

niczek poslal tiež hliadky do oboch dedín, aby sťažovali činnosti nepriateľa a spoznali jeho plány. Stále intenzívnejšie presuny ruských vojsk v okolí Polianskeho sedla dobre viditeľné z Kaštielika výrazne predznamenávali, že sa blíži útok. Ešte pred večerom sa vojaci 48. pešej divízie snažili priblížiť k línii obsadenej 4. peším plukom Landwehru, ale znemožnila im to delostrelecká paľba. V priebehu dňa vojaci Landwehru vzali mnoho zajatcov a straty Zahradniczkovej brigády boli pri tom takmer symbolické.

V prvých nočných hodinách z 3. na 4. februára obsadili ruskí pešiaci stavby v Nižnej Polianke. Dedina horela zapálená strelami rakúsko-uhorských kanónov a pluky Zahradniczka k nej zasa poslali hliadky, aby odohnali nepriateľa. Kvôli prítomnosti vlastných jednotiek medzi stavbami dediny však muselo delostrelectvo prerušiť paľbu. Nakoniec ruskí vojaci opustili Nižnú Polianku a vojaci Landwehru sa od zajatcov dozvedeli, že v lese na sever od Vyšného Mirošova a Hutky sa zoskupili všetky štyri prápory 189. pešieho pluku. Onedlho aj rakúsko-uhorské hliadky ustúpili na obrannú líniu na úpäti Kaštielika a dedina ostala prázdna. V zákopoch bola nervózna atmosféra, pretože skúsenosti z posledných mesiacov bojov svedčili o tom, že nepriateľ najčastejšie útočí v noci. Posledné chvíle pokoja preplneného napätím a prvé minúty ruského úderu veľmi sugestívnym spôsobom opísal už zmieneny kpt. Strohschneider, ktorý bol vtedy veliteľom 3. pešieho pluku Landwehru:

„...v noci na 4. februára som ako vždy po polnoci urobil obhliadku pozícií 9. a 12. roty, aby som skontroloval, či sa nič nedeje, a či strážne plnia svoju službu. Pred frontom ležala do ticha a pokoja ponorená Nižná Polianka. Keď som prišiel k strážnym bodom, počul som nervózny rozhovor. V svetle mesiaca [strážcovia] spozorovali, ako sa pozdĺž zasneženého domu pri ceste v Nižnej Polianke vzdialeného tisíc krokov pravidelne ukazujú tmavé tieň. Aj bez ďalekohľadu som videl stále sa mihajúce tieň. Nepochybne bolo treba predpokladať, že sa tam

i 191. Largo-Kagulski PP. Následného dňa pozície landwercystów dookoła Nižnej Polianki znalazły się pod ostrzałem carskiej artylerii. Rosyjscy kanonierzy prowadzili ogień nękający także 3 lutego. Tego też dnia piechurzy 48. DP zaczęli docierać – na razie niewielkimi siłami – do wspomnianej miejscowości oraz sąsiedniej Hutki. Artyleria austro-węgierska starła się ich zwalcząć, Zahradniczek wysyłał też patrole do obu wsi, by utrudnić działania przeciwnika i w porę rozemnieć się w jego zamiarach. Doskonale widoczne z Kaštielika, coraz intensywniejsze ruchy wojsk rosyjskich w pobliżu Polianskiego Sedla wskazywały wyraźnie, że nadchodzi atak. Jeszcze przed nastaniem ciemności piechota 48. DP próbowała zbliżyć się do linii 4. PPLw, jednak ostrzał artyleryjski jej to uniemożliwił. W ciągu dnia landwercyści wzięli sporo jeńców, a straty brygady Zahradniczka były na razie niemal symboliczne.

W pierwszych godzinach nocnych z 3 na 4 lutego piechurzy rosyjscy zaczęli obsadzać zabudowania Nižnej Polianki. Wieś płonąła, podpalona pociskami austro-węgierskich dział, a pułki Zahradniczka znowu wysyłały ku niej patrole, by odpuścić przeciwnika. Obecność własnych oddziałów wśród zabudowań powodowała jednak, że artyleria musiała wstrzymać ostrzał. Ostatecznie rosyjscy żołnierze opuścili miejscowość, ale landwercyści dowiedzieli się od jeńców, że w lesie na północ od Vyšného Mirošova i Hutki koncentrują się wszystkie cztery bataliony 189. PP. Wkrótce także austro-węgierskie patrole wycofały się do linii obronnych na podnóżach Kaštielika, a wieś opustoszała. W okopach panowała nerwowość, doświadczenia poprzednich miesięcy walk dowodziły, że noc jest ulubioną porą ataku nieprzyjaciela. Ostatnie chwile pełnego napięcia spokoju i pierwsze minuty rosyjskiego szturm w bardzo sugestywny sposób opisał wspomniany już kpt. Strohschneider, wówczas dowodzący odwodem 3. PPLw:

...w nocy na 4 lutego obszedłem jak zwykle po północy pozycje 9. i 12. kompanii, by się przekonać, czy nic się nie dzieje i czy po-

kusok pred frontom zoskupuje nepriateľ. Okamžite som zalarmoval úsek a poslal som dve hliadky, jednu smerom k chrámu [cerkvi] na východnom konci dediny a druhú popri rieke smerom k zasneženému domu. Celý úsek bol mobilizovaný, sledoval tajomné správanie Rusov a s napätím čakal, pokým sa vrátia hliadky. Po dvadsiatich minútach očakávania, ktoré sa zdalo nekončné, sa vrátila hliadka zo zasneženého domu a hlásila, že pri tomto dome sú otvorené, tiež zasnežené dvere stodoly, ktorými vietor hojdá na obe strany a vrhajú tiene na dom. Toto vytváralo dojem, akoby sa zhromažďovali Rusi. Nepriateľ nebol spozorovaný. Keď ešte veľa ľudí o tom žartovalo, začala sa silná paľba zo smeru chrámu a na východ od neho. Hliadka poslaná na toto miesto pribehla s krikom „Rusi! Rusi!“. Hneď za hliadkou sa blížil nepriateľ v hromadách, skupinách, zhŕšťujúcich sa rojnicach z desaťnásobnou prevahou.“⁷

Dve roty 3. pešieho pluku Landwehru uvedené v opise Strohschneidera obsadili strelecké zákopy na severozápadnom svahu Kaštelika, ktoré siahali až k ceste do Zborova. Bol to jeden z hlavných smerov útoku – okrem toho Izmailský pluk plk. Stepana Potapova začal útočiť z Hutky na kopec 578 a zo severného okraja Vyšného Mirošova priamo na hlavný vrchol Kaštelika. Útok sa začal okolo 4.30. Zaujímavé je, že z hlásenia veliteľa 3. pešieho pluku Landwehru vyplýva úplne iný obraz situácie ako ten, ktorý opísal Strohschneider. Ten napísal, že to bola mesačná noc s dobrou viditeľnosťou, a plk. Seidler uvádza, že bola hustá hmla, v ktorej bolo vidieť len na niekoľko krokov. Vysvetľoval, že v týchto podmienkach nemohli poľné stráže spozorovať blížiac sa ruské jednotky a kvôli ležiacemu snehu sa nepriateľa nedalo ani počuť. Možno sú tieto rozdiely zapríčinené rapidne sa meniacim zimným horským počasím, ale nie je možné vylúčiť, že Seidler chcel ospravedlniť prerušenie prvej obrannej línie. V každom prípade boli rakúsko-uhorskí vojaci v zákopoch prekvapení a porazení útokom. Cárská pechota najprv prelomila obranu pri kopci 578. V tomto čase sa susedné rotý a zálohy

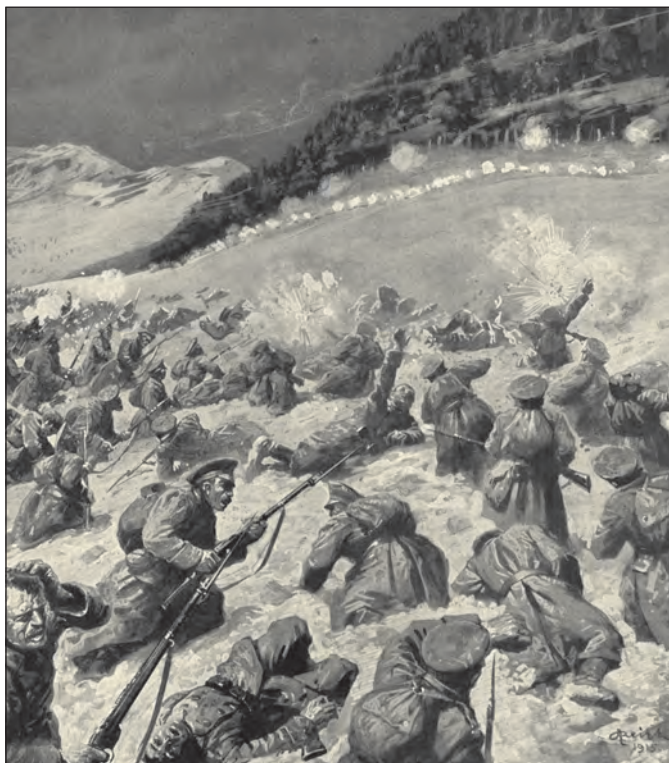
sterunki nastuchowe pełnią swoją służbę. Przed frontem leżała pełna ciszy i spokoju Niżna Polianka. Gdy dotarłem do posturków usłyszałem nerwową rozmowę. W świetle księżycy [wartownicy] zaobserwowali, jak wzdłuż ośnieżonego, odległego o tysiąc kroków domu przy drodze w Niżnej Poliance w regularny sposób pojawiają się ciemne cienie. Gołym okiem dostrzegłem nieprzerwanie przemykające cienie. Bez wątpienia należało przypuszczać, że tam, kawałek przed frontem, gromadzi się wróg. Natychmiast zaalarmowałem odcinek i wysłałem dwa patrole, jeden obok kościoła [cerkwi] ku wschodniemu krańcowi miejscowości, drugi wzdłuż koryta potoku w stronę ośnieżonego domu. Cały odcinek był pod bronią, obserwując tajemnicze zachowanie Rosjan i w napięciu oczekując na powrót patroli. Po dwudziestu minutach oczekiwania, wydającego się nie mieć końca, wrócił patrol wysłany w stronę ośnieżonego domu i zameldował, że koło tego domu pozostały otwarte i również pokryte śniegiem drzwi stodoly, które na wietrze poruszają się w obie strony, rzucając cienie na dom, co stwarzało złudzenie gromadzenia się Rosjan. Nieprzyjaciela nie dostrzeżono. Gdy wielu ludzi jeszcze żartowało z tego zdarzenia, rozpoczęły się wściekły ogień od strony kościoła i na wschód od niego. Nadbiegł wysłany w tamtą stronę patrol z okrzykiem „Rosjanie! Rosjanie!”. Niedaleko za patrolom nadciągał wróg w gromadach, grupach, coraz bardziej gęstniejących tyralierach, z dziesięciokrotną przewagą.⁷

Wymienione w relacji Strohschneidera dwie kompanie 3. PPLw zajmowały rowy strzeleckie na północno-zachodnim stoku Kaštelika, aż po szosę zborovską. Był to jeden z głównych kierunków uderzenia – oprócz tego pułk Izmailski płk. Stefana Potapowa rozwinął natarcie z Hutki ku wzniesieniu 578 oraz z północnego skraju Wyšnego Mirošova wprost na główny wierzchołek góry. Natarcie rozpoczęło się około 4.30. Co ciekawe, z raportu dowódcy 3. PPLw wyłania się całkiem inny obraz sytuacji, niż z powyższego opisu Strohschneidera. O ile ten pierwszy opisuje księżycową noc z niezłą

3. pešieho pluku Landwehru snažili vytlačiť nepriateľa zo svojich streleckých zákopov a podnikli protiútok. Ruské jednotky však rýchlo dobyli priestor pod samotným vrcholom Kaštielika. Štajerčania sa tvrdo bránili, ich guľomety neustále ostreľovali boje na bajonety. Izmailský pluk sa neustále presúval vpred, hoci mal veľké straty medzi vojakmi a do boja ich vedúcimi dôstojníkmi. Ppor. Leonid Mikulin vtrhol na čele svojej roty do streleckých zákopov a jeho vojaci vzali do zajatia 46 ľudí. Podobné úspechy zaznamenala susedná rota por. Archipa Bandurku, ktorý po dobytí prvej línie zákopov viedol ďalej vojakov na hrebeň hory a počas toho bol vážne ranený. Pod vrcholom kopca 578 bol ranený kpt. Ivan Majorov a kpt. Edmund Horodyský zahynul. Protiútoky Štajerčanov prinútili cárske vojakov na niektorých úsekoch k ústupu do doliny,

widocznością, o tyle płk Seidler wspomina o gęstej mgle, ograniczającej widoczność do kilku kroków. Jak tłumaczył, posterunki polowe nie miały w tych warunkach możliwości dostrzec zbliżających się rosyjskich oddziałów, a śnieg w dodatku powodował, że nadchodzącego nieprzyjaciela nie dało się usłyszeć. Być może rozbieżności da się wyjaśnić zmienną, górską i zimową pogodą, choć nie sposób wykluczyć, że Seidler chciał usprawiedliwić przerwanie pierwszej linii oporu. W każdym razie obsada austro-węgierskich okopów na niektórych odcinkach została zaskoczona i obezwładniona atakiem. Carska piechota najpierw przełamała się pod wzgórzem 578, a sąsiednie kompanie oraz odwody 3. PPLw starały się wyprzeć nieprzyjaciela z zajętych rowów strzeleckich, idąc do kontrataku. Szybko jednak kolejne oddziały rosyjskie przebiły się w rejonie samego szczytu góry. Styryjczycy

bronili się zaciekle, karabiny maszynowe zasypywały atakujących seriami pocisków, w porastającym Kaštielik lesie toczono walki wręcz. Izmańcy parli naprzód, choć zarówno żołnierze, jak i prowadzący ich do boju oficerowie płacili za to wielkimi stratami. Ppor. Leonid Mikulin na czele swojej kompanii wdarł się do rowów strzeleckich, a jego ludzie wzięli 46 jeńców. Podobnie radziła sobie sąsiednia kompania por. Archipa Bandurki, który jednak – po zdobyciu pierwszej linii okopów prowadząc podkomendnych dalej ku grzbietowi góry – odniósł ciężką ranę. Pod wierzchołkiem wzgórza 578 padł ranny kpt. Iwan Majorow, a kpt. Edmund Horodyski poległ. Na niektórych odcinkach kontrataki Styryjczyków zmusiły część carskich żołnierzy do cofnięcia się w dolinę, ale ci, którzy nie prze-

Dobová ilustrácia znázorňujúca boje o Kaštielik
Archiwalna ilustracja przedstawiająca walki o Kaštielik

ale tí, ktorí naďalej bojovali, nakoniec dobyli vrchol Kaštielika. Veliteľ obrany tohto úseku kpt. Franz Krejčírik požiadal štáb brigády o posily. V histórii 3. pešieho pluku Landwehru je táto chvíľa opísaná nasledovne:

„Zo všetkých strán znel hluk boja, onedlho bolo sem a tam počuť divoký krik Rusov „Uurraa“. Ojedinelé spoje boli prerušené, zaútočená časť [pluku] nemohla kvôli obrannej paľbe a bojom na bajonety informovať velenie ani susedné jednotky [o svojej situácii]. Poslaní hliadky hlásili veliteľovi práporu, že 5. rota je rozprášená, a jej veliteľ je ranený. V neskoršom hlásení boli informácie, že časti 5. a 9. roty sa podarilo udržať pravý úsek streleckých zákopov. O 6.00 hodine sme vedeli, že silný nepriateľ prelomil obranu na úseku obsadenom 1. rotou a smeroval ku kopcu 578. 3. rota por. [Karla] Moraka dostala bezodkladne rozkaz zaútočiť z kóty 650 na nepriateľa, ktorý prelomil obranu a odrazila ho k Hutke. Keď 3. rota protiútočila, bolo z diaľky, z vrcholu Kaštielika, počuť Rusov, ktorí kričali „Uurraa“. Súčasne bolo vidieť prevyšujúci počet nepriateľských vojakov, ktorí prenikali na pozície na vrchole. Posledné zálohy (...) dostali rozkaz opätovne dobyť kopec.“⁸

Súčasne na západnej strane Nižnej Polianky a pri Varadke začal útok 191. largo-kagulský peší pluk plk. Viacslava Karlikova. Terén znemožňoval potajomky sa priblížiť a dodatočne sa v tejto časti frontu útok začal naplno už cez deň. V týchto podmienkach mali vojaci 4. pešieho pluku Landwehru a roty 27. pešieho pluku Landwehru poslané na prvú obrannú líniu jednoduchšiu úlohu. Obetavo napredujúci Karlikovovi vojaci sa snažili za každú cenu doraziť do streleckých zákopov obrancov. Takmer sa im to podarilo na úseku, na ktorom sa zasekol jeden z rakúsko-uhorských guľometov. Napriek ruskej paľbe sa istý poručík klagenfurtského pluku, Anton Feigel, nevzdával pokusov o opravu smrtonosnej zbrane. Nakoniec odstránil poruchu a začal smrteľnú paľbu do nepriateľa z malej vzdialenosti. Útok na ľavé krídlo 44. pešej brigády Landwehru bol krvavo odrazený, čo

rwali walki, opanovali v koncu wierzchołek Kaštielika. Dowodzący obroną tego odcinka kpt. Franz Krejčírik słał do sztabu brygady próšby o wsparcie. W historii pułkowej 3. PPLw tak opisano te chwile:

Ze wszystkich stron rozbrzmiewał hałas bitewny, wkrótce to tu, to tam dało się słyszeć dziki wrzask „Uurraa” Rosjan. Nieliczne połączenia były zerwane, zaatakowana część [pułku] była tak zajęta prowadzeniem ognia obronnego i walką wręcz, że nie mogła o swoim położeniu zawiadomić ani dowódcy, ani sąsiadów. Wysłane patrole meldowały dowódcy batalionu, że 5. kompania została rozbita, a jej komendant jest ranny. Późniejszy meldunek informował, że części 5. i 9. kompanii udało się utrzymać prawy odcinek rowów strzeleckich. O 6.00 było wiadomo, że silny nieprzyjaciel przełamał się w sektorze 1. kompanii i skierował się ku wzgórz 578. 3. kompania por. [Karla] Moraka natychmiast otrzymała rozkaz, by z punktu wysokościowego 650 ruszyć do kontrataku i uderzając na nieprzyjaciela, który się włamał, odepchnąć go w stronę Hutki. Gdy 3. kompania szła do kontruderzenia, z dala rozległ się okrzyk „Uurraa” Rosjan na szczycie Kaštielika. Równocześnie widać było przeważającego nieprzyjaciela, wdzierającego się do stanowisk na wierzchołku. Ostatnim odwołaniem (...) rozkazano odzyskanie wzgórza.⁸

Tymczasem po zachodniej stronie Nižnej Polianki i koło Varadki do natarcia ruszył 191. Largo-Kagulski PP płk. Wiaczesława Karlikowa. Tutaj teren wykluczał skryte podejście, dodatkowo atak rozwinął się na tym sektorze frontu już za dnia. W tych warunkach piechury 4. PPLw i wprowadzonych na pierwszą linię obrony kompanii 27. PPLw mieli zatem ufatwione zadanie. Ofiarne próby do przodu podkomendni Karlikowa próbowali jednak za wszelką cenę dotrzeć do rowów strzeleckich obrońców. Niemal udało się im to na odcinku, gdzie zaciął się jeden z austro-węgierskich karabinów maszynowych. Mimo ostrzału rosyjskiego pewien porucznik klagenfurckiego pułku, Anton Feigel, nie ustawał w próbach

umožnilo zapojiť časť ľubľanského pluku do protiútku a odraziť vojakov Izmailského pluku z Kaštielika. Presne mesiac po tejto potýčke bola vo viedenskej tlači zverejnená správa o bojoch slovinských vojakov podriadených plk. Kutscherovi:

„Na svitaní zaútočili Rusi, ktorí nás chceli poraziť a otvoriť si cestu do Uhorska. My sme však boli pripravení, junácki Korutánci a časť nášho pluku, proti ktorým bol nasmerovaný útok, naschvál pustili útočiacie ruské kolóny na malú vzdialenosť a privítali ich smrteľnou paľbou pechoty a guľometov. Útok sa okamžite zlomil, kto z Rusov nepadol ten sa musel po krátkom boji vzdať.

Útok bol krvavo odrazený. Naším susedom na východnej strane sa tak dobre nedarilo. Tu Rusi vtrhli na pozície susedného pluku, ktorý nebol dosť silný, aby vydržal útok a sotva sa ešte držal na Kaštieliku, situácia bola krajne kritická, pretože strata tohto vrchu znemožňovala udržať celú obrannú líniu.

Veliteľ nášho pluku narýchlo pozbieral všetky dostupné jednotky. O chvíľu začali tri roty s dvoma guľometmi liezť na Kaštielik. Len bola otázka, či to stihnú na čas. Dorazili. Pripojili sa k nim roty susedného pluku a bravúrnym útokom, najprv paľbou, potom bajonetmi, prinútili nepriateľa opustiť už dobyté pozície. Zásah uvedeného práporu v tento deň rozhodol o našom úspechu. Nevyhli sme sa stratám, mnohí odvážni kamaráti padli zasiahnutí nepriateľskými guľami, ale čo boli naše straty v týchto krvavých bojoch proti stratám Rusov? Viac ako 600 zajatcov, približne 700 padlých a zrejme 1 700 ranených, ako sme narátali podľa dobytých pušiek – ruský pluk bol úplne zničený. Ľubľanská jednotka Landwehru sa na tom významne podieľala a hrdosť na víťazstvo naplňovala chrabrych, železných Slovincov.“⁹

Skutočne bol hrebeň vrchu pomaly čistený od ruských vojakov. K zloženiu 27. pešieho pluku Landwehru bola pripojená aj jedna rota, poslaná nachádzajúcim sa vedľa nej 26. peším plukom Landwehru. Ešte predpoludním slovinskí vojaci, ktorí

napravienia smiercionošného úradzenia i v koncu usunúť defekt, otvierajúc zabójczy ogień do przeciwnika z najbliższej odległości. Natarcie na lewe skrzydło 44. BPLw zostało krwawo odparte, co pozwoliło wykorzystać część lubljańskiego pułku do kontrataku i wyparcia izmaifców z masywu Kaštielika. Równno miesiąc po tym starciu w wiedeńskiej prasie ukazała się relacja o zmaganiach słoweńskich podwładnych plk. Kutschery:

O świcie zaatakowali Rosjanie, chcąc nas pokonać i otworzyć sobie drogę na Węgry. Ale byliśmy gotowi, dzielni Karyntczycy i część naszego pułku, przeciw którym wymierzone było uderzenie, z zimną krwią dopuścili rosyjskie kolumny szturmowe na niewielką odległość i powitali je morderczym ogniem piechoty oraz karabinów maszynowych. Atak wnet się załamał, kto z Rosjan nie padł, ten musiał po krótkim oporze się poddać.

Atak odparto krwawo. Naszym sąsiadom po wschodniej stronie nie poszło tak dobrze. Tu Rosjanom udało się wedrzeć do pozycji sąsiedniego pułku, który nie był dość silny, by wytrzymać uderzenie, z trudem trzymali się jeszcze na Kaštieliku, sytuacja była skrajnie krytyczna, z utratą tej góry cała linia obrony stałaby się nie do utrzymania.

Dowódca naszego pułku zebrał pospiesznie wszystko, co tylko mógł, wkrótce trzy kompanie z dwoma karabinami maszynowymi zaczęły się piąć na Kaštielik. Tylko czy dotrą na czas? Dotarły. Kompanie sąsiedniego pułku przytoczyły się do nich i w bravurowym ataku, najpierw ogniem, a potem bagnetem zmuszono nieprzyjaciela do opuszczenia już zdobytych stanowisk. Interwencja tego batalionu przeważyla tego dnia szalę na naszą korzyść. Nie bez ofiar, wielu dzielnych towarzyszy padło, trafionych wrogimi kulami, cóż to jednak znaczyło w tych krwawych zmaganiach przy stratach Rosjan? Ponad 600 jeńców, około 700 zabitych i pewnie 1 700 rannych, jak byliśmy w stanie obliczyć po zdobytych karabinach – rosyjski pułk całkowicie zniszczony. Lubljańska landwera miała w tym znaczący

útočili od kopca 578, opätovne dobyli vrchol Kaštielika – za tento úspech zaplatili smrťou veliteľa čelnej roty ľubľanského pluku por. Heinricha Konrada. Napriek veľkej obetavosti neboli vojaci Izmailského pluku schopní pokračovať v útoku. Bočná paľba z Jackovej hory bránila 189. pešiemu pluku nasadiť do boja ďalšie zálohy. Do 14.00 hodiny boli všetky zákopy na hrebeni a svahoch Kaštielika opätovne v rakúsko-uhorských rukách. Ruských vojakov ustupujúcich cez Hutku a Nižnú Polianku prenasledovala paľba habsburského delostrelectva. Hoci v priebehu opísaných bojov boli prípady, že toto delostrelectvo ostreľovalo vlastnú pechotu, zohralo veľmi dôležitú úlohu v tu opísaných obranných bojoch. Delá 22. pešej divízie Landwehru vystrelili v tento deň približne 2 000 kusov munície, čo bolo v tomto období vojny ohromujúce množstvo. Ruská strana uvádzala vo svojich hláseniach ako dôvod neúspechu prvého útoku na Kaštielik práve účinnú delostreleckú paľbu.

Po súmraku sa ďalší slabší ruský útok uskutočnil pozdĺž cesty do Zborova, ale bol pomerne rýchlo odrazený. Prvý pokus divízie Kornilova o dobytie Kaštielika sa teda skončil hroznou porážkou, ale aj jeho obrancovia mali veľké straty. Veliteľ 3. pešieho pluku Landwehru ukončil svoju správu o bojových činnostiach zo dňa 4. februára slovami: *„Boli sme víťazmi, ale draho sme za toto víťazstvo zaplatili (...). Bol to krvavý, ale chvályhodný deň pre pluk“*. Bola to pravda, straty pluku Seidlera predstavovali nad 60 % príslušníkov, padol o. i. zmieneny por. Morak, traja práporčíci a viac ako stovka vojakov. Takmer dvesto bolo nezvestných a väčšina z nich sa pravdepodobne dostala do zajatia. Podobné percento strát hlásil 27. peší pluk Landwehru. Ruské straty boli oveľa vyššie. Plk. Zahradniczek odhadoval straty nepriateľa len v oblasti bránenej 3. peším plukom Landwehru na 400 padlých. Ruské zdroje uvádzajú, že Izmailský pluk stratil v dňoch 3. – 4. februára takmer 1 500 vojakov, z čoho tretina boli padlí alebo ponechaní na bojisku. V Largo-kagulskom pluku straty predstavovali o málo viac ako 1 000 mužov, ale viac ako tri štvrtiny

*udziat, a duma ze zwycięstwa rozpięta dzielnych, żelaznych Słoweńców.*⁹

Rzeczywiście, grzbiet góry powoli oczyszczano z rosyjskich żołnierzy. Do elementów 27. PPLw dołączyła także jedna kompania, podestana przez sąsiedni 26. PPLw. Jeszcze przed południem słoweńscy landwerzyści, atakując od strony wierzchołka 578, odzyskali szczyt Kaścielika – czyn ten przypłacił śmiercią dowódca czołowej kompanii lubljańskiego pułku, por. Heinrich Konrad. Mimo całego poświęcenia, izmaity nie byli w stanie kontynuować szturm. Flankowy ogień z Jackowej Hory uniemożliwił 189. PP wprowadzenie do akcji kolejnych oddziałów. Do godziny 14.00 wszystkie okopy na grzbiecie i zboczach góry ponownie były w rękach austro-węgierskich, a cofających się przez Hutkę i Niżną Poliankę rosyjskich żołnierzy ścigały granaty habsburskiej artylerii. Ta ostatnia, chociaż zdarzało się jej razić własną piechotę, odegrała niezwykle istotną rolę w opisywanych tu bojach obronnych. Działa 22. DPLw zużyły tego dnia około 2 000 pocisków, jak na ten okres wojny była to ilość imponująca. Strona rosyjska w swoich meldunkach wskazywała właśnie skuteczny ogień artyleryjski jako przyczynę niepowodzenia pierwszego ataku na Kaścielik.

Po zapadnięciu ciemności kolejny, słabszy atak rosyjski, prowadzony wzdłuż drogi do Zborova, został dosyć szybko odparty. Pierwsza próba zdobycia Kaścielika przez dywizję Kornilowa zakończyła się zatem dotkliwą porażką, choć obrońcy też mocno ucierpieli. Dowódca 3. PPLw zakończył swój raport o działaniach w dniu 4 lutego słowami: *„Byliśmy zwycięzcami, ale musieliśmy za to zwycięstwo drogo zapłacić (...). To był krwawy, ale chwalebny dzień dla pułku“*. Rzeczywiście, straty pułku Seidlera wyniosły ponad 60% stanu liczebnego, poległ m. in. wspomniany por. Morak, trzech chorążych oraz ponad setka żołnierzy. Niemal dwustu zaginęło, zapewne w przeważającej większości wpadając w ręce przeciwnika. Podobny odsetek strat meldował 27. PPLw. Znacznie wyższe były straty atakują-

boli padlí, nezvestní, a tí, ktorí sa dostali do zajatia. V súvislosti s tým sa čísla predstavené vo vyššie uvedenej tlačovej správe zdajú blízke realite. Všetky jednotky gen. Schmidta-Fussinu hlásili v tento deň, že vzali do zajatia takmer 600 cárskeho vojakov, z čoho Seidlerov pluk zajal polovicu. Je potrebné poznamenať, že zajatcov z Hutky priviedla o. i. hliadka des. Pavla Hrečuka. Hrečuk – Ukrajinec z Przemysla, ktorý sa pripojil k radom 3. pešieho pluku Landwehru počas ústupu habsburských vojsk z východnej Haliče – vraj viedol svoju súkromnú vojnu s Moskalmi. Využíval to, že ovládal jazyk nepriateľa a mstil sa za krivdy, ktoré Rusi spáchali jeho rodine v prvom období vojny. Počas prvej obrany Kaštielika, možno

Plk Zahradniczek oceniať straty nieprzyjaciela w samym tylko sektorze obronnym 3. PPLw na 400 poległych. Z kolei ze źródeł rosyjskich wynika, że pułk Izmailski utracił w dniach 3-4 lutego niemal 1 500 żołnierzy, z czego jedna trzecia to polegli, zaginionieni bądź pozostawieni na placu boju. W pułku Largo-Kagulskim straty wyniosły nieco ponad 1 000 ludzi, ale przeszło trzy czwarte tej liczby stanowili zabici, zaginionieni i jeńcy. W związku z tym przedstawione w powyższej relacji prasowej liczby czynią wrażenie zbliżonych do rzeczywistości. Wszystkie oddziały gen. Schmidta-Fussiniego zameldowały tego dnia o wzięciu do niewoli niemal 600 żołnierzy carskich, z czego pułk Seidlera schwytał połowę.

Památník na vrchu Kaštielik
Pomník na górze Kaštielik

keď viedol hliadku smerom k Hutke, bol ranený do pľúc. Nevieme posúdiť, či si Hrečuk uvedomoval, že medzi tými „Moskalmi“ je veľa jeho rodákov. Vo februári 1915 prevládali v radoch Izmailského pluku regrúti z typicky ruských oblastí mcnosti Romanovov, ale viac-menej každý tretí vojak pochádzal z ukrajinských okrajov cárskej veľmoci, predovšetkým z Chersonskej gubernie.

Na úseku obsadenom 44. pešou brigádou Landwehru sa začalo obdobie zákopo-

Warto wspomnieć, że jeńców z Hutki przyprowadził m. in. patrol kpr. Pawła Hreczuka. Hreczuka, Ukrajinec z Przemysla, który dołączył do szeregów 3. PPLw w czasie odwrotu habsburskich wojsk ze wschodniej Galicji, wiódł ponoć coś na kształt prywatnej wojny z Moskalami. Korzystając ze znajomości nieprzyjacielskiego języka, mścił się za krzywdy, jakich miała doznać jego rodzina w pierwszym okresie wojny.

W czasie pierwszej obrony Kaštielika, być może w trakcie prowadzenia zwiadu w kierunku Hutki, został ranny w płuco. Trudno powiedzieć, czy Hreczuk miał świadomość, że spośród owych „Moskali” niejeden jest jego rodakiem. W lutym 1915 r. w szeregach pułku Izmailskiego przeważali co prawda poborowi z typowo rosyjskich obszarów imperium Romanowów, ale mniej więcej co trzeci pochodził z ukraińskich kresów państwa carów, szczególnie z guberni chersońskiej.

vých bojov, ktoré mali trvať jeden a pol mesiaca. Intenzívna paľba rakúsko-uhorského delostrelectva niekoľkokrát zmarila ruské pokusy o obsadenie dedín – v podstate zvyškov, ktoré z nich ostali – nachádzajúcich sa na severnej strane Kaštielika. Nižná Polianka bola úplne zničená počas bojov 3. a 4. februára. 9. februára rakúsko-uhorské delá zničili Hutku. Pomaly však začínala habsburským delostrelcom chýbať munícia. Súčasne sa zosilňovala paľba cárskoho delostrelectva. Skúsenosti zo začiatku februára ukázali, že nepriateľ môže ľahko obísť príliš nízko sa nachádzajúce a nedostatočným počtom vojakov obsadené zákopy na severných svahoch vrchu, ktoré netvorili ucelený systém. Z tohto dôvodu sa velenie rozhodlo presunúť hlavnú obrannú líniu na hrebeň Kaštielika. Na niekoľkých miestach pod vrcholom vznikli rozsiahle poľné opevnenia, pomenované potom – zákopy kruhovej obrany. Okrem opevnení bola tiež stavaná cesta, ktorá viedla z tylu obrannej pozície, teda z Mikulášovej pod vrchol Kaštielika. Výstavba bola ukončená 11. februára. Na počesť veliteľa jedného z práporov 3. pešieho pluku Landwehru a súčasne veliteľa úseku, na ktorom sa počas februárového útoku odohrali najťažšie boje, bola pomenovaná „Krejčirikova cesta“ („Krejčirik-Weg“). Táto cesta viedla z dediny popri areáli dnešného vojenského cintorína, čiže takmer trasou dodnes existujúcej lesnej cesty. Krejčirik sa nestihol tešiť zo „svojej“ cesty – v druhej polovici februára boli vojaci Landwehru z Grazu presunutí na pravé krídlo III. zboru, kde sa odohrávali intenzívne boje. Namiesto neho bol pod velenie Zahradniczka – povýšeného 1. marca na generála brigády – pridelený 5. peší pluk Landwehru. Istý čas boli strelecké zákopy a pozície na hrebeni Kaštielika obsadené jednotkami tohto pluku a 27. pešieho pluku Landwehru. Na doterajších pozíciách na sever od cesty ostal 4. peší pluk Landwehru. V tomto období bolo pre rakúsko-uhorských vojakov horšie ako nepriateľ rozmarné karpatské počasie. Obdobia mrazov a fujavíc sťažovali komunikáciu, zásobovanie potravinami, zvyšovali

Na odcinku 44. BPLw rozpozčali sa okres walk pozycijnych, ktoré mali trvať pólto- ra mesiaca. Kilkakrotne intenzivny ogien artylerii austro-vegerskij rozbiat rosyjskie próby obsadenia wiosek po pótnocnej stronie góry – albo raczej tego, co z owych miejscowości jeszcze pozostało. Nižna Polianka została doszczętnie zniszczona w czasie walk 3 i 4 lutego. 9 lutego działa austro-vegerskie obróciły w ruinę Hutkę. Powoli jednak habsburskim kanonierom zaczęła doskwierać brak amunicji, a jednocześnie na intensywności zyskiwał ogień carskiej artylerii. Po doświadczeniach z początku lutego, gdy zbyt nisko położone i za rzadko obsadzone okopy na północnych stokach góry okazały się zbyt łatwe do obejścia, nie wszędzie bowiem stanowiły ciągły system, zdecydowano się przenieść główną linię obrony na grzbiet Kaštielika. W kilku punktach, w tym w rejonie szczytu góry, powstały rozbudowane punkty oporu, określane później jako szańce, przystosowane do obrony okrężnej. Oprócz rozbudowy umocnień, pracowano nad wykonaniem drogi, która prowadziła z zaplecza pozycji obronnej, czyli z Mikulášovej w pobliże wierzchołka Kaštielika. Budowę ukończono 11 lutego, a na cześć dowódcy jednego z baonów 3.PPLw i zarazem komendanta odcinka, na którym w czasie lutowego szturm walczono najzajadlej, drogę nazwano „Drogą Krejčirika“ („Krejčirik-Weg“). Prowadziła ona ze wsi koło miejsca, gdzie dziś znajduje się cmentarz wojenny, a zatem wiodła mniej więcej tak samo, jak leśny dukt, istniejący do dzisiaj. Krejčirik nie nacieszył się długo „swoją“ drogą – w drugiej połowie lutego landwe-rzyści z Grazu zostali przeniesieni na prawe skrzydło III Korpusu, gdzie trwały intensywne boje. W zamian za ten pułk Zahradniczek – 1 marca awansowany na generała brygady – otrzymał pod swoją komendę 5. PPLw. Przez pewien czas rowy strzeleckie i szańce na grzbiecie Kaštielika obsadzały oddziały tego pułku oraz 27. PPLw; 4. PPLw pozostał na dotychczasowych pozycjach po północnej stronie szosy. W tym okresie austro-vegerskim żołnierzom bardziej od

počet chorých a trpiacich omrzlinami. Ani v období topenia snehu alebo nárazových teplých tzv. hôlnych vetrov to nebolo ľahšie, pretože sa strelecké zákopy naplňali vodou a namiesto snehu sťažujúceho pohyb bolo všade prítomné lepkavé blato.

Februárová obrana Kaštielika sa stala v rakúsko-uhorskej monarchii známa. V tlači bolo zverejňovaných mnoho reportáží opisujúcich krvavé boje pechoty, intenzívne činnosti delostrelectva, obetavosť habsburských vojakov a obrovské straty útočiaceho nepriateľa. Do Smilna prišla aj celá skupina vojnových korešpondentov pod vedením známeho spisovateľa Ferenc Molnára, ale len málo z nich navštívilo prvú frontovú líniu, väčšina nemala toľko odvahy. Samotný Molnár vo svojich článkoch veľmi pôsobivo opisoval obranu Kaštielika, o ktorej detailoch len počul. Výrazne pri tom prifarbil skutočnosť a upevňoval legendu o masových, nezmyselných ruských útokoch. Vierohodnejšie sa zdajú jeho opisy činnosti rakúsko-uhorského delostrelectva, ktoré mohol sledovať osobne.

„Štyri húfnice so svojimi hlupáckymi hlavňami hľadia priamo do neba. Delostrelci sa rozbiehajú dozadu. Pri každej ostáva iba jeden, ktorý drží v ruke koniec z dela visiaceho lana.

– Schuss!

Trhá lano raz za razom. Štyri mohutné výstrely. Vyzerá to takmer komicky, keď sa štyri veľké delá točia dozadu nad ďalej hľadiac do neba, úplne ako voly po náraze topora. Už o chvíľu delostrelci ako mäsiari lezú na ne, oblepujú ich ako muchy, tlačia, presúvajú, otáčajú – až nevidieť delá, ale iba nad hlavami sa týčiace a stále do neba hľadiace hrdlá hlavní. Vinie sa z nich jemný dym, kľbko pary, iba toľko, koľko človek vydýchne v zime. Veľké delovinové zvieratá vzdychajú, unavené ťažkou prácou vypúšťajú paru. Ale vojaci vtlačujú do oceľového brucha zozadu novú strelu, hoci ešte počujem hvizd predchádzajúcej. Dlhé sekundy spieva niekde vysoko v oblakoch. Keď s námahou vylieť z dela, nechajúc za

nieprzyjaciela dokuczaly warunki kapryśnej, karpackiej pogody. Okresy mrozów i śnieżyc utrudniały komunikację, transport żywności, zwiększaly liczbę chorych i cierpiących na odmrożenia. Niewiele lepiej było w czasie roztopów czy halnych wiatrów, gdy rowy strzeleckie napełniały się wodą, a zamiast utrudniającego poruszanie się śniegu doskwierało wszechobecne, grząskie błoto.

Lutowa obrona Kaštielika stała się sławna w monarchii austro-węgierskiej. W prasie ukazywały się liczne relacje, opisujące zaciekle walki piechoty, intensywną pracę artylerii, poświęcenie żołnierzy habsburskich i kolosalne straty atakującego przeciwnika. W Smilnie zjawiła się nawet cała grupa korespondentów wojennych, kierowana przez znanego pisarza, Ferenc Molnára. Jednak tylko nieliczni z nich udali się w na pierwszą linię frontu, większość nie miała tyle odwagi. Sam Molnár niezwykle plastycznie przedstawiał w swoich artykułach obronę Kaštielika, której detale znał jedynie ze słyszenia – popadając przy tym w znaczną przesadę, ubarwiając wydarzenia i utrwalając legendę o masowych, bezsensownych szturmach rosyjskich. Znacznie bardziej wiarygodne wydają się jego opisy działania austro-węgierskiej artylerii – tę bowiem pisarz mógł obserwować osobiście.

Cztery haubice swoimi głupkowatymi lufami patrzą prosto w niebo. Artylerzyści rozbiegają się do tyłu. Przy każdej zostaje tylko jeden, trzymając w ręce koniec zwisającej z armaty liny.

– Schuss!

Lina szarpnięta raz po razie. Cztery potężne wystrzały. Wygląda to niemal komicznie, gdy cztery wielkie działa, w dalszym ciągu gapiące się w niebo, toczą się do tyłu, zupełnie jak cztery woły uderzone toporem. Już po chwili artylerzyści, niczym rzeźnicy, wspinają się na nie, oblepiają jak muchy, popychają, przepychają, obracają – aż nie widać armat, tylko sterczące nad głowami i wciąż zagapione w niebo gar-

sebou stuhu ohňa, vydáva miznúci zvuk, ktorý pripomína trhanie dlhého kusu plátna. Potom trochu zlovestne pospevuje.

Počuť ho ešte raz. Plukovník hovorí, že máme načúvať, pretože strela letí do dediny, v ktorej sa hromadia Rusi, padne tam, vybuchne, a až potom sa zvuk vracia. Rozpráva o tom všetkom, potom mlčky čakáme. Náhle spomedzi hôr ponorených do siva počuť štyri rachoty, akoby niekto búchal sekerou do veľkej oceľovej platne.

Wybuchli štyri granáty.

V tej istej minúte jeden z dôstojníkov salutuje plukovníkovi:

– Pozorovateľ hlási, že sa zapálili dva domy, jedna chalupa sa zrútila a Rusi z dediny utiekli.

To je už hlásenie o následkoch týchto štyroch výstrelův. Pozorovateľ sedí ďaleko odtiaľ, sám v lese, na vysokom strome na vrchole vrchu. Vede k nemu iba telefónny drôt. Rusi sa zhromažďujú pred jeho nosom v dedine ležiacej v doline a ani nevidia, že sa nad ich hlavami v hustej smrekovej korune leskne oko cisársko-kráľovského delostrelectva.

– Dnes v noci zaútočia.¹⁰

Molnár patrilo pravdepodobne k tým korešpondentom, ktorým stačilo, že prišli do Smilna. Jeho kolega, nemecký novinár Leonhardt Adelt, sa s tým neuspokojil a rozhodol sa osobne overiť, ako vyzerá bojisko z vrcholu Kaštielika:

„Stáli sme na snehovom donžone delostreleckého pozorovateľa (...), chránenom zátarasami z vetví, stráženom guľometmi. Pod snehovými vlnami na strmom svahu boli viditeľné prekážky z oceľových drôtov a do nich zamotané zmasakrované kartáčmi vykrvácané a zamrznuté ruské mŕtvolky. Súbežne k horskému hrebeňu sa tiahla dolina, ktorou prechádzala cesta z Nižnej Polianky do Svidníka. Táto prvá dedina naľavo existovala už iba na mape; tretia, Vyšný Miročov, bola práve ostreľovaná; v prostrednej, v Hutke, horeli dve gazdovstvá. Ordo-

dziele ľuf. Wydobywa się z nich delikatny dym, kłębek pary, tylko tyle, ile człowiek zdoła wychuchać zimą. Wielkie spiżowe zwierzęta wzdychają, zmęczone wysiłkiem wypuszczają parę. Lecz do stalowego brzucha żołnierze pchają od tyłu nowy granat, chociaż jeszcze słyszczą świst poprzedniego. Przez długie sekundy śpiewa gdzieś wysoko w chmurach. Gdy wyrывa się z armaty, pozostawiając za sobą wstęgę ognia, wydaje dźwięk zanikający, jak przy rozrywaniu długiej sztuki płótna. Potem trochę podśpiewuje złośliwie.

Jeszcze raz go słychać. Pułkownik powiada, że mamy nadśłuchiwać, bo kula leci do wsi, gdzie zbierają się Rosjanie, wpada tam, wybuchu i dopiero dźwięk powraca. Opowiada o tym wszystkim, potem czekamy bez słowa. Nagle spośród gór, zacięgniętych szarością, docierają do nas cztery trzaski, jakby ktoś siekierą walił w wielką żelazną płytę.

Wybuchły cztery granaty.

W tej samej minucie jeden z oficerów salutuje pułkownikowi:

– Obserwator melduje, że zapaliły się dwa domy, jedna chalupa się zawaliła i Rosjanie stamtąd uciekli.

To już meldunek o skutkach tych czterech strzałów. Obserwator siedzi daleko stąd, sam w lesie, na wysokim drzewie na szczycie góry. Prowadzi do niego tylko drut telefoniczny. Rosjanie koncentrują się pod jego nosem we wsi w dolinie, nie widząc nawet, że nad ich głowami, w gęstej koronie świerku, błyska oko cesarsko-królewskiej artylerii.

– Dziś w nocy zaatakują.¹⁰

Molnár najprawdopodobniej należał do tych korespondentów, którzy zadowolili się dotarciem do Smilna. Jego kolega, niemiecki dziennikarz Leonhardt Adelt, nie poprzestał jednak na tym i postanowił sam sprawdzić, jak wygląda pole bitwy widziane ze szczytu Kaštielika:

Staliśmy na śnieżnym zamku obserwatora artylerii (...), chronionego przez zasieki z ga-

nanc galopoval cez dedinu, ktorú sme videli z vtáčej perspektívy pod nami a zastavil sa pred veľkým domom. „Aha“, konštatoval pozorovateľ, „velenie tu ešte je“ a telefonicky tam nasmeroval paľbu svojej batérie. Začali lietat' a hvízdat' granáty, stĺpy pôdy a sute vyrástli zo stavieb, videli sme plaziacich sa ľudí, ktorí chaoticky utekali.“¹¹

Napriek predpokladom Molnárom citovaného plukovníka (pravdepodobne Michaela Gärtnera, veliteľa delostrelectva 22. pešej divízie Landwehru) ruský útok nezačínal. Činnosti pozorovateľov a kanonierov

Zničený kostol v obci Nižná Polianka
Zniszczona cerkiew we wsi Nižná Polianka

zatial' postačovali na zastavenie ďalších pokusov o útok Kornilovových pešiakov. Na úseku obsadenom Zahradniczkovou brigádou uplynuli nasledujúce týždne pomerne pokojne. Okrem delostreleckých súbojov sa uskutočňovali len strety hliadok, posielaných oboma stranami do dedín medzi frontovými líniami. Počas jednej z takýchto potýčok, keď sa približne rota cárskych vojakov snažila v noci zničiť pozíciu Landwehru vo Varadke, vyhorela miestna cerkev. Bolo to 11. marca.

„Naši boli ostrážiti. V obci Varadka zriadili predsunutú malú poľnú pozíciu (...).

łęzi, strzeżonego przez karabiny maszynowe. Pod śnieżnymi falami stromego zbocza wyróżniały się linie przeszkód ze stalowego drutu i zaplątane w nie ciała zmasakrowanych kartaczami, wykrwawionych i zamrzniętych Rosjan. Równoległe do góry ciągnęła się dolina, przez którą prowadziła droga z Niżnej Polianki do Svidnika. Ta pierwsza wieś po lewej istniała jeszcze tylko na mapie; trzecia, Wyśnny Mirošov, była właśnie ostrzeżliwana; w środkowej, w Hutce, płonęły dwa gospodarstwa. Ordynans galopował przez wieś, którą z lotu ptaka widzieliśmy u naszych stóp i zatrzymał się przed wielkim domem. „Aha” skonstatował obserwator „dowództwo tu jeszcze jest” i skierował tam telefonicznie ogień swojej baterii. Granaty pojawiły się świszcząc, kolumny ziemi i gruzu uniosły się z zabudowań, pokazali się ludzie, uciekali pełznąc w bezładzie.¹¹

Wbrew przypuszczeniom cytowanego przez Molnára pułkownika (zapewne był nim Michael Gärtner, dowódca artylerii dywizyjnej 22. DPLw), rosyjski atak nie następował. Praca obserwatorów i kanonierów na razie wystarczała, by powstrzymać piechurów Kornilowa od kolejnych prób natarcia. Na odcinku brygady Zahradniczka kolejne tygodnie upływały raczej spokojnie. Oprócz pojedynków artyleryjskich, dochodziło do starć patroli, wysyłanych przez obie strony do wsi, położonych pomiędzy wrogimi liniami. W czasie jednej z takich utarczek, gdy carscy żołnierze w sile około kompanii starali się nocą zniszczyć placówkę landwerzystów w Varadce, spłonęła miejscowa cerkiew. Miało to miejsce 11 marca.

Telefonické spojenie neexistovalo, svetelné signály boli pri snehovej zamračenej oblohe nespoľahlivé, kvôli čomu padlo rozhodnutie, že najväčšia budova v obci bude pripravená na založenie ohňa a pri prvom závažnejšom útoku Rusov bude podpálená. Táto z diaľky viditeľná pochodeň mala byť výstrahou pre našich a mala zabrániť prevkapaniu.

Čatár Alois Glantschnig zo 4. pešieho pluku Landwehru držal vernú stráž so svojimi 36 vojakmi. Každú hodinu a minútu načúvali a pozerali, ale akoby mohli počuť šuchot ukradomky sa blížiaceho nepriateľa, keď búrka tak hvízdala a vyla, že sa triasli domy a komíny sa chveli, ako ho mali uvidieť, keď pri prvom kroku vonku tancoval pred očami iba biely vír tancujúceho snehu, v ktorom sa nedali spozorovať ani najbližšie stráže vzdialené sotva tri metre? Náhle zaznel rachot výstrelov, vyše 200 Rusov vpadlo do obce a medzi oknami, dverami a vrátami sa v bielom zmätku nervóznej mrazivej noci začala zúriva kanonáda. Najdôležitejšie bolo však dať signál a podpáliť skôr určenú budovu. Čatár Glantschnig zveril založenie ohňa jednému zo svojich najlepších ľudí – vojakovi Markusovi Blümovi, ale na celej ceste sa až rojilo Rusmi, ktorí vtrhli za obrannú líniu. Vojak Blüm vedel, na čo má pušku, pažbou si prerúbal cestu až k budove, zapálil zápalku, šnúra sa zapálila a smelý vojak sa inou cestou vrátil na poľnú pozíciu, na ktorú zaútočili, a posádka ktorej sa bránila pred oveľa početnejším nepriateľom. Po tvrdom boji sa ruskú jednotku podarilo ulica po ulici, palec za palecom vytlačiť z obce, ale mnohí vojaci pri tom našli biely hrob v padajúcom snehu.¹²

Ako vidno v citovanej publikácii, vydanej sotva niekoľko mesiacov po opísaných skutočnostiach, sa jej autori rozhodli zamlčať, ktorá bola tá najväčšia budova vo Varadke. Výkon vojaka Blüma bol však zmenený aj v iných textoch, v ktorých už bolo priamo uvedené, že to bola cerkev. Celý opis je typicky propagandistický a môžeme premyšľať o tom, čo v ňom bolo prifarbené, pretože ak bola taká zlá viditeľnosť, že sa

Nasi mieli się na baczności. Wysunęli do miejscowości Varadka mały posterunek połowy (...). Połączenia telefonicznego nie było, sygnały świetlne były niepewne przy śnieżnym, zachmurzonym niebie, wobec czego ustalono, że największy budynek w miejscowości zostanie przygotowany do podłożenia ognia i przy pierwszym poważniejszym ataku Rosjan zostanie podpalony. Ta z dala widoczna pochodnia powinna ostrzec naszych i zapobiec wszelkiemu zaskoczeniu.

Plutonowy Alois Glantschnig z 4. PPLw trzymał wierną wartę ze swymi 36 ludźmi. Każdej godziny i minuty nasłuchiwali i wyglądali, ale jakże można było usłyszeć szmer skradającego się przez śnieg przeciwnika, gdy burza tak gwizdała i wyla, że domy się trzęsły i kominy drżały, jakże można było zobaczyć, gdy przy pierwszym kroku na zewnątrz tańczył przed oczyma jedynie biały wir skłębionego śniegu, w którym już najbliższe warty, ledwie o trzy metry odległe, były niedostrzegalne? Nagle zagrzmiały strzały, ponad 200 Rosjan wtargnęło do miejscowości i między oknami, drzwiami i wrotami roz poczęła się wściekła kanonada w białym zamieszaniu nerwowej, mroźnej nocy. Jednak najważniejsze było danie sygnału i podpalenie ustalonego budynku. Plutonowy Glantschnig wyznaczył do podłożenia ognia spośród swych najlepszych ludzi szeregowca Markusa Blüma, ale na całej drodze roito się już od Rosjan, którzy się przedarli. Szeregowy Blüm wiedział, od czego ma karabin, kolbą przebił się aż do budynku, zapalił zapałkę, lont zapłonął, a śmiałek inną drogą wycofał się do zaatakowanego posterunku połowego, którego załoga broniła się przed przeważającym przeciwnikiem. Po zaciętej walce udało się rosyjski oddział ulica po ulicy, cal po calu wyprzeć z miejscowości, przy czym wielu z nich znalazło biały grób w padającym śniegu.¹²

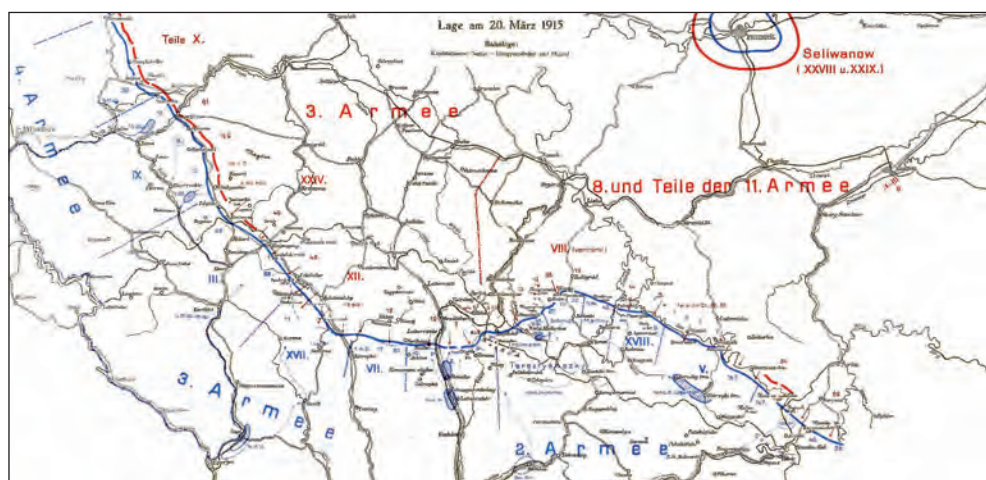
Jak widać, w cytowanej publikacji, wydanej w zaledwie kilka miesięcy po opisanych wydarzeniach, postanowiono przemilczeć fakt, który budynek w Varadce był tym

blížiaci nepriateľ nedal spozorovať, tak ako sa v bojovom chaoze podarilo odhadnúť jeho počty?

Ruské jednotky nachádzajúce sa oproti 44. pešej brigády Landwehru boli naďalej pasívne, ale situácia na krídle štajerského zboru, na ktoré tlačili cárske pluky v okolí Kurimky, sa stávala čoraz ťažšia. Pre udržanie frontu boli do tejto oblasti presunuté jednotky z pokojnejších úsekov. Týkalo sa to aj pozícií na Kašteliku, kde boli Zahradniczkovi – kúsok po kúsok – zabrané všetky rotý 5. pešieho pluku Landwehru. Týmto spôsobom ostali deň pred ďalším ruským

najväčším. Jednak wyczyn szer. Blüma wspomniany był też w innych opracowaniach, nie pozostawiających już wątpliwości, że chodzi o cerkiew. Cały opis jest typowo propagandowy i można się zastanawiać, co zostało w nim ubarwione. Skoro bowiem widoczność była aż tak zła, że nadszycającego przeciwnika nie można było dostrzec, to jakim cudem w bitewnym chaozie dało się oszacować jego liczebność?

Gdy naprzeciw 44. BPLw rosyjskie siły zachowywały się nadal biernie, sytuacja na mocno naciskanym przez carskie pułki prawym skrzydle styryjskiego korpusu, w oko-

Linia frontu v Karpatoch – situácia k 20.03.1915
Linia frontu w Karpatach – sytuacja 20.03.1915

útokom 44. pešej brigády Landwehru už iba pluky Brunera a Kutscheru. Nemalo to priamy vplyv na počet obrancov, pretože ten sa spolu s príchodom ďalších pochodových jednotiek postupne zvyšoval. Vojská v zákopoch na hrebeni vrchu ešte nevedeli, že sa situácia mení, ale aj pre štáb brigády sa pokoj skončil 20. marca. V tento deň začali ruské jednotky útok nasmerovaný na Dubovú, na línii susednej 43. pešej brigády Landwehru. V nasledujúci deň silne útočili na zákopy tejto brigády na Jackovej hore. Okrem toho sa cárski vojaci snažili ohroziť aj pravé krídlo 44. pešej brigády Landwehru v juhovýchodnej časti Kaštelika. Útok bol

útokom 44. pešej brigády Landwehru už iba pluky Brunera a Kutscheru. Nemalo to priamy vplyv na počet obrancov, pretože ten sa spolu s príchodom ďalších pochodových jednotiek postupne zvyšoval. Vojská v zákopoch na hrebeni vrchu ešte nevedeli, že sa situácia mení, ale aj pre štáb brigády sa pokoj skončil 20. marca. V tento deň začali ruské jednotky útok nasmerovaný na Dubovú, na línii susednej 43. pešej brigády Landwehru. V nasledujúci deň silne útočili na zákopy tejto brigády na Jackovej hore. Okrem toho sa cárski vojaci snažili ohroziť aj pravé krídlo 44. pešej brigády Landwehru v juhovýchodnej časti Kaštelika. Útok bol

odražený a nepriateľ mal značné straty, ale pododdiely cárskej 48. pešej divízie útočiace od Nižného Mirošova získali značné územie a pokračovali smerom k Dubovej. 22. marca to bolo už iba horšie. Ráno Rusi vyhnali 26. peší pluk Landwehru zo zákopov na Jackovej hore a Dalynnej hore, jeho drvivá časť bola rozprášená a zvyšky ustupovali smerom k Smilnu. Hrozilo to priamym obídením pozícií 27. pešieho pluku Landwehru, ktoré sa nachádzali na Kaštieliku. V súvislosti s tým predmetný pluk zahol svoje pravé krídlo dozadu. Aj tu sa rýchlo začal útok nepriateľa. Okolo 10.00 hodiny vpadli vojaci Izmailského pešieho pluku do zákopov slovinského Landwehru. Zásah bol taký rýchly, že na istú dobu sa prerušilo spojenie medzi bodom velenia pplk. Kutschera a štábom Zahradniczka. Ruský útok hrozil aj na úseku obsadenom 4. peším plukom Landwehru, čo znemožnilo presunutie záloh z tohto miesta. Zatiaľ sa však Slovinci držali na vrchole Kaštielika a Zahradniczek rozkázal pplk. Schinnererovi, ktorý zbierať zvyšky 26. pešieho pluku Landwehru na juh od vrchu, začať protiútok a odstrániť ohrozenie pre krídlo brigády. Bolo to mimoriadne ťažké kvôli tomu, že sa vojaci Izmailského pluku stihli opevniť na Jackovej hore a nasadili tam mnoho guľometov. Súčasne Rusi vytlačali Slovincov krok za krokom z obranných pozícií. Nakoniec 5. rota por. Viačeslava Stojakina prekonala drôtené zátarasy a obsadila šanec na vrchole hory. Jeho menovec práp. Chrzanowski vzal spolu so svojou rotou do zajatia 120 vojakov Landwehru a ukoristil guľomet. Iná rota 189. pešieho pluku pod velením práp. Petra Kanunnikova, vzala do zajatia takmer 200 slovinských vojakov a zabrala im tri guľomety, ale jej veliteľ bol pri tom úspechu ranený. Podvečer už ustupovala väčšina 27. pešieho pluku Landwehru a časť 4. pešieho pluku Landwehru nachádzajúca sa na pozíciách na severozápadnom hrebeni Kaštielika. Na vrchu sa už bránili iba ojedinelé opevnené poľné pozície ľubľanského pluku, o. i. obsadené 6. rotou por. Johanna Horaka s jednotkou guľometov. Por. Rudolf Petru, delostrelecký pozorovateľ z 22.

sytuácii – skončily sa 20 marca, gdy rosyjskie oddziały zaczęły natarcie w kierunku Dubovej, na linii sąsiedniej 43. BPLw. Następnego dnia silnie atakowane były okopy tej brygady na Jackowej Horze, a carscy żołnierze próbowali zagrozić też prawemu skrzydłu 44. BPLw na południowo-wschodnim krańcu Kaštielika. Uderzenie odparto przy znacznych stratach przeciwnika, ale nacierające od Niżnego Mirošova pododziały carskiej 48. DP zyskały sporo na terenie, prąc w stronę Dubovej. 22 marca było już tylko gorzej. Rano 26. PPLw został wyrzucony z okopów na Jackowej Horze i Dalynnej Horze, w znacznej części rozbity, a jego resztki cofały się w stronę Smilna. Zagrożało to bezpośrednim obejściem stanowisk 27. PPLw na Kaštieliku, wobec czego pułk ten zagiął swoją prawą flankę w tył. Także i tu na szturm przeciwnika nie trzeba było długo czekać. Około 10.00 żołnierze Izmailskiego PP wdarli się do okopów słoweńskiej landwery. Akcja była na tyle gwałtowna, że przez pewien czas zerwana została łączność między stanowiskiem dowodzenia pplk. Kutschery a sztabem Zahradniczka. Rosyjski atak groził także na odcinku 4. PPLw, co uniemożliwiło przerzucenie odwodów z tego miejsca. Na razie jednak Słoweńcy utrzymali szczyt Kaštielika, a Zahradniczek rozkazał pplk. Schinnererowi, którzy zbierał resztki rozbitego 26. PPLw na południe od góry, przejść do kontrataku i zlikwidować zagrożenie flanki brygady. To jednak okazało się wyjątkowo trudne, ponieważ izmailcy umocnili się już na Jackowej Horze, rozstawiając tam liczne karabiny maszynowe. Tymczasem Słoweńcy krok po kroku wypierani byli z pozycji obronnych. W końcu 5. kompania por. Wiaczesława Stojakina przedarła się przez przeszkody drutowe i opanowała szaniec na szczycie góry. Jego imiennik – chor. Chrzanowski ze swoją kompanią wziął do niewoli 120 landwerczystów, zdobył karabin maszynowy. Inna kompania 189. PP, prowadzona przez chor. Piotra Kanunikowa, pojmała prawie 200 słoweńskich żołnierzy, odebrała im trzy karabiny maszynowe, choć jej dowódca zapłacił za ten wyczyn zranieniem.

práporu poľných húfnic Landweru, najprv informoval cez ešte fungujúci telefón o situácii pod vrcholom, a potom – spolu s rotným, ktorý mal ďalekohľad – sa ujal úlohy ostreľovača a z veľkej vzdialenosti strieľal do ruskej pechoty. Tej však stále pribúdalo, pretože Kornilov poslal ako posilu pre Izmailský pluk do útoku 190. očakovský peší pluk.

Zdalo sa, že Kaštielik už je stratený, ale do oblasti Mikulášovej prišli posily – čelný prápor jičínskeho 11. pešieho pluku Landwehru. Bola to prvá z jednotiek 26. pešej divízie Landwehru presunutých spod Gorlíc na úsek frontu obsadený III. zborom, ktoré mali podporiť chvejúcu sa obranu. Zahradniczek poslal smerom ku Kaštielikovi všetkých dostupných vojakov – pozostatky 26. pešieho pluku Landwehru, ustupujúce a silno zasiahnuté zložky 27. pešieho pluku Landwehru, už zmenený prápor 11. pešieho pluku Landwehru a jeden prápor 27. pešieho pluku odovzdaný susednou 28. pešou divíziou pod jeho velenie. Časť Kutsherovho pluku obsadila severozápadný okraj hrebeňa vrchu. Plánovaný bol nočný protiútok nasmerovaný na Jackovu horu. Niektorým Schinnererovým vojakom sa podarilo priblížiť k šancam na vrchole vrchu a aj ostatné jednotky sa v noci presúvali dopredu. Museli zložiť rozvodnenú Ondavu (po topení snehu) a okamžite začínali bojovať s nepriateľom. V memoároch vdovy po práporčíkovi v zálohe 11. pešieho pluku Landwehru, Františkovi Černom, nachádzame dojímavý opis týchto bojov, napísaný na základe spomienok kamarátov, ktorí bojovali spolu s padlým dôstojníkom:

„Útočili na blízky vrch Kaštielik. Dole bol pomerne široký potok, teda prehadzovali batohy a pušky a následne preskakovali. Mój chudák František zle skočil a padol do potoka tak, že ani nemohol vstať. Až o chvíľu celý premočený vyliezol na breh a sťažoval sa, že je mu hrozne zima. V neďalekej stodole sa prezliekol do čistej bielizne, ale musel si obliecť premočenú uniformu. Cesta hore bola náročná, museli liezť na príkry kopec. Na kopci strávili celú noc. Franti-

Pod večer väčšina 27. PPLw i tá časť 4. PPLw, ktorá zadržovala stanoviska na pónocno-zachodnom grzbiecie Kaštielika, byty juž v odvracie. Na górze trzymały się jescze tylko izolowane punkty oporu lubljańskiego pułku, m. in. 6. kompania por. Johanna Horaka z oddziałem karabinów maszynowych. Por. Rudolf Petru, obserwator artyleryjski 22. Dywizjonu Haubic Polowych Landweary najpierw relacjonował przez funkcjonujący jescze telefon polowy sytuację w rejonie szczytu, a potem – w towarzystwie wyposażonego w lornetkę sierżanta – zaczął działać jako snajper, zwalczając z dużej odległości rosyjskich piechurów. Tych jednak ciągle przybywało – dla wsparcia izmańców Korniów rzucił do ataku 190. Oczakowski PP.

Wydawało się, że Kaštielik jest stracony, gdy w rejonie Mikulášovej pojawiły się posiłki – czołowy batalion jiczińskiego 11. PPLw. Był to pierwszy z oddziałów 26. DPPLw, która została przesunięta spod Gorlic na odcinek III Korpusu, by wesprzeć jego chwijającą się obronę. Zahradniczek pchnął w stronę Kaštielika wszystko, co mógł zebrać – niedobitki 26. PPLw, cofające się i mocno poturbowane elementy 27. PPLw, wspomniany baon 11. PPLw oraz oddany mu do dyspozycji przez sąsiednią 28. DP jeden batalion 27. PP. Część pułku Kutschery obsadziła pónocno-zachodni skraj grzbietu góry, a nocą planowano wykonać kontratak w kierunku Jackovej Hory. Niektórzy podkomendni Schinnerera zdołali podejść w pobliże szczytu na szczycie góry, pozostałe oddziały nocą również parły naprzód, przeprawiając się przez wezbraną od roztopów Ondavę i natychmiast wikały się w bój z przeciwnikiem. W pamiętniku wdowy po chorążym rezerwy z 11. PPLw, Františku Černým, można znaleźć wstrząsający opis tych zmagañ, odtworzony na podstawie relacji towarzyszy broni poległego oficera:

Atakowali pobliską górę Kaštielik. W dole był dość szeroki potok, więc przerzucali plecaki i karabiny, po czym przeskakiwali. Mój František, biedak, skoczył źle i wpadł do potoku w taki sposób, że nie mógł nawet

šek bol hrozne premrznutý, celý sa triasol, kvôli svalovým kŕčom sa sotva pohyboval. Poslal svojho vojenského sluhu po horúci čaj. (...) Toho osudného dňa [23. marca] medzi 6. a 7. hodinou začali Rusi silnú paľbu, kvôli ktorej museli naši rezignovať na útok. Každý zahol tam, kde bol a vykopával si pre ochranu nejakú jamu, [aby mal] trochu zeme pred sebou. František ležal a – ako mal vo zvyku – namieril svoju turistickú palicu, ktorú vždy nosil so sebou, ako pušku. V takejto polohe ho nechal sluha. Chvíľu po jeho odchode bol František ranený. (...) Nariekal a volal, aby ho niekto vytiahol. Prišli dvaja, podľa kadeta Fríbu to boli Stände a [Richard] Sagaser. Tí ho ošetrili a dvaja iní – Ludvík s kamarátom – ho chceli odnieť. Keď ho zdvihli, začali Rusi takú desivú paľbu z guľometov, že Stände a Sagaser zahynuli a Ludvík s tým druhým boli ranení. Mój František zasa ostal bez pomoci. Potom naň akýsi iný Ludvík zavola: „Pán práporčík, prekotúlajte sa k nám!“ František ho poslúchol, a to bol jeho koniec. Nešťastnou náhodou sa skotúlal k nepriateľovi a bol zasiahnutý do hlavy. Podľa sluhu bol trikrát ranený do hlavy, podľa iných svedkov raz medzi oči. Počas veľkého ostreľovania sa k nemu nikto nepriblížil, preto tam ostal nehybný až do nasledujúceho dňa. O 10. hodine sa vrátil sluha a zo vzdialenosti 150 krokov uvidel, čo sa s jeho práporčíkom stalo. Nikto nevie, či bol pochovaný, pretože Rusi obsadili toto územie...“¹³

Dňa 23. marca rakúsko-uhorskí vojaci naďalej bojovali o tento vrch. Zdalo sa, že sa opakuje situácia z februára a ruské jednotky, ktoré sa usadili na vrchole a šancoch pri kóte 650, budú vytlačené koncentrickými protiútokmi. Asi málo chýbalo, aby sa to podarilo. Prichádzali nové posily – ďalšou jednotkou, ktorá sa zapojila do boja, bol prápor sudetského 10. pešieho pluku Landwehru. Veliteľ južného zoskupenia pplk. Schinnerer hlásil, že jeho vojaci sú už sotva 150 krokov od južného šanca na vrchole vrchu. Krátkozraký Schinnerer, ktorý bol bez pochyby odvážnym dôstojníkom, posielal svoje hlásenia z miesta pri prvej frontovej línii. Na severnej strane vrchu sa

wstać. Dopiero po chwili cały przemoczony wyszedł na brzeg i skarżył się, że mu straszliwie zimno. W niedalekiej stodole przebrał się w czystą bieliznę, ale wierzchnią odzież musiał założyć przemoczoną. Pod górę szło się ciężko i musieli się wdrapywać, bo wzgórze było strome. Na górze spędzili całą noc. František był straszliwie zmarnięty, drżał na całym ciele, od skurczy ledwo się mógł ruszać. Wysłał swojego ordynansa do wioski po gorącą herbatę. (...) Tego pamiętnego dnia [23 marca] między godziną 6 a 7 Rosjanie zaczęli ostro strzelać, przez co nasi musieli zrezygnować z natarcia. Każdy zaległ tam, gdzie był i wykopał sobie jakąś osłonę, trochę ziemi przed sobą. František leżał i – jak to miał w zwyczaju – swój turystyczny kij, który stale ze sobą nosił, wycelował jak karabin. W takiej pozycji zostawił go ordynans. Chwilę po jego odejściu František został ranny. (...) Jęczał i wołał, aby go ktoś wyciągnął stamtąd. Przyszło dwóch, według kadeta Fríby byli to Stände i [Richard] Sagaser. Ci go opatrzyli, a dwóch innych – Ludvík z towarzyszem – chcieli go odnieść. Gdy go unieśli, Rosjanie otwarli tak straszny ogień karabinów maszynowych, że Stände i Sagaser zginęli, a Ludvík z tym drugim zostali ranni. Mój František został znowu bez pomocy. Potem jakiś inny Ludvík zawołał do niego: „Panie chorąży, przetoczcie się do nas!“ František posłuchał i to był jego koniec. Nieszczęśliwym przypadkiem zamiast do swoich potoczył się ku nieprzyjacielowi i został postrzelony w głowę. Według ordynansa miał zostać trzy razy trafiony w głowę, wedle innych świadków raz, między oczy. Przy wielkim ostrzale nikt się do niego nie zbliżył, więc został tam nieruchomy aż do następnego dnia. O godzinie 10 wrócił ordynans i z odległości 150 kroków zobaczył, co stało się z jego chorążym. Czy został pochowany nie wie nikt, bo Rosjanie zajęli ten teren....”¹³

23 marca austro-węgierscy żołnierze nadal toczyli bój o górę. Wydawało się, że powtórzy się sytuacja z lutego i oddziały rosyjskie, które zagnieździły się na szczycie, w tym na szanicach koło punktu wysokościowego 650, zostaną wyrzucone

Slovinci neustále snažili vytlačiť nepriateľa z Kaštielika. Pomaly, ale nepretržite sa presúvali dopredu, brali zajatcov. Prišiel tiež ďalší prápor 11. pešieho pluku Landwehru podriadeného susednej 43. pešej brigáde Landwehru, ktorý mal však chrániť pravé krídlo Zahradniczka a zabezpečiť spojenie medzi oboma brigádami. Aj jeho vojaci pocítili, čo je topenie snehu a vysoká hladina vody v Ondave:

„Musel som tento rozkaz zaniest 1. práporu, ktorý bol oddelený dolinou a nachádzal sa na protiláhlom kopci (...). V doline som musel, kvôli odmäku, prekonať rozvodnený potok. Prúd bol taký silný, že som ho prešiel iba vďaka tomu, že som sa zapieral puškou do dna. Kvôli tomu, že som mal iba šnurovacie topánky, boli plné vody, aj nohavice som mal celé mokré. Cestou naspäť som musel ešte raz zdolať potok. Na dohľad nebolo vidieť most. V tento deň mali naše vojská zaútočiť na ruské pozície. Predtým naše batérie z Cigle dlho ostreľovali Kaštielik. Rusi tiež neostali nič dlhší. Boli sme takmer pri streleckých pozíciách, keď Rusi začali tak silno strieľať, že sa kanonieri čo najrýchlejšie rozbehli. Rusi neustále ostreľovali aj dolinu okolo Cigle, ktorou naše jednotky dopravovali muníciu na front a evakuovali ranených.“¹⁴

K zoskupeniu Schinnerera sa pripojil aj skôr zmenený prápor 27. pešieho pluku, nasadený do boja na juh od vrcholu Kaštielika. Kvôli bočnej paľbe z guľometov a tvrdému odporu vojakov Izmailského a Očakovského pluku bolo všetko úsilie vynaložené rakúsko-uhorskými vojakmi neúčinné. Vlastné delostrelectvo striedavo ostreľovalo šance obsadené ruskými pešákmi alebo vlastné jednotky. Boje sa pretiahli až do ďalšej noci. Vojaci 27. pešieho pluku z Grazu boli začlenení do pochodového práporu, ktorý až teraz prišiel na front. Spravidla sa pochodové jednotky rozdeľovali medzi už existujúce pododdiely. Avšak v tomto prípade bol prápor nasadený do boja ako ucelená jednotka. Jeho príslušník – kadet v zálohe – Ernst Josseck si nočné boje zapamätal takto:

koncentryčnými kontratakami. Zapewne niewiele brakowało, by się to powiodło. Nadchodziły dalsze posiłki – kolejnym oddziałem, który włączył się do walki, był batalion sudeckiego 10. PPLw. Dowodzący południowym zgrupowaniem ppłk Schinnerer meldował, że jego ludzie dzieli już tylko 150 kroków od południowego szczytu na szczycie góry. Schinnerer, krótkowidz i niewątpliwie dzielny oficer, wysyłał swoje meldunki z punktu, niewiele oddalonego od pierwszej linii boju. Od północnej strony góry Słoweńcy nie ustawiali w wysiłkach, by oczyścić Kaštielik z nieprzyjaciela, powoli, ale nieustannie parli naprzód, brali jeńców. Nadszedł też kolejny baon 11. PPLw, który został podporządkowany sąsiedniej 43. BPLw, ale miał osłaniać prawe skrzydło Zahradniczka i zapewniać łączność pomiędzy obiema brygadami. Także jego żołnierzom dały się we znaki roztopa i wysoki poziom wody w Ondawie:

Musiąłem ten rozkaz zanieść I batalionowi, który był oddzielony doliną i znajdował się na przeciwległej górze (...). W dolinie musiałem przy panującej odwilży przebrnąć przez wezbrany potok. Nurt był tak silny, że przeszedłem tylko dzięki pomocy karabinu, który opierałem o dno. Ponieważ miałem jedynie sznurowane buty, były one pełne wody, także spodnie ociekały. W drodze powrotnej musiałem jeszcze raz przekroczyć strumień. Jak okiem sięgnąć, nie było widać mostu. Tego dnia miał nastąpić atak naszych wojsk na rosyjskie pozycje. Przedtem nasze baterie z Cigli przez długi czas ostrzeliwały Kaštielik. Ale Rosjanie nie pozostali dłużni. Byliśmy prawie przy stanowiskach ogniowych, gdy Rosjanie tak silnie zaczęli strzelać, że kanonierzy czym prędzej czmychnęli. Rosjanie ostrzeliwali też nieustannie dolinę koło Cigli, którądy nasze oddziały transportowały amunicję na front i ewakuowały rannych.¹⁴

Do zgrupowania Schinnerera dołączył też wspomniany wcześniej batalion 27. PP, rzucony do walki na południe od szczytu Kaštielika. Jednak flankowy ostrzał broni maszynowej oraz zaciekły opór izmaitców

„Presunul som sa so svojimi ľuďmi na pravo a ležali sme v malej zakrytej priehlbine. Opevnili sme sa a strieľali. Dve hliadky dvadsaťsedmičky poslané k Landwehru stretli jednu hliadku – dvadsiatich ľudí, bez dôstojníka, bez kohokoľvek, kto by vedel po nemecky. Keď sa hliadky vrátili, povedal som ďalej naľavo: „Landwehr prichádza!“ Chcel som tiež podať poručíkovi [Richardovi] Rackovi hlásenie o situácii. A náhle, už nebola naľavo rojnica, ale iba mŕtvi a ranení, napravo rovnako: nič! Ležal som sám so svojimi tridsiatimi ľuďmi. Zasa sme intenzívne strieľali, aby sme presvedčili Rusov, že sa tu ešte všetko drží. Náhle prišiel ku mne kadet v zálohe Franz Gartlgruber: „Čo ty tu ešte robíš? Nedostal si rozkaz: všetci dozadu!“ Gartlgruber mal do 23. hodiny zabezpečovať ústup a práve sa chystal sám opustiť diabolský vrch. Teraz sme ustupovali po skupinách. Rusi nás prenasledovali guľometom až po okraj lesa a lúčili sa s nami guľami, ktoré hvízдали nad našimi hlavami. Šli sme údolím potoka po kolená vo vode. Naš prvý útok sa musel skončiť takto.“¹⁵

Slovinci, Česi, Štajerčania a sudetskí Nemci zaľahli na svahoch vrchu, neschopní prekonať tú malú vzdialenosť, ktorá ich na niektorých miestach delila od vytúžených cieľov. Nebolo isté, či vydržia ďalšie útoky nepriateľa. Zahradniczek už nemal zálohy

Vojnový cintorín Nižná Polianka I. (stav z 20. rokov 20. storočia)
Cmentarz wojenny Nižná Polianka nr I (stan z 20. lat XX wieku)

i oczakowców udaremniły wszystkie wysiłki żołnierzy austro-węgierskich. Własna artyleria to skutecznie zwalczała zajęte przez rosyjskich piechurów szańce, to ostrzeliwała swoje oddziały. Walki przeciągnęły się do kolejnej nocy. Żołnierze 27. PP z Grazu należeli do batalionu marszewego, który dopiero co dotarł na front. Zazwyczaj formacje marszowe rozdzielano pomiędzy istniejące już pododdziały. W tym wypadku jednak batalion rzucono w bój jako zwartą jednostkę. Służący w jego szeregach kadet rezerwy Ernst Josseck tak zapamiętał nocne boje:

Przesunąłem się z moimi ludźmi na prawo i zalegliśmy w małej, zakrytej niecce. Okopaliśmy się, strzelaliśmy. Dwa wystane w stronę Landwehry patrole dwudziestki siódemki natknęły się na jeden patrol – dwudziestu ludzi, bez oficera, bez kogośkolwiek, kto rozumiałby niemiecki. Gdy patrole wróciły, podałem dalej na lewo: „Landwehra dotęcza!“ Chciałem też zameldować porucznikowi [Richardowi] Rackowi o położeniu. I nagle – na lewo nie było już tyraliery, tylko martwi i ranni, na prawo taki sam widok: nic! Ze swoimi trzydziestoma ludźmi leżałem sam. Znow strzelaliśmy intensywnie, aby Rosjan przekonać, że tu jeszcze wszystko się trzyma. Nagle stanął przede mną kadet rezerwy

Franz Gartlgruber: „Co ty tu jeszcze robisz? Nie dostałeś rozkazu: wszyscy do tyłu!?” Gartlgruber miał do 23 osłaniać odwrót i właśnie sam zamierzał opuścić diabelską górę. Teraz cofaliśmy się grupami. Rosjanie ścigali nas karabinem maszynowym aż do skraju lasu i wysyłali za nami pożegnania, które furczało na naszych głowach. Kociłką potoku szło się po kolana w wodzie.

a nevedel, či vydrží. Samotný Schinnerer tiež pochyboval, či majú ďalšie boje o tento vrch zmysel.

„...o 16.30 sa začal útok, ktorý sa už v začiatkovej fáze zastavil a neskôr sa úlohy obrátili. Rusi spustili z vrcholu protiútok na prápor 27. pešieho pluku. Tento úplne neskúsený prápor bol mimoriadne oslabený a sotva udržoval svoje pozície.

Roty sa nemohli pohnúť vpred, všetci – aj ja – sme mali pocit, že celý tento útok smerujúci proti opevneniam s mnohými gulometmi, dobre zabezpečenými drôtenými zátarasami, bol nezmyselný, najmä preto, že v dolinách po oboch stranách Kaštielika už boli Rusi.“¹⁶

Táto Schinnererova predtucha bola správna. O osude Kaštielika rozhodli udalosti na susednom frontovom úseku. Po strate Dubovej bola pilierom obrany ľavého krídla 43. pešej brigády Landwehru Kýčera. Tú bránili slabé jednotky zložené z práporu 87. pešieho pluku a menších pododdielov 3. a 5. pešieho pluku Landwehru pod velením mjr. Petra Franičeviča. Pred svitaním 24. marca začal tam útočiaci 192. rymnický peší pluk prekonávať ich odpor. Rakúsko-uhorské línie boli príliš riedko obsadené a cárski pešiaci po úspešných vpádoch na niektorých úsekoch frontu postupne vytlačovali celú obrannú líniu. Veliteľ 3. práporu 87. pešieho pluku (jedinej časti tohto pluku bojujúcej na Ondave), mjr. Joseph Degelmann v správe napísal:

„O polnoci z 23. na 24. marca dorazili poľné kuchyne; medzi rotami boli čiastočne rozdelené konzervy, chlieb a sucháre, ale o 1.30 silná paľba z pušiek prerušila vydávanie potravín a prinútila poľné kuchyne k odchodu. O 3. ráno naďalej trvala paľba a náhle sa rozoznel zľava v tyle mohutný krik „Hurra“, z čoho som dedukoval, že nepriateľ prelomil front na ľavom krídle a zaútočil na 9. rotu odzadu. Navyše už ku mne dorazili jednotliví vojaci tejto rot, čo potvrdilo moje domnienky. Telefonicky som to nahlásil veliteľovi skupiny. V tomto čase bolo už aj od frontu počuť razantnú paľbu

Nasz pierwszy atak musiał się w ten sposób zakończyć.¹⁵

Słoweńcy, Czesi, Styryjczycy i sudeccy Niemcy zalegli na stokach góry, niezdolni do pokonania tej niewielkiej odległości, jaka w niektórych miejscach dzieliła ich od upragnionych celów. Nie było wiadomo, czy wytrzymają kolejne uderzenia przeciwnika. Zahradniczek nie miał już odwodów i nie był pewien, czy zdoła się utrzymać. Sam Schinnerer także wątpił w sens kontynuowania zmagania o górę.

...o 16.30 rozpoczął się atak, który jednak już w swej początkowej fazie utknął, a później role się odwróciły, gdy Rosjanie od strony szczytu wykonali kontruderzenie przeciwko batalionowi 27. PP, przy czym ten całkowicie niedoświadczony baon został rozbity i z trudem utrzymywał swoje pozycje.

Kompanie nie dawały się poderwać na przód, wszyscy – także i ja – mieliśmy wrażenie, że cały ten atak przeciwko umocnioniom naszpikowanym karabinami maszynowymi, dobrze zabezpieczonym przeszkodami drutowymi był bezsensowny, zwłaszcza że po obu stronach Kaštielika Rosjanie przedarli się w doliny.¹⁶

To przecucie Schinnerera było słuszne. O losie Kaštielika przesądziły wydarzenia na sąsiednim odcinku frontu. Po utracie Dubovej filarem obrony lewego skrzydła 43. BPLw była Kýčera, broniona przez słabe oddziały, złożone z batalionu 87. PP i mniejszych pododdziałów 3. PPLw i 5. PPLw, dowodzone przez mjr. Petera Franičevicia. Przed świtem 24. marca atakujący tu 192. Rymnicki PP zaczął przełamywać ich opór – linie austro-węgierskie były zbyt rzadko obsadzone, carscy piechurzy po lokalnych włamaniach rolowali obronę. Dowódca III batalionu 87. PP (jedynej części tego pułku, która walczyła nad Ondawą), mjr. Joseph Degelmann opisał w raporcie:

O północy z 23 na 24. marca dotarły kuchnie polowe; między kompanie częściowo rozdzielono konserwy, chleb i suchary, gdy o 1.30 silny ogień karabinowy prze-

a dvaja ľudia z 10. roty mi nahlásili, že zľava je rota vytlačaná silným nepriateľom k Ondave. Kvôli tomu, že veľmi temná noc a hustý les vylučovali včasnú intervenciu, som sa rozhodol obsadiť s poslednou čatou, ktorú som mal k dispozícii, pozície na východ od Cigle na západnom svahu Kýčery, prerušiť telefonické spojenie a začať ústup. Keď som vyrazil, stretol som svojich ľudí a vojakov Landwehru ustupujúcich do Cigle. Už pri východe z lesa sme boli ostreľovaní z kopca, a preto som musel ustúpiť do Cigle.¹⁷

Následne dve roty slovenského 87. pešieho pluku, ktoré menej utrpeli počas prvého ruského úderu, sa ešte snažili protiútočiť, ale ich činnosti znemožnila smrtiaca hustá paľba. Strata Kýčery znamenala, že pravé krídlo práporu 11. pešieho pluku Landwehru, ktorý sa kvôli svojej nadmerne rozťahnutej frontovej línii nachádzal medzi týmito kopcom a masívom Kaštielika, už nebolo chránené. Už o 4.00 Rusi zaútočili na prápor, s ktorým bol veliteľ pluku plk. Josef von Kwiatkowski. Českí vojaci odrazili dva útoky, vzali 180 zajatcov, ale neboli schopní dlho sa udržať. Bočná paľba ruských guľometov im spôsobila veľké straty. Okrem iného v dôsledku ťažkého zranenia zahynul ppor. Wilhelm Haney, ktorý sa do poslednej chvíle snažil udržiavať bojového ducha svojich vojakov. Príslušník tohto práporu, Josef Schreiber, spomínal na udalosti z prvéch hodín 24. marca takto:

„V noci boj stíchol, ale okolo polnoci opäťovne vypukol s dvojnásobnou silou. Rusi mali veľkú prevahu a zaútočili na naše už vyčerpané jednotky, ktoré vytlačili. Už to bolo nebezpečné. Po niekoľkých minútach ruské guľky hvízdali medzi vetvami stromov. Kpt. [Karl] Dolenc ma zavolať, aby som čo najrýchlejšie všetkých vyzval, že ustupujeme. Pobehol som do neďalekého lesa tak rýchlo, ako mi to len dovolili moje stuhnuté nohy a skričal som na celé hrdlo: poplach, poplach! Každý si okamžite poskladal výstroj a výzbroj a čakal na vývin situácie. Plukovník [Kwiatkowski] rozkázal pionierom a pohotovostnému oddielu, aby

rwat wydawanie żywności i kuchnie polowe musiały odjechać. O 3 rano, gdy ogień trwał nadal, nagle rozległ się potężny krzyk „Hurra” z lewej na tyłach, z czego wywnioskowałem, że przeciwnik przełamał się na lewym skrzydle i zaatakował 9. kompanię od tyłu. Już zresztą dotarli do mnie pojedynczy żołnierze tej kompanii, potwierdzając me przypuszczenia. Zameldowałem to telefonicznie dowódcy grupy. W tym czasie także od frontu słyszalny stał się gwałtowny ogień karabinowy i dwóch ludzi z 10. kompanii zameldowało mi, że kompania od lewej strony spychana jest przez silnego przeciwnika w stronę Ondawy. Ponieważ bardzo ciemna noc i gęsty las wykluczały interwencję na czas, zdecydowałem się zając z ostatnim pozostającym do dyspozycji plutonem pozycję na wschód od Cigli, na zachodnim stoku Kýčery, odciąć łączność telefoniczną i rozpocząć odwrót. Kiedy wyruszyłem w drogę, natknąłem się na swoich ludzi i landwehrzystów, cofających się do Cigli. Już wychodząc z lasu dostaliśmy ogień ze wzniesienia, wobec czego musiałem wycofać się do Cigli.¹⁷

Później dwie kompanie słoweńskiego 87. PP, które mniej ucierpiały podczas pierwszego rosyjskiego uderzenia, próbowały jeszcze kontratakować, ale ich akcja załamała się pod huraganowym ostrzałem. Utrata Kýčery odsłoniła prawe skrzydło baonu 11. PPLW, który – nadmiernie rozciągnięwszy swój front – znajdował się pomiędzy tym wzniesieniem a masywem Kaštielika. Baon, przy którym znajdował się dowódca pułku, plk. Josef von Kwiatkowski, już o 4.00 został zaatakowany. Czescy żołnierze odrzucili dwa szturmy, wzięli 180 jeńców, ale nie byli w stanie się długo utrzymać. Ponosili ciężkie straty we flankowym ogniu rosyjskich karabinów maszynowych – m. in. ciężko ranny padł ppor. Wilhelm Haney, do ostatniej chwili starający się podtrzymać wolę walki swoich ludzi. Służący w tym batalionie Josef Schreiber wspominał wydarzenia pierwszych godzin 24 marca:

W nocy walka przygasta, ale około północy rozgorzała z podwójną zaciętością.

udržali kopec, na ktorom sme boli, tak dlho, ako to bude možné. Sám s pobočníkom, telefonistami a ordonancmi pobehol čo najrýchlejšie cez dolinu na ďalší kopec. Zasa sme išli cez potok, ale teraz nikto nehľadal brod. Na ďalšom kopci boli staré, otvorené zákopy ešte plné snehu. V nich sa – nakoľko mohli – umiestnili dôstojníci a sledovali ústup. Z hrebeňa Kaštielika bolo výrazne vidieť blížiacich sa Rusov. Ich strely už leteli k nám. Jedna spadla vedľa mňa a desiatnika [Josefa] Baudischa. Vznikla hrozná situácia, ktorú museli veliaci dôstojníci vyriešiť. Plukovník rozkázal mne a desiatnikovi Lahrovi, aby sme našli II. prápor a nahlásili pplk. [Franzowi] Ruttovi, že sa blížia oveľa početnejší Rusi a kvôli tomu musí ustúpiť na nami obsadený kopec. Zasa sme išli dole cez potok a hneď sme našli v lese podplukovníka. Podal som mu hlásenie, on opätovne požiadal o muníciu, pretože všetky ťažké zvieratá, ktoré niesli debny s muníciou, sa niekde stratili. Vrátili sme sa. (...) Pplk. Rutta prišiel hneď po nás a od behu ťažko dýchal. Za ním prišli jednotlivé časti rôznych rôt, medzi ktorými boli aj 26 Rusi a pionieri.¹⁸

V súvislosti s prelomením obrany v oblasti Kýčery bol už Kaštielik stratený a mohol sa rýchlo stať pascou pre rakúsko-uhorských vojakov, ktorí na ňom ešte bojovali. Schmidt-Fussina o 7.45 hodine rozkázal 44. pešej brigáde Landwehru prerušiť boj a opustiť Kaštielik. Veľmi unavené jednotky tejto brigády sa snažili odpútať od nepriateľa a ustupovať cez Mikulášovú smerom k Smilnu. Chvilami sa ústup menil na útek pod silnou paľbou ruského delostrelectva, ktoré ostreľovalo Mikulášovú. Nie všetkým pododdielom sa podarilo bezpečne ustúpiť. Rota por. Horaka z 27. pešieho pluku Landwehru, ktorá sa tak obetavo niekoľko dní bránila na hrebene vrchu, nestihla bezpečne opustiť pozície. Bola obklúčená a vzatá do zajatia. Ústup vojakov podriadených Kwiatkowskému, Schinnererovi a Kutscherovi bol veľmi ťažký, ale na severnej strane cesty do Zborova ustupoval bez väčších problémov 4. peší pluk Landwehru. Súčasne Zahradniczkova brigáda obsadila

Rosjanie zaatakovali z veľkou prevagou naše juž wyczerpane oddziały i je odepchnęli. Było już niebezpiecznie. Po kilku minutach rosyjskie kule gwizdały pomiędzy gałęziami drzew. Kpt. [Karl] Dolenc zawołał mnie, powinienem wszystkich zaalarmować tak szybko, jak to możliwe, cofamy się. Pobiegłem tak szybko, jak tylko moje zeszywniałe nogi pozwalały, do pobliskiego lasu i krzyknąłem na całe gardło: alarm, alarm! W mig każdy założył ekwipunek i czekał na rozwój wydarzeń. Pułkownik [Kwiatkowski] rozkazał pionierom i oddziałowi pogotowia, aby utrzymali wzgórze, na którym byliśmy tak długo, jak to możliwe. Sam z adiutantem, telefonistami i ordynansami pobiegł czym prędzej przez dolinę na następną górę. Znowu szło się przez potok, ale teraz nikt nie zważał, gdzie jest bród. Na następnym wzniesieniu znajdowały się stare, otwarte okopy, w dodatku wciąż pełne śniegu. W nich ulokowali się – jak tylko się dało – oficerowie i obserwowali odwrót. Na grzbiecie Kaštielika wyraźnie było widać nadchodzących Rosjan. Ich kule już leciały ku nam. Jedna uderzyła obok mnie i kaprala [Josefa] Baudischa. Powstała groźna sytuacja, która od dowodzących oficerów wymagała rozwiązania. Pułkownik rozkazał mnie i kapralowi Lahrowi dotrzeć do II baonu i zameldować pttk. [Franzowi] Rutcie, że Rosjanie nadchodzą z wielką przewagą i że powinien wycofać się na górę, na której my byliśmy. Przeszliśmy znowu w dół przez potok i w lesie wkrótce znaleźliśmy podpułkownika. Dostarczyłem meldunek, on znowu prosił o amunicję, bo wszystkie zwierzęta juczne, które niosły skrzynki z amunicją, gdzieś zaginęły. Poszliśmy z powrotem. (...) Pptk Rutta przybył wkrótce po nas, ciężko dysząc od biegu. Za nim przyszły pojedyncze części różnych kompanii, wśród nich także 26 Rosjan i pionierzy.¹⁸

Wobec załamania obrony w rejonie Kýčery Kaštielik był już stracony, a niebawem mógł stać się pułapką dla walczących jeszcze na nim żołnierzy austro-węgierskich. Schmidt-Fussina o 7.45 wydał rozkaz przerwania boju przez 44. BPLw i opuszczenia góry. Mocno zmęczone od-

obrannú líniu Kreminka (takto bol na dobových mapách pomenovaný kopec medzi Ciglou, Mikulášovou a Smilnom) – Smilno. Vo vládnucíom zmätku dostávali unavení habsburskí vojaci navzájom sa vylučujúce rozkazy. Raz mali túto líniu udržať a raz pokračovať s ústupom. Zahradniczkovi vojaci boli schopní udržať Kreminku iba vďaka tomu, že jednotky ruskej 48. pešej divízie boli tiež extrémne vyčerpané a len ich časť prešla Ondavu. Útoky podniknuté popoludní 24. marca už boli pomerne slabé a bez väčších problémov odrazené.

Počas marcových bojov si Kaštielik vyslúžil meno „Hora smrti“. Samotná 22. pešia divízia Landwehru stratila približne polovicu vojakov v porovnaní s ich počtom spreď 20. marca. Straty predstavovali viac ako 5 000 ľudí spolu, pričom časť z nich sú straty pravého krídla divízie. Takmer úplne zničený bol ľubľanský 27. peší pluk Landwehru, ktorý mal 19. marca viac ako 2 000 vojakov, a po desiatich dňoch sotva 350 a stratil aj všetkých sedem guľometov. Počet príslušníkov 26. pešieho pluku Landwehru klesol o viac ako 60 %. Podobné straty mal do boja jediný na tomto úseku nasadený prápor 27. pešieho pluku. Tri prápory 26. pešej divízie Landwehru, ktoré bojovali na Kaštieliku, hlásili, že spolu stratili 550 vojakov. Veľké straty zaznamenali aj víťazi, ktorí pomenovali Kaštielik „Malý Przemysl“ pre zdôraznenie toho, že bol dobytý v takmer tom istom momente, v ktorom kapitulovala známa habsburská pevnosť. V 48. pešej divízii pod velením gen. Kornilova, ktorej tri štvrtiny sa zúčastnili činnosti na nami skúmanom území, sa počet príslušníkov znížil v priebehu posledných dvoch marcových týždňov o takmer 7 000 vojakov. Samozrejme, tieto straty sa vzťahujú nielen na zomrelých a ranených, ale aj na chorých a tých, ktorí sa dostali do zajatia. Samotný Izmailský pluk počas troch dní bojov na Kaštieliku stratil 800 mužov, z čoho viac ako 200 predstavovali padlí a približne 100 nezvestní alebo ponechaní na bojisku. V rovnakom čase (22. – 24. marca) klesol počet príslušníkov Očakovského pluku o 1 500 vojakov, medzi

dziaty brygady próbowały oderwać się od nieprzyjaciela i wycofać przez Mikulášową w stronę Smilna. Odwrót momentami zmieniał się w ucieczkę, prowadzoną pod silnym ogniem rosyjskiej artylerii, ostrze liwującej tę pierwszą wieś. Nie wszystkim pododdziałom udało się bezpiecznie wycofać. Wspomniana kompania por. Horaka z 27. PPLw, która tak ofiarnie broniła się na grzbiecie góry przez kilka dni, nie zdołała bezpiecznie opuścić stanowisk, została odcięta i wzięta do niewoli. O ile odwrót podkomendnych Kwiatkowskiego, Schinnerera i Kutschery był niezwykle ciężki, o tyle po północnej stronie szosy do Zborova bez większych problemów wycofał się 4. PPLw. Brygada Zahradniczka zajęła tymczasową pozycję obronną na linii wzgórze Kreminka (tak na ówczesnych mapach nazwane było wzniesienie pomiędzy Cigłą, Mikulášową i Smilnem) – Smilno. W panującym zamieszaniu zmęczeni żołnierze habsburscy otrzymywali sprzeczne ze sobą rozkazy – to utrzymania opisaney linii, to dalszego odwrotu. W zasadzie jedynie temu, że oddziały 48. DP także były u kresu sił i tylko część z nich przekroczyła Ondawę, podkomendni Zahradniczka zawdzięczali możliwość utrzymania Kreminki. Podjęte po południu 24 marca ataki były już dosyć słabe i zostały bez większych trudności odrzucone.

W czasie marcowych walk Kaštielik zasłużył sobie na miano „Góry Śmierci“. Sama 22. DPLw straciła około połowy stanu liczebne go spreď 20 marca, w sumie ponad 5 000 ludzi, z tym że część tej liczby to straty poniesione na prawym skrzydle dywizji. Niemal zniszczony został lubljański 27. PPLw, który miał 19 marca przeszło 2 000 bagnettów, a po dziesięciu dniach – ledwie 350, stracił też wszystkie siedem karabinów maszynowych. O ponad 60% zmaląla liczebność 26. PPLw, podobnego rzędu straty poniosł jedyny wprowadzony do walki na tym odcinku baon 27. PP. Trzy bataliony z 26. DPLw, zaangażowane w walki na Kaštieliku, zgłosiły utratę łącznie 550 żołnierzy. Wielkie straty ponieśli także zwycięzcy, którzy okrzyknęli Kaštielik „Małym Przemysłem“, dla podkreślenia, że jego zdobycie nastą-

ktorými bolo viac ako 120 padlých a až 900 nezvestných.

Koncom 24. marca zrejme gen. Zahradniczek zvažoval, či má akékoľvek šance opätovne dobyť Kaštelik. Musel si uvedomovať, že by to bolo reálne iba vtedy, ak by prišli značné posily. Jeho vlastné jednotky boli také vyčerpané, že pokus o ich nasadenie do protiútok v tomto stave by zapríčinil katastrofu. Ak sa v rakúsko-uhorských štáboch uvažovalo o opätovnom dobytí hory, tak ráno nasledujúceho dňa zničilo všetky tieto plány. Deň po strate Kaštelika postihlo nešťastie ľavé krídlo

pištočiarov, ktorí boli v tom samom momente, čo kapitulácia slynnej habsburskej twierdzy. Z szeregów 48. DP gen. Kornitowa, z ktorej $\frac{3}{4}$ wzięło udział w działaniach na opisanym tu terenie, w ciągu dwóch ostatnich tygodni marca ubyło niemal 7 000 bagnetów. Oczywiście w tych liczbach zawierają się nie tylko straty krwawe, jak zabici i ranni, ale także chorzy i jeńcy. Sam pułk Izmailski w ciągu trzech dni walk na Kašteliku stracił 800 ludzi, w tym ponad 200 poległych i około 100 zaginionych bądź pozostawionych na polu walki. W tym samym czasie (22-24 marca) z szeregów pułku Oczakowskiego ubyło 1 500 ludzi, w tym przeszło 120 zabitych i aż 900 zaginionych.

Gdy kończył się 24 marca, gen. Zahradniczek rozważał zapewne, czy ma jakiegokolwiek szanse na odzyskanie Kaštelika. Musiał zdawać sobie sprawę, że możliwe byłoby to wyłącznie po nadejściu znacznych posiłków – jego własne oddziały były tak przemęczone, że próba pchnięcia ich do kontrataku w tym stanie prowadziłaby do katastrofy. Jeśli w sztabach austro-wę-

gierskich rozważano odbicie góry, to poranek następnego dnia zniweczył wszelkie tego typu plany. Dzień po utracie Kaštelika nieszczęście spadło na lewe skrzydło III Korpusu. Broniący Dujawy i panującego nad tą przełęczą Beskidka mariborski 47. PP został rozniesiony śmiałym rosyjskim atakiem. Ów pułk, w którym większość stanowili niemieckojęzyczni Styryjczycy, uchodził za dość pewny, a jednak 25 marca zabrakło mu szczęścia albo dostatecznej ostrożności. Wiele bowiem wskazuje na to, że żołnierze austro-węgierscy na Beskidku, po krwawym odparciu kilku natarć w poprzednich dniach nie spodziewali się kolejnego,

Vojnový cintorín Mikulášová
Cmentarz wojenny Mikulášová

III. zboru. V dôsledku ruského útoku bol rozprášený mariborský 47. peší pluk, ktorý bránil Dujavu a kopec Beskidek, týčiaci sa nad týmto priesmykom. Pluk, v ktorom boli väčšinou nemecky hovoriaci Štajerčania, bol považovaný za pomerne spoľahlivý, ale 25. marca mu chýbalo šťastie, alebo opatrnosť. Mnohé skutočnosti nasvedčujú, že rakúsko-uhorskí vojaci na Beskidku po krvavom odrazení niekoľkých úderov v predchádzajúcich dňoch nepredpokladali, že Rusi spustia ešte ďalší útok. Navyše kvôli udalostiam, ktoré sa odohrali na Ondave, sa pripravovali na ústup. Prelomenie frontu 195. orovajským peším plukom zapríčinilo

katastrofu. Z pozícií nad Jedlinkou a Vyšnou Poliankou s námahou a obrovskými stratami ustupoval 27. peší pluk. Na severnej strane hranice odišli na západ iné jednotky III. zboru, o. i. 87. peší pluk, ktoré sa chceli vyhnúť obklúčeniu. Urobili to v súlade so skoršími pokynmi, týkajúcimi sa toho, čo majú robiť v prípade potreby ústupu. Kvôli tomu bol opustený vrch Rotunda, ktorý sa týči nad obcou Zdynia a cesta z Bardejova do Gorlíc. Pravé krídlo rakúsko-uhorského IX. zboru, ktoré sa nachádzalo na svahoch vrchu Magura Maľastowska, už nebolo chránené. Medzi dvoma habsburskými armádami vznikla nebezpečná medzera, do ktorej sa snažili vtrhnúť ďalšie pluky cárskiej 49. pešej divízie. Jej odstránenie si malo v nasledujúcich dňoch vyžiadať mnoho síl a obetí, ale napriek snahám sa nepodarilo opätovne dobyť napr. Rotundu. Tieto udalosti prinútili k ďalšiemu ústupu aj zvyšok III. zboru vrátane Zahradniczkovej brigády. Jej veliteľ odchádzal spod Kaštielika ako porazený. Pravdepodobne nepredpokladal, že sa naňho bude pamätať nie ako na toho, ktorý stratil Kaštielik, ale ako na tvorca víťaznej februárovej obrany a o dva roky bude povýšený do šľachtického stavu a získa prídomek „von Kastelik“.

Víťazné jednotky Kornilovovej divízie sa ešte mierne presunuli dopredu a nakoniec sa zastavili na línii Kurimka – Šarišské Čierne – Zborov. Okolie Nižnej Polianky sa stalo priamym zázemím frontu 48. pešej divízie, ale vypálené dediny nemohli ponúknuť cárskym vojakom ubytovanie, ani miesto na oddych. Samotný veliteľ ruského XXIV. armádneho zboru, gen. jazdectva. Afanasij Curikow, ostal so štábom v obci Grab na haličskej strane hranice. Bod velenia 48. pešej divízie sa však nachádzal v Mikulášovej. Kornilov a jeho vojaci sa mohli radowať z dobytia „Malého Przemysla“ presne šesť týždňov. Dňa 2. mája 1915 sa začala veľká ofenzíva nemeckej a rakúsko-uhorskej armády, v priebehu ktorej bol prelomený front v Haliči a vojská centrálnych mocností sa rýchlo posúvali vpred na severnej strane Karpát. Na zbor Curikova nebolo priamo zaútočené. V prvých dňoch bojov boli z jeho

szykowali się za to do odwrotu w związku z wydarzeniami, jakie rozegrały się nad Ondawą. Rosyjskie przełamanie, dzieło 195. Orowajskiego PP, spowodowało katastrofę. Z trudem i wielkimi stratami ze stanowisk nad Jedlinką i Wyśną Polianką wycofał się 27. PP. Po północnej stronie granicy inne jednostki III Korpusu, m. in. 87. PP, odeszły na zachód, by uniknąć odcięcia, zgodnie zresztą z przekazanymi im wcześniej dyspozycjami na wypadek konieczności odwrotu. Tak opuszczona została Rotunda, górująca nad Zdynią i szosą z Bardejova do Gorlic. Prawe skrzydło austro-węgierskiego IX Korpusu, stojące na południowych stokach Magury Maľastowskiej zostało odsłonięte. Pomiędzy dwiema habsburskimi armiami powstała groźna luka, w którą starały się wedrzeć kolejne pułki carskiej 49. DP. Jej zamknięcie w kolejnych dniach miało kosztować wiele wysiłków i wiele ofiar, przy czym mimo starań nie udało się np. odzyskać Rotundy. Te wydarzenia zmusiły do dalszego odwrotu także resztę III Korpusu, w tym brygadę Zahradniczka. Jej dowódca odchodził spod Kaštielika jako przegrany. Nie spodziewał się zapewne, że zapamiętany zostanie nie jako ten, który Kaštielik utracił, ale jako autor zwycięskiej lutowej obrony, a dwa lata później, podniesiony do stanu szlacheckiego, otrzymał przydomek „von Kastelik“.

Tryumfujące oddziały dywizji Kornilowa posunęły się jeszcze nieco naprzód, ostatecznie zatrzymując się na linii Kurimka-Šarišské Čierne-Zborov. Okolice Nižnej Polianki stały się bezpośrednim zapleczem frontu 48. DP, ale wypalone wsie nie mogły zapewnić carskim żołnierzom kwater czy miejsc na odpoczynek. Sam dowódca rosyjskiego XXIV Korpusu Armijnego, gen. kaw. Afanasij Curikow, pozostał ze sztabem w Grabiui po galicyjskiej stronie granicy. Punkt dowodzenia 48. DP ulokowano natomiast w Mikulášovej. Kornilow i jego podwładni mogli cieszyć się zdobytym „Małym Przemysłem” równe sześć tygodni. 2 maja 1915 r. rozpoczęła się wielka ofensywa wojsk niemieckich i austro-węgierskich, w trakcie której front w Galicji zo-

**Vojnový cintorín Nižná Polianka I.
Cmentarz wojenny Nižná Polianka nr I**

zloženia poslané ako posily pre susedné divízie iba jednotlivé prápory a zúčastnili sa lokálnych protiútokov. Rýchlo sa však ukázalo, že pokračujúca ofenzíva spôsobuje nebezpečenstvo, znemožnenia ústupu väčšiny XXIV. armádneho zboru na severnú stranu Karpát. V noci zo 4. na 5. mája 48. pešia divízia urýchlenie opustila doterajšie obranné línie a snažila sa ustupovať cez Nižnú Polianku, Ožennu a Krempnu smerom k Dukle. Rozkazy na ústup, ktoré dostal Kornilov, boli však oneskorené a nezachránili hrdinskú divíziu. Neoslobodila sa z obkľúčenia a po niekoľkých dňoch bola takmer celá prinútená kapitulovať pri Chyrowej a Mszane. Onedlho zdieľal osud svojich vojakov aj samotný Kornilov, ktorý sa ešte niekoľko dní snažil prebiť k ruským líniám.

Pred zajatím tohto slávneho ruského generála sa do Nižnej Polianky vrátil Zahradniczkov Landwehr. Posledná epizóda vojnových činností sa na tomto území odohrala v podstate nekrvavo. Večer 5. mája 44. pešia brigáda Landwehru dorazila do Mikulášovej. Pododdaily 4. pešieho pluku Landwehru obsadili bez boja vrchol Kaštielika

stať prečamany, a síly państw centralnych w szybkim tempie posuwały się naprzód po północnej stronie Karpat. Korpus Curikowa nie stał się obiektem bezpośredniego ataku, a w pierwszych dniach walk jedynie pojedyncze bataliony z jego składu zostały wysłane dla wsparcia sąsiednich dywizji i wzięły udział w lokalnych kontratakach. Rychło jednak okazało się, że postępy ofensywy grożą większości XXIV Korpusu Armijnego odcięciem jedynej możliwej drogi odwrotu na północną stronę gór. W nocy z 4 na 5 maja 48. DP w pośpiechu opuściła dotychczasowe linie obronne, chcąc wycofać się przez Nižną Poliankę, Oženną i Krempną w stronę Dukli. Rozkazy odwrotu, które dostał Kornilow, były jednak spóźnione i nie uratowały tej jakże zasłużonej dywizji. Nie wydostała się z matni, po kilku dniach niemal w całości musiała złożyć broń w kotle pod Chyrową i Mszaną. Niebawem los swych podkomendnych podzielił także sam Kornilow, który jeszcze przez kilka dni usiłował przedrzeć się do własnych linii.

Zanim jednak ów słynny rosyjski generał dostał się do niewoli, do Nižnej Polianki

a Jackovu horu. Predsunuté hliadky dorazili do cesty medzi Nižným Mirošovom a Nižnou Poliankou.

powróciła Landwehra Zahradniczka. Ostatni epizod działań wojennych w tym rejonie rozegrał się w zasadzie bezkrwawo. Wieczorem 5 maja 44. BPLw dotarła do Mikulášovej. Pododdziały 4. PPLw bez walki zajęły wierzchołek Kaštelika oraz Jackovú Horę, a wysunięte patrole dotarły do szosy pomiędzy Nižným Mirošovem a Nižną Polianką.

1. KA, Gefechtsberichte, 20. IBrig, Gefechtsbericht über die Kämpfe bei Alsópagony am 29./11.1914.
2. L. Dulíček, Východočeši pod císařským praporem. C. a. k. pěší pluk č. 18 v 1. světové válce, Hradec Králové 2015, s. 56.
3. Reiter Ch. E., Zur Problematik des tschechisches „Verrates“ im Ersten Weltkrieg. Die k. u. k. 10. Infanterie-Truppendivision 1914/15, Wien 2016, s. 310.
4. R. Thomas, Infanterie-Regiment 94 im Weltkrieg: Nachtragsband, Reichenberg i. B., 1933, s. 50.
5. Toto prídavné meno nesmie byť považované za oficiálny názov tyrolských plukov spoločnej armády („Kaiserjäger“) a je potrebné poznamenať, že neskorší už formálny názov „Kaiserschützen“ udelený krajinským strelcom v druhej polovici vojny sa nevzťahoval na klagenfurtský a ľublňanský pluk, ktoré sa stali jednotkami horských strelcov – „Gebirgsschützen“.
Okrešlenia tego nie należy mylić z oficjalną nazwą tyrolskich pułków armii wspólnej („Kaiserjäger“) i trzeba też zaznaczyć, że późniejsza, formalna już nazwa „Kaiserschützen“, nadana strzelcom krajowym w drugiej połowie wojny, nie objęła pułków z Klagenfurtu i Lublany (te stały się jednostkami strzelców górskich – „Gebirgsschützen“).
6. H. Strohschneider, Das Schützenregiment Graz Nr. 3 und der steirische Landsturm im Weltkrieg 1914–1918, Graz 1931, s. 131.
7. H. Strohschneider, Das Schützenregiment Graz Nr. 3 und der steirische Landsturm im Weltkrieg 1914–1918, Graz 1931, s. 134.
8. H. Strohschneider, Das Schützenregiment Graz Nr. 3 und der steirische Landsturm im Weltkrieg 1914–1918, Graz 1931, s. 136.
9. Neues Wiener Tagblatt (Tages-Ausgabe), 4. März 1915.
10. F. Molnár, Galicja 1914-1915, Warszawa 2011, s. 112 – 113.
11. „Die Neue Zeitung“, 6.03.1915, s. 6.
12. E. v. Woinovich, Unsere Soldaten. Episoden aus den Kämpfen der österreichisch-ungarischen Armee im Weltkrieg 1915/15, Wien 1915, s. 211 – 212.
13. M. Drobňák, M. Korba, R. Turik, Mementá prvej svetovej vojny. Diel III. Cintoríny v okresoch Bardejov a Svidník, Humenné 2010, s. 27 – 28.
14. J. Schreiber, Vier Jahre als Infanterist im I. Weltkrieg. Ein Tagebuch, Freiberg/Sachsen, bez roku vydania/ brak roku wydania, s. 47.
15. H. Fröhlich, Geschichte des steirischen K. u. K. Infanterie-Regimentes Nr. 27 für den Zeitraum des Weltkrieges 1914 – 1918, Graz, 1937, s. 261.
16. P. Schinnerer, Erinnerungen aus meinem Leben 1869 – 1918. Dokumentation lebensgeschichtlicher Aufzeichnungen, Institut für Wirtschafts- und Sozialgeschichte, Universität Wien, s. 88/II,
Kópiu strojopisu sprístupnila autorovi prof. Sabine Haring-Mosbacher.
Kopia maszynopisu udostępniona autorowi przez prof. Sabine Haring-Mosbacher.
17. KA, Gefechtsberichte, 87. IR, III Baon Mjr Degelmann, Gefechtsbericht.
18. J. Schreiber, Vier Jahre als Infanterist im I. Weltkrieg. Ein Tagebuch, Freiberg/Sachsen, bez roku wydania, s. 48.

SĘKOWA

Rakúsko-uhorské vojsko prišlo do oblasti pri Sękowej už v druhej polovici septembra 1914, po ústupe z lublinskej oblasti a východnej Haliče. V obciach Sękowa, Małastów a Ropica Górna sa niekoľko dní zdržiavali jednotky štajerského III. zboru. Uvedený ústup bol pomerne správne organizovaný, a vďaka tomu umožnil odtrhnúť sa od nepriateľa. V súvislosti s tým si vojaci mohli pokojne oddýchnuť po prvých náročných neúspešných bitkách. Čas strávený v okolí Sękowej bol určený na reorganizáciu. Príchod frontových jednotiek, ktoré mali obrovské straty a pocítili horkú chuť porážky, zvýšil represie vojenského velenia voči miestnemu obyvateľstvu, ktoré bolo podozrievané, že je stúpencom nepriateľa. Štajerčania tiež stavali poľné opevnenia na okolitých kopcoch, lebo predpokladali, že budú v tejto oblasti bojovať s blížiacou sa ruskou armádou. Avšak tento raz sa boje neuskutočnili – predvoj cárskeho jazdectva dorazil len do Biecza a Harklowej. Koncom mesiaca začali habsburské armády ofenzívne činnosti a odišli smerom na východ.

Vojna sa v tejto oblasti naplno začala až v novembri. Tento raz bol rakúsko-uhorský ústup menej organizovaný, ale jeho trasa nevedla cez Sękowú. Ľvovský XI. zbor ustupoval cez Gorlice. Nemaľ kontakt s ďalej na juh pochádzajúcimi vojakmi litoměřického IX. zboru, ktorý – ako už bolo zmienené v časti tejto štúdie venovanej Nižnej Polianke – sa snažil brániť priečody cez Karpaty v oblasti hornej Wisłoky. Západnejšie sa nachádzajúce horské priesmyky boli obsadené iba malými jednotkami. V tomto čase už mnohí cárski vojaci pochodovali pozdĺž rieky Ropa a obsadili mestá Jasło, Biecz a Gorlice. 16. novembra dorazili prvé jednotky ruského jazdectva do obce Siary a Sękowa.

Rakúske vojská nachádzajúce sa v blízkosti haličsko-uhorskej hranice posielali

SĘKOWA

Wojska austro-węgierskie znalazły się w pobliżu Sękowej już w drugiej połowie września 1914 r., po odwrócie z Lubelszczyzny i wschodniej Galicji. W Sękowej, Małastowie i Ropicy Górnej przez kilka dni kwaterowały oddziały styryjskiego III Korpusu. Ponieważ wspomniany odwrót przeprowadzono relatywnie sprawnie, oderwano się od nieprzyjaciela, wobec czego odpoczynek żołnierzy po trudach pierwszych, niekorzystnie zakończonych bitew przebiegał bez zakłóceń. Czas spędzony w okolicach Sękowej wykorzystano do reorganizacji oddziałów. Nadejście jednostek frontowych, które doznały dotkliwych strat i goryczy porażki wzmogło represje władz wojskowych wobec ludności, podejrzewanej o sprzyjanie wrogowi. Styryjczycy wykonywali też umocnienia połowe na okolicznych wzgórzach, spodziewając się, że w tym rejonie będą stawiać opór nadciągającej armii rosyjskiej. Do walk jednak tym razem nie doszło – straż przednie carskiej jazdy dotarły jedynie do Biecza i Harklowej. Końcem miesiąca armie habsburskie przystąpiły do działań ofensywnych i odeszły w kierunku wschodnim.

Wojna zawitała na dobre w ten rejon dopiero w listopadzie. Tym razem odwrót austro-węgierski odbywał się w sposób mniej zorganizowany, za to ominął Sękową. Przez Gorlice cofał się lwowski XI Korpus. Nie miał on kontaktu z maszerującymi dalej na południe wojskami litomierzyckiego IX Korpusu, który – jak już wspomniano w części opracowania, poświęconej Nižnej Poliance – próbował bronić przejść przez Karpaty w pobliżu górnego biegu Wisłoki. Przełęcz górskie, położone dalej na zachód, były ubezpieczone tylko przez niewielkie oddziały. W tym czasie liczne wojska carskie maszerowały już wzdłuż Ropy, zajmując Jasło, Biecz i Gorlice. Pierwsze oddziały rosyjskiej kawalerii dotarły do Siar i Sękowej 16 listopada.

hliadky, aby sledovali pohyby nepriateľa presúvajúceho sa na západ. Na zistenie situácie pri Gorliciach poslal veliteľ 26. pešej divízie Landwehru – gen. Lischka – z oblasti pri Zborove na sever jeden prápor 10. pešieho pluku Landwehru posilnený jednotkou guľometov a polovicou eskadróny hulánov. Celému tomuto malému zoskupeniu velil mjr. Eduard Ruß. 19. novembra dorazil Ruß so svojimi vojakmi do Ropice Górnej a ráno nasledujúceho dňa, po strete s malou skupinou vojakov nepriateľa, dorazil do Sękowej. Keď jednotka naďalej pochodovala ku Gorliciam a obsadila kaštieľ Długoszowcov, narazila na ruskú pechotu, ktorá sa usporiadala do útoku. Kvôli prevaha nepriateľa, ktorý ako bolo odhadované, disponoval jedným plukom, ustúpil prápor 10. pešieho pluku Landwehru do dediny Męcina Wielka a plánoval v nej stráviť noc. Smerom od Gorlic ich nikto neprenasledoval, ale v okolí Męciny sa začali vyskytovať hliadky ruského jazdectva, ktoré prichádzali smerom od obce Rozdziel. Nad ráno 21. novembra prišla z tohto smeru cárska pechota podporovaná kozákmi. Bola to časť 33. jeleckého pešieho pluku a pravdepodobne aj 34. sevského pešieho pluku. Znamená to, že na uvedené územie po prvý raz prišla 9. pešia divízia, v ktorej zložení boli predovšetkým vojaci pochádzajúci z časti Ukrajiny ležiacej na ľavom brehu rieky Dneper (zadneperskej). Táto divízia pod velením genpor. Josifa Łosunova sa s malou prestávkou v decembri zdržiavala v oblasti Sękowej až do mája. Nové jednotky, ktoré práve prišli, zaútočili na vojakov Landwehru a dvakrát sa im podarilo vpadnúť medzi stavby Męciny. Kvôli tomu podnikli Rußovi vojaci dvakrát protiútoky a vytlačili z tejto dediny útočiacich Rusov. Je veľmi pravdepodobné, že práve vtedy sa medzi chalupami a v areáli chrámu odohrali boje na bajonety, ktoré sú uvádzané v literatúre. Nakoniec Ruß, ktorý videl, že je ďalší odpor nezmyselný a obával sa obklúčenia, ustúpil so svojou jednotkou do Ropice Górnej a z nej ďalej na juh. V tejto prvej väčšej bitke, ktorá sa uskutočnila na dnešnom území gminy Sękowa, predstavovali straty

Stojące w pobliżu granicy galicyjsko-węgierskiej wojska austriackie starały się za pomocą patroli śledzić manewry przeciwnika, posuwającego się na zachód. W celu rozeznania sytuacji w okolicach Gorlic z rejonu Zborova dowodzący 26. DPLw gen. Lischka wystął na północ jeden batalion 10. PPLw, wzmocniony oddziałem karabinów maszynowych i półszwadronem ułanów. Całością tego niewielkiego zgrupowania komenderował mjr Eduard Ruß. Ruß ze swymi ludźmi dotarł 19 listopada do Ropicy Górnej, a rankiem następnego dnia, po utarczce z małą placówką nieprzyjaciela, osiągnął Sękową. Gdy oddział kontynuował marsz ku Gorlicom i obsadził pałac Długosza, natknął się na rosyjską piechotę, która rozwinęła się do ataku. Wobec przewagi nieprzyjaciela, którego siły oszacowano na jeden pułk, batalion 10. PPLw wycofał się do Męciny Wielkiej, gdzie zamierzano spędzić noc. Od strony Gorlic nie ruszył pościg, natomiast pod Męciną zaczęły pokazywać się patrole wrogiej kawalerii, posuwające się od Rozdziela. Nad ranem 21 listopada z tego kierunku nadeszła carska piechota, wspierana przez kozaków. Była to część 33. Jeleckiego PP oraz prawdopodobnie także 34. Siewskiego PP. W ten sposób na opisywanym terenie po raz pierwszy znalazła się 9. DP, składająca się w przeważającej mierze z żołnierzy z lewobrzeżnej (zadnieprzańskiej) Ukrainy. Z niewielką przerwą w grudniu dywizja ta, dowodzona przez gen. por. Josifa Łosunowa, miała pozostać w rejonie Sękowej aż do maja. Nowo przybyłe oddziały zaatakowały landwerzystów i dwukrotnie udało im się wedrzeć pomiędzy zabudowania Męciny. Dwukrotnie też ludzie Rußa w kontratakach wypierali napastników ze wsi. Jest wielce prawdopodobne, że to właśnie wówczas doszło do wzmiankowanych w literaturze walk na bagnety pomiędzy domami oraz na terenie cerkiewnym. W końcu Ruß, nie widząc sensu dalszego oporu i obawiając się odcięcia, wycofał swój oddział do Ropicy Górnej i dalej ku południowi. W tym pierwszym większym boju, stoczonym na obszarze dzisiejszej gminy Sękowa, straty strony austro-

Delostrelectvo rakúsko-uhorskej armády v Karpatoch Artyleria armii austro-węgierskiej w Karpatach

rakúsko-uhorskej strany 180 ľudí. Nie je možné zistiť celkové ruské straty, vieme len, že 33. jelecký peší pluk stratil v dňoch 20. a 21. novembra 66 vojakov.

Bitka pri Męcine Wielkiej bola jedinou novembrovou bitkou v okolí Sękowej. Jednotky Landstormu podriadené divízii gen. Lischku vybudovali poľné opevnenia nad dedinou Radocyna, ktoré mali znemožniť prechod dolinou rieky Wisłoka na južnú stranu hraničného hrebeňa, teda do doliny Ondavy. Avšak po prekonaní sedla Dujawa ruským vojskom bola obrana týchto pozícií nezmyselná. Landstorm stihol ešte pred ústupom na južnú stranu hôr podpáliť dedinu Nieznajowa. Obranu priechodu v doline Ondavy nakrátko prevzala 10. pešia divízia. Ďalšie boje na haličskej strane hranice sa v tejto oblasti odohrali až po troch týždňoch.

V rámci decembrovej ofenzívy rakúsko-uhorskej 3. armády (pozri kapitola venovaná Nižnej Polianke) prišiel do Haliče cez sedlo Dujava IX. zbor, ktorého veliteľom bol gen. Kraliček. Na začiatku nenarazil na žiaden odpor ruskej strany. Jeho pravé krídlo (10. pešia divízia) prešlo priesmyk Przetęcz Małastowska a smerovalo ku Gorliciam. Ľavé krídlo (26. pešia divízia Landwehru)

-węgierskiej wyniosły 180 ludzi. Pełnych strat rosyjskich nie da się ustalić, wiadomo jedynie, że 33. PP w dniach 20 i 21 listopada utracił 66 żołnierzy.

Starcie pod Męcina Wielką było jedynym, jakie rozegrało się w listopadzie w pobliżu Sękowej. Podlegające dywizji gen. Lischki oddziały Landstormu wykonały co prawda umocnienia połowe nad Radocyną, mające zamykać przejście przez dolinę Wisłoki na południową stronę grzbietu granicznego, w dolinę Ondawy, jednakże po tym, jak siły rosyjskie przekroczyły Przetęcz Dujawa, pozycji tych nie było już sensu bronić. Landstorm, zdążywszy jeszcze spalić Nieznajową, wycofał się na południową stronę gór, a obronę przejścia w dolinę Ondawy na krótko przejęła 10. DP. Do kolejnych walk po galicyjskiej stronie granicy doszło na tym terenie dopiero po trzech tygodniach.

W ramach grudniowej ofensywy austro-węgierskiej 3. Armii (zob. rozdział o Nižnej Poliance) przez Przetęcz Dujawa do Galicji wkroczył IX Korpus. Początkowo korpus, dowodzony przez gen. Kralička, nie napotkał żadnego przeciwdziałania ze strony sił rosyjskich. Jego prawe skrzydło (10. DP) przeszło Przetęcz Małastowską i kierowało się na Gorlice, zaś lewe (26. DPLw) – ma-

sa presúvalo k mestu Grybów. Jednotky zboru mali málo vojakov a boli veľmi vyčerpané bojmi v posledných týždňoch. No už samotná prítomnosť rakúsko-uhorských plukov pri Gorliciach bola pre nepriateľa vážnym ohrozením. Obsadenie Grybowa hrozilo znemožnením ústupu XXIV. armádného zboru, ktorý ustupoval z oblasti pri Nowom Sączu smerom k Jasłu. V súvislosti s tým bolo pre ruskú stranu nevyhnutné zastaviť presun Kraličkových jednotiek ešte pred dolinou Ropy. Hlavnú úlohu počas obrany južných prístupov ku Gorliciam zohrávala 48. pešia divízia.

Cárske vojská obsadili pozície na kopcoch ležiacich južne od Gorlic a západne od obce Siary. 11. decembra rakúsko-uhorská 10. pešia divízia poslala posily smerom k dedine Banica a následne sa naďalej presúvala ku Gorliciam. Severne od Małastowa pri sútoku dolín potokov Sękówka a Bartnianka bola odohnaná malá kozácka hliadka. Ďalšie, tiež slabé cárske jednotky sa vyskytli na kopcoch situovaných juhovýchodne od Sękowej. Za Ropicou sa habsburská pechota ocitla pod paľbou ruských kanónov, ktoré strieľali z veľkej vzdialenosti, a preto nepresne. Bolo zistené, že sa na predpolí Gorlic nachádzajú nepriateľské zákopy. Čelné jednotky 10. pešej divízie začali útok. Napravo od cesty útočil 98. peší pluk s cieľom obsadiť dedinu Sokół a 12. strelecký prápor, ktorý mal obísť nepriateľské pozície od východu. V strede divízie sa presúval 36. peší pluk a naľavo od neho bol smerom k Siaram poslaný 18. peší pluk a 2. strelecký prápor. Vojaci dvoch práporov 98. pešieho pluku útočili na ruské strelecké zákopy, ktoré sa nachádzali na kopci ležiacom severne od cintorína v Sękowej.

„Hned po překročení sníženiny za Ropicou Ruskou sa pluk ocitol pod paľbou nepriateľského delostrelectva. Napriek tomu sa naďalej presúval svahmi na východnej strane cesty, až sa zastavil 1 000 krokov pred kótou 507 [Postronie]. Za pravým krídlom išiel ako záloha 4. prápor, ku ktorému boli priradené oddiely guľometov. 3. prápor pod velením mjr. [Rudolfa] Hawla zložený

szerowało na Grybów. Oddziały korpusu były słabe liczebnie i mocno wyczerpane walkami ostatnich tygodni, niemniej samo pojawienie się austro-węgierskich pułków pod Gorlicami stanowiło dla przeciwnika poważne zagrożenie. Zajęcie wspomnianego miasta groziło bowiem przecięciem drogi odwrotu XXIV Korpusu Armijnego, cofającego się spod Nowego Sącza w stronę Jasła. Zatrzymanie na pewien czas postępów Kralička jeszcze przed doliną Ropy było zatem dla strony rosyjskiej koniecznością. Ciężar ostony południowych podejść do Gorlic wzięła na siebie 48. DP.

Carskie wojska zajęły pozycje na wzgórzach po południowej stronie Gorlic i na zachód od Siar. 11 grudnia austro-węgierska 10. DP wysyłała ubezpieczenia w stronę Banicy, a następnie kontynuowała marsz w stronę miasta. Na północ od Małastowa, u zbiegu dolin Sękówki i Bartnianki, odpędzona została niewielka placówka kozacka. Kolejne oddziały carskie, również słabe, napotkano na wzgórzach na południowy wschód od Sękowej. Gdy habsburscy piechurzy minęli Ropicę, znaleźli się pod dalekim i niezbyt skutecznym ogniem rosyjskich dział. Na przedpolach Gorlic skonstatowano okopy przeciwnika. Człotowe oddziały 10. DP przystąpiły do natarcia. Na prawo od szosy rozwinął się 98. PP, mający atakować w kierunku na Sokół oraz 12. BS, z zadaniem obejścia pozycji nieprzyjaciela od wschodu. W centrum dywizji posuwał się 36. PP, natomiast na lewo, w stronę Siar, skierowano 18. PP i 2. BS. Żołnierze dwóch baonów 98. PP nacierali natomiast w kierunku rosyjskich rowów strzeleckich, znajdujących się na wzniesieniu na północ od cmentarza w Sękowej.

Natychmiast po przekroczeniu obniżenia za Ropicą Ruską pułk znalazł się w ogniu nieprzyjacielskiej artylerii. Mimo to posuwano się nadal po stokach po wschodniej stronie drogi, aż pułk stanął 1 000 kroków od koty 507 [Postronie]. IV batalion szedł jako odwód za prawym skrzydłem, któremu przydzielono oddziały karabinów maszynowych. III baon, składający się z dwóch kom-

z dvoch rôť okamžite vytvoril z jednej roty rojnicu a začal zo vzdialenosti 1 800 krokov ostreľovať pozície nepriateľa. Počiatčne držal mjr. Hawel druhú rotu ako zálohu za pravým krídlom, ale onedlho poslal do boja aj ju. Potom boli do boja nasadené ešte časti II. a IV. práporu. Pod veľmi šikovným velením mjr. Hawla sa týmito jednotkám podarilo priblížiť k nepriateľovi na 800 krokov. Následne boli nasadené do boja oba oddiely guľometov, vďaka ktorým bol útok práporu úspešný. Roty sa priblížili k ruským pozíciám, nachádzajúcim sa približne 1 200 krokov pred kótou 349, na šturmovú vzdialenosť a dobyli ich o 3. hodine popoludní. Do zajatia boli vzatí dôstojník, praporčík, felčiar a 129 nezranených ľudí. Rusi urýchlene ustupovali smerom ku Gorliciam, ale ich delostrelectvo ešte po súmraku intenzívne ostreľovalo naše rojnice a zálohy z kopcov ležiacich južne od Sokola.“¹

V tom istom čase bojovalo ľavé krídlo 10. pešej divízie oveľa ťažšie a 36. peší pluk narazil na pomerne silný odpor za Siarami a presúval sa vpred pozdĺž cesty do Gorlic. Naľavo od neho bol ku kopcom rozdeľujúcim Siary od obce Ropica Polska poslaný 2. strelecký prápor. Veliteľ západného krídla českej divízie gen. Reymann plánoval podporiť útok tohto práporu 18. peším plukom, ale ten sa musel rozdeliť, pretože časť pluku bola poslaná ku kopcu Wierzchowiny, ktorý bránila silná ruská jednotka. Strelci z 2. streleckého práporu sa najprv dostali pod ničivú paľbu guľometov a následne neskoro popoludní na nich spustila protiútok cárska pechota, ktorá zistila, že bojuje so slabším nepriateľom. Nasadenie do boja zvyšnej časti 18. pešieho pluku, ktorý už stihol dobyť Wierzchowiny, umožnilo stabilizovať situáciu a odraziť nepriateľa. Nakoniec útok zoskupenia Reymanna, ktorý sa kvôli tme zastavil, ohrozil západné krídlo ruskej obrany na predpolí Gorlic. V opísanom strete padlo 28 vojakov 18. pešieho pluku a 11 príslušníkov 2. streleckého práporu vrátane veliteľa pplk. Huga Mayera. Tieto počty sa nezdájú vysoké, ale je potrebné mať na pamäti, že pluky 10. pešej divízie mali v decembri veľmi málo vojakov.

panii pod dowództwem mjr [Rudolfa] Hawla, rozwinął natychmiast jedną z kompanii w linię tyralierską i otworzył z odległości 1 800 kroków ogień na pozycje przeciwnika. Drugą kompanię mjr Hawel użył początkowo jako odwód za prawym skrzydłem, jednak wkrótce również jej użył. Później do walki weszły jeszcze części II i IV batalionu. Pod bardzo zręcznym dowództwem mjr. Hawla atak udało się doprowadzić na odległość 800 kroków od nieprzyjaciela. Następnie wprowadzono oba oddziały karabinów maszynowych, które rozstrzynały atak na korzyść batalionu. Kompanie wyrobiły się na dystans szturmowy do rosyjskich pozycji, które leżały około 1200 kroków przed kotą 349 i wzięły je szturmem o 3 opołudniu. Do niewoli wzięty został oficer, chorąży, felczer i 129 niezranionych ludzi. Rosjanie wycofali się pospiesznie w kierunku Gorlic, jednak ich artyleria ze wzgórz na południe od Sokola aż do zapadnięcia ciemności kontynuowała ciężki ostrzał naszych tyralier i odwodów.¹

W tym samym czasie lewe skrzydło 10. DP musiało stoczyć znacznie cięższy bój. 36. PP natrafił na dosyć silny opór, gdy minął Siary i posuwał się naprzód wzdłuż traktu do Gorlic. Na lewo od niego, w stronę wzgórz, oddzielających Siary od Ropicy Polskiej, skierowany został 2. BS. Dowodzący zachodnią flanką czeskiej dywizji gen. Reymann zamierzał wesprzeć atak tego batonu za pomocą 18. PP, ten jednak musiał rozdzielić siły – część pułku skierowała się w stronę Wierzchowin, bronionych przez silny oddział rosyjski. Tymczasem strzelcy z 2. BS najpierw znaleźli się pod niszczącym ogniem karabinów maszynowych, a następnie carska piechota – widząc, że ma do czynienia z relatywnie słabym przeciwnikiem – późnym popołudniem ruszyła do kontrataku. Wprowadzenie do boju reszty 18. PP, który w tym czasie zdobył już Wierzchowiny, pozwoliło ustabilizować sytuację i odrzucić nieprzyjaciela. Ostatecznie natarcie zgrupowania Reymanna, zatrzymane przez ciemności, zagroziło zachodniemu skrzydłu rosyjskiej obrony na przedpolach Gorlic. W opisanym starciu 18. PP utracił 28

Počas bojov pri Sękowej a Siarach mala celá divízia spolu o niečo viac ako 3 500 mužov. Ruské pluky zúčastňujúce sa bojov 11. decembra najintenzívnejšie – 189. izmailský a 192. rymnický peší pluk – spolu stratili 800 ľudí.

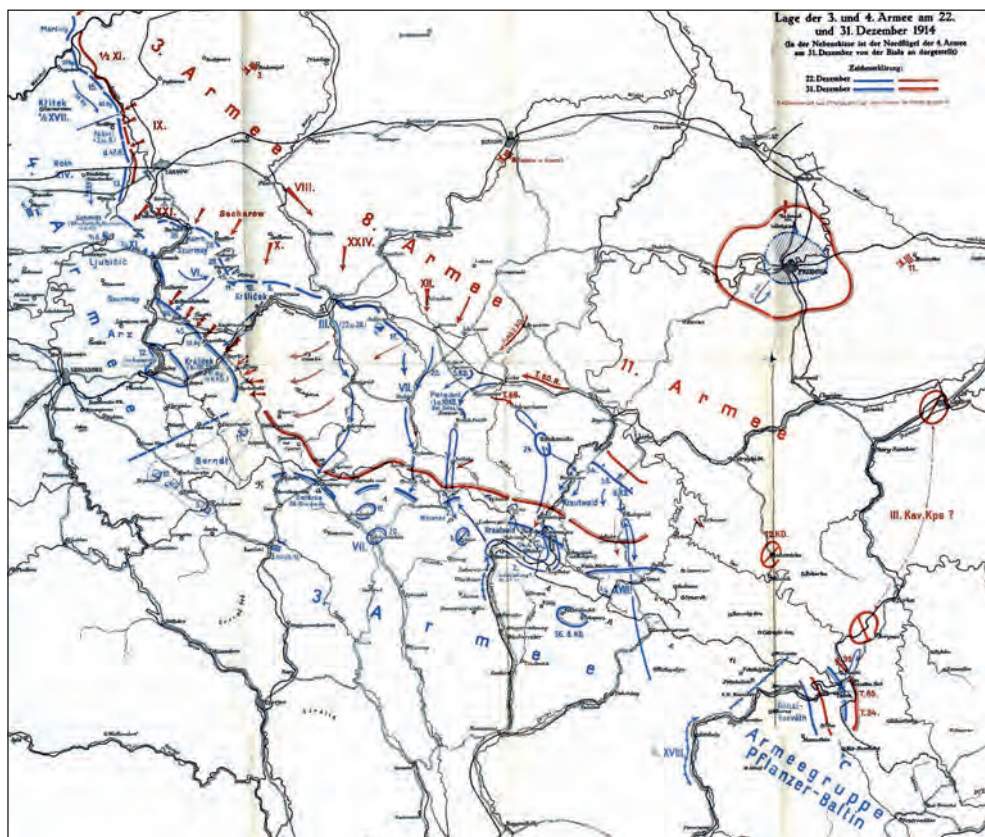
V noci opustili jednotky ruskej 48. pešej divízie Gorlice bez pokusov o ďalší odpor. Rakúsko-uhorský IX. zbor, ktorého štáb sa od 12. do 14. decembra nachádzal v Sękowej, chcel dohnať Rusov, a preto s námahou v ďalších dňoch prekonával kopce tohto predhoria. V bojoch pri meste Ryglice zaznamenal tento zbor vážne straty – dve jeho divízie medzi sebou stratili kontakt a pechota 10. pešej divízie bola takmer úplne rozprášená pri dedine Ołpiny. Ruská strana po preskupení zaútočila plnou silou a na širokom fronte od Sanoka po Tarnów vytlačala rakúsko-uhorské vojská do hôr. ku Gorliciam tiahli zvyšky 10. pešej divízie a časť pri meste Jasło rozprášeného III. zboru (6. pešia divízia a 43. pešia brigáda Landwehru). Velenie tohto zoskupenia prevzal veliteľ IX. zboru gen. Kraliček, ktorý bol podriadený štábu rakúsko-uhorskej 4. armády pod velením gen. pechoty veľkovevodu Jozefa Ferdinanda. V tomto čase sa hlavné sily 3. armády nachádzali v oblasti hraničného pásma a jednotky bojujúce pri Gorliciach s nimi nemali spojenie.

V posledných dňoch roka 1914 bolo hlavnou úlohou Kralička prinavrátiť poriadok vo svojich jednotkách a zastaviť pohyby Rusov. Frontová línia rakúsko-uhorskej armády na juh od Gorlíc bola 29. decembra obsadená 6. pešou divíziou, ktorej pozície sa tiahli od doliny Ropy cez kopec Musiałówka po dolinu potoka Siary. Na pravom krídle tejto divízie, počínajúc od vrcholu kopca Musiałówka, sa nachádzal klagenfurtský 7. peší pluk. Za obranu ďalšieho úseku až po kopec Brusy bola zodpovedná 43. pešia brigáda Landwehru pod velením genmjr. Josefa Nemezcza, ktorá obsadila pozície na svahoch kopcov na západnej strane Sękowej a Ropice Górnej. Od Brusov sa cez sedlo Przełęcz Owczarska, vrch Ostry Dział a ďalej smerom k dedine Nowica tiahli lí-

polegých, a 2. BS – 11, v tym svojego do-wódcę, ppłk. Hugona Mayera. Liczby te nie wydają się wysokie, ale trzeba pamiętać, że pułki 10. DP w grudniu miały niezwykle niskie stany osobowe – w czasie walk pod Sękową i Siarami łącznie cała dywizja miała nieco ponad 3 500 bagnetów. Po stronie przeciwnej dwa najbardziej zaangażowane w zmagania 11 grudnia pułki – 189. Izmailski i 192. Rymnicki PP – odnotowały utratę w sumie około 800 ludzi.

Pod osłoną nocy oddziały rosyjskiej 48. DP opuściły Gorlice bez dalszych prób stawiania oporu. Austro-węgierski IX Korpus, którego sztab od 12 do 14 grudnia mieścił się w Sękowej, rozpoczął działania pościgowe, po czym w kolejnych dniach z mozołem przebiegał się przez wzniesienia pogórza. Poniósł poważne straty w bojach pod Ryglicami, obie jego dywizje straciły ze sobą kontakt, a piechota 10. DP została niemal całkowicie zniszczona w pobliżu Ołpin. Strona rosyjska, dokonawszy przegrupowania, uderzyła z całą mocą i spychała wojska austro-węgierskie w góry na szerokim froncie od Sanoka po Tarnów. Pod Gorlice cofały się resztki 10. DP, a także część III Korpusu, rozbitego pod Jasłem – 6. DP oraz 43. BPLw. Komendę nad tym zgrupowaniem objął dowódca IX Korpusu, gen. Kraliček, a jego z kolei podporządkowano sztabowi 4. Armii austro-węgierskiej, dowodzonej przez gen. piech. arcyks. Józefa Ferdynanda. W tym czasie bowiem główne siły 3. Armii znajdowały się w rejonie pasma granicznego i walczące pod Gorlicami oddziały nie miały z nimi łączności.

Podstawowym zadaniem Kralička w ostatnich dniach 1914 r. było przywrócenie porządku w szeregach swoich oddziałów i zatrzymanie rosyjskich postępów. W dniu 29 grudnia linia frontu wojsk austro-węgierskich na południe od Gorlic obsadzona była przez 6. DP, której pozycje rozciągały się od doliny Ropy przez Musiałówkę po dolinę potoku Siary. Na prawym skrzydle tej dywizji, od wierzchołka Musiałówki, rozlokowany był klagenfurcki 7. PP. Za obronę następnego odcinka, aż po

Línia frontu na Východnom fronte (31.12.1914)
Línia frontu na froncie wschodnim (31.12.1914)

nie 10. pešej divízie, ktorej veliteľom bol už niekoľko dní genmjr. Artur von Mecenseffy. Bol to južný okraj frontu rakúsko-uhorskej 4. armády. Ochranovala ho ešte v oblasti dediny Uście Gorlickie pôsobiaca 11. honvédska jazdecká divízia, ktorej jednotky udržiavali malú opevnenú pozíciu na sedle Przełęcz Małastowska. Najbližšie jednotky 3. armády sa nachádzali až na juh od sedla Dujawa. Našťastie pre rakúsko-uhorskú stranu ani cárske vojská nemali v tomto okamihu dosť vojakov, aby využili medzeru medzi armádami Boroeviča a veľkovojuvodu.

Do oblasti pri Sękowej sa blížili ruské jednotky, ktoré patrili 9. a 49. pešej divízii. Severne od Gorlic nepretržite trvali intenzívne boje, ale v južnej časti mesta bol ešte

szczyt Brusów, odpowiadala 43. BPLw gen. mjr. Josefa Nemezcza, zajmująca stanowiska na stokach wzniesień po zachodniej stronie Sękowej i Ropicy Górnej. Od Brusów przez Owczarską Przełęcz, Ostry Dział i dalej ku Nowicy ciągnęły się linie 10. DP, której dowództwo kilka dni wcześniej objął gen. mjr Artur von Mecenseffy. Był to południowy skraj frontu austro-węgierskiej 4. Armii. Zabezpieczała go jeszcze operująca w rejonie Uścia Gorlickiego 11. DKH, której oddziały utrzymywały niewielką placówkę na Przełęczy Małastowskiej, natomiast najbliższe jednostki 3. Armii znajdowały się dopiero na południe od Przełęczy Dujawa. Na szczęście dla strony austro-węgierskiej, także wojska carskie nie miały w tym momencie dostatecznie dużo sił, aby wyko-

pomerne pokoj – cárske vojská sa niekoľko dní nesnažili prekonať líniu medzi potokmi Małastówka a Sękówka. Obe strany boli vyčerpané bojmi v minulých týždňoch. V mnohých rakúsko-uhorských plukoch klesol počet vojakov tak drasticky, že až po pričlenení pododdielov Landsturmu a pracovných rôt dosiahli počet viac ako sto príslušníkov. Ruskí vojaci, ktorí prenasledovali rozprášaného nepriateľa, sa sťažovali na fatálne zásobovanie. Z výpovedí niektorých zajatcov vyplývalo, že s netrpezlivosťou čakali na príchod rakúsko-uhorských hliadok, aby sa mohli vzdať kvôli tomu, že už mnoho dní nedostali žiadnu stravu.

Prvé ruské útoky sa v pásme Magury Małastowskej začali 30. decembra, keď sa malé pododdiele snažili dobyť kopec Brusy. V nasledujúci deň prápor 196. insarského pešieho pluku pod velením pplk. Nikolaja Soročinského opätovne zaútočil na toto miesto. Obrancovia – slabé zložky 12. streleckého práporu a 26. pešieho pluku Landwehru – zastavili útočiacich paľbou vo vzdialenosti 100 – 200 krokov pred svojimi zákopmi. Insarský pluk mal veľké straty, ale Soročinskij úspešne viedol vojakov do boja na bajonety. Rusi nakrátko obsadili Brusy, ale onedlho prišiel obrancom na pomoc prápor 21. pešieho pluku. Cárski pešiaci boli vytlačení zo streleckých zákopov, ktoré pred chvíľou dobyli a boli prinútení ustúpiť. Do rakúsko-uhorského zajatia sa dostalo približne 50 ruských vojakov. V prvý deň nového roka prinútil uhorských husárov z 11. honvédskej jazdeckej divízie oveľa silnejší útok nepriateľa ustúpiť z Małastowského priesmyku. Onedlho začala cárska pechota útok na vrchol Magury. Úder 193. svižského pešieho pluku, ktorý sa uskutočnil v hlbokom snehu a počas fujavice, rýchlo vytlačil z vrcholu brániace sa pododdiele 18. a 36. pešieho pluku. 2. januára 1915 habsburské vojsko opätovne dobylo vrchol Magury Małastowskej. Pôvodne sa mali protiútok zúčastniť o. i. 36. peší pluk a videnský 1. peší pluk Landwehru, ktorý bol zložkou 13. pešej divízie Landwehru. Táto divízia práve prišla na front pri Gorliciach. Bohužiaľ, uvedené jednotky nestihli prísť

rzysť lukę pomiędzy armiami Boroewicia i arcyksięcia.

W rejon Sękowej podchodży rosyjskie oddziały, należęce do 9. DP oraz 49. DP. Podczas gdy na północ od Gorlic bez przerwy toczono intensywne boje, po południowej stronie miasta panował jeszcze względny spokój – carskie wojska przez kilka dni nie próbowaly przekraczać linii Małastówki i Sękówki. Obie walczęce strony były wyczerpane walkami minionych tygodni. W wielu pułkach austro-węgieńskich liczebność spadła tak drastycznie, że dopiero wcielenie pododdziałów Landsturmu i kompanii roboczych pozwalała im na przekroczenie stanu stu bagnetów. Z kolei żołnierze rosyjscy, ścigający rozbitego przeciwnika, narzekali na fatalną aprowizację. Z relacji niektórych wziętych do niewoli jeńców wynikało, że czekali oni tylko na nadejście patroli austro-węgieńskich i okazję do poddania się, bo od wielu dni nie dostali nic do jedzenia.

Pierwsze ataki rosyjskie w paśmie Magury Małastowskiej rozpoczęły się 30 grudnia, gdy niewielkie pododdziały próbowaly zdobyć Brusy. Następnego dnia batalion 196. Insarskiego PP, prowadzony przez ppłk. Nikołaja Soroczyńskiego ponownie ruszył w tym miejscu do szturm. Obrońcy – słabe elementy 12. BS oraz 26. PPLw – przydusili atakujących ogniem w odległości 100-200 kroków przed swoimi okopami. Insarcy ponieśli wielkie straty, ale Soroczyńskiemu udało się poderwać żołnierzy do uderzenia na bagnety. Brusy znalazły się przejściowo w rękach rosyjskich, wkrótce jednak z odsieczą obrońcom nadszedł batalion 21. PP. Carscy piechurzy zostali wyparci z dopiero co zdobytych rowów strzeleckich i musieli się cofnąć, pozostawiając w rękach austro-węgieńskich około 50 jeńców. W pierwszy dzień nowego roku znacznie silniejszy atak przeciwnika zmusił węgierskich huzarów z 11. DKH do opuszczenia Przełęcz Magury Małastowskiej, niedługo potem zaś carska piechota rozpoczęła natarcie na szczyt Magury. Uderzenie 193. Swiżskiego PP, prowadzone w głębo-

načas, a preto smerom k vrcholu Magury vyrazili len tri roty 98. pešieho pluku a jedna rota 21. pešieho pluku. Všetkým uvedeným jednotkám velil mjr. Hawel. Tento kombinovaný útvar sa presúval smerom od vrchu Ostry Dziaľ a pravdepodobne sa mu podarilo prekvapíť ruských vojakov. Podľa správy Hawla sa jeho ľudia ocitli v tyle pozícií nepriateľa, ktoré boli kvôli predpokladaným útokom smerom od Ostrého Wierchu obrátené na severozápad. Táto taktická chyba umožnila rýchlo prekonať odpor. O 15.30 obsadil 98. peší pluk vrchol Magury Maľastowskej a vzal do zajatia 45 ruských vojakov. Napriek úspechu mal uvedený pluk vysoké straty: 39 nezvestných a 22 ranených alebo padlých. Onedlho na vrchol dorazili jednotky 1. pešieho pluku Landwehru a 36. pešieho pluku, ktoré sa nestihli zúčastniť útoku, ale teraz posilnili posádku pozícií na opätovne dobytom kopci. V tomto čase sa z Magury vytlačení prápor svijažského pluku snažil ustúpiť do Maľastowa, ale ruskí vojaci urobili ďalšiu fatálnu chybu – zostúpili do dediny Owczary priamo na rakúsko-uhorské zálohy. Tam boli cárski peší vojaci obkľúčení pododdielmi 18. pešieho pluku a 3. pešieho pluku Landwehru. Po krátkom boji sa museli vzdať spolu so svojim veliteľom, pplk. Ivanom Piatom. V tento deň stratil svijažský pluk približne 700 vojakov. Bitku pri Owczarách opísal por. František Lehovec, pobočník rakúsko-uhorského 18. pešieho pluku:

„O 21.20 sme dostali rozkaz útočiť, 2. [rota] vpravo, 1. priamo vpred, 3. naľavo od nej. Hlboká tma. Nepriateľské pozície nevidno. Pochodujeme do určenej oblasti. Nepriateľ nás privítal palbou a potom ešte ojedinelými nepresnými výstrelmi. 1. a 3. odbočujú na východ svahu. 2. zastavuje palbu a vyrazí ku skupine domov na okraji, nechajúc jednu čatu pre ochranu pravého krídla. Prvý dom je dobytý, do zajatia je vzatých 50 Rusov. Na dom nachádzajúci sa 150 krokov ďalej zaútočilo z boku a odzadu pravé krídlo. Krutý boj zo vzdialenosti 10 – 30 krokov. Mjr. [Josef] Bílý žiada, aby sa Rusi vzdali a hrozí im, že podpáli dom. Kvôli tomu, že len máloktoí ho poslúchali,

kim sniegu i zadymce, wkrótce wyparło z wierzczołka broniące się tu pododdziały 18. i 36. PP. Szczyt Magury Maľastowskiej został odbity przez wojska habsburskie 2 stycznia 1915 r. W kontrataku według pierwotnych zamierzeń miały brać udział m. in. 36. PP oraz wiedeński 1. PPLw ze składu 13. DPLw, która właśnie nadeszła na front pod Gorlicami. Jednak oddziały te nie dotarły na czas, wobec czego w stronę wierzczołka Magury ruszyły tylko trzy kompanie 98. PP oraz jedna kompania 21. PP, pod wspólnym dowództwem mjr. Hawla. Ów kombinowany oddział posuwał się od strony Ostrego Dziaľu i najpewniej udało mu się zaskoczyć rosyjskich żołnierzy. Według raportu Hawla jego ludzie wyszli na tyły przeciwnika, ustawionego frontem na północnemu zachodowi i spodziewającego się ataku od strony Wierchu. Ten taktyczny błąd pozwolił szybko przełamać opór, o 15.30 wierzczołek Magury Maľastowskiej był w rękach 98. PP, który wziął 45 jeńców. Co ciekawe, mimo zwycięskiego przebiegu akcji pułk utracił aż 39 zaginionych; straty krwawe wyniosły 22 ludzi. Niebawem na szczyt dotarły oddziały 1. PPLw i 36. PP, które spóźniły się na kontratak, za to teraz wzmocniły obsadę odzyskanego wzniesienia. Tymczasem wyrzucony z Magury batalion pułku Swijažskiego usiłował wycofać się do Maľastowa, ale rosyjscy żołnierze popełnili kolejną fatalną pomyłkę – zeszedli do Owczar, wprost na austro-węgierskie odwody. Tam carscy piechurzy, otoczeni przez pododdziały 18. PP oraz 3. PPLw, po krótkiej walce musieli się poddać wraz ze swoim dowódcą, ppłk. Iwanem Piatą. Pułk Swijažski poniósł tego dnia straty w wysokości około 700 ludzi. Bój o Owczary opisał por. František Lehovec, adiutant austro-węgierskiego 18. PP:

21.20 nakazano atak, 2ga [kompania] w prawo, 1sza prosto naprzód, 3cia na lewo od niej. Bardzo ciemno. Nieprzyjacielskich pozycji nie da się dostrzec. Marsz w nakazany rejon. Otwarty ogień, po nim ze strony nieprzyjaciela padają pojedyncze strzały, niecelne. 1sza i 3cia skręcają od wschodu na zbocza. 2ga wstrzymuje ogień, rusza

rozkázal dom podpáliť, v dôsledku čoho sa nepriateľ vzdal: 1 podplukovník, 3 dôstojníci, 120 vojakov a 2 guľomety.“²

V ten istý deň sa z juhu k dedine Gładyszów priblížila skupina plk. Vučinića patriaca k III. zboru – 5. peší pluk Landwehru z Puly. Tento pluk, už zmenený v časti štúdie venovanej bojom pri Nižnej Polianke, bol prepravený do Karpát koncom roka 1914 a predtým sa nezúčastňoval vojenských činností. V súvislosti s tým sa líšil od iných

na grupę domów na skraju, pozostawiwszy jeden pluton jako osłonę prawej flanki. Pierwszy dom zdobyty, 50 Rosjan wzięto do niewoli. Na dom stojący 150 kroków dalej podjęto atak na prawym skrzydle z boku i od tyłu. Ostry bój na 10-30 kroków. Mjr Bily [Josef Bílý] żąda poddania się, grożąc podpaleniem domu. Ponieważ tylko nieliczni posłuchali, padł rozkaz podpalenia i po tym załoga się poddała: 1 podpułkownik, 3 oficerów, 120 żołnierzy i 2 karabiny maszynowe.²

Dobová ilustrácia znázorňujúca boje pri Gorliciach
Archiwalna ilustracja przedstawiająca walki koło Gorlic

rakúsko-uhorských jednotiek vysokým počtom vojakov. Smerom od obce Uście cez osadu Oderne útočila 23. pešia brigáda, preložená z frontu na rieke Nida vo vtedajšom tzv. Poľskom kráľovstve a teraz podriadená Kraličkovi. Tarnowský 57. peší pluk prevzal pozície na vrchole Magury Małastowskiej a wadowický 56. peší pluk, ktorý 3. januára rozprášil ruský prápor bojujúci na východ od dediny Przysłop, útočil ďalej smerom k Małastovskému priesmyku a pred večerom obsadil jeho sedlo. Vzal 200 zajatcov a dobyl dva guľomety. Karol Omyła, goral z dediny Ujsoty, ktorý slúžil v jednotke guľometov wadowického pluku, si zapamätal boj medzi Przysłopom a priesmykom takto:

Tego samego dnia od strony południowej w rejon Gładyszowa podeszła należąca do III Korpusu grupa płk. Vučinića – 5. PPLw z Poli, wspomniany już w części opracowania, dotyczącej walk koło Nižnej Polianki. Jednostka ta została przetransportowana w Karpaty końcem 1914 r., dotychczas nie brała udziału w działaniach wojennych i swoim wysokim stanem liczebnym wyróżniała się na tle innych oddziałów austro-węgierskich. Z kolei od strony Uścia przez Oderne rozwinęło się natarcie 23. BP, przerzuconej z frontu nad rzeką Nidą w Królestwie Polskim i podporządkowanej Kraličkowi. Tarnowski 57. PP przejął obsadę wierzchołka Magury Małastowskiej, zaś wadowicki 56. PP 3 stycznia rozbił opór rosyjskiego batalionu na wschód od Przysłupia i kontynuował natarcie ku Przełęczu Małastowskiej, przed wieczorem zajmując jej siodło, biorąc 200 jeńców i zdobywając dwa karabiny maszynowe. Karol Omyła, góral z Ujsót, służący w oddziale karabinów maszynowych wadowickiego pułku, tak zapamiętał bój pomiędzy Przysłupiem a przełęczą:

3-ciego rano sypie śniegiem, że świata nie widać, i my odziani w białe, śniegowe

„Tretieho ráno sneží tak, že nie je vidieť svet a my, oblečení do bielych kabátov, ideme drobným, hustým lesom na kopec nazývaný Beskid. Lezieme pomaly v snehu po pás. Šliapali sme na túto horu asi 3 hodiny, v snehu po kolena, husto snežilo a aj les bol taký hustý, že človek nič nevidel na 15 krokov. Až náhle zaznel jeden výstrel, potom druhý, a už všetci kričia: hurra, šturm; pobehli sme niekoľko krokov vpred, a tu celá línia Moskál'ov, ale chrbtom k nám, pretože sme sa k nim priblížili úplne zozadu. Žiaden z nás nestrieľal, iba sme hneď na nich zaútočili a netrvalo viac ako 15 minút, kým sme vzali celý prápor; a koľko sme ich ubili, lebo roty ich vyhánali, a my sme sekali guľometmi, každého utekajúceho. O prvej hodine po obede bol už Beskid očistený od Moskál'ov.

**Delostrelectvo rakúsko-uhorskej armády v Karpatoch
Artyleria armii austro-węgierskiej w Karpatach**

Trochu sme si oddýchli, ale museli sme sa odtiaľto pohnúť dopredu, pretože naše delostrelectvo tam začalo strieľať. Myslelo si, že sú tam Moskáli. Pokým sa delostrelectvo dozvedelo, že sú to naši, viac nám ublížilo ako ten boj s Moskál'mi, pretože práve ono zranilo 37 ľudí, a počas šturmu bolo ranejších len 13.“³

Straty od paľby vlastného delostrelectva boli počas ofenzívnych činností v období tamtej vojny pomerne časté. Vo vyššie opísanom prípade bol na opravu omylu potrebný čas, pretože 56. peší pluk bol podriadený štábu IX. zboru, a delá, ktoré ostreľovali Maľastovský priesmyk, patrili k III. zboru. Paľba bola zastavená až vtedy, keď bola informácia o strieľaní do vlastnej pechoty štábom Kralička poslaná veleniu III. zboru a ono ju poslalo ďalej – batériám, ktoré strieľali niekde z pozícií nachádzajúcich sa pri hraničnom pásme.

plaszczce idziemy drobnym, gęstym lasem pod górę zwaną Beskid. Spinamy się pomatu, a śniegu po pas. Szliśmy może 3 godziny do tej góry, w kolanach śniegu, padało gęsto i las gęsty, że na 15 kroków człowiek nic nie widział. Aż tu nagle padł strzał jeden, potem drugi, a już wszystko krzyczy: hurra, szturm; aż tu pobiegliśmy parę kroków naprzód, a tu cała lenija Mochów, ale tyłem do nas, bośmy im przyszedli całym z tyłu. Nikt z nas nie strzelał, tylko zaraz uderzyli szturmem i nie trwało to więcej jak 15 minut, zabraliśmy cały baon; a co nabili, bo kompanije wypędzaty, a my maszynkami siekli, gdzie który uciekał. Była godzina pierwsza po południu, już był Beskid czysty od Moskali.

Trochę my odpoczęli, ale my się musieli stamtąd posunąć naprzód, bo nasza artylerija zaczęła tam bić. Myślała, że to Mochy. Nim się dało znać artyleriji, że to nasi, to nam zrobiła większą szkodę jak ten szturm z Moskalami, bo ona nam zraniła 37 ludzi, a szturm kosztował 13 tylko.³

Straty od ognia vlastnej artylerii v čase akcii začepných tamtej vojny nie náležaly do zriedkosti. V opísanom vyšej prípade skorygovanie pomyľky vyžadovalo času, pretože 56. PP podležal štabowi IX Korpusu, zaš działa, ostrzeliwujące Prze-

Nadviazanie kontaktu medzi 5. peším plukom Landwehru a 23. pešou brigádou znamenalo, že sa vyplnila medzera medzi 3. a 4. rakúsko-uhorskou armádou. V nasledujúcich dňoch sa bez väčších úspechov snažili naďalej útočiť smerom k Banici: skupina Vučinića od Gładyszowa a 56. spolu s 36. peším plukom cez kopec Wierch Wirchne. Obe strany začali obmedzovať svoje činnosti na posilňovanie doteraz obsadených pozícií a front na juh od Gorlic sa zastavil na línii potokov Sękówka a Małastówka, ďalej línia frontu siahala mierne na východ od Małastowského priesmyku. Dediny v dolinách neboli vôbec obsadené jednotkami bojujúcich strán. Udržovali v nich iba malé poľné hliadky. Línii ruských a rakúsko-uhorských opevnení sa nachádzali na okolitých kopcoch, v takej vzdialenosti od seba, že sa nepriatelia mohli navzájom sledovať. Trochu inak to vyzeralo na juh od pásma Magury Małastowskej – kde boli rakúsko-uhorské a ruské jednotky od seba vzdialené viac a obce nachádzajúce sa medzi ich pozíciami – Jasionka, Krzywa a Banica, boli priestorom pôsobenia hliadok oboch strán. Väčšie rakúsko-uhorské jednotky sa nachádzali v okolí obcí Lipna a Radocyna, kde boli pozdĺž haličsko-uhorskej hranice rozmiestnené jednotky 28. pešej divízie (III. zbor, 3. armáda).

Behom niekoľkých prvých týždňov roka 1915 sa uskutočňovali hlavne potýčky hliadok, ktoré sa snažili preskúmať situáciu nepriateľa alebo mu znemožniť preskúmanie. Už zmieneny 5. peší pluk Landwehru, ktorého zákopy sa nachádzali na kopci Popowe Wierchy, poslal prieskumnú hliadku smerom k dedine Krzywa. Jej činnosti sťažovala skutočnosť, že ruské jednotky raz za čas obsadzovali túto dedinu a na veži chrámu umiestňovali guľomety. To predstavovalo smrteľné ohrozenie pre rakúsko-uhorských vojakov, ktorí museli vyjsť z lesa a prekonať prázdne zasnežené polia, aby sa dostali k stavbám. Niekoľkokrát boli podniknuté pokusy o zneškodnenie ruských guľometov. Päťčlennej hliadke vojakov Landwehru sa 12. januára podarilo doraziť k stavbám tejto dediny, ale skupinka bola príliš slabá,

ťažč Małastowską, naležali do III Korpusu. Ogieň zostal wstrzymany dopiero wtedy, kiedy informacja o rażeniu własnej piechoty dotarła do sztabu Kralińka, została przekazana do dowództwa III Korpusu i dalej, aż do baterii strzelających gdzieś ze stanowisk w pobliżu pasma granicznego.

Nawiązanie kontaktu pomiędzy 5. PPLw i 23. BP oznaczało, że zamknięta została luka pomiędzy 3. i 4. Armią austro-węgierską. W kolejnych dniach grupa Vučinića od strony Gładyszowa oraz 56. PP i 36. PP przez Wierch Wirchne próbowały jeszcze kontynuować natarcie w kierunku na Banicę, jednak bez większego powodzenia. Obe strony zaczęły się ograniczać do umacniania zajętych dotąd pozycji, a front na południe od Gorlic ustabilizował się wzdłuż linii Sękówki, Małastówki, po czym przechodził nieco na wschód od siodła Przełęczą Małastowskiej. Wsie, położone w dolinach, nie były wcale obsadzone przez oddziały walczących stron, względnie utrzymywano w nich niewielkie posterunki polowe. Linie umocnień rosyjskich i austro-węgierskich ciągnęły się natomiast na okolicznych wzgórzach, w takiej odległości, że przeciwnicy mogli się nawzajem obserwować. Nieco inaczej wyglądało to na południe od pasma Magury Małastowskiej – tutaj oddziały austro-węgierskie i rosyjskie dzielił większy dystans, zaś położone pomiędzy ich pozycjami miejscowości – Jasionka, Krzywa i Banica, były terenem działania patroli obu stron. Poważniejsze siły austro-węgierskie znajdowały się natomiast w rejonie Lipnej i Radocyny, gdzie wzdłuż granicy galicyjsko-węgierskiej rozmieszczono oddziały 28. DP (III Korpus, 3. Armia).

Kilka pierwszych tygodni 1915 r. upłynęło głównie na utarczkach patroli, starających się rozpoznać sytuację u przeciwnika albo zapobiec takiemu rozpoznaniu z jego strony. Wspomniany już 5. PPLw, którego okopy znajdowały się na Popowych Wierkach, wysyłał zwiadowców w stronę Krzywej. Przedsięwzięcia te utrudniał fakt, że oddziały rosyjskie od czasu do czasu obsadzały wieś, umieszczając na cerkiewnej wieży

aby dokázala zničiť ruské pozície. V nasledujúcu noc trochu väčšia jednotka opakovala pokus, ale aj ten bol neúspešný. Napokon v noci zo 14. na 15. januára niekoľko čiat 5. pešieho pluku Landwehru a terstského 97. pešieho pluku zasa zaútočilo. Tento raz bola kozácka posádka vyhnaná z dediny. Vojaci Landwehru obsadili príchody do dediny a nimi chránená čata pionierov podpálila chrám, aby zbavila nepriateľa pohodlnej pozície pre guľomety. Podľa strojo-pisu *Histórie 5. pešieho pluku Landwehru*, ktorý sa nachádza vo Vojenskom archíve vo Viedni, pred podpálením mohli miestni vy-niesť z chrámu mobiliár a ikony. Na tomto mieste je potrebné poznamenať, že chrám v Krzywej bol jedným z mála sakrálnych objektov na haličskej strane zničených počas uvedených činností. Jeho osud, podobne ako cerkvi v Gładyszowe, spálenej pred desiatimi dňami počas boja uhorských husárov s ruskou hliadkou, bol skôr výnimkou ako pravidlom.

V horách sa začalo obdobie zákopovej vojny. Obe strany umiestňovali svoje hlavné obranné línie vysoko, často na hrebeňoch kopcov. Bližšie dnu dolín sa nachádzali predsunuté pozície alebo iba malé oddiely, ktorých hlavnou úlohou bolo informovať vojakov hlavnej línie o prípadnom útoku nepriateľa. Nie vždy bol k dispozícii postačujúci počet vojakov, aby boli primerane husto obsadené ucelené strelecké zákopy. V takýchto prípadoch tvorili kostru obrany opevnené pozície prepojené sieťou menších stanovišť a systémom drôtených (nie vždy z ostnatého drôtu) prekážok alebo drevených zátarás, ktorými boli často vyvrátené stromy. V pásme Magury Małastowskej bola takáto opevnená obranná pozícia situovaná západne od Małastowského priesmyku a ďalšia sa nachádzala na vrchole hory. Richard Goldhammer – príslušník 10. pešieho pluku Landwehru takto opísal podmienky, ktoré boli na prvej z opísaných pozícií:

„Na hranici lesa (...) boli vykopané zákopy so zastrešenými zemľankami, ktoré sa tiahli naprieč lesnou poľanou. Na tyle

karabiny maszynowe. Stanowiło to śmiertelne zagrożenie dla austro-węgierskich żołnierzy, którzy aby dojść do zabudowań, musieli porzucić ostłonę lasu i pokonać otwarte, zaśnieżone pola. Kilkakrotnie próbowano zlikwidować tę uciążliwą przeszkodę. Pięciosobowemu patrolowi landwe-rzystów udało się 12 stycznia dotrzeć aż do zabudowań Krzywej, ale grupka była zbyt słaba, by zniszczyć rosyjską placówkę. Następnej nocy nieco większy oddział ponowił próbę, także bez powodzenia. W końcu w nocy z 14 na 15 stycznia kilka plutonów 5. PPLw i triesteńskiego 97. PP podjęło kolejny wypad. Tym razem kozacka placówka została ze wsi wypędzona, landwerzyści zabezpieczyli podejścia do miejscowości, a pod ich ostłoną pluton pionierów podpalił cerkiew, by pozbawić przeciwnika dogodnego stanowiska dla broni maszynowej. Jeżeli wierzyć maszynopisowi historii 5. PPLw, znajdującemu się w wiedeńskim Archiwum Wojennym, wcześniej miejscowym pozwolono na wyniesienie ze świątyni wyposażenia i ikon. W tym miejscu warto też zauważyć, że cerkiew w Krzywej była jednym z niewielu tego typu obiektów, który uległ zniszczeniu w czasie opisywanych tutaj działań wojennych po galicyjskiej stronie granicy. Jej los, podobnie jak spalonej dziesięć dni wcześniej w czasie potyczki węgierskich huzarów z rosyjskim patroliem świątyni w Gładyszowie, był raczej wyjątkiem, niż regułą.

W górach rozpoczął się okres wojny pozycyjnej. Obie strony umieszczały swoje główne linie obronne wysoko, często na grzbietach wznieśień. Bliżej dna dolin umieszczano pozycje wysunięte albo jedynie placówki, których głównym zadaniem było ostrzeżenie obsady linii głównej o ewentualnym natarciu przeciwnika. Nie zawsze starczało sił, aby zapewnić odpowiednią obsadę ciągłych rowów strzeleckich – w takich wypadkach szkielet obrony tworzyły umocnione punkty oporu, połączone siecią posterunków i systemem przeszkód, wykonanych z drutu (nie zawsze kolczastego) bądź drewnianych zasieków, często po prostu ze zwalonych drzew.

v lese boli zemľanky pre zálohy. Okolo 800 krokov pred pozíciami sa nachádzala jedna čata, istého druhu predsunutá pozícia, jedna zo štyroch, ktoré prápor musel udržiavať. Všetky boli ďaleko predsunuté a veľmi dobre viditeľné [pre nepriateľa]. Zákopy pri týchto pozíciách boli prekryté a slúžili aj na ubytovanie vojakov, ktorí v nich sedeli deň a noc. Studený vietor nafúkaval sneh cez striedne, prikrývajúc človeka, ktorý sa na lavici pri zadnej stene zákopy snažil oddýchnuť si zabalený do celty, lesklým snehovo-ladovým kabátom. Kto nepocítil na vlastnej koži ako pri 10 – 20 stupňoch mrazu tuhnú končatiny a stávajú sa kladami zbavenými citu, aký náročný je pohyb rukami, ten nepochopí, aká ťažká bola služba pre týchto vojakov. Samozrejme, každý deň bolo veľa ochorení, ktoré decimovali rotu. Čata mala vtedy trochu viac ako 20 ľudí. Málo sa robilo pre zlepšenie podmienok, platil aj zákaz rúbania stromov, kvôli čomu nebolo možné poriadne rozohriať prenosnú pec. Na predsunutej pozícii bola úkrytom chatrč z haluzí.“⁴

Rakúsko-uhorské a ruské vojská sa preskupovali. Prichádzajúce doplňovacie jednotky umožňovali obnoviť stavy vojakov jednotlivých jednotiek. V súvislosti s tým mohla časť jednotiek obsadiť dlhšie frontové úseky a iné odchádzali do tylu ako zálohy alebo boli preložené do inej oblasti. Na pravom krídle habsburského IX. zboru bola z pásma Magury Maľastowskej stiahnutá 23. pešia brigáda, ktorá sa severovýchodne od Gorlic pripojila k ostatnej časti svojej „krakovskej“ 12. pešej divízie. Z úseku frontu obsadeného zborom bola tiež stiahnutá 6. pešia divízia a 43. pešia brigáda Landwehru. Prvá z nich bola následne preložená do východných Karpát a druhá sa v oblasti Nižnej Polianky spojila s 22. pešou divíziou Landwehru. Na ruskej strane bola 49. pešia divízia presunutá do doliny hornej Wisłoky a jej dovtedajšie pozície boli obsadené pododdielmi jazdeckva a plukmi 9. pešej divízie. Vojnové činnosti sa niekoľko týždňov obmedzovali hlavne na delostreleckú paľbu a potýčky hliadok. 24. januára bola medzi Ropicou Górnou

W paśmie Magury Maľastowskiej jeden taki punkt oporu znajdował się nieco na zachód od Przełęczu Maľastowskiej, a kolejny na wierzchołku góry. Richard Goldhammer, służyący w 10. PPLw, tak wspominał warunki, panujące na pierwszej z wymienionych placówek:

Na granicy lasu (...) wykopano rowy z zadaszonymi schronami, ciągnące się przez leśną polanę. W lesie na zapleczu położone były schrony dla odwodów. Około 800 kroków przed frontem pozycji znajdował się jeden pluton, pewnego rodzaju placówka wysunięta, jedna z czterech, które batalion musiał utrzymywać. Wszystkie były wysunięte daleko i bardzo eksponowane. Okopy pozycji były kryte i służyły jednocześnie jako kwatera załogi, która przebywała w nich dzień i noc. Zimny wiatr nawiewał śnieg przez otwory strzelnicze, przykrywając człowieka, który na ławie w tylnej ścianie okopy próbował odpocząć, owinięty płachtą namiotową, lśniącym płaszczem śniegu i lodu. Kto nie doświadczył na własnej skórze, jak kończyły przy 10-20 stopniach mrozu sztywniej i zmieniają się w pozbawione czucia kłody, a ręce z trudem da się poruszyć, ten nie zrozumie ciężaru służby takiego człowieka. Oczywiście codzienne zachorowania były liczne, dziesiątkowały kompanię. Pluton liczył wówczas nieco ponad 20 ludzi. Niewiele robiono dla poprawy warunków, nawet drzew zabroniono ścinać, wobec czego przenośnego piecyka nie dało się nalezyćie rozgrzać. Na wysuniętej placówce za schronienie służył szałas z gałęzi.⁴

Tak wojska austro-węgierskie, jak i rosyjskie dokonywały przegrupowań. Nadchodzące uzupełnienia pozwalały odbudować stany liczebne oddziałów, wobec czego jedne z nich mogły obsadzić szersze odcinki frontu, by zluzować inne w celu stworzenia odwodów bądź przesunięcia w inne rejony. W ten sposób na prawym skrzydle habsburskiego IX Korpusu z pasma Magury Maľastowskiej wycofano 23. BP, która dotychczasła do pozostałej części swojej „krakowskiej” 12. DP na północny zachód od Gorlic.

a Sękową paľbou z pušiek ruskej pechoty takmer úplne rozprášená 26-členná prieskumná hliadka českého 98. pešieho pluku. V ten istý deň podobný osud stretol vyše desiatčlennú lyžiarsku hliadku pod velením kapitána jazdectva Friedricha Galena, ktorá sa neopatrne priblížila k stavbám Banice, obsadeným pododdielom 3. kaukaskzej kozáckej divízie. Väčšina lyžiarov zahynula, alebo sa ranená dostala do zajatia. Sú rôzne verzie toho, čo sa stalo s kapitá-

Z frontu korpusu zabrano tiež 6. DP i 43. BPLw – ta pierwsza trafiła następnie we wschodnie Karpaty, a druga – dołączyła do 22. DPLw w rejonie Niżnej Polianki. Z kolei po stronie rosyjskiej 49. DP została przerwana w dolinę górnej Wisłoki, a jej dotychczasowe stanowiska obsadziły pododdziały kawalerii oraz pułki 9. DP. Działania wojenne przez kilka tygodni ograniczały się głównie do ostrzału artylerii i utarczek patroli. Dnia 24 stycznia pomiędzy Ropicą Górną

Vojnový cintorín č. 60 po vybudovaní
Cmentarz wojenny nr 60 na Przełęczy Małastowskiej po zakończeniu budowy

nom Galenom – podľa jedných zahynul počas boja, podľa iných ťažko ranený zomrel už ako zajatca prepravovaný do tyłu.

Keď Galenova hliadka smerovala pri Banici v ústrety svojmu osudu, ďaleko v Karpatoch prebiehala veľká rakúsko-uhorská ofenzíva – prvá z troch, ktorých cieľom bolo oslobodiť pevnosť Przemyśl od obklúčenia. Hlavné boje sa odohrávali východne od Duklianskeho priesmyku, ale na mieste styku 3. a 4. rakúsko-uhorskej armády boli tiež naplánované pokusy o prelomenie frontu. Ľavé krídlo III. zboru – 28. pešia divízia – podriadeného 3. armáde dostalo rozkaz zaútočiť z oblasti Radocyny a Lipnej smerom na obce Nieznajowa a Wołowiec. V prípade úspešného útoku sa k nemu mala pripojiť

a Sękową 26-osobový zviad z českého 98. PP zostal niemaľ celkovicie zničený ogniem karabinovým rosyjskej piechoty. Tego samego dňa podobný los spotkal liczący kilkunastu ludzi patrol narciarski, który pod dowództwem rtm. Friedricha Galena nieopatrnie zbliżył się do zabudowań Banicy, obsadzonych przez pododdział 3. Kaukaskiej Dywizji Kozackiej. Większość narciarzy poległa bądź ranna dostała się do niewoli – w przypadku rtm. Galena istnieją rozbieżne relacje co do tego, czy zginął w czasie starcia, czy też ciężko ranny zmarł już jako jeńiec w czasie transportu na tyły.

Gdy patrol Galena zmierzał pod Banicą ku swemu przeznaczeniu, daleko w Karpatach trwała wielka ofensywa austro-węgierska

sa skrývali po pivniciach, kde kto mohol. Na druhý deň šli Rusi do útoku, ale vybrali si nedobré miesto, kvôli tomu, že liezli hore nezalesneným, otvoreným terénom. Bolo ich vidieť zo všetkých strán. Mohli liezť na kopec z iných miest, čo by bolo bezpečnejšie, ale velitelia na to asi nedbali. Dorazili len do polovice vrchu, polovica vojakov bola zabitá, zvyšok sa vrátil do dediny. Svah hory bol pokrytý mŕtvolami. Bolo ich vidieť z diaľky, pretože bol sneh (...). Celý deň znosili z vrchu zabíjajúcich a pochovávali ich pri každom kríži v dedine a pri cerkvi.“⁵

Podobne dopadol pokus o útok podniknutý krátko na to ruskými vojakmi smerom od dediny Wyszowatka. Hrozivejšia bola situácia na ľavom krídle rakúsko-uhorskej divízie. V rannej hmle sa 192. rymnický peší pluk prebil cez frontovú líniu na mieste styku už uvedeného práporu 97. pešieho pluku, ktorý bránil hrebene kopcov nachádzajúcich sa západne od rieky Wisłoka a siahajúcich k okraju dediny Lipna, a susedného 87. pešieho práporu. Obrana terstských peších vojakov sa začala chvieť. Podľa opisu veliteľa nešťastného práporu, mjr. Karla Dworzaka, jemu podriadení vojaci opustili dobre pripravené pozície bez boja. Rovnaká verzia udalostí je uvedená v denníku divízie. Po rokoch s tým polemizoval kpt. Alois Radeblia (podriadený mu v tamtom čase), ktorý bol v bitke pri Lipnej veliteľom jednej z rôt. Tvrdil, že im zamrzli zámky pušiek a chaos zväčšil rozkaz mjr. Dworzaka, ktorý rozkázal časti vojakov opustiť front, ustúpiť a vytvoriť druhú líniu obrany. V dôsledku nesprávneho pochopenia rozkazu ustúpil celý prápor, ktorý navyše – pretože sa nemohol odpútať od nepriateľa energicky pokračujúceho vpred – sa rozptýlil. Bez ohľadu na dôvod neúspešnej obrany prelomil rymnický pluk front 28. pešej divízie na úseku obsadenom Terstanmi. Susedný slovinský 87. peší pluk nachádzajúci sa naľavo od Dworzakových vojakov svoje pozície udržal:

„Rusi s 2 alebo 3 práporami zaútočili z východného okraja dediny Czarne a vytlačili II. prápor 97. pešieho pluku z jeho pozícií.

Pędzili przed sobą bydło, mające torować im drogę w sięgającym pasa śniegu. Styryjczycy z Grazu (27. PP) powitali nacierających huraganowym, niszczącym ogniem, który niemal natychmiast zatrzymał atak. Opis wydarzeń, przedstawiony w oficjalnej historii austro-węgierskiego pułku, znajduje potwierdzenie we wspomnieniach mieszkańca Długiego, Piotra Sabatowicza:

...wieczorem na początku wsi pojawili się Ruskie. Na drugi dzień zajęli już całą wioską. A na górze w okopach Austriacy. Strzelali po domach, poranili ludzi i zwierzęta. Ludzie chowali się po piwnicach, gdzie kto mógł. Na drugi dzień Ruskie poszli do ataku, ale wybrali sobie niedobre miejsce, bo szli pod górę w miejscu nie zalesionym, czystym. Widać ich było ze wszystkich stron. Mogli to podchodzić w innych miejscach, byłoby bezpieczniej ale jakoś komendni nie dbali o to. Doszli tylko do połowy góry, połowa żołnierzy została wybita, reszta wróciła się do wioski. Góra pokryta się trupami. Widać było z daleka, bo był śnieg (...). Cały dzień ściągali z góry pozabijanych i chowali ich koło każdego krzyża we wsi i przy cerkwi.⁵

Podobnie zakończyła się próba uderzenia, wykonana niewiele później przez rosyjskich żołnierzy od strony Wyszowatki. Groźniej natomiast przedstawiała się sytuacja na lewym skrzydle austro-węgierskiej dywizji. W porannej mgle 192. Rymnicki PP przebił się na styku wspomnianego już batalionu 97. PP, broniącego grzbietu wzgórz na zachód od Wisłoki po skraj Lipnej i sąsiedniego 87. PP. Obrona triesteńskich piechurów zaczęła się chwiać. Według relacji dowódcy pechowego batalionu, mjr. Karla Dworzaka, jego podkomendni opuścili dobrze przygotowane stanowiska bez podjęcia walki. Taką samą wersję wydarzeń podaje dziennik dywizji. Po latach polemizował z tym jego ówczesny podwładny, kpt. Alois Radeblia, w czasie boju pod Lipną stojący na czele jednej z kompanii. Twierdził, że zamki karabinów zamarzyły, a chaos pogłębiła komenda mjr. Dworzaka, który polecił części żołnierzy opuścić front, cof-

2. rota nachádzajúca sa na pravom krídle však zahla svoju líniu a vytrvalo čelila prevahe nepriateľa. Mjr. [Wilhelm] Medicus bezodkladne po spozorovaní ohrozenia rozkázal por. [Josephowi] Neutschowi, aby vyrazil so 6. rotou na východ a predišiel riziku obdienia. Súčasne prikázal 8. rote (por. [Peter] Fio) protiútočiť napravo od 6. roty, pozdĺž lesa na južnom svahu kopca. (...) Obe rotý sa po trojminútovom strieľaní proti nepriateľovi začali skokmi presúvať vpred. Rusi, ktorí sa už nachádzali na západ od kopca 609, boli odrazení útokom a ustupovali na východ.“⁶

V súvislosti s tým, že na ostatných úsekoch sa 87. pešiemu pluku podarilo paľbou zastaviť pokusy nepriateľa o útok, mohli slovinskí vojaci podporovaní zvyškami nešťastného práporu 97. pešieho pluku pokračovať v protiútokoch. Ich cieľom bolo uzavrieť miesto vpádu. Smerom od Radocyny sa do boja zapojili tri rotý mariborského 47. pešieho pluku, ktoré zaútočili na nepriateľa od Wisłoky. Do 15.00 sa podarilo opätovne získať stratené pozície, vyrovať front a rymnický pluk ustúpil na sever s veľkými stratami. Po bitke pri Długom a Lipnej vzali obrancovia do zajatia spolu 1 400 ruských vojakov. Podľa správy podanej 28. pešou divíziou boli oba ruské pluky, ktoré sa zúčastnili bitky, takmer úplne rozbité. Potvrdzujú to ruské zdroje, podľa ktorých rymnický a očakovský pluk stratili takmer 3 000 vojakov, z čoho približne dve tretiny boli vojaci prvého z nich. Medzi zajatcami boli dvaja podplukovníci 192. pešieho pluku, Vladimír Kislečenko a Vladislav G/Huzarský/Gusarskij. V 190. pešom pluku boli ranení podplukovníci Ivan Pronin a Georgij Jefimov. Už samotná strata štyroch dôstojníkov takých vysokých hodností – zrejme každý z nich bol veliteľom práporu – svedčí o intenzite bojov.

Úspech obranných bojov na hornej Wisłoke však nemohol zmeniť situáciu III. zboru, ktorého pravé krídlo bolo v ten istý večer vytlačené z Czeremchy a Polianskeho sedla. V dôsledku krízy pri Nižnej Polianke bol nevyhnutný ústup z pred chvíľou obrá-

núť sa i sformovať druhá línia obrony. Žle zrozumiany rozkaz vyvolal odvrót celého batalionu, ktorý v dodatku – nie mogąc oderwać się od energicznie pracującego naprzód nieprzyjaciela – poszedł w rozsypkę. Niezależnie od przyczyn załamania się obrony – pułk Rymnicki przełamał front 28. DP na odcinku triesteńczyków. Natomiast na lewo od żołnierzy Dworzaka sąsiedni, słoweński 87. PP utrzymał swe pozycje:

Rosjanie z 2 lub 3 batalionami zaatakowali od strony wschodniego wylotu Czarnego i wyrzucili II batalion 97. PP z jego stanowisk. Znajdująca się na prawym skrzydle 2. kompania zagięła jednak swą linię i trzymała się wytrwale wobec wroziej przewagi. Ledwo mjr [Wilhelm] Medicus spostrzegł zagrożenie, rozkazał por. [Josephowi] Neutschowi, by z 6. kompanią ruszył w kierunku wschodnim i zażegnał ryzyko oskrzydlenia. Równocześnie rozkazał 8. kompanii (por. [Peter] Fio) przeprowadzić kontratak na prawo od 6. kompanii, wzdłuż lasu na południowym stoku wzniesienia. (...) Obie kompanie po trzyminutowej walce ogniowej skokami zaczęły posuwać się do przodu. Rosjanie, którzy już przedarli się na zachód od wzgórza 609, zostali odrzuceni atakiem i wycofali się ku wschodowi.⁶

Ponieważ na pozostających odcinkach 87. PP odparł ogniem próby natarcia przeciwnika, słoweńscy żołnierze, wsparci przez resztki pechowego baonu 97. PP, kontynuowali kontruderzenie, by zamknąć miejsce włamania. Z kolei od strony Radocyny do akcji weszły trzy kompanie mariborskiego 47. PP, atakując przeciwnika od strony Wisłoki. Do godziny 15.00 odzyskano utraczone pozycje, wyrównano front, a pułk Rymnicki z wielkimi stratami wycofał się na północ. Łącznie w rękach obrońców po boju nad Długiem i Lipną pozostało 1 400 jeńców, a zgodnie z raportem 28. DP oba biorące udział w walce rosyjskie pułki zostały niemal całkowicie zniszczone. Potwierdzają to źródła rosyjskie, zgodnie z którymi pułki Rymnicki i Oczakowski utraciły niemal 3 000 żołnierzy, z czego niemal dwie trzecie przypadło na pierwszą z wymienionych

nených kopcov nad dedinami Długie, Radocyna a Lipna. Pravé krídlo 28. pešej divízie ustúpilo na juh od hraničného hrebeňa. Iba časť divízie ostala na území Haliče a obsadila líniu sedlo Dujawa – vrch Rotunda.

Ďalšia rakúsko-uhorská ofenzívna operácia sa začala v polovici februára. Preložená na pravé krídlo IX. zboru 13. pešia divízia Landwehru pod velením divízneho gen. Eduarda von Kreysu mala útočiť z oblasti pri dedinách Zdynia a Ług cez Popowe Wierchy smerom na Jasionku a Krzywę,

**Vojaci ruskej armády zajatí v Karpatoch
Žoldnierze armii rosyjskiej wzięci do niewoli w Karpatach**

teda na úsek frontu obsadený časťou 49. pešej divízie a jazdeckou pechotou. Podporný úder časti 26. pešej divízie Landwehru bol naplánovaný pozdĺž hrebeňa Wierchu Wirchne. Zásah sa začal v slnečné, teplé ráno 17. februára. Napriek vysokej teplote pre toto ročné obdobie, rozmrznutý sneh siahal miestami útočníkom po kolená. Na pravom krídle Kreysovej divízie útočil zo Zdyne 87. peší pluk, špeciálne pre tento účel prevelený III. zborom. Pluk útočil na kopec 701, nachádzajúci sa južne od miesta, v ktorom cesta do Lipnej prechádza krížom cez horský hrebeň. Posilnený II. prápor mjr. Karla Watzeka útočiaci priamo na

jednostek. Wśród wziętych do niewoli znalazło się dwóch podpułkowników 192. PP, Władimir Kisleczenko i Władysław Guzarski. Z kolei w 190. PP rany odnieśli podpułkownicy Iwan Pronin i Gieorgij Jefimow. Utrata czterech oficerów tak wysokiego stopnia – zapewne każdy z nich dowodził batalionem – sama w sobie świadczy o intensywności walk.

Sukces bojów obronnych nad górną Wisłoką nie mógł jednak zmienić sytuacji III Korpusu, którego prawe skrzydło zostało tego samego dnia wyrzucone z Czeremchy i Polianskiego Sedla. Kryzys koło Niżnej Polianki spowodował konieczność porzucenia dopiero co utrzymanych wzgórz nad Długiem, Radocyną i Lipną. 28. DP wycofała swoje prawe skrzydło na południe od grzbietu granicznego. Tylko część dywizji pozostała na terenie Galicji, obsadzając linię Przełęcz Dujawa – Rotunda.

Kolejna austro-węgierska operacja zaczepna została podjęta w połowie lutego.

Przerzucona na prawe skrzydło IX Korpusu 13. DPLw gen. dyw. Eduarda von Kreysy miała z rejonu Zdyni i Ługu nacierać przez Popowe Wierchy w kierunku Jasionki i Krzywęj, na odcinek frontu, broniony przez część 49. DP i spieszonych kawalerzystów. Pomocnicze uderzenie w wykonaniu części 26. DPLw zaplanowano wzdłuż grzbietu Wierchu Wirchne. Akcję rozpoczęto w słoneczny, ciepły poranek 17 lutego. Mimo wysokiej jak na tę porę roku temperatury, rozmiękły śnieg miejscami sięgał atakującym po kolana. Na prawym skrzydle dywizji Kreysy od Zdyni nacierał 87. PP, użyty do tego przedsięwzięcia przez III Korpus. Celem ataku

tento kopec zaľahol v malej vzdialenosti od ruských zákopov, prítlačený k zemi paľbou z ručných zbraní. Situáciu vyriešil v prospech útočiacich I. prápor mjr. Medicusa, ktorý obišiel nepriateľa a zaútočil z juhu.

„O 11.00 I. prápor nadviazal spojenie s II. [práporom]. Keď ppor. v zálohe Burger, veliteľ zálohy pluku (1. roty) spozoroval, že sa útok môže zastaviť 100 krokov pred [pozíciami] nepriateľa, rozkázal ppor. v zálohe Felixovi Tekuschovi, aby sa so svojou polovicou roty otočil doľava a podľa možnosti zaútočil na nepriateľa z boku. S jeho pomocou a po nasadení všetkých záloh do boja začal II. prápor po hromadnom silnom výstrele na signál trúbky a s krikom hurra šturmovať. Teraz aj zvyšné zálohy pluku podporili I. prápor. Pobočník pluku rozkázal trubáčom hrať signál do útoku a následne sa celý pluk rútil dopredu a nezastaviteľným úderom vpadol na nepriateľské pozície. Silný, mnohokrát sa v lese rozliehajúci výkrik hurra tak neodolateľne pôsobil na ľudí, že ojedinelí, zoslabení, zaostávajúci vojaci a jednotka plukových pionierov sa (...) bez rozkazu rútili do útoku na nepriateľa.“⁷

Slovinský pluk, v ktorom bolo veľa mladých regrútov začlenených len pred niekoľkými dňami, zaplatil za svoj úspech stratou takmer 300 ľudí, vrátane 66 padlých. V tom istom čase, 14. brniansky a 25. kroměřížsky peší pluk Landwehru, nachádzajúce sa v strede Kreysovej divízie, ktoré útočili smerom ku Kamiennému Wierchu, silno utrpeli v dôsledku bočnej paľby nepriateľa a nedosiahli určené ciele. Viedenský 24. peší pluk Landwehru nachádzajúci sa na ľavom krídle 13. pešej divízie Landwehru, dobyl v prvom údere kopec Bucznik – západnú časť Popových Wierchov. Tam boli do boja nasadené zálohy divízie, vrátane 1. pešieho pluku Landwehru z Viedne a dva prápory 36. pešieho pluku poslané 10. pešou divíziou. Rýchlo sa ukázalo, že zákopy, na ktoré doteraz útočili, boli iba predsunutými pozíciami a až za nimi útočníci narazili na veľmi rozsiahlu, oveľa silnejšie obsadenú hlavnú obrannú líniu. V strelkách zákopoch čakali jednotky 49. pešej divízie

puťku bolo wzgórze 701, položené niečo na poľudnie od miesta, gdzie droga do Lipnej przekracza górski grzbiet. Nacierający wprost na to wzniesienie wzmocniony II baon mjr. Karla Watzka zaległ w niewielkiej odległości od rosyjskich okopów, przytłoczony ostrzałem broni ręcznej. Sytuację rozstrzygnął na korzyść atakujących I batalion mjr. Medicusa, wykonując oskrzydłające uderzenie od południa.

O 11.00 I batalion ustanowił połączenie z II [batalionem]. Gdy ppor. rez. Burger, dowódca odwodu pułku (1. kompania) dostrzegł, że atakowi grozi utknięcie na 100 kroków od nieprzyjaciela, polecił ppor. rez. Felixowi Tekuschowi, by ten ze swoją połową kompanii zwrócił się w lewo i w miarę możliwości z flanki uderzył na nieprzyjaciela. Z jego pomocą i po rzuceniu do boju wszystkich odwodów II batalion, po oddaniu silnej salwy, na sygnał trąbki i z okrzykiem hurra rzucił się do szturmowania. Teraz także reszta odwodów pułku wsparła I batalion. Adiutant pułku nakazał trębaczom grać sygnał do ataku, na co cały pułk poszedł naprzód, niepowstrzymanym uderzeniem wdzierając się do nieprzyjacielskiej pozycji. Silny, wielokrotnie rozbrzmiewający w lesie okrzyk hurra tak nieodparcie oddziaływał na ludzi, że pojedynczy, osłabieni maruderzy i oddziały pułkowych pionierów zebrali się i (...) bez rozkazu rzucili się do ataku w stronę nieprzyjaciela.⁷

Słoweński pułk, w którym było wielu młodych rekrutów, przed paroma dniami włączonych w szeregi, zapłacił za swój sukces utratą niemal 300 ludzi, w tym 66 poległych. W tym samym czasie w centrum dywizji Kreusy 14. PPLw z Brna i 25. PPLw z Kroměříža, które nacierały w stronę Kamiennego Wierchu, mocno ucierpiały od flankowego ognia przeciwnika i nie osiągnęły nakazanych celów. Z kolei na lewym skrzydle 13. DPLw wiedeński 24. PPLw w pierwszym impecie zdobył Bucznik – zachodni skraj Popowych Wierchów. W tym miejscu wprowadzono do boju odwody dywizji, w tym 1. PPLw z Wiednia oraz dwa baony 36. PP, nadesłane przez 10. DP. Szyb-

– svijažský a insarský pluk spolu s kozákmi z 2. kombinovanej kozackej divízie jazdeckej pechoty.

Ruské jednotky podnikli už v prvý deň bitky pokusy o protiútok. Napriek tomu Kreysova divízia pokračovala v ofenzívnych činnostiach. 18. februára začal 1. peší pluk Landwehru útočiť zo severnej strany Popových Wierchov smerom ku Krzywej. Jeden z dôstojníkov tohto pluku vo svojom denníku napísal:

„O 12.30 2. rota dorazila k lesnej ceste vedúcej z kopca 623 na kopec 552, keď naň náhle nasmerovali smrteľnú paľbu jednotky Čerkesov z 16., 17. pluku [donských kozákov] a zo 193. pešieho pluku, a obzvlášť hrozné boli guľomety, umiestnené na pňoch na rúbanisku. Paľba bola taká silná, že sa rota zakolísala a ustúpila 150 krokov. Vďaka duchaprítomnosti jej veliteľa, práp. [Adolfa] Kastnera, rota ostala na mieste, hoci silno utrpela. Počujúc paľbu sa 7. rota ppor. [Friedricha] von Schiviza otočila. Bol to kritický okamih. Trochu pomohol príchod 5. roty pod velením kpt. [Juliusa] Rollera. V dôsledku opätovného útoku bola obsadená lesná cesta. Odvaha kpt. Rollera zachránila situáciu, ale bohužiaľ tento vynikajúci dôstojník pri tom padol hrdinskou smrťou.“⁸

Okrem kpt. Rollera padlo v tento deň ešte 81 vojakov viedenského 1. pešieho pluku Landwehru. Nepodarilo sa im dosiahnuť Krzywę, a preto sa opevnili na doterajších pozíciách popri už zmenenej lesnej ceste. Ani iné pluky Kreysovej divízie nezaznamenali úspechy. V tvrdom priamom boji, ktorý sa uskutočnil v riedkom mladom lese, bol odrazený 14. peší pluk Landwehru, ktorý sa snažil opätovne dobyť Kamienny Wierch. Malý úspech dosiahol polprápor 47. pešieho pluku, nachádzajúci sa napravo od vojakov Landwehru z Brna. Aj to bol pododdiel III. zboru poslaný na pomoc Kreysovej divízi. Vojaci tohto mariborského pluku dobyli úsek nepriateľských streleckých zákopov, ale mali straty. Padol aj veliteľ jednej z rôt por. Karl Kopřiva.

ko ukázalo się, że dotychczas atakowane linie okopów były jedynie stanowiskami wysuniętymi, a dopiero w miarę postępowania nacierający zbliżali się do silnie rozbudowanej, głównej pozycji obronnej, obsadzonej znacznie mocniej. W rowach strzeleckich czekały pułki 49. DP – Swijażski i Insarski, a także spieszeni kozacy z 2. Kombinowanej Dywizji Kozackiej.

Oddziały rosyjskie już pierwszego dnia boju podejmowały próby kontrataku. Mimo tego dywizja Kreysy kontynuowała działania ofensywne. 18 lutego 1. PPLw ruszył do natarcia północnym skrajem Popowych Wierchów w kierunku Krzywej. Jak zanotował w dzienniku jeden z oficerów tego pułku:

O 12.30 2. kompania dotarła do leśnej drogi, wiodącej ze wzgórza 623 w stronę wzgórza 552, gdy nagle morderczy ogień otwarty na nią oddziały czerkiesów z 16, 17 pułku [kozaków dońskich] oraz ze 193. PP, przy czym szczególnie czynne były karabiny maszynowe, ustawione na pniach drzew w leśnej przesiece. Napad ogniowy był tak gwałtowny, że kompania się zachwiała i cofnęła się o 150 kroków. Dzięki przytomności umysłu jej dowódcy, chor. [Adolfa] Kastnera, kompania, która mocno ucierpiała, została osadzona w miejscu. 7. kompania ppor. [Friedricha] von Schiviza skręciła na odgłos strzelaniny, moment był krytyczny i nieco opanowało go wprowadzenie 5. kompanii pod dowództwem kpt. [Juliusa] Rollera. Znowu podjęto natarcie i opanowano leśną drogę. Dzielna postawa kpt. Rollera uratowała sytuację – niestety ten wyróżniający się oficer poległ przy tym śmiercią bohatera.⁸

Poza kpt. Rollerem wiedeńscy z 1. PPLw stracili tego dnia jeszcze 81 zabitych. Nie zdoławszy przebić się do Krzywej, okopali się na dotychczas zajętych pozycjach wzdłuż wspomnianej drogi leśnej. Nie lepiej wiodło się innym pułkom dywizji Kreysy. 14. PPLw, który ponowił próbę zdobycia Kamiennego Wierchu, został odrzucony w zaciętej walce wręcz, prowadzonej w rzadkim poszyciu leśnym. Na prawo

V čase, keď sa 13. pešia divízia Landwehru zúčastňovala vyššie opísaných bojov, začala 17. februára časť 26. pešej divízie Landwehru – 10. peší pluk Landwehru posilnený 2. streleckým práporom – podporný útok od Maľastovského priesmyku pozdĺž Wierchu Wirchne smerom k Banici. Približne na dvoch tretinách dĺžky tohto hrebeňa sa nachádzali zákopy obsadené vojakmi cárskej 16. divízie jazdeckej pechoty. Sudetskí vojaci Landwehru zaľahli na ich predpoli a viedli intenzívnu paľbu. Súčasne museli čeliť protiútokom ruskej pechoty. Rusi útočili smerom od Gładyszova kvôli tomu,

Zasobovacia kolona rakúsko-uhorskej armády v Karpatoch
Kolumna zaopatrzeniowa armii austro-węgierskiej w Karpatach

že rakúsko-uhorské zoskupenie poslané do tejto obce bolo príliš slabé, aby ju dobylo a týmto spôsobom chránilo krídlo kolegov bojujúcich na Wierchu Wirchne. Útok smerom na Banicu pokračoval aj na nasledujúci deň. Do boja bol nasadený časlavský 12. peší pluk Landwehru. Nepodarilo sa však prelomiť obranu. Veľké straty medzi vojakmi Landwehru spôsobili guľomety 17. černihovského pluku husárov, ktorého vojaci sa zúčastňovali bojov ako pechota, a huláni 16. novoarchangelského pluku pod velením plk. Vladimíra Grambeka neváhali

od landwerzystów z Brna niewielki sukces odnotował półbatalion 47. PP, będący kolejnym pododdziałem, użyczonym przez III Korpus. Żołnierze tego mariborskiego pułku zdobyli fragment rowów strzeleckich przeciwnika, ponosząc jednak straty. Wśród poległych znalazł się dowodzący jedną z kompanii por. Karl Kopřiva.

W czasie, gdy 13. DPLw prowadziła opisaną wyżej walkę, część 26. DPLw – 10. PPLw, wzmocniony przez 2. BS – 17 lutego przystąpił do wspomaganego uderzenia od Przełęczy Maľastowskiej wzdłuż Wierchu Wirchne w stronę Banicy. Mniej więcej w dwóch trzecich długości tego grzbietu znajdowały się okopy, obsadzone przez spieszonych żołnierzy carskiej 16. Dywizji Kawalerii. Sudeccy landwerzycy zalegli na ich przedpolu i prowadzili intensywny bój ogniowy. Musieli jednocześnie powstrzymać kontratak, prowadzone przez rosyjską piechotę od strony Gładyszowa, ponieważ zgrupowanie austro-węgierskie, wysłane w kierunku tej miejscowości było zbyt słabe, by ją zająć i w ten

sposób zabezpieczyć flankę walczących na Wierchu Wirchne kolegów. Natarcie w stronę Banicy kontynuowano także następnego dnia, a do walki został wprowadzony czaslavski 12. PPLw. Obrony jednak nie przełamano. Spore straty landwerzystom zadawały karabiny maszynowe 17. Czernihowskiego Pułku Husarów, a jego walczący w szyku pieszym żołnierze – wraz z ułanami pułku Nowoarchangielskiego (16.), dowodzonego przez płk. Władimira Grambeka – nie wahali się w razie konieczności iść do kontrataków na bagnety. Również tutaj atak austro-węgierski utknął.

spůsob zabezpečiť flankę walczących na Wierchu Wirchne kolegów. Natarcie w stronę Banicy kontynuowano także następnego dnia, a do walki został wprowadzony czaslavski 12. PPLw. Obrony jednak nie przełamano. Spore straty landwerzystom zadawały karabiny maszynowe 17. Czernihowskiego Pułku Husarów, a jego walczący w szyku pieszym żołnierze – wraz z ułanami pułku Nowoarchangielskiego (16.), dowodzonego przez płk. Władimira Grambeka – nie wahali się w razie konieczności iść do kontrataków na bagnety. Również tutaj atak austro-węgierski utknął.

v prípade potreby bojovať aj bajonetmi. Aj na tomto úseku sa rakúsko-uhorský útok zastavil.

Územie dobyté na hrebeni Popových Wierchov a na kopcach medzi Zdyniou a Lipnou udržiavala niekoľko dní 13. pešia divízia Landwehru, hoci nemala šance na úspešný útok, ani na vyriešenie situácie svojimi severnejšie pôsobiacimi susedmi. Následne sa 22. februára odpútala od nepriateľa a vrátila sa na východiskové pozície. Februárové boje boli jej poslednými bojovými činnosťami v západnej časti Haliče. Divízia gen. Kreysu bola onedlho presunutá do Bieszczad a 87. peší pluk, ktorý sa 17. februára významne podieľal na jej útoku, sa vrátil pod velenie 28. pešej divízie a obsadil rozsiahle strelecké zákopy na východných svahoch Rotundy.

Ako už bolo spomenuté, v zimných mesiacoch mali rakúsko-uhorské vojenské operácie v Karpatoch jeden cieľ – poskytnúť pomoc obklúčenej zálohe pevnosti Przemysl. Prirodzeným smerom útoku bola najkratšia cesta vedúca do Przemysla z Bieszczad. Aj na iných frontových úsekoch boli podnikané pokusy o prelomenie ruskej obrany. Napriek tomu, že to spravidla boli iba činnosti podporujúce hlavnú ofenzívu, členovia habsburského štábu už vtedy dúfali, že situáciu v Karpatoch zmení útok smerujúci od Gorlic pozdĺž doliny Ropy. V rámci realizácie tejto koncepcie sa na oboch stranách uvedeného mesta začala príprava na útok. Tento raz mali zbor Kralička podporiť jednotky elitného XIV. zboru. Spod Tarnowa sa do oblasti pri Sękowej presúvali jeho jednotky. Bola to väčšina 8. pešej divízie pod velením divízneho gen. Ludwiga von Fabiniho: tri pluky tirolských cisárskych strelcov, teda slávnych „Kaiserjägerov“, a tejto divízii podriadený 28. peší pluk z hlavného mesta Českého kráľovstva – známe „Pražské deti“. Jednotky, ktoré teraz prišli, boli umiestnené medzi 10. pešou divíziou pôsobiacou južne od Sękowej a 12. pešou divíziou nachádzajúcou sa na východiskových pozíciách pri Gorliciach. V plánovanom útoku malo zohrávať dôleži-

Nie mogúc liczyć ani na powodzenie własnego natarcia, ani na przełamanie impasu przez sąsiadów, działających dalej na północ, 13. DPLw przez kilka dni utrzymała zdobyty teren na Popowych Wierchach i na wzniesieniach między Zdynią a Lipną, po czym 22 lutego oderwała się od nieprzyjaciela i powróciła na pozycje wyjściowe. Lutowe walki miały być ostatnim jej czynem bojowym w zachodniej części Galicji; dywizja gen. Kreysy niebawem została przerwana w Bieszczady. 87. PP, który miał tak znaczny udział w jej ataku 17 lutego, powrócił pod komendę 28. DP i obsadził dobrze rozbudowane rowy strzeleckie na wschodnich stokach Rotundy.

Jak już sygnalizowano, w ciągu zimowych miesięcy operacjom austro-węgierskim w Karpatach przyświecał jeden cel – przyścisie z pomocą obłożonej załodze Twierdzy Przemysl. Naturalnym kierunkiem uderzenia był ten, który do Przemysla prowadził drogą najkrótszą, czyli z Bieszczadów. Także na innych odcinkach frontu podejmowano próby przełamania rosyjskiej obrony. Choć z reguły były to przedsięwzięcia pomocnicze w stosunku do głównego kierunku ofensywy, to już wówczas habsburscy sztabowcy wiązali spore nadzieje na zmianę sytuacji w Karpatach z atakiem, prowadzonym spod Gorlic wzdłuż doliny Ropy. Realizując taką koncepcję, przystąpiono do przygotowania natarcia po obu stronach wymienionego miasta. Tym razem korpus Kralička wesprzeć miały oddziały z elitarnego XIV Korpusu. Spod Tarnowa w rejon Sękowej maszerowały doborowe jednostki tego związku operacyjnego – większość sił dowodzonej przez gen. dyw. Ludwiga von Fabinię 8. DP, trzy pułki tyrolskich strzelców cesarskich (TSC), czyli sławnych „Kaiserjäger” oraz podporządkowany tej dywizji 28. PP ze stolicy Królestwa Czech, słynne „Praskie Dzieci”. Nowoprzybyte oddziały wprowadzono pomiędzy 10. DP, działającą na południe od Sękowej a 12. DP, zajmującą pozycje wyjściowe bliżej Gorlic. W planowanym uderzeniu istotną rolę miała odgrywać znacznie silniejsza niż dotąd artyleria – łącznie IX Korpus mógł

tú úlohu delostrelectvo, podstatne silnejšie ako doteraz. Celkom mohol IX. zbor počítať s podporou vyše 200 diel. Veliteľom tohto obrovského zoskupenia kanónov a húfnic bol genmjr. Tadeusz Rozwadowski.

Útok sa začal 8. marca pred úsvitom. Na predmetnom území mala útočiť 10. pešia divízia. Svojím pravým krídlom mala zaútočiť na kopce ležiace východne od Ropicy Górnej (vrátane kopca 469, na ktorom je dnes vojnový cintorín č. 78), a ľavým smerom na kopce Kawiorów a Postronia. Obsadenie Sękowej bolo úlohou 1. pluku tirolských strelcov, ktorý začal bojovať ako prvý z tirolských plukov. Na začiatku marcovej operácie to bola jediná jednotka 8. pešej divízie aktívne sa zúčastňujúca bojových činností. Po dobytí dediny začala útočiť na svahy Postronia. Naľavo od nej mal zo Siar smerom na kaštieľ Długoszovcov zaútočiť 12. peší pluk Landwehru podriadený v tomto čase veleniu 12. pešej divízie.

V prvý deň ofenzívy bol útok 10. pešej divízie neúspešný. Na kopec nad Ropicou Górnou útočila skupina plk. Otta Kicka – 18. a 98. peší pluk posilnené jedným práporom 36. pešieho pluku. V určenom čase sa iba dva prápory prvého z uvedených plukov nachádzali na protifašlom, brehu Sękówki. Ten bol obsadený nepriateľom. Oba pluky museli z dediny Owczary doraziť na východiskové pozície a ich presun spomalovali ťažké terénne podmienky. Potom im veľa času zabral prechod cez rieku. Ďalšie pokusy o útok na ruské zákopy na svahoch kopcov boli celkom neúspešné. V súvislosti s tým začali Kickovi vojaci opevňovať nimi obsadené pozície. Iba o trochu úspešnejší bol 36. peší pluk pod

liczy na wsparcie ponad 200 dział. Dowodzenie tego potężnego zgrupowania armat i haubic powierzono gen. mjr. Tadeuszowi Rozwadowskiemu.

Atak rozpoczęto przed świtem 8 marca. Na opisywanym tu terenie nacierać miała 10. DP – prawym skrzydłem w stronę wznesień po wschodniej stronie Ropicy Górnej (w tym wzgórze 469, na którym dziś znajduje się cmentarz wojenny nr 78), a lewym – w kierunku Kawiorów i Postronia. Zadanie opanowania Sękowej przypadło natomiast 1. PTSC, pierwszemu z rzuconych do akcji pułków tyrolskich – na początku marcowej operacji była to jedyna jednostka 8. DP, aktywnie uczestnicząca w działaniach. Po zajęciu wsi, jej dalszym celem były stoki Postronia. Na lewo od niej, z Siar w stronę pałacu Długosza zaatakować miał 12. PPLw, podlegający w tym czasie dowództwu 12. DP.

Natarcie 10. DP w pierwszy dzień ofensywy nie przyniosło sukcesów. Atak na wzgórze nad Ropicą Górną prowadziła grupa plk. Otto Kicka – 18. i 98. PP, wzmocnione jednym baonem 36. PP. O nakazanej porze jedynie dwa bataliony pierwszego z wymienionych pułków znalazły się na przeciw-

Zničené dom v obci Sękowa
Zniszczony dom we wsi Sękowa

velením plk. Geoga Hohenbergera, ktorý na začiatku nasadil do boja dva prápory. Prápor na pravom krídle mal iba pútať pozornosť nepriateľa v oblasti kopca Kawior, a ten na ľavom krídle mal zaútočiť na Postronie. Hohenbergerov pluk bol už vtedy považovaný za málo spoľahlivý. Slúžili v ňom takmer samí Česi, ktorým nadriadení vyčítali neistý postoj počas predchádzajúcich bojov. Vojaci 36. pešieho pluku začali útok o 4.00, ale len roty, ktoré boli na pravom krídle pluku, splnili väčšinu svojej úlohy. Prešli cez Sękówku a priblížili sa k ruským streleckým zákopom. Pred nimi sa však zastavili a začali sa opevňovať. Ľavé krídlo pluku dorazilo len k rieke a pritlačené paľbou ostalo na jej západnom brehu. Ani zálohový prápor nasadený do boja na tomto úseku situáciu nezmenil, útok sa stále nemohol pohnúť vpred.

Priamo na Sękówę útočil 1. pluk tirolských cisárskych strelcov plk. Eduarda Mollinaryho. Dva prápory cisárskych strelcov pod velením kpt. Lazara Gambera a kpt. Adolfa von Pereiru dorazili k Sękóвке nespozorované nepriateľom, ale už počas prechodu cez rieku sa dostali pod paľbu. Por. Guido Blaas na tento moment spomínal takto:

„Kríky a trstina boli také husté, že žiaden strelec nevidel suseda. Napriek tomu sa rýchlo brodili vo vode. Čaty sa zobrali a vyrazili rozvetvujúcim sa, meter hlbokým potokom Sękowa, ktorý tu tvoril koryto široké 100 metrov. Roty I. práporu prešli cez ľadovú vodu a napriek strelám hvízdajúcim dookola takmer bez strát dosiahli druhý breh. Strelci, premoknutí a s takmer omrznutými končatinami, narazili po krátkom náročnom prechode cez zasnežené kríky na novú prekážku: museli prekonať od dvoch do troch metrov vysoký betónový múr.“⁹

Medzi stavbami dediny sa začal krutý boj. Cárski vojaci sa bránili o. i. pri starom chráme (ktorý niektorí Tirolčania nazývali „ruský“), mlyne a panskom dvore v centre dediny. Silnými obrannými pozíciami boli tiež cintorín, murovaný chrám a jeho areál. Vojaci bojovali aj o jednotlivé domy. Keď

leglym, nieprzyjacielskim brzegu Sękówki. Oba pułki musiały dotrzeć na pozycje wyjściowe z Owczar, a ich marsz został spowolniony przez ciężkie warunki terenowe. Po tem sporo czasu stracono na przekraczanie rzeki. Podjęte następnie próby zaatakowania rosyjskich okopów na stokach wznie sięń spełzły na niczym, żołnierze Kicka zaczęli się zatem umacniać na zajętych pozycjach. Tylko nieco lepiej poszło dowodzonemu przez płk. Geoga Hohenbergera 36. PP, który wprowadził do akcji w pierwszym rzucie dwa bataliony. Prawoskrzydłowy miał jedynie wiązać przeciwnika w rejonie Kawiorów, natomiast zadaniem lewoskrzydłowego był atak na Postronie. Pułk Hohenbergera już wówczas uchodził za niezbyt pewny. Służyli w nim niemal wyłącznie Czesi, a na domiar złego po poprzednich walkach przypisywano mu bardzo chwiejną postawę. Żołnierze 36. PP rozpoczęli natarcie o 4.00, ale tylko prawoskrzydłowe kompanie pułku wykonały w znacznym stopniu postawione przed nimi zadanie. Przedostały się przez Sękówkę i podeszły w pobliże rosyjskich rowów strzeleckich, tam jednak zaległy i zaczęły się okopywać. Natomiast lewe skrzydło pułku dotarło jedynie do rzeki, po czym – przytłoczone ostrzałem – pozostało na zachodnim brzegu. Również wprowadzony na tym odcinku odwodowy batalion nie zmienił sytuacji, atak wciąż nie mógł ruszyć naprzód.

Bezpośrednio na Sękówę atakował 1. PTSC płk. Eduarda Mollinary'ego. Dwa bataliony strzelców cesarskich, prowadzone przez kpt. Lazara Gambera i kpt. Adolfa von Pereirę dotarły nad Sękówkę niedostrzeżone przez przeciwnika, ale już w czasie przekraczania rzeki dostały się pod ostrzał. Por. Guido Blaas tak wspominał ten moment:

Zarośla były tak gęste, że żaden ze strzelców nie widział sąsiada. Mimo to szybko brnęło się przez wodę. Plutony zebrały się i ruszyły przez rozgałęziający się, na metr głęboki strumień Sękowa, który tutaj tworzył koryto szerokie na 100 metrów. Kompanie I batalionu przebrnęły przez lodowatą wodę i mimo świszczących dookoła kul

strelci vylomili dvere nového chrámu barandami zhotovenými z nájdených trámov, celá posádka tohto opevneného bodu sa vzdala. Tirolčanom zamrzali zámky v puškách, ktoré sa namočili počas prechodu cez rieku. Základnou zbraňou boli preto bajonety a granáty. Podarilo sa dobyť ruský guľomet, ktorý počas protiútok nepriateľ získal späť, ale v ďalšom šturme ho opätovne dobyli cisárski strelci.

„Pred nami sa nachádzal rad domov obsadených Rusmi. Nepriateľ nás privítal silnou paľbou. Naši strelci šturmovali s nasadenými bajonetmi. Bol pri tom ranený práp. [Fritz] Seeber. V tomto okamihu ppor. von Panian skríkol: „Tretia rota vpred“ a rútil sa s vytasenou šablou dopredu. Začal sa priamy boj. Ppor. Heinrich von Panian padol smrteľne zasiahnutý. 3. rota preplnená hnevom ďalej šturmovala. Rusi ustúpili na sever. Ulice Sękowej boli pokryté zabitými a ranenými. Už sme pred sebou videli veľký nový (severný) chrám. Zaznel signál do útoku. V priamom boji boli Rusi aj tu odrazení.“¹⁰

Naľavo od 1. pluku tirolských cisárskych strelcov sa nachádzal susedný 12. peší pluk

niemal bez strat dotarły do przeciwległego brzegu. Ociekając wodą, z w pół odmrożonymi kończynami, strzelcy po krótkim czasie męczącego przedzierania się przez zasnieżone zarośla stanęli przed nową przeszkodą: trzeba było pokonać długi, wysoki na dwa do trzech metrów betonowy mur.⁹

Pomiędzy zabudowaniami wsi rozgorzała zacieka walka. Carscy żołnierze bronili się m. in. przy starym kościele (nazywanym przez niektórych Tyrolczyków „rosyjskim”), młynie, folwarku w centrum miejscowości. Silnymi gniazdami oporu okazały się nadto cementarz, otoczenie murowanego kościoła i sama świątynia; zmagano się też o poszczególne domy. Gdy strzelcy wyważyli drzwi nowego kościoła za pomocą taranów, zaimprovizowanych ze znalezionych belek, cała załoga tego umocnionego punktu złożyła broń. W karabinach Tyrolczyków zamarzały zamki, zamoczone w trakcie forsowania rzeki, podstawowym narzędziem walki były zatem bagnety i granaty. Zdobyto rosyjski karabin maszynowy, w trakcie kontrataku przeciwnika go utracono, a po kolejnym uderzeniu znów znalazł się on w rękach cesarskich strzelców.

**Poškodený kaštieľ Długoszovcov
Uszkodzony pałac Długoszków**

Przed nami leżał szereg domostw, obsadzonych przez Rosjan. Nieprzyjaciel powitał nas silnym ogniem. Nasi strzelcy szturmowali z opuszczonymi bagnetami. Przy tym ranny został chor. [Fritz] Seeber. W tym momencie ppor. von Panian krzyknął: „Trzecia kompania naprzód” i rzucił się z wyciągniętą szablą naprzód. Doszło do walki wręcz. Ppor. Heinrich von Panian padł, śmiertelnie trafiony. Pełna złości 3. kompania szturmowała dalej. Rosjanie ustąpili na północ. Ulice Sękowej

Landwehru, ktorý po krátkom boji dobyl kaštieľ Długoszcovcov. Okolo 6.00 ráno bola celá Sękowa v rukách vojakov Mollinaryho. Tirolčania vzali 300 zajatcov a dobyli tri guľomety. Do dediny dorazil záložný prápor pluku, ale keď sa strelci snažili naďalej útočiť smerom ku kopcu Postronie, dostali sa pod paľbu delostrelectva, ktoré strieľalo zo strany od Gorlic. Dodatočne cárska pechota viackrát podnikala protiútoky a snažila sa opätovne dobyť Sękowú. Kvôli nedosiahnutiu úspechov susednými jednotkami bolo jasné, že sú ďalšie útoky odkázané na neúspech. Pod zamračeným nebom a medzi fujavicami sa strelci obmedzovali na obranu pred protiútokmi nepriateľa. Za dobytie Sękovej zaplatili pomerne malými stratami – zahynulo 30 vojakov 1. pluku tirolských cisárskych strelcov. Avšak celkové straty pluku vrátane ranených a chorých, medzi ktorými bolo mimoriadne veľa prípadov omrzlín, boli takmer desaťnásobne vyššie. 8. marec sa stal jedným z najznámejších bojových činov tirolských jednotiek na ruskom fronte a plk. Mollinary bol povýšený na šľachtica a získal prídomek „von Sękowa“. Ako sa ukázalo, bol to zároveň jediný dôležitý úspech plukov „Kaiserjägerov“ v doline Sękówky. .

Keď v prvý deň ofenzívy jednotky 10. a 8. pešej divízie šturmovali na ruské zákopy nad Ropicou Górnou a Sękowou, začala 26. pešia divízie Landwehru vyvíjať v pásme Magury Małastowskej zdanlivú činnosť. Hlavnú úlohu mal splniť 30. peší pluk Landwehru, ktorý sa presúval hrebeňom Wierchu Wirchne. Menšie jednotky sa cez Gładyszów presunuli k Popovým Wierchom (časť 10. pešieho pluku Landwehru) a k osade Pętna (2. strelecký prápor). Ich činnosť spočívali v priblížení sa k streleckým zákopom a pokusoch o ich ostreľovanie z ručných zbraní, priamy útok sa neuskutočnil. Straty 26. pešej divízie Landwehru počas týchto činností predstavovali len o niečo viac ako desať padlých a podobný bol počet ranených. Je možné, že tieto činnosti pripúťali časť ruských záloh, ale nemali vplyv na priebeh celej ofenzívnej operácie. Navyše z výpovedí ruských zajatcov vyplývalo, že

*byli zastane zabitymi i rannymi. Już widzieliśmy przed sobą wielki, nowy (północny) kościół. Zabrzmiał sygnał do ataku. W walce wręcz i tu Rosjanie zostali odrzuceni.*¹⁰

Na lewo od 1. PTSC sąsiedni 12. PPLw po krótkim boju opanował pałac Długosza. Około 6.00 rano cała Sękowa była w rękach żołnierzy Mollinary'ego. Tyrolczycy wzięli 300 jeńców, zdobyli trzy karabiny maszynowe. Do miejscowości dotarł odwodowy batalion pułku, ale gdy strzelcy próbowali kontynuować natarcie w kierunku Postronia, znaleźli się w polu rażenia artylerii, strzelającej od strony Gorlic. Dodatkowo carska piechota wielokrotnie kontratakowała, chcąc odbić Sękową. Wobec braku postępów sąsiednich jednostek jasne było, że dalsze natarcie nie ma szans powodzenia. W pochmurny dzień, wśród śnieżnych zadymek, strzelcy ograniczyli się do odpierania kontruderzeń przeciwnika. Zdobycie Sękowej okupiono stosunkowo niewielkimi stratami w zabitych – poległo 30 żołnierzy 1. PTSC. Jednak razem z rannymi oraz chorymi, wśród których było zatrważająco dużo przypadków odmrożenia, łączny ubytek w szeregach pułku był niemal dziesięciokrotnie większy. 8 marca stał się jednym z najbardziej znanych czynów bojowych jednostek tyrolskich na froncie rosyjskim, zaś płk. Mollinary został uhonorowany szlachectwem i tytułem „von Sękowa”. Miało się też okazać, że był to też jedyny znaczący sukces pułków „Kaiserjäger” w dolinie Sękówki.

Gdy w pierwszy dzień ofensywy oddziały 10. DP i 8. DP szturmowały okopy rosyjskie ponad Ropicą Górną i Sękową, w paśmie Magury Małastowskiej 26. DPLw przedsięwzięła akcję demonstracyjną. Główne zadanie przypadło 30. PPLw, który posuwał się grzbietem Wierchu Wirchne. Mniejsze oddziały wysunęły się przez Gładyszów ku Popowym Wierchom (część 10. PPLw) oraz w stronę Pętnej (2. BS). Demonstracja sprowadzała się do podejścia pod rowy strzeleckie przeciwnika i wymiany z nim ognia z broni ręcznej, bezpośredniego ataku nie próbowano. Straty 26. DPLw w tym przedsięwzięciu ograniczyły się do kilkunastu po-

rakúsko-uhorský útok nebol prekvapením. Niektoré z cárskych praporov nachádzajúcich sa v tyle boli zalarmované a poslané ako posily na prvú obrannú líniu už v noci z 8. na 9. marca, ešte pred začiatkom úderu habsburských divízií.

9. marca Kickova skupina iba opevňovala obsadené pozície. Zo Sękowej sa snažil útočiť 4. pluk tirolských cisárskych strelcov – teda ďalší tirolský pluk nasadený do boja – ale napriek obetavosti vojakov a stratám jeho útok nepriniesol žiadne výsledky. Maličký úspech zaznamenali vojaci podriadení Hohenbergerovi. V tme a s významnou podporou vlastných diel prekročili vojaci tvoriaci ľavé krídlo 36. pešieho pluku napokon potok Sękówka a následne sa priblížili na niekoľko desiatok krokov k ruským streleckým zákopom. Prekážky z drôtu boli čiastočne poškodené delostrelectvom a o 10.00 rozrezala skupinka pod velením kpt. Josepha Scholtera zvyšky zá-

lejších i rovníe niewielkiej liczby rannych. Być może to działanie odciągnęło część odwodów rosyjskich, ale nie wpłynęło na przebieg całej akcji zaczepnej. Jak zresztą wynikało z zeznań jeńców rosyjskich, austro-węgierski atak nie był zaskoczeniem. Niektóre znajdujące się w odwodzie carskie bataliony zaalarmowano i skierowano do wzmocnienia pierwszej linii obrony już w nocy z 8 na 9 marca, zanim jeszcze uderzenie habsburskich dywizji się rozpoczęło.

9 marca grupa Kicka ograniczyła się do umacniania zajętych pozycji. Z Sękowej próbował atakować 4. PTSC – kolejny wprowadzony do boju pułk tyrolski – ale natarcie, mimo ofiarności żołnierzy i ponoszonych strat, nie przyniosło żadnych rezultatów. Niewielki sukces odnotowali natomiast podkomendni Hohenbergera. Pod osłoną ciemności, a potem przy wydatnym wsparciu własnych dział, żołnierze lewego skrzydła 36. PP przekroczyli w końcu Sę-

**Dobová ilustrácia znázorňujúca útok pluku tirolských strelcov pri Sękowej
Archiwalna ilustracja przedstawiająca atak pułku strzelców tyrolskich pod Sękową**

tarás a vpadla do zákopov tiahnuc za sebou dve roty. Po polhodinovom boji bola časť ruských pozícií na kopci Postronie obsadená českými pešiakmi. Do zajatia sa dostalo takmer dvesto vojakov 34. sevského pešieho pluku. Dobyté strelecké zákopy boli však len prvou líniou obrany nepriateľa. Aby zaútočil na ďalšiu, ktorá sa nachádzala vyššie v lese, boli nevyhnutné zálohy, ktoré Hohenberger nemal. Lokálne víťazstvo nemohlo zmeniť ťažkú situáciu vyplývajúcu z nedostatku úspechov susedných plukov. V tomto čase prichádzali na bojisko ďalšie ruské jednotky, časť z nich podnikla protiútoky. Obranu Postronia posilnil o. i. prápor 244. krasnostavského pešieho pluku pod velením kpt. Ivana Romerova. Ten bol ranený, ale napriek tomu ostal v prvej línii, a jeho vojaci významne prispeli k udržaniu obranných pozícií nad Sękową.

Nasledujúci deň neposkytli útoky 4. pluku tirolských cisárskych strelcov skupiny Hohenbergera, posilnenej 12. streleckým práporom, žiaden výsledok. Ruská pechota sa silno držala na kopci Postronie, a útočiaci utrpeli v dôsledku bočnej paľby vážne straty. Museli odrážať protiútoky, počas ktorých bolo zistené, že nepriateľ používal rakúsko-uhorské uniformy. Najmä českí vojaci boli po troch dňoch nepretržitých bojov krajne vyčerpaní. Veliteľ jedného z práporov 36. pešieho pluku, mjr. Norbert Mikolášek, túto situáciu opísal takto:

„Únava a stuhnutosť ľudí stúpali z hodiny na hodinu; vrstva zamrznutého snehu na uniformách bola hrubá na prst. Ľudia kvôli vyčerpaniu a stuhnutosti už nevládli strieľať z pušiek, ktorých zámky nefungovali. Musel som roztrhať svoj zimný maskovací plášť, aby si mohli vojaci očistiť zámky. (...) Hrdinská posádka odrazila niekoľko šturmov nepriateľa. Teraz nám nepriateľ začal hádzat do zákopov granáty. Všade bolo veľa ranených. Vojaci už 48 hodín nejedli žiadnu teplú stravu, všetci boli vyčerpaní niekoľkými dňami strávenými pod holým nebom.“¹¹

O tom, aký krutý bol tento boj, svedčí skutočnosť, že každý z vojakov, pomerne neskoro nasadeného 12. streleckého prá-

kóvkę, po czym podeszli na kilkadziesiąt kroków do rosyjskich rowów strzeleckich. Przeszkody drutowe były częściowo zniszczone przez artylerię, zaś o 10.00 grupka, prowadzona przez kpt. Josepha Scholtera, rozcięta resztę zasieków i wtargnęła do okopów, pociągając za sobą dwie kompanie. Po półgodzinnej walce część pozycji rosyjskich na Postroniu była w rękach czeskich piechurów. Wzięto do niewoli prawie dwustu żołnierzy 34. Siewskiego PP. Jednak zdobyte rowy strzeleckie były tylko pierwszą linią oporu przeciwnika. Dla zaatakowania kolejnej, znajdującej się powyżej w lesie, niezbędne były odwody, a tych Hohenberger nie posiadał. Lokalne powodzenie nie mogło zmienić trudnej sytuacji, związanej z brakiem postępów sąsiednich pułków. Tymczasem na pole bitwy nadciągały kolejne rosyjskie oddziały, część z nich przystępowała do kontrataków. Obronę Postronia wzmocnił m. in. batalion 244. Krasnostawskiego PP, dowodzony przez kpt. Iwana Romerowa. Romerow został ranny, mimo to pozostał na pierwszej linii, a jego ludzie znacząco przyczynili się do utrzymania pozycji obronnych nad Sękową.

Następnego dnia ataki 4. PTSC i grupy Hohenbergera, wzmocnionej przez 12. BS, nie przyniosły żadnego efektu. Rosyjska piechota trzymała się mocno na Postroniu, a atakujący ponosili poważne straty od ostrzału flankowego. Konieczne było odpięcie kontrataków, przy których odnotowano użycie przez przeciwnika austro-węgierskich mundurów. Szczególnie czescy żołnierze resztą sił trzymali się po trzech dniach bezustannego kontaktu bojowego z przeciwnikiem. Dowódca jednego z batalionów 36. PP, mjr. Norbert Mikolášek, tak opisał tę sytuację:

Zmęczenie i odętwienie ludzi wzrastały z godziny na godzinę; warstwa zamrzniętego śniegu na mundurach miała grubość palca. Ludzie przez wyczerpanie i odętwienie nie byli już w stanie obsługiwać karabinów, których zamki nie działały. Musiałem podrzeć swój płaszcz śniegowy, by szeregowcy mogli oczyścić zamki (...) Kilka

poru, spotreboval 400 nábojov do pušiek. To bolo niekoľkonásobne viac, ako bol v súlade s pravidlami, povinný mať jednotlivý vojak v puzdre a plecniaku na munícii. O 1.00 v noci z 10. na 11. marca Rusi opätovne zaútočili na úsek obsadený III. práporom 36. pešieho pluku a začala sa katastrofa českého pluku. Veliteľ tohto práporu, pplk. Alois Hajek, napísal:

„Na ľavom krídle pri pozíciách 9. roty Rusi dorazili až k streleckým zákopom a hádzali do nich množstvo granátov. Tento mimoriadne silný nepriateľský útok sa napriek bleskurýchlej palbe nepodarilo odraziť. Nepriateľ vtrhol na celej línii do zákopov, a väčšina vojakov nachádzajúcich sa v nich zahynula v priamom boji. Malá skupinka tých, ktorí prežili, hovorila, že Rusi tam všetkých zabolli na smrť bajonetmi a ranených dobýjali pažbami.“¹²

Značná časť premrznutých a vyčerpaných Hohenbergerových vojakov chaoticky opustila zákopy a ustúpila za potok Sękówka. Mjr. Mikolášek so zachránenými guľometmi sa z tejto hroznej situácie vyslobodil a pripojil k susedným tirolským jednotkám. Iba I. prápor 36. pešieho pluku nachádzajúci sa na pravom krídle ostal na svojich pozíciách na svahoch Kawiorov a až predvečer 11. marca na výslovný rozkaz a v úplnom poriadku ustúpil na druhú stranu potoka. V bojoch pri Sękowej stratili 36. peší pluk a 12. strelecký prápor minimálne 1 000 vojakov.

Po katastrofe Hohenbergerovho zoskupenia opustili vojaci 4. pluku tirolských cisárskych strelcov, kvôli ohrozeniu útokom z juhu, Sękowu a obsadili pozície na západnom brehu Sękówki. Večer dostali aj oba pluky pod velením Kicka rozkaz ustúpiť zo svahov kopcov nad Ropicou. Z dôvodu nedosiahnutia úspechov sa na určitý čas zastavili aj boje pri Gorliciach a na sever od nich. Tým skončila prvá fáza marcovej ofenzívy rakúsko-uhorského IX. zboru. Niekoľkodňové boje pri Sękowej a Ropici Górnej mali okrem veľmi vysokých strát, najmä 10. pešej divízie, iba jeden výsledok – cárske jednotky sa nerozhodli opätovne obsadiť

szturmów nieprzyjaciela zostało odpartych przez bohaterską załogę. Wróg teraz zaczął obrzucać okopy granatami. Wszędzie było pełno rannych. Żołnierze od 48 godzin nie jedli niczego ciepłego, wszyscy byli wyczerpani kilkudniowym przebywaniem na otwartej przestrzeni.¹¹

Jak zaciekla bola walka, môže svedčiť fakt, že wprowadzony relatívne pózno do akcii 12. BS v ciágu niecalej doby bezustannego boju zužil po 400 nabojuv karabinowych na každého strzelca, zatem kilkakrotnie więcej, niż zgodnie z regulaminem pojedynczy żołnierz powinien posiadać w ładownicach i tornistrze amunicyjnym. O godzinie 1.00 w nocy z 10 na 11 marca kolejny atak rosyjski spadł na odcinek III batalionu 36. PP i rozpoczęła się katastrofa czeskiego pułku. Komendant wspomnianego batalionu, ppłk. Alois Hajek, relacjonował:

Rosjanie dotarli na lewym skrzydle, przy 9. kompanii, aż do rowów strzeleckich, zarzucając je granatami. Tego wyjątkowo silnego nieprzyjacielskiego uderzenia nie dało się odeprzeć mimo najszybszego ognia. Wróg wdarł się na całej linii do okopów, a większość ich obsady zginęła w walce wręcz. Niewielka resztko ocalonych relacjonowała, że wszyscy tam zostali wykluci bagnetami, a rannych dobijano kolbami.¹²

Znaczna część przemarzniętych i wyczerpanych żołnierzy Hohenbergera w nieładzie opuściła okopy i wycofała się za Sękówkę. Mjr. Mikolášek z uratowanymi karabinami maszynowymi zdołał wyjść z opresji i dołączył do sąsiednich oddziałów tyrolskich. Jedynie prawoskrzydłowy I batalion 36. PP pozostał na swoich stanowiskach na stokach Kawiorów i dopiero pod wieczór 11 marca wycofał się na drugą stronę rzeki, na wyraźny rozkaz i w pełnym porządku. 36. PP i 12. BS straciły w walkach pod Sękową co najmniej 1 000 żołnierzy.

Po katastrofie zgrupowania Hohenbergera Tyrolczycy z 4. PTSC, zagrożeni atakiem od południa, opuścili zabudowania Sękowej i zajęli pozycje na zachodnim brzegu rzeki, a wieczorem również obu pułkom

Sękowu, a to ułahčilo ďalšie rakúsko-uhorské útočné činnosti.

V priebehu niekoľkých nasledujúcich dní sa uskutočňovali menšie boje. Okrem iného, 15. marca zaútočil jeden prápor cárskiej pechoty na kaštieľ Długoszovcov, ale bol odrazený paľbou vojakov 12. pešieho pluku Landwehru. V ten istý deň pražský 28. peší pluk, nachádzajúci sa na prvej línii na severnom okraji Sękovej, odrazil útok na túto dedinu.

Rakúsko-uhorský IX. zbor podnikol 18. marca opätovné útočné činnosti. Na kopce nad Ropicou Górnou zasa mali útočiť 18. a 98. pešie pluky. V oblasti Sękovej boli nasadené do boja 3. a 4. pluky tirolských cisárskych strelcov, ktoré mali zlomiť odpor nepriateľa na kopci Postronie. Naľavo od Tirolčanov mal 28. peší pluk útočiť smerom na dedinu Dominikowice a severne od kaštieľa Długoszovcov 12. peší pluk Landwehru teraz podriadený Fabinimu. Druhý pokus o prelomenie frontu pri Ropici Górnjej a Sękovej sa skončil rovnakou porážkou ako predošlý.

Útočná činnosť 8. pešej divízie sa veľmi rýchlo zastavila. Dva prápory 28. pešieho pluku vyrazili z východiskových pozícií na severnom okraji Sękovej a mali útočiť smerom na Dominikowice. Možnosť vyvíjania nimi naplánovaných činností priamo závisela od úspechov dvoch tirolských plukov, ktoré mali dobyť Postronie a Kawiry. Českí vojaci pod velením pplk. Floriana Schaumeiera zaútočili v súlade s plánom, ale cisárski strelci nespĺnili svoju úlohu. Neúspech bol v značnej miere zapríčinený tým, že Tirolčania ešte neobsadili východiskové pozície, ale mali počas noci doraziť z Górných Siar do oblasti pri Sękovej. Pochod v tme rozbitou cestou a v zimných podmienkach spôsobil omeškanie. Keď nakoniec mohlo pravé krídlo 8. pešej divízie začať bojové činnosti, podnikol 4. pluk tirolských cisárskych strelcov útok nasmerovaný na Kawiry a južnú časť Postronia. V nočnej tme prekonala Sękóvkou a zaútočila na nepriateľa len časť pluku. Niekoľko rôt sa stratilo a nestihlo včas obsadiť východiskové útočné

Kicka polecono odvrót ze stoków wzgórz nad Ropicą. Wobec braku sukcesów walki na pewien czas zamarty także pod Gorlicami i na północ od miasta. Tym samym zakończyła się pierwsza faza marcowej ofensywy austro-węgierskiego IX Korpusu. Kilkundniowe walki pod Sękową i Ropicą Górną przyniosły – poza stratami, wielkimi zwłaszcza w 10. DP – tylko ten efekt, że carskie oddziały nie zdecydowały się na ponowne obsadzenie tej pierwszej miejscowości, co miało ułatwić podjęcie kolejnych akcji zaczepnych.

Podczas kolejnych kilku dni dochodziło do walk na mniejszą skalę. M. in. 15 marca carska piechota w sile jednego batalionu ruszyła do ataku na pałac Długosza, ale została odparta ogniem przez żołnierzy 12. PPLw. Podobne natarcie, skierowane na Sękową, zostało odrzucone tego samego dnia przez wprowadzony na pierwszą linię na północnym skraju wsi praski 28. PP.

Austro-węgierski IX Korpus ponownie przeszedł do ataku 18 marca. Na wzgórze nad Ropicą Górną znów miały nacierać 18. i 98. PP, natomiast w rejonie Sękovej wprowadzono do walki 3. PTSC i 4. PTSC, których celem było przełamanie oporu nieprzyjaciela na Postronie. Na lewo od Tyrolczyków, w kierunku na Dominikowice, atakować miał 28. PP, a na północ od pałacu Długosza – podporządkowany teraz Fabiniemu 12. PPLw. Druga próba przełamania frontu nad Ropicą Górną i Sękową zakończyła się jednak taką samą porażką, jak poprzednia.

Akcja zaczepna 8. DP utknęła bardzo szybko. Dwa bataliony 28. PP ruszyły z pozycji wyjściowych na północnym skraju Sękovej, z zadaniem natarcia w kierunku na Dominikowice. Ich możliwość działania mocno zależała od sukcesów dwóch pułków tyrolskich, które miały zdobyć Postronie i Kawiry. O ile czescy żołnierze, dowodzeni przez ppłk. Floriana Schaumeiera, planowo przystąpili do akcji, o tyle strzelcy cesarscy zawiedli pokładane w nich nadzieje. Niepowodzenie w znacznej mierze było spowodowane tym, że Tyrolczycy nie

pozície. Ešte horšie zvládol svoju úlohu 3. pluk tirolských cisárskych strelcov, ktorý mal zaútočiť na Postronie od Sękowej. Keď jednotky pluku prekračovali potok, dostali sa pod paľbu z ruských zákopov. Časť vojakov 3. pluku tirolských cisárskych strelcov vôbec neprešla na druhý breh Sękówki. Roty tirolského pluku nepriateľom, sa snažili zvládnuť im zverenú úlohu. Avšak cárski pešiaci, ktorí mali pred sebou pomerne slabého nepriateľa neschopného koordinovať svoje činnosti, bez problému paľbou prinútili útočiacich strelcov, ktorí sa ešte nestihli priblížiť na šturmovú vzdialenosť, zaľahnúť k zemi. Súčasne sa pluk Schaumeiera presúval určeným smerom k Dominikowiciam. Jeho stred dorazil k severnému okraju cintorína v Sękowej. Tam sa českí vojaci museli zastaviť kvôli bočnej paľbe takmer súbežnej s ich frontom. Strieľali do nich guľomety z Postronia a ruské delá smerom od Gorlic. „Pražské deti“ sa začali opevňovať a vydržali na predsunutej nechránenej pozícii celý deň. Za tento úspech museli obetovať obrovské množstvo svojej krvi. Tirolské pluky nedosiahli úspechy. Kvôli tomu sa Schaumaier, ktorý sa obával, že ďalší protiútok nepriateľa bude znamenať katastrofu pre osamelý pluk, večer rozhodol so svojimi vojakmi ustúpiť. Aj velenie IX. zboru, ktoré považovalo pokračovanie útoku za bezcieľné, sa nad ráno 19. marca rozhodlo zastaviť útoky na úseku obsadenom 8. pešou divíziou. Oba tirolské pluky stratili spolu približne 400 vojakov. „Pražské deti“ nahlásili stratu viac ako 460 ľudí, z čoho minimálne 150 zahynulo.

Úplne inak sa snažila útočiť 10. pešia divízia. Mecenseffy plánoval dobyť predmostie na brehu obsadenom nepriateľom. Následne chcel tento priestor obsadiť vojakmi pohotovostných oddielov a až potom z neho zaútočiť. Týmto spôsobom sa snažil odstrániť ohrozenie, že prípadné omeškania príchodu jednotiek na východiskové pozície narušia celú operáciu. Sękówku v Ropici Górnej prešli 18. a 98. peší pluk (teraz pod velením genmjr. Artura Iwańského) po skoršie pripravených

znajdowali się jeszcze na pozycjach wyjściowych, lecz w ciągu nocy mieli dotrzeć pod Sękową z kwater w Górnych Siarach. Marsz w ciemnościach, po kiepskiej drodze i w zimowych warunkach spowodował opóźnienia. Gdy w końcu można było rozpocząć działanie, na prawym skrzydle 8. DP, w stronę Kawiorów i południowej części Postronia zaatakował 4. PTSC. Pod ostłą nocą jedynie część pułku przeprawiła się przez Sękówkę i ruszyła na nieprzyjaciela; kilka kompanii zabłądziło i nie dotarło na czas na podstawy wyjściowe do natarcia. Jeszcze gorzej poszło 3. PTSC, mającemu zaatakować Postronie od strony Sękowej. Gdy elementy pułku przekraczały rzekę, zaalarmowana obsada rosyjskich okopów otworzyła ogień. Część żołnierzy 3. PTSC w ogóle nie przeszła na drugi brzeg Sękówki. Te kompanie tyrolskich pułków, które znalazły się na nieprzyjacielskim brzegu, usiłowały wykonać powierzone im zadanie. Jednak carscy piechurzy, mając przed sobą niezbyt silnego przeciwnika, w dodatku nie będącego w stanie skoordynować swoich działań, z łatwością przydusili do ziemi nacierających strzelców, zanim ci zbliżyli się na odległość szturmową. Równocześnie pułk Schaumeiera posuwał się w nakazanym kierunku, w stronę Dominikowic, docierając swoim centrum do północnego skraju sękowskiego cmentarza. Tutaj czescy żołnierze zalegli we flankowym ogniu, prowadzonym niemal równoległe do ich frontu, rażeni przez karabiny maszynowe z Postronia i rosyjskie działa, strzelające od strony Gorlic. „Praskie Dzieci” zaczęły się okopywać i wytrwały na wysuniętej, eksponowanej pozycji cały dzień, płacąc za to straszliwą daninę krwi. Wobec braku sukcesu pułków tyrolskich Schaumeier, obawiając się, że ewentualny kontratak nieprzyjaciela doprowadziłyby do katastrofy osamotnionego pułku, zdecydował się wycofać wieczorem swoich ludzi. Również dowództwo IX Korpusu, uznając kontynuację natarcia za bezcelową, nad ranem 19 marca zdecydowało o zaprzestaniu dalszych ataków na odcinku 8. DP. Oba pułki tyrolskie straciły łącznie około 400 żołnierzy. Nato-

lávkach a nemali pri tom straty. Českí peší vojaci obsadili strelecké zákopy na sva-hoch kopca 469, ktoré boli vykopané počas predchádzajúceho útoku. Mali sa opevniť na týchto pozíciách, zabezpečiť proti útokom nepriateľa a podniknúť tzv. regulárny útok. Znamenalo to, že mali vykopať ďalšie priekopy a maximálne sa nimi priblížiť k ruským zákopom, aby nakoniec zaútočili z malej vzdialenosti. Po dorazení do línie existujúcich streleckých zákopov sa oba pluky Iwaňského dostali pod bočnú paľbu, a preto v tento deň nemohli ísť ďalej. Paľba zapríčinila mierne straty. Doposiaľ sa situácia rozvíjala v súlade s plánom a tma mala

Zničené budovy v Sękowej
Zniszczone budynki we wsi Sękowa

umožniť technické rozšírenie pozícií a ďalší pomalý postup k cieľu. Avšak 34. sevský peší pluk, ktorý bránil kopce nad Ropicou Górnou, nechcel nečinne čakať, pokiaľ sa habsburské jednotky dobre usadia na jeho predpolí. Plk. Viačeslav Trojanov povedol do boja tri roty tohto pluku a dve stotiny 20. donského kozáckeho pluku. Okolo 22.30 bolo zaútočené na rotu na pravom krídle 98. pešieho pluku, ktorá obsadila pozíciu na styku s južnejšie sa nachádzajúcim 18. peším plukom. Tieto jednotky vpadli do rakúsko-uhorských zákopov a prinútili pra-

miast „Praskie Dzieci“ zameldovať útratu ponad 460 ľudí, z čoho pryznajmnej 150 stánowili zabici.

Zupetne inaczej atakować próbowała 10. DP. Mecenseffy zamierzał zdobyć przyczółek na nieprzyjacielskim brzegu, zabezpieczyć go, uporządkować tam oddziały pierwszego rzutu i dopiero wówczas wykonać szturm. W ten sposób eliminowano zagrożenie, że opóźnienia przy podejściu na pozycje wyjściowe zakłóca całą akcję. Sękówkę w Ropicy Górnej przekroczyły po przygotowanych wcześniej kładkach 18. PP i 98. PP (teraz dowodzone przez gen. mjr. Artura

Iwańskiego), przy czym samo przejście przez rzekę nie przysporzyło strat. Czescy piechurzy obsadzili wykonane podczas poprzedniego ataku rowy strzeleckie na stokach wzgórza 469. Mieli umocnić się na tych stanowiskach, zabezpieczyć je przed kontratakami nieprzyjaciela i prowadzić tzw. natarcie regularne – kopiąc transeje (aprosze) zbliżyć się do rosyjskich okopów tak bardzo, jak tylko to możliwe, by w końcu wykonać uderzenie z niewielkiego dystansu. Po osiągnięciu linii dawnych rowów

strzeleckich oba pułki Iwańskiego znalazły się pod flankowym ostrzałem, który uniemożliwił dalsze postępy w ciągu dnia, ale przyniósł umiarkowane straty. Jak dotąd akcja rozwijała się zgodnie z planem, ciemności miały pozwolić na techniczną rozbudowę pozycji i dalsze, powolne posuwanie się ku celowi. Jednak broniący wzgórz nad Ropicą Górną 34. Siewski PP nie zamierzał bezczynnie czekać, aż habsburskie oddziały na dobrze zagnieżdżą na jego przedpolu. Pptk Wiaczesław Trojanow poprowadził do boju trzy kompanie tego pułku oraz dwie

vé krídlo 98. pešieho pluku k urýchlenému ústupu smerom ku Sękówke. Cárski pešiaci odbočili teraz na juh a vošli do tylu 18. pešieho pluku. Prápor tvoriaci ľavé krídlo tohto pluku bol úplne zničený. Jeho veliteľ, kpt. Jazdectva barón Wilhelm von Hammerstein, stihol pred smrťou napísať, že väčšina vojakov tohto práporu – obklúčená útočníkmi – nepodnikla ani pokus o odpor a iba čakala v zákopoch, až sa dostane do zajatia. Ale aj tí, ktorí sa snažili brániť a oslobodiť z obklúčenia, sa nie vždy však mohli vyhnúť tomuto osudu. Podobne ako pred niekoľkými dňami, aj teraz bol zmätok zapríčinený tým, že ruskí peší vojaci použili prvky rakúsko-uhorských uniforiem.

„Po asi hodine počuť na ľavej strane krik a paľbu. Čo sa deje? Naši šturmuju, alebo čo? Náhle vidíme, že všetci naľavo od nás utekajú dozadu. Čo sa stalo? Aj my musíme ustúpiť. Pripravení na strielanie čakáme, čo bude ďalej. Nikto nevie, čo sa deje, každý si myslí, že regiment [pluk] č. 98, ktorý jest naľavo od nás, šturmuje. Počuť len „urra“. Náhle hľa, už vidíme akýchsi ľudí, ktorí bežia k nám zľava a kričia: „Nestrieľaj, to naši“. Čo je? Veď už sú skoro u nás. Naše zákopy tvoria na mieste, v ktorom som, akýsi tupý uhol, a ja som práve na jeho vrchole. Preto prvý z nich pribehol ku mne. Vidím, že má zimný kabát [plášť] ako my. To je náš vojak. Ale v tomto okamihu vykrikoval smerom ku mne: „Vzdaj sa!“. Teraz tiež vidím nášho p. fänricha [práporčíka], ktorý beží dozadu a kričí: „Rezervé!“ [posily]. Pochopil som, že je to nepriateľ v našom plášti. Začínam sa brániť, ale už je neskoro. Vidím jeho bajonet už nad hruďou. Nemôžem urobiť nič iné, ako padnúť dozadu, to ma možno zachráni. Ale už cítim náraz na hruď. Padám! Ešte vidím blesk, ranu! (...) Rýchlo som sa spamätal. Najprv hmatám, či som ranený. Zistil som, že náraz, ktorý som cítil, bol do notesa, ktorý som nosil v ľavom vrecku blúzy. Rana by bola priamo do srdca. Postavil som sa na nohy, vidím, že som tu sám. Podo mnou behajú ľudia, asi to budú naši, ale aj hore práve predo mnou vidím hŕf ľudí. To je asi nepriateľ. Spomenul som si na smrť, ktorá mi pred chvíľou

sotnie 20. Doňského Puťku Kozackiego. Okolo 22.30 uderzenie spadlo na pravoskrzydłową kompanię 98. PP, zajmującą stanowiska na styku ze znajdującym się bardziej na południe 18. PP. Siły te wdarły się do austro-węgierskich okopów, zmuszając prawie skrzydło 98. PP do pospiesznego odwrotu w stronę Sękówki. Carscy piechurzy skřęcili teraz ku południowi, wchodząc na tyły 18. PP. Lewoskrzydłowy batalion tego pułku został całkowicie zniszczony. Jak zdążył przed śmiercią zrelacjonować jego dowódca, rtm. baron Wilhelm von Hammerstein, większość żołnierzy tego batalionu – odcięta przez atakujących – nie podjęła nawet próby oporu, tylko w okopach oczekiwała na wzięcie do niewoli. Nawet jednak ci, którzy usiłovali się bronić i wy dostać z matni, nie zawsze mogli uniknąć tego losu. Podobnie jak kilka dni wcześniej, także i teraz zamieszanie wywołało użycie przez rosyjskich piechurów elementów austro-węgierskiego umundurowania.

Po około godzinie słyhać z lewej strony krzyk i strzały. Co się dzieje? Nasi szturmuja, czy co? Nagle widzimy, że wszyscy na lewo od nas pędzą w tył. Co się dzieje? My też musimy się cofnąć. Gotowi do strzału czekamy, co będzie dalej. Nikt nie wie, co się dzieje, każdy myśli, że regiment nr 98, który jest na lewo od nas, szturmuje. Słyhać tylko „urra“. Wtem, już widać jakichś ludzi, którzy biegną ku nam z lewa i krzyczą: „Nie strzelaj to nasi“. Co jest? Przecież są już prawie u nas. Nasze okopy w miejscu, w którym jestem, tworzą taki rozwartry kąt, a ja jestem dokładnie na jego wierzchołku. Dlatego pierwszy z nich podbiegł do mnie. Widzę, że ma taki sam zimowy płaszcz jak my. To nasz żołnierz. Ale w tym momencie krzyczy do mnie: „Podдай się!“. W tej samej chwili widzę też naszego p. fänricha [chorążego], który biegnie w tył i krzyczy: „Rezervé!“. Zrozumiałem, że to nieprzyjaciel w naszym szynelu. Zaczynam się bronić, ale jest już za późno. Już widzę jego bagnet nad piersią. Nie mogę zrobić nic innego niż upaść w tył, może to mnie uratuje. Ale już czuję pchnięcie w pierś. Padam! Jeszcze widzę błysk, cios! (...) Szybko

hrozila. Vzkypel vo mne hnev! Schytil som pušku, ktorá ležala vedľa a vypálil som všetkých päť nábojov, ktoré tam boli do húfu predou mnou, a teraz rýchlo za našimi. Vtom počujem aj dole pri rieke strašné „urra“, to asi naši znovu idú hore. Dobehol som ľudí predou mnou rovnako smerujúcich k rieke. Ale čo to je? To sú Rusi! Avšak aj oni ma už spozorovali, okamžite obstúpili a odzbrojili.“¹³

Impozantný zásah pri Ropici Górnjej získal uznanie samotného veliteľa cárskej 3. armády, gen. pechoty Radka Dimitrieva, ktorý ho v rozkaze z 19. marca vyjadril nasledujúcim spôsobom:

„...veliteľ úseku pri Męcine Małej, knieža generál [Alexander] Dolgorukov podnikol smelú iniciatívu a poslal tri rotý Sevského pluku pod velením pplk. Trojanova, aby dobyli nepriateľské zákopy. Vojaci sa smelo a obetavo rútili vpred a dosiahli nepriateľské pozície, mnohých zabodli na smrť, vzali do zajatia 7 dôstojníkov a 500 vojakov, zhabali 2 guľomety a bezpečne sa vrátili na svoje pozície s malými stratami. Za tento smelý čin som vďačný dvornému generálovi, jeho veličenstvu kniežaťu Dolgorukovovi, podplukovníkovi Trojanovovi, junákovi zo Sevského pluku a kozákovi z 3. donskej divízie.“¹⁴

98. peší pluk stratil približne 200 príslušníkov, ale 18. peší pluk stratil viac ako 600 vojakov, ktorých väčšina sa dostala do zajatia. Katastrofa skupiny Iwaňského znamenala koniec ilúzií velenia rakúsko-uhorského IX. zboru, že je možné prelomiť front na juh od Gorlic. Na tomto mieste je potrebné pre zaujímavosť uviesť, že podľa spomienok gen. Rozwadowského o porážke z 18. marca rozhodlo to, že do tirolských strelcov strieľali nachádzajúci sa pred nimi českí vojaci. Avšak ani vydané histórie plukov „Kaiserjägerov“, ani archívne zdroje nepotvrdzujú, že by sa takáto situácia odohrala. Stačí povedať, že pri Sękowej neboli žiadne „pluky Landsturmu“, ktorým Rozwadowský pripísal tento hanebný čin. Možno si generál pomýlil Landsturm s Landwehrom. V prípade, že by to tak bolo, ním

się ocknąłem. Najpierw macam, czy jestem ranny. Stwierdzam, że pchnięcie, które czułem, trafiło w notes, który nosiłem w lewej kieszeni bluzy. Cios byłby prosto w serce. Wstałem, widzę, że jestem sam. Pode mną biegają ludzie, to pewnie będą nasi, ale także na górze tuż nade mną widzę ciżbę ludzi. To chyba wróg. Przypomniałem sobie, że przed chwilą groziła mi śmierć. Zawrzał we mnie gniew! Chwyciłem leżący obok karabin i wystrzeliłem wszystkich pięć nabojów, które w nim były, w tę ciżbę przede mną, a teraz prędko do naszych. Wtem słyszę także w dole nad rzeką straszliwe „urra“, to pewnie znowu nasi pną się pod górę. Dobiętem do ludzi przede mną, którzy też szli w stronę rzeki. Ale co to? To Rosjanie! Niestety, oni też już mnie zobaczyli, natychmiast obstąpili i rozbroili.“¹³

Spektakularna akcja koło Ropicy Górnjej doczekała się uznania ze strony samego dowódcy carskiej 3. Armii, gen. piech. Radko Dimitriewa, który w rozkaze z 19 marca wyraził je w ten sposób:

„...dowódca odcinka w rejonie Męciny Małej, książę generał [Aleksander] Dołgorukow podjął śmiało inicjatywę, wysyłając pod komendą ppłk. Trojanowa trzy kompanie siewców z zadaniem wtargnięcia do nieprzyjacielskich okopów. Śmiało i z poświęceniem siewcy rzucili się naprzód, osiągnęli nieprzyjacielskie pozycje, wytkuli wielu, wzięli do niewoli 7 oficerów i 500 żołnierzy, zagarnęli 2 karabiny maszynowe i bezpiecznie powrócili na swoje pozycje z niewielkimi stratami. Za to śmiało przedsięwzięcie wyrażam wdzięczność generałowi świty jego wysokości księciu Dołgorukowowi, podpułkownikowi Trojanowowi, zuchom siewcom i kozakom 3. Dońskiej Dywizji.“¹⁴

O ile 98. PP utracił około 200 ludzi, to straty 18. PP wyniosły ponad 600 żołnierzy, w większości jeńców. Katastrofa Grupy Iwańskiego oznaczała ostateczny koniec złudzeń dowództwa austro-węgierskiego IX Korpusu co do możliwości przełamania frontu na południe od Gorlic. Na marginesie wypadła w tym miejscu wspomnieć,

uvádzaný pluk označený číslom „9“ (teda zrejme 9. peší pluk Landwehru) bol sudetskou jednotkou, ktorej drvivú väčšinu tvorili po nemecky hovoriaci vojaci. V súvislosti s tým veľa nasvedčuje, že táto epizóda je iba legendou vytvorenou Rozwadowským (a je potrebné dodať, že nie jedinou uvedenou v jeho spomienkach z obdobia, keď slúžil v cisársko-kráľovskej armáde) a, bohužiaľ, dodnes populárnou.

Nasledujúcich šesť týždňov sa rakúsko-uhorská strana ani raz nepokúsila podniknúť v tejto oblasti závažnejšiu útočnú činnosť. Rozhodli o tom nielen marcové porážky pri Sękowej a Ropici Górnej, ale aj udalosti na iných úsekoch frontu. Onedlho po vyššie opísaných bojoch sa vzdala pevnosť Przemyśl. Z tohto dôvodu stratila zmysel urýchlená príprava ďalších ofenzívnych činností. V tomto čase pluky 8. pešej divízie boli stiahnuté do tylu. Mali byť presunuté do oblasti pri Medzilaborciach, ale pokým tam dorazili, boli prevelené na úsek, na ktorom sa stýkali 3. a 4. armáda. Ten bol ohrozený hlbokým ruským vpádom. Rotundu obsadila ruská 49. pešia divízia a začali sa boje pri Regietowe, Wysowej a Blechnarke. Malo to veľký význam aj z hľadiska situácie habsburského vojska na nami opísovanom území, pretože to znemožnilo udržanie poľných hliadok v Gładyszowe. Hliadky boli evakuované a Małastowski priesmyk sa náhle stal dôležitým nárožím frontu.

Pozícia na priesmyku obsadená vtedy 30. peším plukom Landwehru bola vo februári a mrci podstatne rozšírená. Ďalšia opevnená obranná pozícia vznikala východne od priesmyku a pozostávala z viac ako desiatich úkrytov, ktoré chránili vojakov proti šrapnelom a boli zabezpečené systémom prekážok z ostnatého drôtu. Podstatne boli rozšírené aj menšie pozície predsunuté na juh a sever od nej, ktoré mali chrániť jej boky. Severne od priesmyku tiež vznikla nad serpentínami cesty do Pętnej opevnená pozícia. Pri severnom okraji opevnenej obrannej pozície nachádzajúcej sa na západnej strane Małastowského priesmyku vznikli o. i. mínové polia. Aj obranná línia,

že vedle wspomnień gen. Rozwadowskiego o porażce 18 marca miało przesądzić ostrzelanie tyrolskich strzelców przez znajdujących się za nimi żołnierzy czeskich. Tymczasem ani wydane drukiem historie pułków „Kaiserjäger”, ani źródła archiwalne nie potwierdzają, by takie zdarzenie miało miejsce. Dość powiedzieć, że pod Sękową nie było żadnych „pułków landsturmu”, którym Rozwadowski przypisał ów niecnny postępek. Pomylił on Landsturm z Landwehrą – jeżeli jednak tak, to wskazywany przez niego pułk o numerze „9” (czyli zapewne 9. PPLw) był jednostką sudecką, w której olbrzymią większość stanowili żołnierze niemieckojęzyczni. Wiele zatem wskazuje na to, że epizod ten jest jedynie legendą, stworzoną przez Rozwadowskiego (warto dodać – niejedyną, jeśli mowa o jego wspomnieniach z czasów służby w armii cesarsko-królewskiej), której popularność niestety trwa do dziś.

Przez następnę sześć tygodni strona austro-węgierska ani razu nie próbowała podjąć w tym rejonie poważniejszej operacji zaczepnej. Zdecydowały o tym nie tylko marcowe porażki pod Sękową i Ropicą Górną, ale także wydarzenia na innych odcinkach frontu. Niebawem po opisanych wyżej walkach upadł Przemyśl, zatem pośpiech w przygotowaniu kolejnych działań ofensywnych stracił sens. Tymczasem pułki 8. DP zostały wycofane na tyły. Zamierzano je przerzucić w rejon Medzilaborców, ale zanim tam dotarły, zostały skierowane na styk 3. i 4. Armii, gdzie groziło głębokie rosyjskie przełamanie. W rękach rosyjskiej 49. DP znalazła się Rotunda, a walki rozgorzały w rejonie Regietowa, Wysowej i Blechnarki. Dla sytuacji wojsk habsburskich na opisywanym obszarze miało to również takie znaczenie, że niemożliwe stało się utrzymywanie posterunków połowych w Gładyszowie. Zostały one ewakuowane, a Przełęcz Małastowska stała się nagle eksponowanym narożnikiem frontu. Pozycja na przełęczu, obsadzona teraz przez 30. PPLw, została w lutym i marcu znacznie powiększona. Kolejny punkt oporu powstał na wschód od siodła i składał się z kilkunastu schro-

ktorá siahala ku kopcu Brusy a ďalej prechádzala pozdĺž horského hrebeňa, bola dodatočne opevnená. Predpolia týchto pozícií boli tiež zamínované. Rakúsko-uhorská strana mala šťastie, pretože nebolo potrebné overovať obrannú hodnotu týchto poľných opevnení. Ruské vojská sa v oblasti Ropice Górnej a Sękowej správali pasívne. Uskutočňovali sa len potýčky hliadok a delostrelecké súboje. Koniec marca a prakticky celý apríl tam prešli pokojne. Časť cárskych jednotiek bola z tohto úseku frontu stiahnutá. Niektoré pešie pluky boli presunuté (o. i. nad dolný Dunajec), jazdecstvo ustúpilo do tyłu ako záloha 3. armády. Ostatné jednotky sa sústredili predovšetkým na rozšírenie a technické posilnenie svojich zákopov.

Poslednou a najznámejšou epizódou bojových činností v oblasti Sękowej bola bitka pri Gorliciach. Územie, ktoré je predmetom nášho záujmu, malo byť oblasťou útoku pravého krídla veľkej ofenzívy centrálnych mocností. V jej dôsledku boli opätovne získané Przemysl a Lwov, a ruské sily boli vytlačené z väčšiny územia Haliče. Konceptia útoku bola podobná tej, ktorú sa rakúsko-uhorská armáda snažila uskutočniť v marci. Iný bol však pomer síl, čo umožňovalo realizovať činnosti s väčším rozmachom. V máji bol front trochu slabšie obsadený Rusmi. Nemecká a rakúsko-uhorská strana tam nasadili viac peších vojakov a predovšetkým delostrelectva. Okrem toho mali aj lepšie zásoby munície. Náročné pre habsburských kanonierov počas doterajších bojov heslo „Šetriť muníciu!“ nahradilo v máji iné: „Strieľať rýchlejšie!“. Aj ich nemeckí kolegovia sa nemuseli trápiť, či im stačí streliva.

Rozhodnutie o začiatku operácie, ktorá mala zmeniť priebeh vojny na východnom fronte, padlo v polovici apríla. V poslednej dekáde mesiaca začali do západnej Haliče železnicou prichádzať nemecké jednotky preložené zo západného frontu. Bola to nemecká 11. armáda genplk. Augusta von Mackensena. Divízie, ktoré vystúpili z vlakov v oblasti Brzeska, Bochne a Nowého

nów, chrániacich pred szrapnelami oraz osłoniętych systemem drutów kolczastych. Mocno rozbudowano pomniejsze stanowiska, wysunięte na południe i północ od tego punktu i zabezpieczające jego flanki. Podobnie umocniona pozycja wysunięta powstała na północ od przełęczy, powyżej serpentyn szosy nad Pętą. Punkt oporu na zachód od Przełęczy Małastowskiej zyskał m. in. pola minowe, rozmieszczone od północnej strony. Wzmacniano też linię obronną, ciągnącą się w stronę Brusów i dalej, wzdłuż górskiego grzbietu. Również przedpola tych pozycji zostały zaminowane. Szczęśliwie dla strony austro-węgierskiej, walorów defensywnych opisanego zespołu polowych fortyfikacji nie trzeba było sprawdzać. Wojska rosyjskie w rejonie Ropicy Górnej i Sękowej zachowywały się biernie – nie licząc starć patroli i pojedynków artylerii, koniec marca i praktycznie cały kwiecień upłynęły tu spokojnie. Część jednostek carskich zniknęła z tego odcinka frontu – niektóre pułki piechoty przeniesiono (m. in. nad dolny Dunajec), kawaleria została wycofana na tyły, do odwodów 3. Armii. Pozostałe oddziały skupiły się przede wszystkim na rozbudowie i technicznym wzmacnianiu swoich okopów.

Ostatnim i najbardziej znanym epizodem działań bojowych w rejonie Sękowej była bitwa gorlicka. Interesujący nas obszar miał stanowić teren natarcia prawego skrzydła wielkiej ofensywy państw centralnych, która doprowadziła do odzyskania Przemysła, Lwowa i wyparcia sił rosyjskich z większości terytorium Galicji. Konceptja uderzenia była podobna do tej, którą starano się zrealizować w marcu, z tym że inaczej przedstawiał się stosunek sił, wobec czego możliwe było działanie ze znacznie większym rozmachem. Obsada rosyjskiego frontu w maju była nieco słabsza, zaś strona niemiecka i austro-węgierska osiągnęła przewagę liczebną w piechocie, a przede wszystkim w artylerii, tak pod względem ilości luf, jak i zapasów pocisków. Ciężące habsburskim kanonierom w czasie dotychczasowych walk hasło „oszczędzać amunicję!” miało w maju zostać zastąpione innym: „strzelać szybciej!”. Również ich

Śącza, sa presúvali na východiskové pozície. Medzi nimi boli 11. bavorská pešia divízia a 119. pešia divízia, ktoré smerovali ku Sękowej. Napriec smerujúcim na východ dlhým kolónam nemeckých pešiakov pochodovali na sever rady rakúsko-uhorských vojakov. Tirolčania z plukov cisárskych strelcov tiahli pod Tarnów, kde si mali počas blížiacej sa ofenzívy vynahradiť porážky pri Sękowej a preukázať, že sú elitou habsburskej armády. Nimi opustené zákopy pri Regietowe obsadili haličskí pešiáci z przemyského X. zboru, ktorý patrilo rakúsko-uhorskej 3. armáde. Trochu neskôršie vyrazili k Tarnowu Česi z 10. pešej divízie, pretože väčšina z nich musela čakať, pokiaľ ich na pozíciách nahradia dopravené pruské a bavorské jednotky.

Rakúsko-uhorský X. zbor zažil mesiace krvavých karpatských bojov, v priebehu ktorých bol niekoľkokrát ohrozený takmer úplným zničením. Vo veľkonočnej bitke bojoval o vrchy Kobyla a Javirska. Následne boli jeho zdecimované rady narychlo doplnené slabou vyškolenými vojakmi často aj

niemiecky koledzy nie museli się troszczyć, czy starczy pocisków.

Decyzję o rozpoczęciu operacji, która miała zmienić przebieg wojny na wschodnim teatrze działań wojennych podjęto w połowie kwietnia. W ostatniej dekadzie miesiąca do zachodniej Galicji zaczęły przybywać transporty wojsk niemieckich, przetrzucanych z frontu zachodniego. Była to 11. Armia niemiecka gen. płk. Augusta von Mackensena. Dywizje, wyładowywane w rejonie Brzeska, Bochni i Nowego Śącza, rozpoczęły marsz ku pozycjom wyjściowym. Między nimi znalazły się 11. Bawarska DP oraz 119. DP, zmierzające w stronę Sękowej. W poprzek długich kolumn niemieckiej piechoty, ciągnącej ku wschodowi, szły szeregi żołnierzy austro-węgierskich, zmierzając na północ. Tyrolczycy z pułków strzelców cesarskich maszerowali pod Tarnów, gdzie w nadchodzącej ofensywie mieli powetować sobie porażki spod Sękowej i udowodnić, że są elitą habsburskiej armii. Opróżnione przez nich okopy pod Regietowem obsadzili galicyjscy pie-

Dobová ilustrácia znázorňujúca boje v okolí Gorlic (máj 1915)
Archiwalna ilustracja przedstawiająca walki w okolicach Gorlic (máj 1915)

v pokročilejšom veku. Iba časť tohto zboru cestovala z okolia Medzilaboriec železnicou, väčšina pechoty sa presúvala na nový úsek frontu náročným pochodom. Veliteľom zboru bol od nedávna divízny gen. Hugo Martiny, ktorému boli podriadené štyri pešie divízie. Pozície od dediny Smerekowiec po uhorskú hranicu obsadila 24. pešia divízia. V blížiacej sa ofenzíve mala uvedená divízia plniť pasívnu úlohu. Severne od nej sa v pásme Magury Maľastowskej umiestnili 2. pešia divízia pod velením divízneho gen. Antona Lipoščaka a 45. pešia divízia Landwehru, pod velením, čitateľom už známeho, gen. Nemezcza. Uvedené divízie nahradili časť tam sa nachádzajúcich českých jednotiek. V poslednej chvíli pred útokom mala ešte na prvú líniu doraziť česká 21. pešia divízia Landwehru pod velením genmjr. Aloisa Podhajského.

Východiskové pozície priemyského zboru sa končili pri kopci Brusy. Severnejšie sa nachádzali tri pluky 11. bavorskej pešej divízie, a medzi severným okrajom Sękowej a dolinou Ropy sa k útoku pripravovala 119. pešia divízia. Obe divízie spolu tvorili kombinovaný zbor podriadený veliteľovi prvej z nich – genmjr. Paulovi von Kneusslovi. Nemeckí vojaci mohli počítať iba s podporou mohutného delostrelectva, ktoré malo k dispozícii ťažké a superťažké delá – 15 cm a 21 cm húfnice. Okrem toho boli na prvej línii umiestnené vrhače mín. Rakúsko-uhorský X. zbor nemal takúto delostreleckú podporu a okrem toho mal veľmi málo diel so strmou balistickou krivkou. Tento nedostatok bol do istej miery odstránený tým, že značná časť delostreleckej batérie zboru bola umiestnená na severnom hrebenu Magury Maľastowskej, odkiaľ mohla priamo ostreľovať ruské zákopy nachádzajúce sa na svahoch oproti.

K útoku sa pripravovalo 11 rakúsko-uhorských a 5 nemeckých peších plukov, ktoré mali spolu 37 000 vojakov a podporu približne 300 diel. Tieto pluky boli rozmiestnené od vrcholu Magury po dedinu Siary. Počet cárskeho obrancov, ktorí sa nachádzali oproti, bol viac ako skromný.

churzy z priemyského X Korpusu, nalezajúceho do 3. Armii austro-uhorskej. Nieco neskôr pod Tarnów rusili Česi z 10. DP, väčšina z nich musela byť čakať na zlúčenie s nadchádzajúcimi oddielmi pruskými a bavorskými.

Wspomniany austro-uhorský X Korpus mal za sebou mesiace krvavých bojkov karpatských, v čase ktorých niekoľkokrátne bliski byť celkoviteho zničenia. V bitke veľkanocnej poníž veľké straty, walcząc o Kobylę i Jawirski, po čom jeho prerzedzone szeregí uzupełniono napředce żołnierzami słabo wyszkolonými, często starszymi. Jedynie część tego korpusu pokonała drogę spod Medzilaborców koleją, większość piechoty musiała na nowy odcinek frontu dojść forsownymi marszami. Na czele korpusu od niedawna stał gen. dyw. Hugo Martiny, mając pod komendą cztery dywizje piechoty. 24. DP zajęła stanowiska od Smerekowca po granicę węgierską. Rola tej dywizji w nadchodzącej ofensywie miała być bierna. Na północ od niej, zluzowawszy część jednostek czeskich w paśmie Magury Maľastowskiej, rozlokowały się 2. DP pod komendą gen. dyw. Antona Lipoščaka i 45. DPLw, dowodzona przez znanego już czytelnikowi gen. Nemezcza. W ostatnim momencie przed rozpoczęciem ataku na pierwszą linię miała przybyć jeszcze czeska 21. DPLw pod dowództwem gen. mjr. Aloisa Podhajskiego.

Pozycje wyjściowe korpusu priemyskiego končily się w rejonie Brusów. Dalej na północ stały trzy pułki 11. Bawarskiej DP, zaś pomiędzy północnym skrajem Sękowej a doliną Ropy do ataku szykowała się 119. DP. Obie dywizje połączone w korpus kombinowany, a komendę nad nim objął dowódca pierwszej z nich, gen. mjr Paul von Kneussl. Żołnierze niemieccy mogli liczyć na wsparcie potężnej artylerii, w tym licznych dział ciężkich i najcięższych – haubic 15 cm oraz 21 cm. Dodatkowo na pierwszej linii umieszczono miotacze min. Takiej siły ognia nie posiadał austro-uhorski X Korpus, znacznie uboższy w artylerię, w dodatku posiadający bardzo mało dział stromoto-

Líniu od hrebeňa Wierchu Wirchne, ktorá prechádzala cez kopce na východnej strane Maľastowa, Ropice Górnej a Sękowej a siahala po vrch Sokół, bránila 9. pešia divízia pozostávajúca zo štyroch peších plukov. Celá sila útoku rakúsko-uhorského X. zboru bola nasmerovaná na 36. orlovský peší pluk plk. Michaila Skalona. Orlovský pluk mal na prvej línii, na úseku od Wierchu Wirchne cez dolinu, v ktorej je osada Pętna, a kopce nad Maľastowom po koryto Bartnianky, sotva dva prápory (dva ostatné boli ako záloha v tyle). Oproti zboru Kneussla sa nachádzal 34. sevský peší pluk a malá časť 35. brianského pešieho pluku. Do štábu gen. Dimitrieva prichádzali správy podobné, ako nižšie uvedené:

„Dnes, 15. apríla [28. podľa gregoriánskeho kalendára], okolo 11.00 večer Sevský pluk hlásil, že k nemu prišlo niekoľko miestnych a informovali, že Nemci nakázali obyvateľom Ropice Ruskej [dnes Górnej] opustiť o 12.00 v noci dedinu, pretože údajne mali v noci začať útok; upozornili ich pri tom, že ich nepustia cez nemecké zákopy. Aj my sme miestnym povedali, že ich nepustíme cez naše zákopy a navrhli sme im, aby

rowych. Niedobór ten v pewnym stopniu był niwelowany przez fakt, że znaczną część baterii korpusu ustawiono na północnym ramieniu Magury Maľastowskiej, skąd mogły razić rosyjskie okopy na przeciwnych zboczach ogniem na wprost.

Łącznie od wierzchołka Magury po Siary do ataku szykowało się 11 austro-węgierskich i 5 niemieckich pułków piechoty – w sumie ponad 37 000 żołnierzy, wspartych przez około 300 dział. Siły carskich obrońców, stojące naprzeciwko tej masy, były więcej niż skromne. Linii od grzbietu Wierchu Wirchne przez wzgórza po wschodniej stronie Maľastowa, Ropicy Górnej i Sękowej po Sokół broniła 9. DP, posiadająca cztery pułki piechoty. Cały impet uderzenia austro-węgierskiego X Korpusu miał spaść na 36. Orłowski PP płk. Michaiła Skalona, który w pierwszej linii, obejmującej odcinek od Wierchu Wirchne przez obniżenie Pętnej przez wzniesienia nad Maľastowem po koryto Bartnianki, miał zaledwie dwa bataliony (dwa pozostałe znajdowały się w odwodzie). Z kolei naprzeciw Korpusu Kneussla znajdował się 34. Siewski PP i niewielka część 35. Brińskiego PP. Tymcza-

Nemeckí vojaci pri meste Gorlice v máji 1915
Žołnierze niemieccy pod Gorlicami w maju 1915 r.

išli cestou do Małastowa a ďalej smerom na Bardejov a niekde tam prešli rakúske pozície a dostali sa do ich tyľu.“¹⁵

Podobné signály dostávali cárské štáby pravidelne, preto pre nich ofenzíva centrálnych mocností nebola celkom prekvapujúca. V oblasti Sękowej mala ruská strana pomerne dobrý obraz o situácii. Hneď pred bitkou bola schopná identifikovať na základe výpovedí zajatcov takmer všetky nemecké pešie pluky, ktoré sa nachádzali pred jej frontom. V súvislosti s tým si ruská 3. armáda uvedomovala blížiace sa ohrozenie, ale zrejme si nepredstavovala, aký bude mať rozsah. Okrem toho bola plne pripravená len prvá línia obrany, ktorú tvorili opevnené obranné pozície prepojené nepretržitou líniou zákopov chránených prekážkami z ostnatého drôtu a na niektorých miestach aj mínami. Za ňou sa nachádzali oveľa skromnejšie základné prvky druhej línie. Na úseku od Magury Wątkowskiej po haličsko-uhorskú hranicu to boli výlučne ojedinelé opevnené pozície, ktoré vôbec neboli medzi sebou prepojené. Ruskej strane predovšetkým chýbali zálohy pechoty, ktoré by mohli včas posilniť obranu. Ruské delostrelectvo malo pomerne málo diel a malé zásoby munície.

Rakúske a nemecké delá ostreľovali cárskych vojakov v streleckých zákopoch už v noci z 1. na 2. mája. Pešiaci z jednotiek chránení touto paľbou, ktorí mali útočiť prví, sa snažili maximálne priblížiť k pozíciám nepriateľa. Ešte pred úsvitom sa začali činnosti X. zboru, ktorý mal chrániť južný bok 11. armády. Najprv jednotky zostúpili do doliny potoka Małastówka a začali šliapať na svahy kopcov Kornuta a Zawier-sza nachádzajúce sa oproti, na ktorých boli skryté ruské zákopy. Kanonieri začali pravidelnú paľbu identifikovaných streleckých zákopov. Začiatok útoku je opísaný o. i. v materiáloch venovaných histórii 33. stryjského pešieho pluku Landwehru, ktoré sa nachádzajú vo Vojenskom archíve vo Viedni:

„O polnoci sme mali obsadiť obec Małastów, z ktorej sa mal začať útok. Už o 23.00 sme začali pochodovať vpred s rotou kpt.

sem do sztabu gen. Dimitriewa docierať raporty také jak poniższy:

Dzisiaj, 15 kwietnia [28 wg kalendarza gregoriańskiego], około 11.00 wieczór z pułku Siewskiego zameldowano, że przyszło do nich kilku miejscowych informując, że mieszkańcom Ropicy Ruskiej Niemcy nakazali o 12.00 w nocy opuścić wieś, bo jakoby tej nocy mieli rozpocząć atak; przy tym uprzedzili ich, że przez niemieckie okopy nie zostaną przepuszczeni. My też poinformowaliśmy miejscowych, że nie przepuścimy ich przez nasze okopy, zaproponowaliśmy im pójście szosą do Małastowa i dalej w kierunku na Bardejov i gdzieś tam przejście przez austriackie pozycje na ich tyły.¹⁵

Podobne signály napŕyľľaly do carskích sztabów systematycznie, zatem ofensywa państw centralnych nie stanowiła dla nich całkowitego zaskoczenia. Ješli chodzi o rejon Sękowej, strona rosyjska miała dość dobrý obraz sytuacji – niedľugo przed bitwá byla w stanie zidentyfikować na podstawie zeznań jeńców prawie wszystkie niemieckie pułki piechoty, jakie pojawiły się przed jej frontem. W rosyjskiej 3. Armii zdawano sobie zatem sprawę z nadchodzącego zagrożenia, zapewne jednak nie wyobrażano sobie jego skali. Poza tym w pełni gotowa byla tylko pierwsza linia obrony, złożona z punktów oporu, połączonych ciągłą linią okopów, zabezpieczonych przeszkodami drutowymi i – gdzieniegdzie – minami. Za nią znajdowały się znacznie skromniejsze zaczątki drugiej linii, przy czym poczynając od Magury Wątkowskiej w stronę granicy galicyjsko-węgierskiej były to wyłącznie pojedyncze umocnione punkty, w żaden sposób ze sobą nie połączone. Nade wszystko stronie rosyjskiej brak było odwodów piechoty, które mogłyby na czas wzmocnić obronę, zaś artyleria była zbyt nieliczna i nie posiadała dostatecznych zapasów amunicji.

Działa austriackie i niemieckie nękały osadę carskích rowów strzeleckich już nocą z 1 na 2 maja, a pod osłoną tego ognia piechurzy z oddziałów pierwszego rzutu starali się podejść jak najbliżej do pozycji przeciwnika. X Korpus, mający osłaniać

[Aloisa] *Draského vpredu, za ktorou pokračovala riedkou rojnicou zvyšná časť I. práporu. Zálohu tvoril II. prápor kpt. [Karla] Calviho (...) Rozsiahle mínové polia si vynucujú našu pozornosť, ale úspešne ich prekonávajú vďaka podpore ženistov – a pomaly, v súlade s rozkazom – ideme vpred. Mjr. [Johann] von Thullie, veliteľ I. práporu, sa pre uľahčenie činností rozhodol ešte pod ochranou nočnej tmy doraziť so svojím práporom na terasovitý svah kopca. Náhle hlasité tresknutie a blesk ohňa, na svahu niekto šliahol na minú. Rusi sa budia vo svojich zákopoch a krátko chvíľu do nás strieľajú, a potom je zasa pokoj. (...) Otvorili sa hrdlá našich diel, od 5.00 ráno hrmí, búcha, praská, hvizdá a vyje, akoby sa začal posledný súd. Ovzdušie a pôda sa trasú, pred nami je veľká hora ponorená do dymu a prachu, zdá sa, že v nich mizne. Takto plynú štyri hodiny, využívame desivý koncert najhroznejších tónov na ďalší presun, na obsadenie priestoru na tejto strašnej hore, ktorú sa nám zdá nemožné dobyť.“*¹⁶

Delostrelecká paľba bola pre obrancov mimoriadne strašná. Rota nachádzajúca sa na pravom krídle orlovského pluku stratila dvoch veliteľov, jedného po druhom. Padol práp. Fedor Stepanov a jeho zástupca práp. Philipp Siniakov bol ranený. V dôsledku delostreleckej paľby boli tri štvrtiny vojakov susednej roty neschopné boja, a ranený bol aj jej veliteľ, por. Nikolaj Sol'skij. Delostrelecké strely ničili zákopy, zabíjali v nich vojakov a rozbíjali guľomety. Napriek tomu zapríčinil útok pechoty nasmerovaný na dva prápory orlovského pluku vysoké straty. Takmer na poslednú chvíľu dorazila na východiskové pozície 21. pešia divízia Landwehru, ktorá v noci vyrazila z dediny Bielanka. Dva čelné pluky sa nezastavili na kopci Brusy, ale okamžite zostúpili do doliny. Písecký 28. peší pluk Landwehru pod velením plk. Ottokara Chwostka mal útočiť na kopec Kornuta týčiaci sa nad križovatkou ciest z Gorič a Bartného. Jeho vojaci prešli v tme potok Maľastówka a začali šliapať hore k – ako sa im zdalo – ruským zákopom na Kornute. Bohužiaľ, keď začalo svietať, zistili fatálnu chybu. Časť prápo-

poľudniową flankę 11. Armii, przystąpił do działania jeszcze przed brzaskiem. Pierwszy rzut zszedł w dolinę Maľastówki i rozpoczął podchodzenie na przeciwną zboczka Kornuty i Zawierszy, kryjące rosyjskie okopy. Kanonierzy rozpoczęli systematyczny ostrzał wykrytych rowów strzeleckich. Początek natarcia opisano m. in. w materiałach do historii stryjskiego 33. PPLW, znajdujących się w wiedeńskim Archiwum Wojennym:

*O północy mieliśmy obsadzić miejscowość Maľastów, skąd miał zacząć się atak. Już o 23.00 rozpoczęliśmy ruch naprzód, z kompanią kpt. [Aloisa] Drasky'ego w pierwszej linii, za nią szła, w rzadkich tyralierach, reszta I batalionu. II batalion kpt. [Karla] Calviiego pełnił funkcję odwodu (...) Rozległe pola minowe zmuszają nas do ostrożności, dzięki wsparciu saperów pokonujemy je szczęśliwie – i powoli, zgodnie z rozkazem – naprzód. Mjr [Johann] von Thullie, dowódca I baonu, postanowił ze swoim batalionem jeszcze pod osłoną nocy dotrzeć na tarasowato ukształtowany stok wzniesienia, by ułatwić działania. Nagle ciężki trzask i błysk ognia, na zboczu ktoś wszedł na minę, Rosjanie budzą się w swoich okopach, zasypują nas krótkim ogniem, po czym powraca spokój (...) Gardziele naszych dział się otworzyły, od 5.00 rano grzmi, łomocze, trzaska, świszcze i wyje, jakby sąd z niebios zstąpił. Powietrze i ziemia drżą, przed nami wielka góra, otoczona dymem i kurzem, wydaje się w nich znikać. Tak mijają cztery godziny, potworny koncert najstraszliwszych tonów; korzystamy z tego, by dalej się posuwać, zyskać teren na tej strasznej górze, wydającej się nie do zdobycia.“*¹⁶

Ostrzał artyleryjski mocno dał się we znaki obrońcom. Prawoskrzydłowa kompania orłowców straciła kolejno dwóch dowódców – poległ chor. Fiodor Stepanow, a zastępujący go chor. Filip Siniakov został ranny. W sąsiedniej kompanii ogień dział wyeliminował z walki ¾ stanu liczebnego, rany odniósł jej dowódca, por. Nikołaj Sol'ski. Pociski artylerii niszczyły okopy,

ru tvoriaceho ľavé krídlo pluku, ktorá sa mala presúvať k určenému cieľu, sa ocitla v dolinke potoka Bartnianka ostreľovanej z bokov nepriateľom nachádzajúcim sa na palebných pozíciách na jej oboch stranách. Ruská pechota začala smrteľne ostreľovať dobre viditeľných českých vojakov Landwehru. Medzi zabitými bol veliteľ práporu, mjr. Jakob Piterka, a jeho vojakom hrozilo úplné vyhubenie, ak by sa nepohli vpred. Pravdepodobne aj časť pluku, ktorá šla nezalesneným svahom Kornuty, bola ohrozená bočnou paľbou z kopcov ležiacich severne od Bartnianky. Po niekoľkých hodinách istý dôstojník divízneho jazdeckta pozoroval bojisko z bodu velenia, ktorý sa vtedy nachádzal na kopci Brusy, a na nasledujúci deň si ho mohol pozrieť z blízka:

„Cez pätnásťnásobne zväčšujúci ďalekohľad delostreleckého pozorovateľa som uvidel smutný výhľad na svahu na sever od Maľastowa. Ležalo tam približne 30 tiel vojakov 8. pešieho pluku Landwehru, ktorí útočili ako rojnica. Musel ich tam zasiahnuť guľomet. Chudáci! Teraz len nemyslieť, lebo bude ešte horšie (...) videl som miesto útoku 28. pešieho pluku Landwehru, ktorý svoju úlohu zvládol naozaj hrdinsky. Smutným výhľadom bolo 27 tiel [vojakov] pluku na západnom svahu hrebeňa juhozápadne od Dragaszowa. Hlavne boli zasiahnutí do hlavy guľometom strieľajúcim z boku...“¹⁷

Vo vyššie uvedenom fragmente zmienený 8. peší pluk Landwehru je pravdepodobne tlačiarskou chybou. Tento pražský pluk Landwehru, ktorý mal začiatkom mája iba jeden prápor, bol naozaj pri Maľastowe a útočil ako druhá vlna, ale v podstate v dôsledku toho nezaznamenal straty.

Vidiac situáciu svojich vojakov sa plk. Chwostek rozhodol bezodkladne so zvyšnou časťou pluku zaútočiť na Kornutu aj napriek tomu, že ešte mali veľa času do pôvodne naplánovanej hodiny priameho útoku. Vojaci píseckého pluku podporovaní časťou priemyského 18. pešieho pluku Landwehru z divízie Nemeczka zaútočili. Prvé ruské zákopy obsadené vojakmi z orlovského pluku boli dobyté o 7.45. Vrchol Kornu-

zabíjajú ich obsady, rozbíjajú karabiny maszynowe. Mimo to atak piechoty, wymierzony przeciw dwóm baonom orłowców, nie obył się bez strat. 21. DPLw dotarła na pozycje wyjściowe niemal w ostatniej chwili, w nocy wychodząc z Bielanki. Czółowe dwa pułki nie zatrzymały się na Brusach, ale niezwłocznie rozpoczęły zejście w dolinę. Pisecki 28. PPLw płk. Ottokara Chwostka miał atakować wzgórze Kornuta, górujące nad skrzyżowaniem dróg z Gorlic i Bartnego. W ciemnościach jego żołnierze przekroczyli potok Maľastówka i rozpoczęli podejście w kierunku – jak im się wydawało – okopów rosyjskich na Kornucie. Niestety, gdy zaczęło się rozjaśniać, widoczna stała się fatalna pomyłka lewoskrzydłowego batalionu pułku. Zamiast zmierzać ku wyznaczonemu celowi, jego część znalazła się w dolince potoku Bartnianka, flankowanej przez pozycje strzeleckie nieprzyjaciela z obu stron. Rosyjska piechota otworzyła morderczy ogień na doskonale widocznych czeskich landwerzystów. Wśród zabitych znalazł się dowódca baonu, mjr. Jakob Piterka, a jego podkomendnym groziła całkowita zagłada, jeżeli nie pójdą naprzód. Prawdopodobnie zresztą ta część pułku, która zaczęła podchodzić niezalesionym zboczem Kornuty, również wystawiona była na flankowy ostrzał ze wznieścień, położonych na północ od Bartnianki. Kilka godzin później pewien oficer dywizyjnej kawalerii obserwował pole bitwy z punktu dowodzenia dywizji, wówczas zlokalizowanego na Brusach, a następnego dnia mógł obejrzeć miejsce walki z bliska:

Przez piętnastokrotnie powiększającą lunetę obserwatora artylerii ujrzałem smutny widok na stoku na północ od Maľastowa. Około 30 ciał z 8. PPLw spoczywało tu w szeregu nacierającej tyraliery, musiał ich dopaść karabin maszynowy. Biedni chłopcy! Teraz tylko nie myśleć, bo będzie jeszcze gorzej (...) zobaczyłem miejsce natarcia 28. PPLw, który swoje zadanie wykonał naprawdę bohatersko. Smutny widok przedstawiało 27 ciał [żołnierzy] pułku na zachodnim stoku grzbietu na południowy zachód od Dragaszowa. Głównie postrzały

ty už bol obsadený 28. peším plukom. Prichádzali posily a začala sa príprava na ďalší útok. Prelomenie obrannej línie v nároží pozícií obsadených orlovským plukom poskytovalo možnosť jej celkového vytlačenia z kopcov nad Pętnou a Małastowom. Kvôli úspechu českých vojakov Landwehru sa susedné pluky 45. pešej divízie mohli ľahšie posúvať dopredu. V správe przemyského 18. pešieho pluku Landwehru je uvedené, že:

„28. peší pluku Landwehru vyrazil pred časom a k nemu sa okamžite pripojil náš pluk, začali sme útočiť idúc naprieč strmým svahom. Napriek pomerne silnej palbe obrany a náročnému terénu, zarastenému mladým lesom a pokrytému vyvrátenými kmeňmi stromov, išli vojaci 18. pešieho pluku plynule dopredu, pažbami a bajonetmi dobývali jednu pozíciu za druhou, a v okamihu, keď sa mal šturm začať, už boli na úpätí kopca 643. Kvôli tomu, že 33. peší pluk Landwehru bojujúci vpravo od nás zastavila účinná palba, náš pluk odbočil trochu doprava na hrebeň, aby mohol v súlade s rozkazmi naďalej útočiť.“¹⁸

Kopec 643 uvedený v tomto opise je vrcholom medzi Kornutou a Zawierszou. Podľa správy predloženej plk. Chwostkom bol tento kopec dobytý s podporou pluku prideleného horského kanóna o 15.20. Počas útoku na Kornutu a kopec 643 vzal 28. peší pluk Landwehru do zajatia 250 ruských vojakov, vrátane veliteľa jedného z práporov orlovského pešieho pluku, pplk. Alexandra Golovašenka. Úspech českej divízie a ju podporujúcich haličských vojakov Landwehru rozhodol o víťazstve X. zboru. Je potrebné poznamenať, že prelomenie Chwostkovými vojakmi prvej línie obrany na svahoch Kornuty sa uskutočnilo päť štvrtíhodín pred 10.00, ktorá bola určenej ako začiatok celkového útoku pechoty v prvý deň ofenzívy.

Aj ľavé krídlo zboru (6. peší pluku Landwehru patriaci divízii Podhajskeho zo sudetského Egeru, teda dnešného Chebu) bez väčších problémov a spolupracujúc s bavorskými pododdielmi vytlačilo nepria-

w głowę od flankującego karabinu maszynowego....¹⁷

Wymienienie w powyższym fragmencie 8. PPLw jest prawdopodobnie pomyłką drukarską. Ten praski pułk Landwehry – mający na początku maja tylko jeden batalion – rzeczywiście znalazł się koło Małastowa i szedł w drugim rzucie natarcia, ale w zasadzie nie poniósł w jego czasie strat.

Widząc sytuację swoich podkomendnych, płk. Chwostek postanowił niezwłocznie poderwać resztę pułku do szturm na Kornutę, mimo że do planowanej godziny bezpośredniego ataku było jeszcze daleko. Piseccy żołnierze ruszyli do przodu, wsparci przez część przemyskiego 18. PPLw z dywizji Nemecka. O 7.45 pierwsze okopy orłowców zostały zdobyte. 28. PPLw zaczął zabezpieczać wierzchołek Kornuty, ściągano odwody i szykowano się do dalszego uderzenia. Przełamanie oporu w tym miejscu, stanowiącym narożnik pozycji pułku Orłowskiego, dawało szansę na zrolowanie całej jego linii obronnej na wzgórzach ponad Pętnią i Małastowem. Wobec sukcesu czeskich landwerzystów, posuwanie się naprzód sąsiednich pułków 45. DPLw stało się łatwiejsze. Według relacji przemyskiego 18. PPLw:

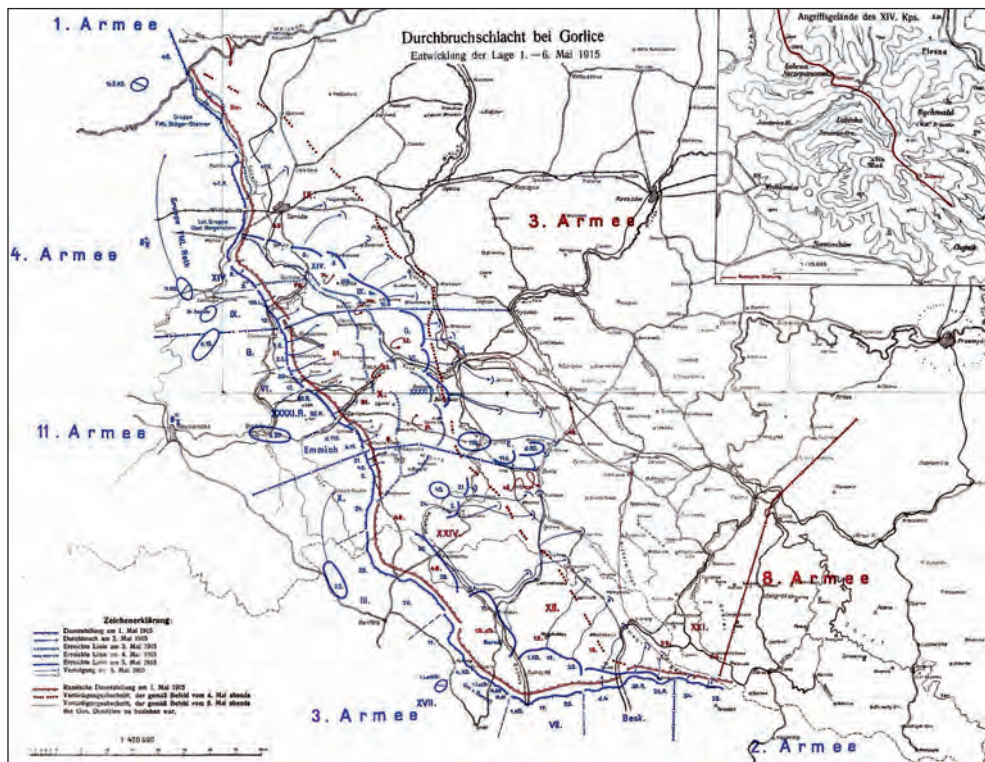
28. PPLw ruszył przed czasem i natychmiast dołączył do niego nasz pułk, przystępując do ataku, na przelaj posuwając się stromym zboczem. Mimo dość silnego ognia obrony i ciężkiego, pokrytego młodnikami i zwalonymi pniami drzew terenu osiemnastacy posuwali się płynnie naprzód, kolbami i bagnietami zdobywając jedną pozycję za drugą, a w momencie, gdy szturm miał się dopiero rozpocząć, byli już u stóp wzgórza 643. Po krótkim odpoczynku pułk, ponieważ walczący na prawo od nas 33. PPLw został zatrzymany przez skuteczny ostrzał, skrzył nieco w prawo na grzbiet wzniesienia, by zgodnie z rozkazami nacierać dalej.¹⁸

Wspomniane w powyższym opisie wzgórze 643 to wierzchołek pomiędzy Kornutą i Zawierszą. Zgodnie z raportem płk.

teľa z kopcov nad Ropicou na severnom brehu Bartnianky. Podľa správy veliteľa Egerského pluku, plk. Willibalda Sauera von Nordendorfa:

„Osobne a spolu s veliteľmi pododdielov som viedol pluk, ktorý energický šliapal hore k pozíciám nepriateľa, v tom čase práva skupina strieľala. Po priblížení sa k nepriateľovi sme spozorovali bielu zástavu a následne sa nad okraj zákopu vystrčili ruky. Napokon vyšli niektorí Rusi zo zákopov a vzdali sa.“¹⁹

Chwostka zostało zdobyte o godzinie 15.20, przy wsparciu przydzielonego pułkowi działą górskiego. 28. PPLw w szturmie na Kornutę i 643 wzięt do niewoli 250 jeńców, wraz z dowódcą jednego z batalionów Orłowskiego PP, ppłk. Aleksandrem Gołowaczenką. Sukces czeskiej dywizji oraz wspierających ją galicyjskich landwerzystów przesądził o powodzeniu X Korpusu. Warto przy tym odnotować, że przełamanie przez piasek piechurów Chwostka pierwszej linii obrony na stokach Kornuty miało miejsce na pięć kwadransów przed godziną 10.00,

Línia frontu v Karpatoch – situácia k 01.05. – 06.05.1915
 Linia frontu w Karpatach – sytuacja 01.05. – 06.05.1915

Zvyšná časť X. zboru si na začiatku neradila až tak dobre. Časť 2. pešej divízie, ktorá bola jej pravým krídlom, poslala jeden pluk ako zálohu smerom ku Gładyszowu a snažila sa útočiť pozdĺž horského hrebeňa tiahnuceho sa východne od Maľastowského priesmyku. Útok sa, kvôli pomerne mal-

nakazaną jako moment ogólnego ataku piechoty w pierwszym dniu ofensywy.

Także lewe skrzydło korpusu (należący do dywizji Podhajskiego 6. PPLw z sudeckiego Egeru, czyli dzisiejszego Chebu) bez większego trudu, we współdziałaniu z pododdziałami bawarskimi, oczyściło z przeci-

mu počtu vojakov, zastavil. Ani zvyšok divízie – 4. bosniansko-hercegovinský peší pluk a jeden prápor rzeszowského 40. pešieho pluku – nedosiahli úspechy a zostúpili do doliny pri Pętnej a Małastowe, ale pomaly sa presúvali k ruským zákopom. Nakoniec sa zastavili na svahoch kopca Zawiersza. Aj pravé krídlo a stred 45. pešej divízie Landwehru na začiatku dobyli len malé územie. Celá divízia zdolala dolinu medzi Pętnou a mostom v severnej časti Małastowa, ale väčšina jej plukov sa nepriblížila k ruským zákopom. Hoci vojaci Orlovského pluku utrpeli v dôsledku delostreleckej paľby, držali útočiach rakúsko-uhorských pešákov na odstup. Bolo tak o. i. v prípade už zmeneného stryjského 33. pešieho pluku Landwehru, ktorý na začiatku zaľahol pri tlačený k zemi paľbou obrancov:

„Energicky sme vyrazili vpred, ale privítala nás zúrivá paľba. Hodina celkového útoku – 10.00 ráno – prešla, bez možnosti zmeny situácie, veľmi veľa našich odvážnych vojakov už ležalo na bojisku. Por. [Anton] Kalla sa so zálohou pluku pripojil k útok, boli rozmiestnené guľomety, ktoré mali podporovať peších vojakov neustálou paľbou z boku, naháňanie, nervozita – kopec musí byť dobytý. Okolo 13.00 naše rot, naďalej s rotou Draského na čele, dorazili na 150 krokov od nepriateľa. Zdalo sa, že ďalej presun nie je možný. Do boja boli nasadené zálohy brigády a divízie, neustále sme dostávali rozkazy, že máme naďalej útočiť (...) stály pohyb vpred pomohol, pretože o 15.00 nás už delilo iba viac ako sto krokov od vytúženého cieľa, a keď nás viedol sám chrabrý plukovník, o 15.30 sme šturmom dobyli kopce pri Małastowe.“²⁰

Veliteľom 33. pešieho pluku Landwehru bol počas bojov pri Małastowe plk. Ludwik Zawada. Nevieme zistiť, či naozaj osobne viedol svojich vojakov k poslednému šturmu na ruské zákopy, alebo či vo vyššie uvedenom opise ide iba o propagandistický zásah. Citovaný dokument nie je správou, ale len fragmentom materiálov, ktoré sú svojho druhu monografiou pluku a vznikli minimálne vyše roka po opisovaných

niku wzniesienia nad Ropicą, po północnej stronie Bartnianki. Zgodnie z raportem dowódcy egerczyków, płk. Willibalda Sauera von Nordendorf:

Osobiście prowadzony [przeze mnie] oraz przy udziale dowódców pododdziałów pułk – podczas gdy prawa grupa prowadziła ogień – energicznie piał się w górę ku nieprzyjacielskim stanowiskom. Po zbliżeniu się do nich spostrzeżono białą flagę, a następnie nad skrajem okopu podniosły się ręce, w końcu niektórzy Rosjanie wyszli z okopów, by się poddać.¹⁹

Pozostała część X Korpusu z początku nie radziła sobie až tak dobrze. Na pravom skrzydle, wysyłając jeden pułk w roli ubezpieczenia w stronę Gładyszowa, część 2. DP podjęła próbę natarcia wzdłuż górskiego grzbietu, ciągnącego się od Przełęczy Małastowskiej ku wschodowi. Atak, prowadzony stosunkowo niewielkimi siłami, został jednak zatrzymany. Podobnie bez sukcesu nacierała reszta dywizji – 4. Bośniacko-hercegowiński PP oraz jeden baon rzeszowskiego 40. PP zeszyły w obniżenie Pętnej i Małastowa, ale posuwały się w stronę rosyjskich okopów niezbyt energicznie, aż w końcu zaległy na stokach Zawierszy. Tak samo niewiele terenu zdobyto na początku prawe skrzydło i centrum 45. DPLw – całość dywizji przekroczyła co prawda dolinę pomiędzy Pętnią a mostem w północnej części Małastowa, jednak większość jej pułków nie zbliżyła się do rosyjskich okopów. Orłowcy, choć ucierpieli od ostrzału artylerii, trzymali atakujących piechurów austro-węgierskich na dystans. Tak było np. w przypadku wspomnianego już, stryjskiego 33. PPLw, który początkowo został przyduszony do ziemi ostrzałem obrońców:

Ruszyliśmy energicznie naprzód, ale powitał nas wściekły ogień. Godzina ogólnego ataku – 10.00 rano – minęła, bez możliwości zmiany sytuacji, tak wielu naszych dzielnych już leżało na polu walki. Por. [Anton] Kalla z odwodem pułku wszedł do akcji, rozstawiono karabiny maszynowe, które miały prowadzić wspierający ogień boczny, pośpiech, nerwy – wzgórze musi

udalostiach. Faktom však je, že ohrození z boku a spredu silne tlačení vojaci orlovského pluku neboli schopní dlho sa brániť. Podnikali iba lokálne protiútoky, aby aspoň trochu zdržali rakúsko-uhorský útok – tak, ako por. Jakov Frolov, ktorý zabezpečoval ústup kolegov a v rámci toho viedol svoju rotu do boja na bajonety v oblasti kopca Zawiersza. Zachránil pri tom pred dobytím Bosniakmi jeden z jemu pridelených horských kanónov. Kvôli prevahe útočiacich nemohli príslušníci orlovského pluku nič viac urobiť. Straty v radoch vojakov plk. Skalona v tento deň predstavovali minimálne 900 ľudí. Ďalšie rakúsko-uhorské pluky vtrhávali do ruských obranných pozícií. Ešte pred večerom bolo prvé pásmo kopcov na východ od Pętnej a Małastowa obsadené X. zborom. Jeho vojaci sa ešte pred súmrakom priblížili k druhej, slabo obsadenej, obrannej línii nepriateľa na vrchoch Hola, Ostra Góra a Dziaamera. Len východne od Małastowského priesmyku sa boje pravého krídla 2. pešej divízie pretiahli do neskorých nočných hodín. Útočiaci tu pozdĺž horského hrebeňa gródecký 89. peší pluk a nachádzajúci sa napravo od neho, obrátený prednou časťou k Wirchnemu, 4. strelecký prápor mali veľké straty a dlho neboli schopní čelným útokom poraziť obranu. Ruskí vojaci ohrození útokom z Pętnej až pod ochranou noci opustili svoje opevnené obranné pozície. Nakoniec zbor Martinyho obsadil na celom úseku svojho útoku prvú obrannú líniu nepriateľa.

Podobne to bolo v prípade zboru Kneussla, ale straty útočiacich a obrancov boli oveľa vyššie. Na úseku bránenom Orlovským plukom sa vojaci v zákopoch ocitli pod silnou delostreleckou paľbou, ale na mnohým miestach v sektore obrany sevského pluku bola paľba smrteľná. Na úseku, na ktorom útočila 11. bavorská pešia divízia, si úspech prvého dňa ofenzívy vyžiadala obrovské straty. Týkalo sa to predovšetkým ľavého krídla divízie – 3. (bavorského) pešieho pluku. Pluk pod velením, pplk. Franza von Stengela mal dobyť dobre rozšírené obranné pozície na svahoch Postronia. Následne mal pokračovať v útoku

*byť vzięte. Około 13.00 nasze kompanie, z kompanię Drasky'ego ciągle na czele, dotarty na 150 kroków od nieprzyjaciela, dalsze posuwanie się wyglądało na niemożliwe. Wprowadzono odwody brygady i dywizji, nieustannie otrzymywaliśmy rozkazy dalszego ataku (...) ciągly ruch do przodu pomógł, bo o 15.00 już tylko ponad sto kroków dzieliło nas od upragnionego celu i gdy sam dzielny pułkownik znalazł się na czele, wzgórze Małastowa zostały o 15.30 wzięte szturmem.*²⁰

Dowódcą 33. PPLw w czasie walk pod Małastowem był pułk Ludwik Zawada. Trudno stwierdzić, czy faktycznie osobiście poprowadził swoich ludzi do ostatniego uderzenia na rosyjskie okopy, czy też w powyższej relacji mamy do czynienia z zabiegami propagandowym. Cytowany dokument nie jest bowiem raportem, tylko fragmentem czegoś na kształt monografii pułku, powstałym co najmniej kilkanaście miesięcy po opisanych w nim wydarzeniach. Faktem jednak pozostaje, że zagrożeni od flanki i mocno naciskani od frontu żołnierze pułku Orłowskiego nie byli w stanie długo stawić oporu. Jeżeli kontratakowali, to jedynie lokalnie i po to, by nieco opóźnić austro-węgierskie natarcie – tak jak por. Jakow Frołow, który – osłaniając odwrót kolegów – poprowadził swoją kompanię do walki na bagnety w rejonie Zawierszy, ratując przy tym jedno z przydzielonych górskich dział przed zdobyciem przez Bośniaków. Wobec przewagi atakujących, orłowcy więcej nie mogli zrobić. Straty podkomendnych pułk. Skałona wyniosły tego dnia nie mniej niż 900 ludzi. Kolejne austro-węgierskie pułki wdzieraly się w rosyjskie linie obronne. Do wczesnego wieczora pierwsze pasmo wzgórz po wschodniej stronie Pętnej i Małastowa było w rękach X Korpusu, a jego żołnierze przed zmrokiem podeszli jeszcze do drugiej, słabo obsadzonej linii obronnej przeciwnika na Holi, Ostrej Górze oraz Dziaamerze. Jedynie na wschód od Przetęczy Małastowskiej walki prawego skrzydła 2. DP przeciągnęły się do późnych godzin nocnych. Tutaj nacierający wzdłuż górskiego grzbietu gródecki 89. PP oraz rozwinięty

smerom ku kopcu Zagórze. Po štvorhodinovej delostreleckej príprave začali Stengelovi vojaci o 10.00 šturmováť tri línie zákopov obsadené sevským plukom. Ako prvú museli dobyť predsunutú pozíciu nepriateľa v oblasti kopca Kawiory, pretože bočná paľba z nej mohla ohroziť útok celého pluku. Zaútočili naň dve roty práporu, ktorý tvoril pravé krídlo:

„Na pravom krídle, kde sa naša pozícia nachádzala najbližšie k nepriateľovi, boli naši už v prvých ruských zákopoch. Nožnice na rezanie drôtu! – Ľudia sa plazili k pásu prekážok, a iní strieľali do strieľní v zákopoch (...). Časť 6. roty obišla zákopy zľava a z boku ich ostreľovala. Takto vyhnali Rusov. Tu a tam sa vynárali zablatené siluety a bežali dozadu bez zbrane, v sivých papachách a rozviatych, nezapnutých kabátoch. O chvíľu sa už nikto nebráni. Všetci utekajú jedným stádom v divokom neporiadku, najprv rovno, potom náhle odbočujú doľava. Zastavujú ich vlastné drôtené prekážky, medzi nimi sa roztrhávajú ťažké granáty, až miznú naľavo v tiesňave, kde sa však dostanú do zajatia.“²¹

Predsunutá pozícia však nebola obsadená bez strát. Padol o. i. veliteľ jednej zo šturmujujúcich rôt – por. Michael Strasser. Tento zásah umožnil celému pluku zaútočiť na strelecké zákopy hlavnej ruskej línie. Bravúrna obrana sevského pluku nemohla zastaviť útočiacich, ktorí už po troch štvrt hodinách dorazili pod vrchol kopca Zagórze.

„Po štvorhodinovej silnej paľbe začala rojnica, presne o 10.00, šturmováť. Dobytie prvej línie si vyžiadalo krvavé straty, ale prebehlo rýchlo ako na cvičeniach, náročnejšie bolo na mnohých miestach dobyť druhú líniu, kde najmä guľomety tvrdo odporovali. Tretia nepriateľská línia takmer nebojovala. Rusi sa v dlhých, hlinou zašpienených kabátoch snažili utekať, ale väčšina z nich zahynula alebo bola chytená a vzatá do zajatia. Už o 10.45 biele rakety vystrelené z lesa nad kopcom 507 oznámili, že 1. prápor útočiaci na ľavom krídle pluku ako prvý dosiahol cieľ útoku, tri línie bastiónových opevnení na okraji hory.“²²

na pravo od niego, frontem ku Wirchnemu 4. BS poniesť spore straty i dlúho nie byť v stane frontalným atakom prelamác obrony. Zaľoga rosyjskich punktów oporu, zagrożona atakem od strony Pętnej, dopiero pod osłoną ciemności opuściła swoje stanowiska. Ostatecznie Korpus Martyny'ego w całym swoim pasie natarcia opanował zatem pierwszą linię obronną nieprzyjaciela.

Nie inaczej było w przypadku korpusu Kneussla, z tym że ofiary zarówno atakujących, jak i obrońców były tu znacznie wyższe. O ile na odcinku ortowców ogień artylerii dał się obsadzić okopów mocno we znaki, o tyle w sektorze obrony pułku siewskiego okazał się w wielu miejscach niszczący. Mimo to na odcinku 11. Bawarskiej DP sukces pierwszego dnia ofensywy okupiony został ogromnymi stratami. Dotyczyło to przede wszystkim lewego skrzydła dywizji – 3. (bawarskiego) PP. Pułk, którym dowodził ppłk Franz von Stengel, otrzymał zadanie zdobycia dobrze rozbudowanych pozycji obronnych na stokach Postronia, po czym miał kontynuować natarcie w stronę Zagórze. Po czterogodzinnym przygotowaniu artyleryjskim żołnierz Stengela o godzinie 10.00 ruszyli do szturmu na trzy linie okopów siewców. Jako pierwsza musiała zostać zdobyta wysunięta pozycja przeciwnika w rejonie Kawiorów, której ogień flankowy mógłby zagrozić natarciu całego pułku. Tu do ataku poszły dwie kompanie prawoskrzydłowego baonu:

Na prawym skrzydle, gdzie nasze stanowiska były najbliżej nieprzyjaciela, nasi już byli w pierwszych rosyjskich okopach. Nożyce do cięcia drutów! – ludzie czołgali się do pasa przezskód, podczas gdy inni strzelali w otwory strzeleckie okopów (...). Część 6. kompanii obeszła okopy od lewej i ostrzelała je z flanki. To wygoniło Rosjan. Tu i tam wynurzały się zabłocone sylwetki i biegnęły w tył, bez broni, w szarych papachach i rozwianych, niezapiętych płaszczach. Niebawem nikt już nie stawia oporu. Wszyscy jednym stadem uciekają w dzikim nieładzie najpierw prosto, potem nagle skręcają

Stengelovi vojaci mali obrovské straty spôsobné bočnou paľbou sprava. Cenou za úspech 3. pešieho pluku bola strata štvrtiny vojakov (700 mŕtvych a ranených). Dobytie zákopov na kopci Postronie ešte neznamenalo obsadenie celého pásma, z ktorého bolo potrebné vytlačiť nepriateľa. Až po troch hodinách bolo celé Zagórze obsadené Kneusslovou divíziou. Po usporiadaní jednotiek začal Stengelov pluk útočiť na ďalší cieľ – kopec Łysula. S podporou delostrelectva 119. pešej divízie a rakúskych horských kanónov Bavori zasa vyrazili dopredu. Tento raz cárski vojaci ustúpili a ani sa nesnažili priamo bojovať, aby zastavili útočníkov. Pred začiatkom noci 3. peší pluk dobyl Łysula.

w lewo. Zatrzymują ich własne przeszkody drutowe, ciężkie granaty rozrywają się między nimi, aż znikają po lewej w wąwozie, gdzie jednak wpadną w niewolę.²¹

Opanowanie pozycji wysuniętej nie obyło się jednak bez ofiar, m. in. poległ dowódca jednej ze szturmujących kompanii, por. Michael Strasser. Dzięki tej akcji cały pułk mógł przejść do natarcia na rowy strzeleckie głównej linii rosyjskiej. Zacięta obrona siewców nie była w stanie zatrzymać atakujących, którzy już po trzech kwadransach dotarli w pobliże wierzchołka Zagórza.

Po czterogodzinnym mocnym ostrzale tyraliera punktualnie, gdy wybiła 10.00, ruszyła do szturm. Pierwsza linia została

**Postup rakúsko-uhorskej armády po bitke pri Gorliciach
Pościg armii austro-węgierskiej po bitwie pod Gorlicami**

V strede divízie útočil 22. (bavorský) peší pluk, pod velením plk. Karla Raaba. Cieľom jeho útoku boli kopce na juh od cesty do obce Męcina – tie isté, na ktorých pred jeden a pol mesiacom zaznamenali obrovské straty české pluky divízie Mecenseffyho. Tu nečakané účinne podporovalo obranu ruské delostrelectvo, ktorého paľba zastavila prápor na ľavom krídle a dokonca prinútila jeho vojakov, aby si ľahli na zem:

wzięta z poważnymi krwawymi ofiarami, ale szybko jak na ćwiczeniach, jeszcze cięższe było w wielu miejscach wzięcie drugiej linii, gdzie szczególnie karabiny maszynowe stawiały uporczywy opór. Trzecia wroga linia prawie nie stawiała oporu. Rosjanie w długich, zabrudzonych gliną płaszczach próbowali uciekać, ale w większości zostali wybici albo schwytani i wzięci do niewoli. Już o 10.45 białe rakiety, wystrzelone z lasu

„Rusi sa tvrdo bránili. Počas toho, keď sa prápor na pravom krídle pomerne ľahko presúval dopredu, ľavý prápor sa ani nevedel pohnúť, kvôli silnej paľbe ruského delostrelectva, a zastavil sa pred líniami nepriateľa, ale jeho veliteľ, mjr. [Heinrich] Nögelsbach, ho dokázal pohnúť vpred. „Teraz vpred“ vykrikol, ale sotva to stihol povedať, padol. Najprv pluk dobyl kopec 469, na ktorom boli rozsiahle opevnené obranné pozície a onedlho bol plukom obsadený aj kopec s poľovníckou chatou.“²³

Istou prekážkou bol pre útočiacich delostrelecký oddiel štábskapitána [nadporučika] 9. pešej divízie Jaropolka Ščerbinského. Jeho delá sa nachádzali pri kopci 469, bezprostredne za pozíciami pechoty. Tí delostrelci Ščerbinského, ktorí prežili predchádzajúci palebný útok, vydržali na pozíciách do konca. Najprv sa snažili odraziť útok, a potom už len obetovali svoje životy, aby umožnili ústup zvyškom pechoty, strieľali do útočníkov kartáčmi. Hrdinstvo kanonierov však veľmi nepomohlo. Sevský pluk, ktorý sa zaslúžil v predchádzajúcich obranných bojoch, hynul na kopcoch nad Sękowou. Raabovi podriadení vojaci prelomili obranu a vzali do zajatia takmer 600 ruských vojakov. Celkové straty cárskeho 34. pešieho pluku presiahli v tento deň 1 800 ľudí. Útok pravého krídla Kneusslovej divízie nebol taký dramatický, a ani straty neboli také vysoké. Tam pôsobili 13. (bavorský) záložný peší pluk spolu s rakúskymi vojakmi zo 6. pešieho pluku Landwehru obsadili kopce ležiace východne od Ropice Górnej. Jeho straty, ako už bolo uvedené, neboli veľké.

Z troch plukov pôsobiacich severnejšie od pruskej 119. pešej divízie genmjr. Karla von Behra, dva pôsobili na nami opisovanom území. Boli to 46. peší pluk a 46. záložný peší pluk (skupina genmjr. Maximiliana von Sutura), ktoré cez areály chrámov v Sękovej útočili smerom na Dominikowce. Podľa správy podanej I. práporom 46. záložného pešieho pluku útok prebiehal nasledovne:

„V prvej línii išli po 2 čaty 2. a 3. roty, tretie čaty sa presúvali 50 m za nimi, 1. a 4. rota išla rozvinutá 100 m za nimi a tvorila

ponad wzgórzem 507 oznajmily, że atakujący na lewym skrzydle pułku I batalion jako pierwszy zajął cel ataku, trzy linie bastionowych umocnień na skraju góry.“²²

Podkomendni Stengela ucierpeli mocno zwłaszcza od flankowego ostrzału z prawej strony – 3. PP za sukces zapłacił utratą 25% stanu wyjściowego (700 zabitych i rannych). Zdobycie wspomnianych okopów na Postroniu nie oznaczało jeszcze zajęcia całego pasma, które trzeba było oczyścić z nieprzyjaciela. Dopiero po trzech godzinach Zagórze było całkowicie w rękach dywizji Kneussla. Po uporządkowaniu oddziałów pułk Stengela rozpoczął natarcie ku następnemu celowi – Łysuli. Przy wsparciu artylerii 119. DP i austriackich dział górskich Bawarczyzy ponownie ruszyli naprzód. Tym razem carscy żołnierze wycofali się, nie podejmując próby zatrzymania napastników w bezpośrednim boju. Łysula na krótko przed zapadnięciem nocy znalazła się w rękach 3. PP.

W centrum dywizji nacierał 22. (bawarski) PP, dowodzony przez płk. Karla Raaba. Celem ataku były wzgórza po południowej stronie drogi do Męciny – te same, na których przed półtora miesiącem tak wielkie straty poniosły czeskie pułki dywizji Menceffy'ego. Tu z kolei nadspodziewanie skutecznie obronę wspierała artyleria rosyjska, a w jej ogniu zaległ lewoskrzydłowy batalion:

Rosjanie stawiali mocny opór. Podczas gdy prawoskrzydłowy batalion ławiej posuwał się naprzód, lewy batalion utknął przed rosyjskimi liniami wskutek silnego ognia nieprzyjacielskiej artylerii, ale jego dowódca, mjr [Heinrich] Nögelsbach, zdołał poderwać go naprzód. „Teraz naprzód” krzyknął, ledwo to jednak powiedział, padł. Najpierw pułk zdobył wzgórze 469, rozbudowane jako silny punkt oporu; także wzgórze z domkiem myśliwskim wkrótce było w rękach pułku.“²³

Problemów nacierającym przysporzył zapewne ze swymi podkomendnymi sztabkapitan Jaropełk Szczerbicki z artylerii

tretiu líniu. Čelné rady strelcov sa hneď po opustení zákopov dostali pod slabú paľbu nepriateľa, ktorý bol riadne opevnený na línii medzi kótami 501 a 312 (1 km na sever od Sękowej). Paľba bola najsilnejšia, keď sa vlastní strelci presunuli asi 150 m; začína sa aj silná bočná paľba, ktorá nám spôsobuje veľké straty. Šturm môže pokračovať až po usporiadaní sa do rojnice zložiek 1. a 4. roty. Po prekonaní zátarás je dobytý hlavný nepriateľský zákop, približne 150 Rusov je vzatých do zajatia; zložky 1. a 2. roty dobyli 2 guľomety.“²⁴

Útok sa po približne hodine skončil úspechom, hoci nie všade boli ruské zákopy dostatočne rozbité. Paľba guľometov rozbila jeden z praporov 46. pešieho pluku – jeho straty predstavovali 350 ranených a zabitých. Pokým susedná bavorská divízia nevytlačila nepriateľa z hrebeňa Zagórza, vojaci poriadení gen. Behrovi sa tiež dostali pod bočnú paľbu z juhu. Tu bojujúce dva prápory 35. brianskeho pešieho pluku sa bránili pomerne slabo, pretože ich morálku znížila delostrelecká paľba a mnohí vojaci sa rýchlo vzdávali. Suterova skupina zvládla jej zverenie úlohu a v popoludňajších hodinách bola schopná sa aj otočiť doľava, aby posilnila krídlo svojej divízie bojujúce bližšie pri Gorliciach. Počas preskupovania v Sękowej premiešaných jednotiek, padol zasiahnutý nepriateľskou paľbou z veľkej vzdialenosti veliteľ jedného z praporov 46. pešieho pluku – mjr. Richard Morgenroth. Popoludní 2. mája sa celá 119. pešia divízia, ktorej delostrelectvo – ako už bolo zmienené – podporilo útok Bavorov na Łysulu, sa nachádzala mimo územia, ktoré je predmetom tejto štúdie.

Nasledujúceho dňa – 3. mája – X. zbor viedol už oveľa menej intenzívne boje. Ľavé krídlo 21. pešej divízie Landwehru poslalo hliadky, ktoré dorazili až do dediny Wapienne a udržiavali spojenie s bavorskými jednotkami. Zvyšná časť tejto divízie spolu s 45. pešou divíziou Landwehru a 2. pešou divíziou začala ešte pred úsvitom svoje činnosti a obsadila kopce Dziamera, Hola a Ostra Góra nachádzajúce sa medzi dedi-

dyvizijnej 9. DP. Jeho diela znajdowały się w pobliżu wzgórza 469, bezpośrednio za pozycjami piechoty. Ci z artylerzystów Szczerbickiego, którzy przetrwali poprzecającą uderzenie nawałę ogniową, wytrzymali na stanowiskach do końca. Najpierw usiłowali odeprzeć atak, a potem już tylko poświęcali życie dla umożliwienia odwrotu niedobitkom piechoty, bijąc w atakujących kartaczami. Bohaterstwo kanonierów nie na wiele się jednak zdało. Siewski pułk, tak zasłużony w poprzednich walkach obronnych, ginął na wzgórzach nad Sękową. Podkomendni Raaba przełamali obronę, biorąc przy tym niemal 600 rosyjskich żołnierzy do niewoli. Łączne straty carskiego 34. PP tego dnia przekroczyły 1 800 ludzi. Natomiast natarcie na prawym skrzydle dywizji Kneussla pozbawione było takiego dramatyzmu i ofiar. Działający tu 13. (bawarski) Rezerwowy PP, współdziałając z austriackimi landwerczystemi z 6. PPLw, przy minimalnych stratach opanował wznesienia na wschód od Ropicy Górnej, o czym już wyżej wspomniano.

Spółród trzech pułków działającej dalej na północ pruskiej 119. DP gen. mjr. Karla von Behra, dwa operowały na opisywanym tu terenie. Były to 46. PP oraz 46. Rezerwowy PP (grupa gen. mjr. Maximiliana von Suterera), przez rejon kościołów w Sękowej nacierające w kierunku Dominikowic. Według raportu I batalionu drugiego z wymienionych pułków, atak przebiegał następująco:

W pierwszej linii po 2 plutony 2. i 3. kompanii, trzecie plutony posuwały się z odstępem 50 m, 1. i 4. kompania 100 m w rozwiniętym szyku w trzeciej linii. Czołowe linie strzeleckie przy opuszczaniu okopów natychmiast otrzymały słaby ogień od przeciwnika silnie okopanego na línii 501-312 (1 km na północ od Sękowej). Ogień wzmógł się najmocniej, gdy własni strzelcy posunęli się około 150 m; zaczyna się także silny ogień flankujący, który przynosi nam duże straty. Szturm może dopiero być prowadzony dalej po tym, jak elementy 1. i 4. kompanii zostają wprowadzone w tyralię. Po przekroczeniu zasieków zostaje wzię-

nami Banica a Bodaki. Iba na Ostrej Górze museli pododdziały dywizji Nemečka a Podhajskeho odraziť silnejší ruský protiútok. Plk. Chwostek uvedený boj opísal takto:

„Keď dorazil prápor 18. [pešieho pluku Landwehru] na sedlo medzi 657 [Holoča] a 735 [Ostra Góra], náhle zaútočil zo severu na jeho krídlo nepriateľský prápor a zatlačil ho dole, podobne ako susednú časť 45. pešej divízie Landwehru. Časť vojakov nepriateľa sa otočila a začala bojovať s mojím pravým krídlom (1. a polovicou 2 roty). Títo odvážni vojaci si všimli ohrozenie a neobmedzovali sa iba na obranu, ale sami iniciovali útok na bajonety, odrazili slabé sily nepriateľa, ktoré mali pred sebou a s krikom Hurra sa rútili na krídlo a tyl nepriateľa, vzali pri tom do zajatia nepriateľský prápor, 500 ľudí. Následne z vlastnej iniciatívy vyrazili smerom k Ostrej Górze a obsadili aj tento kopec.“²⁵

Zaujímavé je, že v správe plk. Chwostka, je informácia o panickom ústupe ľavého krídla 45. pešej divízie Landwehru na juh od Ostrej Góry a súčasne ako vlastný úspech hlásili dobytie tohto vrcholu divízia

ty čzoťowy nieprzyjacielski okop, około 150 Rosjan wziętych do niewoli; elementy 1. i 2. kompanii zdobyły 2 karabiny maszynowe.²⁴

Uderzenie po około godzinie zakończyło się sukcesem, chociaż okopy rosyjskie nie wszędzie zostały dostatecznie rozbite, a ogień karabinów maszynowych zniszczył jeden z baonów 46. PP – straty w jego szeregach wyniosły 350 rannych i zabitych. Dopóki sąsiednia dywizja bawarska nie oczyściła z nieprzyjaciela grzbietu Zagórza, podkomendni gen. Behra byli też rażeni flankowym ogniem od południa. Jednak walczące tutaj dwa bataliony 35. Brińskiego PP broniły się raczej słabo, zdemoralizowani nawałą artyleryjską żołnierze w wielu wypadkach szybko składali broń. Grupa Sutera wykonała powierzone jej zadanie, a w godzinach popołudniowych była też w stanie dokonać zwrotu w lewo, by odciążać walczące bliżej Gorlic skrzydło swojej dywizji. W czasie przegrupowania przemieszczanych oddziałów w Sękowej od prowadzonego z dalekiego dystansu ognia przeciwnika poległ dowódca jednego z batalionów 46. PP, mjr Richard Morgenroth.

119. DP, której artyleria – jak już była o tym mowa – wsparła natarcie Bawarczyków na Łysulę, po południu 2 maja znalazła się w całości poza obszarem, który obejmuje niniejsze opracowanie.

Następnego dnia – 3 maja – X Korpus toczył boje o znacznie mniejszej już intensywności. Lewe skrzydło 21. DPLw wysłało patrole, które doszły aż pod Wapienne, utrzymując połączenie z jednostkami bawarskimi. Pozostała część tej dywizji, wraz z 45. DPLw i 2. DP, rozpoczęła działania jeszcze

**Zničený kostol v Gorlicach
Zniszczony kościół w Gorlicach**

Podhajskeho a aj Nemeczka. Podľa správy predloženej 33. peším plukom Landwehru jeho roty pod velením kpt. Draského a por. Alfreda Bisanza vzali počas útoku na Ostrú Góru do zajatia 600 ruských vojakov. Vzhľadom na to, že málo pravdepodobné, že by ruská strana mala ešte v tejto oblasti taký veľký počet vojakov, zrejme si oba pluky pripísali celkový počet nepriateľov vzatých do zajatia na Ostrej Górze.

Okrem tejto epizódy nepodnikali cárske vojská, nachádzajúce sa oproti divízií X. zboru po porážke z predchádzajúceho dňa, pokusy o boje. Český kadet, ktorý slúžil v rzeszowskom 40. pešom pluku, si takto zapamätal situáciu, keď ako rozvedka dorazil pred hlavnými jednotkami pluku do Banice, ktorej názov sa mu zrejme v spomienkach trochu skomolil:

„Hneď za hrebeňom bola dedina Banovec, a v nej, hrôza, čaty ruských vojakov, pripravených, ako sa zdá, na odchod. Ku mne dobieha jeden náš vojačik, asi z nejakej hliadky, ktorého osud bol zrejme rovnaký ako môj. „No, tak máš po vojne“, myslím si a vrazím do najbližšej chalupy. Beda, vo dvore je čata ruských vojakov. Boli prekvapenejší ako ja. Nestihol som sa spamätať a už leteli ich pušky na zem a ruky hore. Ani som si nevšimol, že som sa stal majiteľom asi tridsiatich zajatcov. Po niekoľkých otázkach, ktorým nerozumeli, som ich nechal onomu vojačikovi, aby ich strážil a šiel som sa pozrieť do dediny. Tá už bola ako vymetená. Všetci, ktorí v nej boli, zrejme zmizli v blízkom lese. Po kratšom hľadaní som v chalupách objavil asi desiatich ďalších ruských vojačikov, ktorí sa tam poschovávali asi už s úmyslom vzdať sa. Keď videli, že môj revolver nestriela, ochotne na zavoľanie vyliezali.

Vrátil som sa s touto novou korisťou k prvej chalupe, kde sa chudák vojačik od strachu potil a vyzval som celú družinu na odchod. S radosťou vyrazili na pochod, ja s vojačikom za nimi. Keď sme sa blížili k sedlu, mal som nápad. „Stáť!“ Veď, keď naši na druhej strane uvidia, že ruské furažky ležú cez hrebeň, začnú strieľať, a mám

pred svetom i opanovala líniu wzgórz pomiędzy Banicą a Bodakami – Dziame-rę, Holę i Ostrą Górę. Jedyne na ostatnim z wymienionych wzniesień pododdziały dywizji Nemeczka i Podhajskiego musiały odeprzeć poważniejszy rosyjski kontratak. Płk Chwostek tak opisywał to starcie:

Gdy baon 18. [PPLw] osiągnął obniżenie między 657 [Hola] i 735 [Ostra Góra], nagle nieprzyjacielski batalion uderzył z północnego kierunku w jego flankę i zepchnął go, podobnie jak sąsiednią część 45. DPLw, w dół. Część nieprzyjaciela zwróciła się przeciwko mojemu prawemu skrzydłu (1. i połowa 2 kompanii). Ci dzielni żołnierze rozpoznali zagrożenie, nie ograniczyli się do obrony, ale z własnej inicjatywy poszli do ataku na bagnety, odrzucili słabe siły przeciwnika, które mieli przed sobą i runęli z okrzykiem Hurra na flankę i tyły nieprzyjaciela, biorąc wrogi batalion, 500 ludzi, do niewoli. Następnie z własnej inicjatywy ruszyli w stronę Ostrej Góry i zajęli także to wzgórze.²⁵

Co ciekawe, w raporcie płk. Chwostka mowa także o panicznym odwrocie lewego skrzydła 45. DPLw na południe od Ostrej Góry. Tymczasem zdobycie tego wierzchołka meldowały jako własny sukces zarówno dywizja Podhajskiego, jak i Nemeczka, a według relacji 33. PPLw kompanie tego pułku, dowodzone przez kpt. Drasky'ego i por. Alfreda Bisanza miały w czasie szturmie Ostrej Góry wziąć 600 jeńców. Ponieważ trudno przypuszczać, by strona rosyjska miała jeszcze tak znaczne siły w tym rejonie, zapewne oba pułki przypisały sobie całą liczbę wziętych do niewoli na Ostrej Górze nieprzyjaciół.

Nie licząc tego epizodu wojska carskie, stojące przed dywizjami X Korpusu po klęsce, poniesionej poprzedniego dnia, raczej nie próbowały stawiać oporu. Czeski kadet, służący w rzeszowskim 40. PP tak zapamiętał sytuację, gdy jako zwiadowca, poprzędzający główne siły pułku, dotarł do Banicy, której nazwa zresztą we wspomnieniach najwyraźniej mu się nieco zatarta:

po zajatcoch. Idem teda napred a sám prvý zostupujem, mávajúc vreckovkou. Asi tridsať krokov za mnou ide húf Rusov s mojím vojačikom. Slávnostne ma vítajú, pretože sa rozšírila povest', že som padol. A nemôžu uveriť, že sa vraciam živý a vediem asi štyridsať zajatcov.“²⁶

Severne od jednotiek Martinyho sa nachádzala Kneusslova divízia, ktorá od tohto dňa už bola podriadená nemeckému X. armádnemu zboru pod velením gen. pechoty Otta von Emmicha. Táto divízia začala aktívne činnosti až popoludní. Ľavé krídlo 11. bavorskej pešej divízie sa usporiadalo, aby zaútočilo z Łysule na sever. 13. záložný peší pluk a 22. peší pluk (nachádzajúce sa na pravom krídle bavorskej divízie) obsadili dediny Męcina Mała a Męcina Wielka. Bohužiaľ, nemecké pramene a spracovania nie sú také podrobné, aby umožňovali verifikáciu v poľskej literatúre uvádzanej zmienky o boji na bajonety medzi stavbami Męciny Wielkiej. Ako už bolo uvedené, pravdepodobne sa tieto informácie vzťahujú na boje z novembra predchádzajúceho roka. Ďalší pokrok Bavorov v oblasti Wapienného zastavili rozsiahle ruské pozície na kopci Ferdel. Kvôli tomu, že pechota divízie nemohla ešte počítať s podporou delostrelectva, ktoré sa muselo presunúť na iné pozície, rozhodla sa neútočiť. Súčasne bočná paľba z Ferdela a náročný, zalesnený terén spomaľovali pochod 22. pešieho pluku, ktorý sa presúval severne od Męciny smerom k dedine Rozdziele. Ruské jednotky ustúpili z Ferdela až v noci.

4. mája pôsobili už Kneusslove jednotky v oblasti cesty Gorlice – Żmigród. Na území, ktorým sa v tejto štúdii zaoberáme, pôsobil výlučne rakúsko-uhorský X. zbor. V tento deň bolo jeho hlavným cieľom obsadiť hrebeň Magury Wątkowskiej, ktorý oddeľoval jednotky Martinyho od susednej bavorskej divízie. Zásahu sa zúčastňovala 21. pešia divízia Landwehru a ostatné divízie zboru iba podporovali jej útok paľbou delostrelectva, ktoré sa nachádzalo na Ostrej Góre a Holi. Ráno pravé krídlo divízie (8. a 28. peší pluk) sa začalo presúvať k obci Bartne. Nenara-

Zaraz za grzbietem była wieś Banowiec, a w niej, o zgrozo, plutony rosyjskich żołnierzy, przygotowanych, jak się zdaje, do odmarszu. Dobiega do mnie jeden nasz żołnierz, pewnie z jakiegoś patrolu, któremu zapewne przypadł taki sam los, jak i mnie. „No, to masz po wojnie”, myślę i wchodzę do najbliższej chatupy. Bieda, na podwórku pluton rosyjskich żołnierzy. Byli bardziej zdziwieni niż ja. Zanim się ocknąłem, ich karabiny poleciały na ziemię, a ręce – w górę. Nim się obejrzałem, byłem posiadaczem około trzydziestu plennych. Po kilku pytaniach, których nie zrozumieli, zostawiłem tego żołnierzyka z nimi na straży i rozejrzałem się po wsi. Ta była już jak wymieciona. Co w niej było, zniknęło widocznie w pobliskim lesie. Po krótkich poszukiwaniach odkryłem w domach jeszcze dziesięciu rosyjskich żołnierzy, którzy tam się poukrywali, ale już z zamiarem, aby się poddać. Jak zobaczyli, że mój rewolwer nie wystrzelił, chętnie wyszli na wołanie (...). Stałem się bohaterem dnia.“²⁶

Na północ od wojsk Martiny'ego dywizja Kneussla – tego dnia podporządkowana już niemieckiemu X Korpusowi Armijnemu gen. piech. Otto von Emmicha – rozpoczęła aktywne działania dopiero po południu. Lewe skrzydło 11. Bawarskiej DP rozwinęło się do natarcia z rejonu Łysuli ku północy, natomiast na prawym skrzydle dywizji bawarskiej 13. Rezerwowy PP oraz 22. PP opanowały Męcinę Małą i Męcinę Wielką. Źródła i opracowania niemieckie są niestety zbyt mało szczegółowe, aby można było zweryfikować pojawiające się w polskiej literaturze wzmianki o boju na bagnety wśród zabudowań tej drugiej miejscowości – jak już była o tym mowa, najpewniej dotyczą one starć w listopadzie poprzedniego roku. Dalsze postępy Bawarczyków w rejonie Wapiennego zatrzymały silnie rozbudowane pozycje rosyjskie na Ferdlu. Ponieważ na razie piechota dywizji nie mogła liczyć na wsparcie zmieniającej stanowiska artylerii, nie zdecydowano się atakować. Jednocześnie ogień flankowy z Ferdla i trudny, zalesiony teren spowalniał marsz 22. PP, posuwającego się na północ od Męciny

zilo pri tom na priamu činnosť nepriateľa, ale delostrelecká paľba z priesmyku Majdan spomaľovala jeho pohyb. Napriek tomu vojaci oboch uvedených plukov dorazili v súlade s rozkazom pred 14.00 k areálu chrámu v Bartnom. Naľavo od nich obsadili vojaci 7. pešieho pluku Landwehru z Plzne bez boja kopec Kornuta a začali sa presúvať pozdĺž jeho hrebeňa. Na začiatku narážali na pomerne slabý odpor nepriateľa prekonávajúc ho s podporou pododdielov 6. pešieho pluku Landwehru, ktorý bojoval severnejšie. Čím ďalej sa však presúvali,

**Vojnový cintorín č. 80 po vybudovaní
Cmentarz wojenny r 80 w Sękowej po zakończeniu budów**

tým viac ich postihovala paľba cárskeho delostrelectva. Nakoniec habsburskí vojaci stretli pechotu nepriateľa, ktorá sa bránila na opevnených pozíciách. Na Wątkowej sa nachádzal južný okraj zákopov dvoch práporov Orlovského pluku, ktorých veliteľom bol kpt. Petr Stefanovskij. Navyše cez vrchol Magury prichádzali posily poslané susedným XXIV. armádnym zborom. Riadiaci plk. Alexej Guiber von Greifenfels velil teraz dvom práporom: svojmu zo 195. orovajského pešieho pluku a jednému práporu 176. perevolčenského pešieho pluku. Veliteľ toho posledného, kpt. Nikolaj

w kierunku Rozdziela. Ostatecznie pasmo Ferdla zostało opuszczone przez oddziały rosyjskie dopiero pod osłoną ciemności.

4 maja oddziały Kneussla operowały już w rejonie szosy Gorlice – Żmigród, natomiast na omawianym tutaj obszarze działał wyłącznie austro-węgierski X Korpus. Głównym jego celem tego dnia miało być opanowanie grzbietu Magury Wątkowskiej, oddzielającego siły Martiny'ego od sąsiedniej dywizji bawarskiej. Akcję prowadziła 21. DPLw, pozostałe dywizje korpusu wspierały jej atak jedynie za pomocą arty-

lerii, stojącej na Ostrej Górze i Holi. Rankiem prawe skrzydło dywizji (8. PPLw, 28. PPLw) rozpoczęło posuwanie się w kierunku Bartnego, nie napotykając na bezpośrednie przeciwdziałanie przeciwnika, ale jego ruch był spowalniany przez ostrzał dział z Przetęczy Majdan. Mimo to do godziny 14.00 landwerzyści obu wymienionych pułków osiągnęli nakazany rejon cerkwi we wspomnianej miejscowości. Na lewo od nich żołnierze 7. PPLw z Pilzna bez walki opanowali Kornuty i rozpo-

częli marsz wzdłuż grzbietu góry. Początkowo napotykali dość słaby opór przeciwnika, który przełamali przy wsparciu pododdziałów operującego dalej na północ 6. PPLw. Im jednak dalej się posuwali, tym bardziej dokuczliwy stawał się ogień carskiej artylerii. W końcu habsburscy żołnierze natknęli się na piechotę przeciwnika, broniącą się w oparciu o umocnione pozycje. Na Wątkowej znajdował się południowy skraj okopów dwóch batalionów pułku Orłowskiego, dowodzonych przez kpt. Piotra Stefanowskiego, a przez wierzchołek Magury nadchodziły przysłane przez sąsiedni XXIV Korpus Armijny posiłki. Komenderujący

Melegi, pomerne účinne posilnil obranu Orlovského pluku:

„Rakúšania viackrát útočili a bojovali bajonetmi, ale za každým boli zastavovaní. Sily nepriateľa sa neustále zvyšovali. Boli prípady, že niektoré jeho jednotky dorazili k našim zákopom, ale boli odrazené spoločným protiútokom. O 20.00 sa situácia stala kritická, ale pamätal som si rozkaz – vydržať do konca, bez ohľadu na to, čo sa deje. Celý prápor pochopil úlohu, a ani jeden vojak sa nepohol. Nakoniec o 20.15 kapitán [Jevgenij] Plotnikov, ktorý bol celý čas s Orovajským plukom, vydal rozkaz na ústup.“²⁷

Avšak pred ústupom Perevolonského a Orlovského pluku, ktoré sa tak hrdinsky bránili, podnikol prápor Orovajského pluku pod velením pplk. Alexeja Dmitrijeva protiútok. Istý čas boli sily oboch bojujúcich strán na Wątkowej rovnaké. Možno, že cárských vojakov bolo dokonca viac. V rúško-uhorskej správe je uvedené:

„Ľavé krídlo pluku, ktoré malo lepšie podmienky na útok, onedlho začalo presun, a o 17.00 dorazilo na kopec 847. Keď už pravé krídlo tiež išlo dopredu, nepriateľ si všimol, že útočníkov je málo a podnikol protiútok. V dôsledku toho sa krídlo začalo chvieť. Predovšetkým jednotka guľometov por. [Friedricha] Mayera podporila obranu a do poslednej chvíle spôsobila nepriateľovi veľké straty. Plk. [Karl] Schwanda, pobočník pluku kpt. [Vladimír] Steyskal a mjr. barón [Viktor] Sternberg boli ranení. Naše pravé krídlo muselo trochu ustúpiť, ale onedlho sa o 18.00 zastavilo. (...) II. prápor 6. pešieho pluku Landwehru a naľavo od neho I. prápor 30. pešieho pluku Landwehru sa začali zúčastňovať zásahu. I. prápor 30. pešieho pluku mal predovšetkým chrániť ľavé krídlo zo strany dediny Folusz. III. prápor 6. pešieho pluku Landwehru bol stiahnutý z kopca 833 a mjr. [Claudius] von Schön dostal rozkaz dobyť spolu s celou skupinou (7. peším plukom Landwehru, II. a III. práporom 6. pešieho pluku Landwehru, 1. práporom 30. pešieho pluku Landwehru) kopec 847. O 19.45 bol kopec náš a zasa sme vzali do zajatia 60 ruských vojakov.“²⁸

nimi plk. Aleksiej Guiber von Greifenfels mal pod svojou komendou dva bataliony svojego, 195. Orowajského PP oraz jeden baon 176. Perewoľoczeňského PP. Stojáci na čele tego ostatniego kpt. Nikołaj Melegi wzmocnił obronę orłowców, czyniąc to dosyć skutecznie:

Niejednokrotnie Austriacy podrywali się i szli na bagnety, ale za każdym razem byli zatrzymywani. Sił przeciwnika ciągle przybywało. Był przypadek, że niektóre jego elementy dobiegły do naszych okopów, ale zostały odrażone wspólnym kontruderzeniem. Położenie o 20.00 stało się krytyczne, ale pamiętałem rozkaz – utrzymać się, cokolwiek by się działo, do końca. Cały batalion rozumiał zadanie i ani jeden żołnierz nie drgnął. W końcu o 20.15 kapitan [Eugeniusz] Płotnikow, znajdujący się cały czas przy pułku Orowajskim, wydał rozkaz odwrotu.“²⁷

Zanim jednak desperacko broniący się perewoľoczeńcy i orłowcy rozpoczęli wspomniany odwrót, batalion pułku Orowajskiego, prowadzony przez ppłk. Aleksieja Dmitriewa ruszył do kontrataku. Przez pewien czas siły obu walczących stron na Wątkowej były wyrównane, a być może nawet carscy żołnierze osiągnęli przewagę liczebną. W austro-węgierskim raporcie zapisano:

Lewe skrzydło pułku, które miało lepsze warunki do ataku, zaczęło też wkrótce podejść i o 17.00 osiągnęło wzgórze 847. Podczas gdy prawe skrzydło także szło już naprzód, nieprzyjaciel dostrzegł słabość nacierających i ruszył tu do kontrataku, przez co to skrzydło zaczęło się chwiać. Szczególnie oddział karabinów maszynowych por. [Friedricha] Mayera wsparł obronę i do ostatniej chwili zadawał nieprzyjacielowi wielkie straty. Plk. [Karl] Schwanda, adiutant pułku kpt. [Wladimír] Steyskal i mjr. baron [Viktor] Sternberg zostali ranni. Nasze prawe skrzydło musiało nieco ustąpić, ale wkrótce się zatrzymało. (...) 18.00. II batalion 6. PPLw i na lewo od niego I batalion 30. PPLw zostały wprowadzone do akcji. I batalionowi 30. PPLw powierzono przede

Správy oboch bojujúcich strán sa zdajú byť pomerne podobné, najmä keď zohľadníme časový rozdiel, spôsobený tým, že cárska a habsburská armáda počítala čas inak. Napokon o výsledku boja rozhodol väčší počet útočníkov, ale nemôžeme povedať, že jednotky obrancov boli zničené. Pododdieľ Orlovského a Orovajského pluku ustúpili na vrchol Magury, a vojaci Landwehru už viac v tento deň neútočili. Plzenský pluk stratil približne 120 príslušníkov a ranený veliteľ jedného z práporov – barón Sternberg – zomrel po niekoľkých dňoch v Nowom Sączu.

**Vojnový cintorín č. 60 v Maľastovskom priesmyku
Cmentarz wojenny nr 60 na Przełęczy Maľastowskiej**

Bitka pri vrchole Wątkowej bola poslednou kapitulou bojových činností na území dnešnej gminy Sękowa. Zbor Martinyho 5. mája pokračoval v útoku, ale už nenarazil na silnejší odpor. Ruské vojská urýchlene ustupovali. Obávali sa obklúčenia v horách, zo strany veľmi rýchlo pod Duklu sa presúvajúcich nemeckých divízií. Rakúsko-uhorské divízie začali prenasledovať Rusov a mnohých z nich vzali do zajatia. Dopredu sa pohla aj doteraz nečinná 24. pešia divízia a obsadila bez boja mnohé kopce a obce, o ktoré sa v predchádzajúcich mesiacoch konali krvavé boje, vrátane Rotundy. Ešte

*wszystkim osłonę lewego skrzydła od strony Folusza. III batalion 6. PPLw skierowano ze wzgórza 833, a mjr [Claudius] von Schön otrzymał rozkaz zdobycia wzgórza 847 wraz z całą grupą (7. PPLw, II i III batalion 6. PLw, I batalion 30. PPLw). O 19.45 wzgórze było nasze, znowu wzięto 60 jeńców.*²⁸

Relacje obu walczących stron czynią wrażenie dosyć spójnych, zwłaszcza jeśli uwzględni się różnicę czasu, jakim posługiwały się armia carska i habsburska. Ostatecznie zatem przewaga liczebna nacierających przesądziła o wyniku boju, ale nie można też mówić o rozbiciu sił obrońców.

Pododdziały pułków Orłowskiego i Orovajskiego cofnęły się na wierzchołek Magury, a landwerzyści tego dnia już dalej nie atakowali. Straty pilzneńskiego pułku wyniosły około 120 ludzi, a wspomniany baron Sternberg, dowódca jednego z jego batalionów, zmarł po kilku dniach w Nowym Sączu z odniesionych ran.

Bój o szczyt Wątkowej był ostatnim akcentem wojennych zmagañ na terenie dzisiejszej Gminy Sękowa. Korpus Martiny'ego

5 maja kontynuował natarcie, nie napotykając już znaczącego oporu. Wojska rosyjskie cofały się w pośpiechu, obawiając się odcięcia w górach przez bardzo szybkie postępy niemieckich dywizji, operujących w kierunku na Duklę. Austro-węgierskie dywizje rozpoczęły pościg, biorąc znaczne ilości jeńców. Ruch naprzód rozpoczęła również bezczynna dotąd 24. DP, zajmując bez walki szereg wzniesień i miejscowości, o które w poprzednich miesiącach tak zacięcie walczone, w tym Rotundę. Jeszcze tego samego dnia przekroczone Wisłokę, a czołowe oddziały dotarły pod Krempną.

v ten istý deň rakúsko-uhorské jednotky prekonali Wištoku, a čelné jednotky dorazili do Krempnej. Do Maľastowa prišla aj 22. pešia divízia Landwehru (43. pešia brigáda Landwehru s divíziou delostrelectvom, bez 44. pešej brigády Landwehru). 6. mája vyrazila divízia ďalej do Ožennej, kde sa jej hlavné sily spojili s brigádou Zahradniczka. Ofenzíva začatá 2. mája mala priviesť – po necelých troch týždňoch – priemyský zbor na predpolia jeho bývalého posádkového mesta, a jeho veliteľovi gen. Martinymu priniesla šľachtický titul s prídomkom „von Maľastów“. Týchto operácií sa už nezúčastnila 22. pešia divízia Landwehru. Obe jej brigády opustili 7. mája Halič. Pochodovali cez Nižnú Polianku do Bardejova, odkiaľ boli železnicou prepravené k Dnestru. Zasa sa začali boje na rieke San, potom pri Lvo-ve a Lubline. Front sa stále viac, a tento raz definitívne, vzdaloval od Nízkych Beskýd.

Do Maľastowa dotarla takže podporúdko- wana X Korpusowi 22. DPLw (43. BPLw z ar- tyleriou dywiziou, bez 44. BPLw). Dywizia 6. mája pomaszerovala ďalej do Ožennej, gdzie jej hlavné sily poľczyły się z brygadą Zahradniczka. Rozpoczęta 2. mája ofensywa miała doprowadzić przemyski korpus – po niespełna trzech tygodniach – na przedpo- la jego dawnego miasta garnizonowego, a dowodzącemu nim gen. Martinemu przyniosła szlachecki tytuł „von Maľastów“. 22. DPLw w tych operacjach nie brała już udziału. Obie jej brygady 7. mája opuściły Galicję, maszerując przez Nižną Poliankę do Bardejova. Stamtąd kolejną przewieziono zostały nad Dniestr. Walki znowu rozgorza- ły nad Sanem, potem pod Lwowem i Lubli- nem. Front coraz bardziej oddalał się od Beskidu Niskiego, tym razem definitywnie.

Vojnový cintorín č. 45 Lipna
Cmentarz wojenny nr 45 Lipna

- ¹ KA, NFA, Gefechtsberichte, Kt. 98, IR. 98, Verlauf des Gefechtes bei Sokowa am 11. Dezember 1914.
- ² VÚA-VHA, Sdružený fond velitelství pěších pluků, karton bývalého rakousko-uherského pěšího pluku č. 18, Stručný přehled dějin bývalého c. a k. p.pl. č. 18., k. 28.
- ³ K. Omyła, *Krótki życiorys pewnego żołnierza z wojny europejskiej. Zapiski domowe*, Kraków 2019, s. 129-130.
- ⁴ E. Wisshaupt, *Die 52. Landwehr-Infanteriebrigade (Landwehrinfanterieregimenter 9 und 10) im Weltkriege 1914 – 1918*, Reichenberg 1928, s. 20 – 208.
- ⁵ <http://www.sekowa.info./index.php?go=3&id2=33>
prístup: 12. 12. 2021
dostup 12.12.2021
- ⁶ KA, AdT, Kt. 684, K. und k. 87. Infanterieregiment, Beiträge des k. und k. Infanterieregimentes No. 87 zum Schlachtfeldführer (I. Band...) vom November 1914 bis Ende Mai 1915, s. 14.
- ⁷ KA, AdT, Kt. 684, Einzelschilderung besonderer Waffentaten des k.u.k. Infanterieregimentes Freiherr von Succovaty Nr. 87, Erstürmung der Höhe 701 in den Ostbeskiden am 17. Februar 1915.
- ⁸ KA, AdT, Kt. 1609, Schützenrgt. Wien 1, Regimentsgeschichte, 18. Feber 1915, Tagebuch des Hptm. Redl.
- ⁹ E. Wisshaupt, *Die Tiroler Kaiserjäger im Weltkriege 1914 – 1918, Zweiter Band, Vom Frühjahr 1915 bis zum Kriegsende 1918*, Wien 1936, s. 360.
- ¹⁰ E. Wisshaupt, *Die Tiroler Kaiserjäger im Weltkriege 1914 – 1918, Zweiter Band, Vom Frühjahr 1915 bis zum Kriegsende 1918*, Wien 1936, s. 361.
- ¹¹ KA, Gefechtsberichte, IR. 36, II Baon, Gefechtsbericht über das in Zeit vom 7. bis 11. März stattgefundene Gefecht bei Sekowa.
- ¹² KA, Gefechtsberichte, IR. 36, III Baon, Gefechtsbericht 7.-11.III.1915 bei Sekowa.
- ¹³ V. Sedláček, *Deník (Moje poznámky ze světové války)*, <https://www.digitalniknihovna.cz>,
prístup: 07. 02. 2022
dostup 07. 02. 2022
- ¹⁴ *Из истории Карпатской операции 1915 г. Сборник документов*, Москва 2015, s. 190 – 191.
- ¹⁵ *Горлицкая операция*, Москва 1941, s. 59
- ¹⁶ KA, AdT, Kt. 1607, Schützen „33“ bei Gorlice.
- ¹⁷ H. Foerster, T. v. Seyffertitz, *Geschichte des K. u. K. Dragonerregimentes Fürst zu Windischgraez Nr. 14 im Weltkriege*, Wien 1922, s. 134 – 135.
- ¹⁸ KA, AdT, Kt. 1607, K.k. Schützenregiment Nro 18, Die Mai-Kämpfe im Jahre 1915.
- ¹⁹ KA, NFA, 21. SchD, Kt. 1188, K.K. LIR. Eger Nr. 6, Op. Nr. 140/1, Gefechtsbericht.
- ²⁰ KA, AdT, Kt. 1607, Schützen „33“ bei Gorlice.
- ²¹ O. Tile von Kalm, *Gorlice*, Oldenburg i. D./Berlin 1930, s. 50 – 51.
- ²² F. von Stengel, *Das K. B. 3. Infanterie-Regiment Prinz Karl von Bayern*, München 1923, s. 15.
- ²³ H. Mayer, *Das K. B. 22. Infanterie-Regiment Fürst Wilhelm von Hohenzollern*, München 1921, s. 28.
- ²⁴ Cyt. za: J. Centek, *Działania pruskiej 119. Dywizji Piechoty w dniach 2 i 3 maja 1915 r.* [v:] J. Centek, S. Kułacz, K. Ruszała, *Bitwa pod Gorlicami. Studia z perspektywy stulecia*, Gorlice 2015, s. 87.
- ²⁵ KA, NFA, 21. SchD, Kt. 1188, K. u. K. LIR. 28, Gefechtsbericht über die Kämpfe vom 1. – 3. Mai 1915.
- ²⁶ F. Marvan, *Život kadeta ve velké válce*, Praha 2018, s. 97 – 98.
- ²⁷ РГВ-ИА, Фонд 2067, Опись 1, Дело 566, Боевые действия 24-го армейского корпуса, и преданных ему частей с 20-го по 28-е апреля 1915 г., приложение No 12, Копия донесения командующаго 3-мь баталіоном 176-пѣхотнаго Переволоченскаго полка капитана Мелеги отъ 4-го мая 1915 года, gwar.mil.ru, prístup: 15. 01. 2020.
- ²⁸ KA, NFA, 21. SchD, Kt. 1188, K.K. 41. LIB. Komdo, Gefechtsbericht über die Kämpfe vom 2./5. – 6./5.1915.

ZÁVER

Pred koncom prvého májového týždňa sa boje vzdialili z okolia Nižnej Polianky a Sękowej. Istý čas boli tieto obce pomerne blízko tylovým bojovým operáciám a súčasne priestorom, cez ktorý pochodovali jednotky víťazných centrálnych mocností. Rakúsko-uhorské tylové jednotky zberali zanechaný vojenský výstroj a provizórne pochovávali padlých.

Rozsah vojnových škôd bol na každej strane hranice odlišný. Ako už bolo spomenuté v úvode, Nižná Polianka a okolité obce boli takmer úplne zdevastované. Vyhořeli domy a hospodárske budovy. Zhoreli tiež cerkvi v Nižnej Polianke, Varadke a poškodený bol aj chrám vo Vyšnej Polianke. Dediny na haličskej strane hranice boli v oveľa lepšom stave. Niektoré

ZAKOŃCZENIE

Zanim skončil sa prvý týždeň mája, okolice Nižnej Polianky i Sękowej našli sa mimo oblasti bojov. Preto tu ešte počas stanovišťa boli dosť blízko zaplečky dejín vojenných a terenu prechodu ďalších oddielov víťazných vojsk štátov centrálnych. Tylové formácie austro-uhorské zbierali porušený materiál vojenny a robili tu provizórnych pochóvkov poległych.

Obraz zničenja, jaki pozostawila wojna, był po obu stronach granicy różny. Jak już była mowa na wstępie, Niżna Polianka i sąsiednie miejscowości zostały zniszczone prawie całkowicie. Spłonęły domy, budynki gospodarcze, spalone zostały też cerkwie w Niżnej Poliance, Varadce, zniszczeniu uległa świątynia w Wyšnej Polian-

Vojnový cintorín č. 67 Ropica Górna
Cmentarz wojenny nr 67 Ropica Górna

budovy boli samozrejme vypálené alebo zničené delostreleckými granátmi, iné boli demolované vojakmi, ktorí hľadali materiál na posilnenie streleckých zákopov alebo zemľaniek. Väčšina domov sa však zachovala – vo výkaze, ktorý ihneď po vojne zostavil poslanec Władysław Długosz, sú uvedené mierne majetkové škody na hospodárstvach v jednotlivých dedinách a pomerne malý počet civilných obetí. Napríklad v samotnej Sękowej vraj bolo zničených len osem usadlostí a z viac ako 1 000 obyvateľov bolo zabitých trinásť. V susednej obci Ropica Górna bolo zničených jedenásť usadlostí, ale podľa Długosza v dôsledku vojnových činností nikto nezahynul; v Małastowe bolo zničených osem usadlostí a dvaja obyvatelia prišli o život, podobné straty boli zaznamenané v dedinách Męcina Wielka a Męcina Mała. Ešte menšie materiálne straty postihli obce Krzywa, Banica, Jasionka Czarne, Długie, Lipna a Radocyna. V tejto štatistike vynikajú Pętna (osemnásť zničených usadlostí a desať civilných obetí), Siary (až tridsaťštyri usadlostí, pätnásť civilných obetí) a Owczary (tridsať usadlostí, dve civilné obeť). Osobitným prípadom je takmer úplne zničená obec Nieznajowa, ktorú vypálili habsburskí vojaci v novembri 1914 (päťdesiatjeden usadlostí a iba jedna smrteľná obeť). Môžeme teda opatrne konštatovať, že napriek intenzite ozbrojených stretov boli materiálne škody mierne. V Sękowej sa zachránil nový murovaný aj starý drevený kostol – hoci ten bol z veľkej časti zbúraný kvôli potrebe dreva. S výnimkou opísaného prípadu chrámu v obci Krywe, pretrvali vojnu všetky cerkvi na území dnešnej gminy Sękowa, hoci niektoré z nich boli značne poškodené. Kaštieľ Długoszovcov v Siaroch bol vážne poškodený, čo nie je prekvapujúce, pretože – ako už bolo spomenuté – bol oporným bodom striedavo pre jednu a druhú stranu. Vojnové škody sa však neobmedzovali len na budovy a ľudské obeť. V citovanom výkaze Władysława Długosza sú uvedené len jednotlivé kusy chovných zvierat, ktoré sa v dedinách zachovali.

ce. W znacznie lepszym stanie były wsie po galicyjskiej stronie granicy. Część budynków oczywiście spłonęła albo została zdemolowana granatami artylerii, inne zostały rozebrane przez żołnierzy, szukających materiału do wzmocnienia rowów strzeleckich czy ziemianek. Jednak większość domostw przetrwała – sporządzone tuż po działaniach wojennych przez posta Władysława Długosza zestawienie wskazuje na umiarkowane zniszczenia wśród gospodarstw w poszczególnych wsiach i stosunkowo niewielką liczbę ofiar cywilnych. Dla przykładu w samej Sękowej miało ulec zniszczeniu zaledwie osiem gospodarstw, a śmierć poniosło trzynastu spośród przeszło tysiąca mieszkańców. W sąsiedniej Ropicy Górnej zniszczono jedenaście gospodarstw, a wedle Długosza w wyniku działań wojennych nie zginął nikt; w Małastowie zniszczone zostało osiem gospodarstw, śmierć poniosło dwóch obywateli wsi, zbliżone straty odnotowano w Męcinie Wielkiej i Męcinie Małej. Jeszcze mniejsze straty materialne miały dotknąć Krzywą, Banicę, Jasionkę, Czarne, Długie, Lipną czy Radocynę. Na tym tle wyróżniają się wyraźnie Pętna (osiemnaście zniszczonych gospodarstw i dziesięć ofiar śmiertelnych), Siary (aż trzydzieści cztery gospodarstwa, piętnaście ofiar cywilnych), Owczary (trzydzieści gospodarstw, dwóch zabitych). Osobny przypadek to niemal całkowicie zniszczona Nieznajowa, spalona przez habsburskich żołnierzy jeszcze w listopadzie 1914 r. (pięćdziesiąt jeden gospodarstw przy jednej tylko ofierze śmiertelnej). Można zatem zaryzykować stwierdzenie, że mimo intensywności zbrojnych starć szkody materialne były umiarkowane. Ocalał zarówno nowy, murowany kościół w Sękowej, jak i stary kościół drewniany, choć ten drugi w znacznej części rozebrano dla pozyskania drewna. Z wyjątkiem opisanego przypadku świątyni w Krzywej, wojnę przetrwały także wszystkie cerkwie na obszarze dzisiejszej Gminy Sękowa, aczkolwiek niektóre ze znacznymi uszkodzeniami. Poważnym zniszczeniom uległ

Na jeseň 1915 sa začal návrat tých civilných obyvateľov, ktorí sa rozhodli utiecť do vnútrozemia habsburskej monarchie. Vojska však naďalej ovplyvňovala životy obyvateľov. Tí, ktorí boli odvedení do rakúsko-uhorskej armády, naďalej bojovali a umierali na vzdialených frontoch. Ostatní sa snažili obnoviť svoje zničené mestá a dediny a žiť čoraz ťažší život v realite vojnového hospodárstva, ktoré prinášalo chudobu a nakoniec aj hlad.

Keď civilní obyvatelia pracovali na obnove svojich hospodárstiev, na kopcoch nad dedinami pracovali iní – ruskí a talianski zajatci, ktorí pod vedením rakúsko-uhorských dôstojníkov budovali vojnové cintoríny na

paľac Długosza w Siarach, čo nie môže dziwić, skoro – o czym wspomiano wyżej – stanovit punkt oporu raz dla jednej, raz dla drugiej strony. Szkody wojenne nie ograniczały się jednak tylko do budynków i ofiar ludzkich. Przywołane zestawienie autorstwa Władysława Długosza wymienia jedynie pojedyncze sztuki inwentarza, które ostały się we wsiach.

Jesienią 1915 r. zaczęły się powroty tych spośród cywili, którzy wcześniej zdecydowali się na ucieczkę w głąb monarchii habsburskiej. Nadal jednak wojna wpływała na życie mieszkańców. Ci wcieleni w szeregi armii austro-węgierskiej nadal walczyli i umierali na odległych frontach. Pozostali

Vojnový cintorín Becherov
Cmentarz wojenny Becherov

pamiatku padlých a na počesť víťazov. Prvá svetová vojna bola prvým konfliktom v Európe, ktorého obeť – aspoň tie vojenské – mali byť uctené takýmto spôsobom. Snahou bolo, aby čo najviac z nich malo individuálny hrob označený menom. Bol to tiež azda jediný prípad, že sa v širokom meradle uctievali vlastní aj nepriateľskí vojaci padlí v boji. Nie všetci súčasníci boli stúpcami vzniku vojnových cintorínov. Ľudia mali výhrady k ich estetické stránke a k vynakladaniu značných prostriedkov v čase vojnového nedostatku. Cintoríny však pomerne

zmagali się z odbudową zniszczonych miejscowości oraz coraz trudniejszym życiem w realiach gospodarki wojennej, niosącej ubóstwo, a w końcu także głód.

Gdy cywile pracowali nad odbudową swej gospodarki, na wzgórzach ponad wioskami trudzili się inni – jeńcy rosyjscy i włoścacy, budujący pod kierownictwem austro-węgierskich oficerów cmentarze wojenne, ku pamięci poległych i ku chwale zwycięzców. I wojna światowa była pierwszym konfliktem w Europie, którego ofiary

rychlo splynuli s krajinou a prestali priťahovať pozornosť. Onedlho prišla ďalšia, ešte horšia vojna, a potom na dlhé desaťročia upadli do úplného zabudnutia. Niektoré cintoríny mali to šťastie, že ich technický stav im umožnil pretrvať, kým sa nezačala ich – kvalitná alebo menej kvalitná – rekonštrukcia. Iné bolo potrebné obnoviť a zachrániť pred úplným zmiznutím.

Dlhé roky mieru nakoniec umožnili pripomenúť si konflikt a jeho obeť. Samotná vojna bola už taká vzdialená, rany také zahojené, že sa pri hrobch Tirolč-

– pryznajmniej te wojskowe – starano się uhonorować w taki sposób, by możliwie duża część z nich posiadała indywidualny, oznaczony nazwiskiem grób. Był to też bodaj jedyny przypadek, gdy na szeroką skalę upamiętniano zarówno własnych żołnierzy, jak i padłych w boju przeciwników. Cmentarze żołnierskie, różnie oceniane przez świadków ich powstania – czy to z uwagi na aspekt estetyczny, czy też poświęcenie znacznych środków w warunkach wojennych niedoborów – dość szybko wtopiły się w krajobraz i przestały przyciągać uwa-

Vojnový cintorín č. 77 Ropica Górna
Cmentarz wojenny nr 77 Ropica Górna

nov, Čechov, Ukrajincov, Slovákov, Rusov a Rusínov mohli organizovať rekonštrukcie karpatských bitiek. Členovia rekonštrukčných skupín z viacerých krajín oblečení do mnohofarebných uniforiem rekonštruovali v zmenšenej podobe boje o Kaštielik alebo kopce nad Sękowou. Tieto rekonštrukcie sprevádzali dojímavé rozprávania narátorov a záujem divákov. Niektorí to považovali za vzácnu iniciatívu popularizujúcu históriu, iní boli pobúrení nevhodnosťou „hry na vojnu“ a osladzovaním obrazu masového zabijania. Samotná vojna sa znova

gę. Niedługo przyszła kolejna, straszniejsza wojna, a później na długie dziesięciolecia popadły w całkowite zapomnienie. Część cmentarzy miała to szczęście, że stan techniczny pozwolił im dotrwać do czasów, gdy – lepiej lub gorzej – zaczęto je remontować; inne trzeba było odtwarzać i ratować od całkowitej zagłady.

Długie lata pokoju pozwoliły wreszcie na przypomnienie tamtego konfliktu i jego ofiar. Sama wojna była już tak odległa, rany tak zabliznione, że nieopodal grobów Tyrolczyków, Czechów, Ukraińców, Słow-

zdala byť pojmom len z jazyka najstarších ľudí, z učebníc; patriacim do múzeí, ktorý by nemal opustiť konferenčné miestnosti a vyhradený areál, na ktorom sa konali spomínané popularizačné podujatia. Pred niekoľkými rokmi však niektorí účastníci týchto rekonštrukcií – bez toho, aby si vyžiadali historické uniformy – sami považovali za nevhodné ukazovať sa s atrapami zbraní v rukách, keď na území ich vlasti prebiehala agresia a ľudia zasa umierali v skutočnej vojne. To, čo malo byť minulosťou, sa vrátilo a opätovne sa začalo vznášať nad Európou, zasa v ešte krutejšej podobe. Ešte stále máme šťastie, že naše vlastné asociácie s globálnym konfliktom sa zatiaľ môžu obmedziť na rozjímanie nad cintorínmi, kde vedľa seba ležia spolubojovníci a protivníci zmierení smrťou. Česi a Rusi, Nemci a Slovinci, Tirolčania a Slováci, aj Poliacy a Ukrajinci, ktorí počas svojho života nosili uniformu cára alebo cisára, môžu ležať vedľa seba, pretože táto vojna spríde viac ako sto rokov – napriek svojej krutosti – nebola, aspoň na karpatskom fronte, vojnou proti civilnému obyvateľstvu, a jej súčasťou nebola genocída a masové etnické čistky.

ków, Rosjan i Rusinów organizowano inscenizacje bitew karpackich. Członkowie grup rekonstrukcyjnych z wielu krajów, ubrani w wielokolorowe mundury odtwarzali w pomniejszonej skali boje o Kałtielik czy wzgórze na Sękową, przy barwnych przemowach narratorów i radości widzów. Jedni widzieli w tym cenną inicjatywę, służącą popularyzacji historii, innych raziła niestosowność „zabawy w wojnę” i lukrowanie obrazu zbiorowego zabijania. Sama zaś wojna wydawała się znowu pojęciem z języka najstarszych ludzi, z podręczników, miała należeć do muzeów, nie opuszczać konferencyjnych sal i wygrozonego terenu, na którym odbywały się wspomniane imprezy rozrywkowe. Jednak kilka lat temu niektórzy z rekonstruktorów – nie zdejmując historycznych mundurów – sami uznali za niestosowne pokazywanie się z atrapą broni w rękę, gdy w granicach ich ojczyzny trwa agresja, a w najprawdziwszej wojnie znowu giną ludzie. To, co miało być przeszłością, powróciło i znowu zaczęło krążyć nad Europą, znowu w okrutniejszej formie. Mamy jeszcze to szczęście, że nasze własne skojarzenia ze światowym konfliktem mogą się sprowadzać do przystanięcia w zadumie na cmentarzach, gdzie obok siebie spoczywają pogodzeni śmiercią towarzysze broni i przeciwnicy. Czesi i Rosjanie, Niemcy i Słowacy, Tyrolczycy i Słowacy. A także Polacy i Ukraińcy, za życia noszący carski albo cesarski mundur. Mogą leżeć obok siebie, bo tamta wojna spríde ponad stu lat – mimo swego okrucieństwa – nie była, przynajmniej na karpackim froncie, wojną z cywilami, obliczoną na ludobójstwo i masowe czystki etniczne.

Archívne zdroje:

Źródła archiwalne:

ARCHIWUM NARODOWE W KRAKOWIE

CRUX GALICIAE STOWARZYSZENIE AKTYWNEJ OCHRONY CMENTARZY Z I WOJNY ŚWIATOWEJ

DAS ÖSTERREICHISCHE STAATSARCHIV – KRIEGSARCHIV VIENNA

KLUB VOJENSKEJ HISTÓRIE BESKYDY

ÖSTERREICHISCHE NATIONALBIBLIOTHEK

ROSSIYSKIY GOSUDARSTVENNYY VOYENNO-ISTORICHESKIY ARKHIV (RGVIA) MOSKVA

SIGNUM BELLI 1914

VOJENSKÝ ÚSTŘEDNÍ ARCHIV PRAHA

VOJENSKÝ HISTORICKÝ ARCHÍV BRATISLAVA

VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV PRAHA

Fotografie a ilustrácie:

Fotografie i ilustracje:

DAS ÖSTERREICHISCHE STAATSARCHIV – KRIEGSARCHIV VIENNA

KLUB VOJENSKEJ HISTÓRIE BESKYDY

NÁRODNÍ KNIHOVNA ČESKÉ REPUBLIKY

ÖSTERREICHISCHE NATIONALBIBLIOTHEK

SIGNUM BELLI 1914

ŠTÁTNA VEDECKÁ KNIŽNICA KOŠICE

Martin Drobnák, Tomasz Woźny, Marcin Włóczykij

www.ww1.sk

www.kvh-beskydy.sk

www.sekowa.info

www.valka.cz

OBSAH

ÚVOD.....	4
PRVÁ SVETOVÁ VOJNA V OBLASTI NIŽNEJ POLIANKY A SEĀKOWEJ	6
NIŽNÁ POLIANKA.....	15
SEĀKOWA.....	60
ZÁVER	119

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
PIERWSZA WOJNA ŚWIATOWA W REJONIE NIŻNEJ POLIANKI I SĘKOWEJ	6
NIŻNA POLIANKA.....	15
SĘKOWA.....	60
ZAKOŃCZENIE.....	119

Vydal:
Wydał:
Nižná Polianka, 2022

Autori:
Autorzy:
Tomasz Woźny – Martin Drobňák

Preklad:
Tłumaczenie:
Joanna Grzeszek

Jazyková úprava:
Redakcja i korekta językowa:
Viktória Koósová

Grafický návrh:
Projekt graficzny:
ubabeja s.r.o.

Sadzba:
Skład:
ubabeja s.r.o., Peter Farkaš

Tlač:
Druk:
ubabeja s.r.o.

Náklad:
Nakład:
500 kusov

ISBN: 978-80-570-4285-3

ISBN: 978-80-570-4285-3

9 788057 042853